

**ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI**

Ümit KILIÇ

XVI. YÜZYILDA ERZURUM EYALETİ'NDE VAKIFLAR

DOKTORA TEZİ

**TEZ YÖNETİCİSİ
Prof. Dr. Enver KONUKÇU**

ERZURUM - 2005

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	XIII
ABSTRACT.....	XIV
ÖNSÖZ.....	XV
KISALTMALAR.....	XVI
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM CÂMİ ve MESCİD VAKIFLARI

1. Câmî ve Mescidler.....	24
1.1. Erzurum ve Pasin Sancakları.....	25
1.1.1. Erzurum ve Pasin Câmîleri	26
1.1.1.1. Câmî-i Kebir (Ulu Câmî)	26
1.1.1.2. Cinis Câmîi.....	28
1.1.1.3. Aşkale Câmîi.....	28
1.1.1.4. Nerdiban Câmîi.....	29
1.1.1.5. Asmasor (Geyik Mehmed) Câmîi.....	29
1.1.1.6. Gideverek Câmîi.....	29
1.1.1.7. Kasım Bey Câmîi (Ulu Câmî)	30
1.1.1.8. Mahmud Paşa Câmîi (Yeni Câmîi)	31
1.2. Erzurum ve Pasin Mescidleri.....	31
1.2.1. Mahanda Mescidi.....	31
1.2.2. Hayranıl Kendi Mescidi.....	32
1.2.3. Telariç Mescidi.....	32
1.2.4. Özbek Mescidi.....	33
1.2.5. Konk Mescidi.....	33
1.2.6. Nerdiban Mescidi.....	33
1.2.7. Asmasor (Geyik Mehmed) Mescidi.....	34
1.2.8. Nozron ? Mescidi.....	34
1.2.9. Sultan Süleyman Han Mescidi	34
1.2.10. Tabbah Ahmed Mescidi.....	35
1.2.11. Nalband Ali Mescidi	35
1.2.12. Divane Ali Mescidi.....	35
1.2.13. Kara Çırak Mescidi	36
1.2.14. Hasan Reis Mescidi	36
1.2.15. Oruç Çavuş Mescidi.....	36
1.3. Kemah Sancağı.....	36
1.3.1 Kemah Câmîleri	37
1.3.1.1. Cemaleddin ve Ahi Ferec Câmîi ve Mescidleri.....	37
1.3.1.2. Câmî-i Kebir (Gülabi Bey Câmîi)	38
1.3.1.3. Halilullah Câmîi.....	39
1.3.1.4. Cimin Köyü Câmîi.....	39
1.3.1.5. Keladenç Köyü Câmîi.....	40
1.3.1.6. Varnebin Köyü Câmîi.....	40
1.4. Kemah Mescidleri.....	40

1.4.1. Dikke Mescidi.....	40
1.4.2. Kurdlar Mescidi.....	41
1.4.3. Gercanis Mescidi.....	41
1.4.4. Gürk Barak Mescidi.....	42
1.4.5. Gendümeçiyân Mescidi.....	42
1.4.6. Şah Mürüvvet Hatun Mescidi.....	42
1.4.7. Pağnik Mescidi.....	42
1.4.8. Silos Mescidi.....	43
1.4.9. Endiris Mescidi.....	43
1.4.10. Şeyh Yusuf Mescidi.....	43
1.4.11. Kertah Mescidi.....	43
1.4.12. Kıştim Mescidi.....	44
1.5. Bayburd Sancağı.....	44
1.5.1. Bayburt Câmileri.....	45
1.5.1.1. Câmî-i Kebir (Ulu Câmii).....	45
1.5.1.2. Şeyh Veysel Câmii.....	46
1.5.1.3. Hacı Bey Câmii ve Zaviyesi.....	46
1.5.1.4. Hasan Ali Bey Câmii.....	47
1.5.1.5. Pekerîç Câmii.....	47
1.5.1.6. Mans Köyü Câmii.....	48
1.5.1.7. Mezgegi Câmii.....	48
1.5.2. Bayburt Mescidleri.....	48
1.5.2.1. Şingah Mescidi.....	48
1.5.2.2. Veled Kadı Mescidi.....	49
1.5.2.3. Bekir Çelebi Mescidi.....	49
1.5.2.4. Hasaniye Mescidi.....	49
1.5.2.5. Kadı Mahmud Mescidi.....	49
1.5.2.6. Feracullah Mescidi.....	50
1.5.2.7. Ahi Emir Ahmed Zencani Mescidi.....	50
1.5.2.8. Şeyh Hayran Mescidi.....	50
1.5.2.9. Molla Rıza Mescidi.....	50
1.5.2.10. Sabos Mescidi.....	51
1.5.2.11. Çıtanos Mescidi.....	51
1.5.2.12. Lori Mescidi.....	51
1.5.2.13. Mileyhi Mescidi.....	51
1.5.2.14. Eymür Mescidi.....	51
1.5.2.15. Vinkar Mescidi.....	52
1.5.2.16. Dacirek Mescidi.....	52
1.5.2.17. Varicna Mescidi.....	52
1.5.2.18. Posus Mescidi.....	52
1.5.2.19. Gerdekhisarı Mescidi.....	53
1.5.2.20. Kelvez Mescidi.....	53
1.5.2.21. Gemud-ı Ulya Mescidi.....	53
1.5.2.22. Mevlana Hacı Zahid Mescidi.....	53
1.5.2.23. Sonyar Mescidi.....	54
1.5.2.24. Corcin Mescidi.....	54

1.6. Şarki Karahisar Sancağı.....	54
1.6.1. Karahisar-ı Şarki Câmileri	55
1.6.1.1. Karahisar-ı Şarki Câmii	55
1.6.1.2. Büyük Kuzıl Câmii.....	56
1.6.2. Karahisar-ı Şarki Mescidleri.....	56
1.6.2.1. Kâtib Hamza Mescidi.....	56
1.6.2.2. Taş Mescid Vakfı	57
1.7. Trabzon Sancağı.....	57
1.7.1. Trabzon Câmileri.....	58
1.7.1.1. Fatih (Orta Hisar) Câmii	58
1.7.1.2. Hatuniye Câmii Evkafı	59
1.7.1.3. Ahi Çukuru Câmii	61
1.7.1.4. Hacı Abdullah Câmii.....	61
1.7.1.5. Yakub Halife (Dede) Câmii.....	62
1.7.1.6. Hüdavendigâr Câmii	62
1.7.1.7. Karallar Câmii.....	62
1.7.2. Trabzon Mescidleri.....	63
1.7.2.1. Mevlana Miri Mescidi	63
1.7.2.2. Amasyalı Mescidi.....	63
1.7.2.3 Hacı Baba Mescidi.....	63
1.7.2.4. Hacı Kasım Mescidi.....	64
1.7.2.5 Ahmed Çelebi Mescidi.....	64
1.8. Kızucan Sancağı.....	64
1.8.1. Kızucan Câmileri.....	64
1.8.1.1. Allahvirdi Bey Câmii.....	64
1.9. Hınıs Sancağı.....	65
1.9.1. Hınıs Mescidleri.....	66
1.9.1.1. Abdullah Mescidi.....	66

İKİNCİ BÖLÜM

MEDRESE VE MEKTEB VAKIFLARI

2. Medrese ve Mekteb	69
2.1. Erzurum ve Pasin Medreseleri.....	71
2.1.1. Hand (Hundi) Hatun Medresesi.....	71
2.1.2. Yakutiye Medresesi.....	72
2.1.3. Ahmediye Medresesi.....	74
2.1.4. Kasım Bey Medresesi	75
2.1.5. Haydarhane Zaviye Muallimhanesi.....	76
2.1.6. Sinan Bey Mektebi	76
2.1.7. Veli Bey Mektebi	76
2.2. Kemah Medreseleri.....	77
2.2.1. Cemaliye Medresesi.....	77
2.2.2. Melik Fahreddin Gazi Medresesi.....	78
2.2.3. Taharten Bey Medresesi.....	79
2.2.4. Kadı İftihareddin Medresesi.....	79
2.2.5. Darü'l – İlm Medresesi.....	80

2.2.6. Atabek Medresesi.....	80
2.2.7. Abdülkerim Medresesi.....	80
2.2.8. Pervane Medresesi.....	81
2.2.9. İbadiye Medresesi.....	81
2.2.10. Torumtay Medresesi.....	82
2.2.11. Nizamiye Medresesi.....	82
2.2.12. Lalahan Medresesi.....	82
2.2.13. Ahmediye Bukası.....	83
2.3. Bayburt Medreseleri.....	83
2.3.1. Yakutiye Medresesi.....	83
2.3.2. Mahmudiye Medresesi.....	84
2.3.3. Museviyye Medresesi.....	84
2.3.4. İkbaliyye Medresesi.....	85
2.3.5. Muallimhane Vakfı.....	85

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM ZAVİYE VE TEKKE VAKIFLARI

3. Zaviye ve Tekke Vakıfları.....	88
3.1. Erzurum ve Pasin Zaviye ve Tekkeleri.....	89
3.1.1. Saltuk Gazi Zaviyesi.....	89
3.1.2. Haydarhane Zaviyesi.....	90
3.1.3. Abdurrahman Zaviyesi.....	91
3.1.4. Ebu İshak Kaziruni Zaviyesi.....	92
3.1.5. Hasan Basri Zaviyesi.....	92
3.1.6. Abbas Şeyh Zaviyesi.....	93
3.1.7. Kılıç Derviş Zaviyesi.....	93
3.1.8. Mehdi Şeyh Zaviyesi.....	93
3.1.9. Yoncalık Zaviyesi.....	94
3.1.10. Künbed Zaviyesi.....	94
3.1.11. Çiçekli Zaviyesi.....	95
3.1.12. Cinis Zaviyesi -I.....	95
3.1.13. Cinis Zaviyesi – II.....	96
3.1.14. Cinis Zaviyesi – III.....	96
3.1.15. Cinis Zaviyesi -IV.....	96
3.1.16. Dirvas Zaviyesi.....	96
3.1.17. Şeyh Ali Zaviyesi.....	97
3.1.18. Nerdiban Zaviyesi – I.....	97
3.1.19. Nerdiban Zaviyesi – II.....	97
3.1.20. Özbek Zaviyesi – I.....	98
3.1.21. Özbek Zaviyesi – II.....	98
3.1.22. Haydarhane Zaviyesi.....	98
3.1.23. Ketonos Zaviyesi -I.....	99
3.1.24. Ketonos Zaviyesi – II.....	99
3.1.25. Çermik Zaviyesi.....	100
3.1.26. Ortuzi Zaviyesi – I.....	100
3.1.27. Ortuzi Zaviyesi – II.....	101

3.1.28. Canvıran Zaviyesi.....	101
3.1.29. Turhas Zaviyesi.....	101
3.1.30. Tebrizcik Zaviyesi.....	102
3.1.31. Söğütlü Zaviyesi.....	102
3.1.32. Tosik Zaviyesi.....	102
3.1.33. Gayb Er Zaviyesi.....	103
3.1.34. Arzutı Zaviyesi.....	103
3.1.35. Şeyh Nureddin Zaviyesi.....	103
3.1.36. Karor Zaviyesi.....	104
3.1.37. Ümidim Zaviyesi – I.....	104
3.1.38. Ümidim Zaviyesi – II.....	105
3.1.39. Ümidim Zaviyesi – III.....	105
3.1.40. Baba Söylemez Zaviyesi.....	105
3.1.41. Çevgâdar (Çögender) Baba Zaviyesi.....	108
3.1.42. Yağın Paşa Zaviyesi.....	109
3.1.43. Delü (Veli) Baba Zaviyesi.....	110
3.1.44. Horasan Baba Zaviyesi.....	111
3.1.45. Monla Kondu Zaviyesi.....	112
3.1.46. Şeyh Muhammed Ahmed Zaviyesi.....	112
3.1.47. Hasan Bey Zaviyesi.....	113
3.1.48. Müfid Hacı Zaviyesi.....	113
3.1.49. Kanzutı Zaviyesi.....	114
3.1.50. Çoban Derviş Zaviyesi.....	114
3.1.51. Gülderen Hüseyin Zaviyesi.....	114
3.1.52. Dikeres (Hacı Ömer) Zaviyesi.....	115
3.1.53. Büyük Tuy Zaviyesi.....	115
3.1.54. Sos Zaviyesi.....	116
3.1.55. İdris Şeyh Zaviyesi.....	116
3.1.56. Tay Hacı Zaviyesi.....	116
3.1.57. Hertev Köyü Zaviyesi.....	117
3.1.58. Çiçekrek Köyü Zaviyesi.....	117
3.1.59. Nozron Zaviyesi.....	117
3.1.60. Akşeyh Zaviyesi.....	117
3.1.61. Kasım Bey Zaviyesi.....	118
3.1.62. Şeref Şerefhanı Tekkesi.....	118
3.2. Kemah Zaviyeleri.....	118
3.2.1. Melik Mengücek Gazi Zaviyesi.....	119
3.2.2. Muhammediye Zaviyesi.....	119
3.2.3. Şeyh Şerafeddin Zaviyesi.....	120
3.2.4. İmeklü Şeyh Zaviyesi – I.....	120
3.2.5. İmeklü Şeyh Zaviyesi – II.....	121
3.2.6. Murad Şeyh Zaviyesi.....	121
3.2.7. Kân Zaviyesi.....	122
3.2.8. Derviş Mahmud Zaviyesi.....	122
3.2.9. Koğalar Zaviyesi.....	123
3.2.10. Derviş Hasan Zaviyesi.....	123

3.2.11. Kara Baba Zaviyesi.....	124
3.2.12. Hacir Zaviyesi.....	124
3.2.13. Şeyh Hasan Baba Zaviyesi.....	125
3.2.14. Şeyh Hasan Zaviyesi.....	125
3.2.15. İslam Şeyh Zaviyesi.....	125
3.2.16. Vefadar Şeyh Zaviyesi.....	126
3.2.17. Budak Zaviyesi.....	126
3.2.18. Hızır Şeyh Zaviyesi.....	126
3.2.19. İsmail Şeyh Zaviyesi.....	127
3.2.20. Osman Şeyh Zaviyesi.....	127
3.2.21. Hüseyin Şeyh Zaviyesi.....	128
3.2.22. İmeklü Şeyh Zaviyesi.....	128
3.2.23. İshak Şeyh Zaviyesi.....	129
3.2.24. Şeyh Ahmed Zaviyesi.....	129
3.2.25. Tur Ali Baba Zaviyesi.....	129
3.2.26. Tirkütah Zaviyesi.....	130
3.2.27. Haydarhane Zaviyesi.....	130
3.2.28. Taharten Bey Zaviyesi.....	131
3.2.29. Mevlevihane Zaviyesi.....	131
3.2.30. Uğurlu Mehmet Bey Zaviyesi.....	131
3.2.31. Kalenderhane Zaviyesi.....	132
3.2.32. Veled Bey Zaviyesi.....	132
3.2.33. Pir Ömer Zaviyesi.....	133
3.2.34. Gurban Şeyh Zaviyesi.....	133
3.2.35. Aceb Şir Zaviyesi.....	133
3.2.36. Ebu İshak Zaviyesi.....	134
3.2.37. İslam Şeyh Zaviyesi.....	134
3.2.38. Akça Şeyh Zaviyesi.....	134
3.2.39. Keladenç Zaviyesi.....	135
3.2.40. Kara Abdal Zaviyesi – I.....	135
3.2.41. Kara Abdal Zaviyesi – II.....	135
3.2.42. Rumsaray Zaviyesi.....	135
3.2.43. Hoca Ağa Hankâhı.....	136
3.2.44. Ahi Ayna Bey Hankâhı.....	136
3.3. Bayburt Zaviyeleri.....	136
3.1. Sultan Fakih Zaviyesi.....	136
3.2. Ahi Emir Ahmed Zencani Zaviyesi.....	137
3.3. Haydarhane Zaviyesi.....	137
3.4. Seyyid Salih Zaviyesi.....	138
3.5. Kara Şeyh Zaviyesi.....	138
3.6. Hacı Yakut Zaviyesi.....	139
3.7. Seydi Ahmed Bey Zaviyesi.....	139
3.8. Gökçe Şeyh Zaviyesi.....	139
3.9. Katanos Zaviyesi.....	139
3.10. Katanos Zaviyesi – II.....	140
3.11. Aşağı Lori Zaviyesi.....	140

3.3.12. Aşağı Lori Zaviyesi – II.....	140
3.3.13. Hacı Ahi Zaviyesi.....	140
3.3.14. Seyyid Yakup Zaviyesi.....	141
3.3.15. Sankod Zaviyesi.....	141
3.3.16. Ketoli Zaviyesi – I.....	141
3.3.17. Ketoli Zaviyesi – II.....	141
3.3.18. Baba Kanyab Zaviyesi.....	142
3.3.19. Yakup Abdal Zaviyesi.....	142
3.3.20. Armudlu Zaviyesi	142
3.3.21. Şeyh Hasan Zaviyesi.....	143
3.3.22. Konursu Zaviyesi.....	143
3.3.23. Berkes Zaviyesi.....	143
3.3.24. Norşad Zaviyesi.....	143
3.3.25. Şeyh Mehmed Zaviyesi.....	144
3.3.26. Derviş Pirvende Zaviyesi.....	144
3.3.27. Abdulvehhab Gazi Zaviyesi.....	144
3.3.28. Şeyh Muhammed Zaviyesi.....	145
3.3.29. Seydi Yakup Zaviyesi.....	145
3.3.30. Püşke Zaviyesi.....	145
3.3.31. Şehid Osman Zaviyesi.....	146
3.3.32. Haydar Zaviyesi.....	146
3.3.33. Hacı Bey Zaviyesi	146
3.3.34. Baba Çağırğan Zaviyesi	146
3.3.35. Selçukşah Hatun Zaviyesi.....	147
3.3.36. Şeyh Emin Zaviyesi.....	147
3.3.37. Saru Şeyh Zaviyesi.....	147
3.3.38. Tay Şeyh Zaviyesi.....	148
3.3.39. Şah Hatun Zaviyesi – I.....	148
3.3.40. Şah Hatun Zaviyesi – II.....	148
3.3.41. Şah Hatun Zaviyesi – III.....	149
3.3.42. Haçekrek Zaviyesi.....	149
3.3.43. Yenice Sevindik Zaviyesi.....	149
3.3.44. Çoban Şeyh Zaviyesi.....	150
3.3.45. Şeyh Osman Zaviyesi.....	150
3.3.46. Hasan Şeyh Zaviyesi.....	150
3.3.47. Şeyh Yakub Zaviyesi.....	150
3.3.48. Şeyh Hasan Zaviyesi.....	151
3.3.49. İshak Şeyh Zaviyesi.....	151
3.3.50. Akdağ Zaviyesi.....	151
3.3.51. Şaban Şeyh Zaviyesi.....	152
3.3.52. Şeyh İslam Zaviyesi.....	152
3.3.53. Türnük Zaviyesi.....	152
3.3.54. Keskin Zaviyesi.....	153
3.3.55. Nasrullah Şirvani Zaviyesi.....	153
3.3.56. Ağınzar Zaviyesi.....	153
3.3.57. Fahrullah Melik Zaviyesi.....	153

3.3.58. Gelengeç Zaviyesi.....	154
3.3.59. Tuzkışla Zaviyesi.....	154
3.3.60. Gözlüce Zaviyesi.....	154
3.3.61. Gözlüce Zaviyesi – II.....	155
3.3.62. Alaca Zaviyesi.....	155
3.3.63. Havnis Zaviyesi.....	155
3.3.64. Derviş Yakup Zaviyesi.....	155
3.3.65. Seydi Ali Baba Zaviyesi.....	156
3.3.66. Çurçıra Zaviyesi.....	156
3.3.67. Çınar Zaviyesi.....	156
3.3.68. Baba Çağırğan Zaviyesi.....	156
3.4. İspir Sancağı.....	157
3.4.1. İspir Zaviyeleri.....	157
3.4.1.1. Melik Halil Zaviyesi.....	158
3.4.1.2. Melik Halil Zaviyesi-II.....	158
3.4.1.3. Derviş Hüseyin Zaviyesi.....	158
3.4.1.4. Derviş Kılıç Zaviyesi.....	159
3.4.1.5. Derviş Evliya Zaviyesi.....	159
3.4.1.6. Şeyh Hüseyin Zaviyesi.....	159
3.4.1.7. Şeyh Abdi Zaviyesi.....	160
3.4.1.8. Derviş Âşık Zaviyesi.....	160
3.4.1.9. Derviş Âşık Zaviyesi-II.....	160
3.4.1.10. Hacı Derviş Köhne Pûş Zaviyesi.....	161
3.4.1.11. Şeyh Karakoç Zaviyesi.....	161
3.4.1.12. Şehit Osman Zaviyesi.....	161
3.5. Hıms Zaviyeleri.....	161
3.5.1. İdris Şeyh Zaviyesi.....	162
3.5.2. Pirhâl-ı Ahlâtî Zaviyesi.....	162
3.5.3. Hacı Pir Ahmed Zaviyesi.....	163
3.5.4- Hacı Bahşayış Zaviyesi.....	164
3.5.5. Şeyh Veli Zaviyesi.....	164
3.5.6- Şeyh-Şirvan Zaviyesi.....	164
3.5.7. Baba Söylemez Zaviyesi.....	165
3.5.8. Mevlana Mehmed Zaviyesi.....	165
3.5.9. Aynü'l Melik Zaviyesi ve Camii.....	166
3.5.10. Kul Hamza Zaviyesi.....	166
3.5.11. Hamza Şeyh Zaviyesi.....	166
3.5.12. Seydi Ahmed Ağa Zaviyesi.....	167
3.6. Şarki Karahisar Zaviyeleri.....	167
3.6.1. Hasan Şeyh Zaviyesi.....	167
3.6.2. Kara Yakub Zaviyesi.....	168
3.6.3. Pardi Zaviyesi.....	169
3.6.4. Yolseki Zaviyesi.....	169
3.6.5. Hüseyin Baba Zaviyesi.....	169
3.6.6. Yumurcaktaş Zaviyesi.....	170
3.6.7. Asar Zaviyesi.....	170

3.6.8. Akça Halil Zaviyesi	170
3.6.9. Alişar Zaviyesi	171
3.6.10. Saru Şeyh Zaviyesi	171
3.6.11. Mahmud Abdal Zaviyesi.....	171
3.6.12. Şeyh Sinan Zaviyesi.....	172
3.6.13. Şeyh Süleyman Zaviyesi.....	172
3.6.14. Yakub Şeyh Zaviyedar Vakfı.....	173
3.6.15. Pir Yakup Zaviyesi.....	174
3.6.16. Şeyh Yaramış Zaviyesi	174
3.6.17. Halil ve Musa Zaviyesi.....	174
3.6.18. Çoban Emre Zaviyesi.....	174
3.6.19. Arin Zaviyesi.....	175
3.6.20. Pehlül Zaviyesi.....	175
3.6.21. Yusuf Şeyh Zaviyesi.....	175
3.6.22. Eğnir Zaviyesi.....	176
3.6.23. Kul Çiftliği Zaviyesi	176
3.6.24-Kozluca (Aslan) Zaviyesi.....	177
3.6.25. Horman-ı Bâlâ Zaviyesi.....	177
3.6.26. Buğra Paşa Zaviyesi.....	177
3.6.27. Uryan Abdal Zaviyesi.....	178
3.6.28. Akviran Zaviyesi	178
3.6.29. Kaza Ağıl Zaviyesi.....	179
3.6.30. Çomaklu Baba Zaviyesi.....	179
3.6.31. Aclus Zaviyedar Vakfı	179
3.6.32. Sancak Zaviyesi	180
3.6.33. Hasan Gonca Zaviyesi.....	180
3.6.34. Şeyh Yusuf Zaviyesi	180
3.6.35. Mezik Zaviyesi	181
3.6.36. Buğra Baba Zaviyesi- II.....	181
3.6.37. Pir Ali Zaviyesi.....	181
3.6.38. Seydi Baba Zaviyesi	182
3.6.39. Zihar Zaviyesi	182
3.6.40. Koğan Baba Zaviyesi	182
3.6.41. Şeyh Hüseyin Zaviyesi.....	182
3.6.42. Derviş Bayram Zaviyesi	183
3.6.43. Karademürcü Zaviyesi	183
3.6.44. Barani Zaviyesi	183
3.6.45. Darı Zaviyesi	184
3.7. Trabzon Zaviyeleri.....	184
3.7.1. Derviş Murad Zaviyesi.....	184
3.7.2. Şeyh Mentеш Zaviyesi.....	185
3.7.3. Taşluca Zaviyesi.....	185
3.7.4. Yaramış Şeyh Zaviyesi.....	185
3.7.5. Melik Ahmed Zaviyesi.....	185
3.7.6. Kasım Hıdır Zaviyesi.....	186
3.7.7. Hacı Abdullah Zaviyesi.....	186

3.7.8. Derviş Murad Zaviyesi-II.....	187
3.7.9. Hasan Hıdır Zaviyesi.....	187
3.7.10. Yaramış Bey Zaviyesi.....	187
3.7.11. Akçakale Zaviyesi.....	188
3.7.12. Musa Zaviyesi.....	188
3.7.13. Pir Aşur Zaviyesi.....	188
3.7.14. Derviş Ali ve Şeyh Hüseyin Zaviyesi.....	188
3.7.15. Diğer Zaviyeler.....	189

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM DİĞER VAKIFLAR

4.1. Erzurum ve Pasin Vakıfları.....	191
4.1.1. Mekke-i Şerif Evkafı.....	191
4.1.2. Medine-i Münevvere Evkafı.....	191
4.1.3. Murad Ağa Suyolları Vakfı.....	192
4.1.4. Sinan Bey Çeşme Vakfı.....	192
4.1.5. Murad Ağa Köprü Vakfı.....	192
4.1.6. Sinan Bey Cüzhan Vakfı.....	192
4.1.7. Veli Bey Cüzhan Vakfı.....	193
4.1.8. Ahmet Bey Cüzhan Vakfı.....	193
4.1.9. Muslihiddin Bey Cüzhan Vakfı.....	193
4.1.10. İbrahim Bey Cüzhan Vakfı.....	194
4.1.11. Mehmed ve Musa Beyler Cüzhan Vakfı.....	194
4.1.12. Pazar Ağası Cüzhan Vakfı.....	194
4.2. Kemah Sancağı.....	194
4.2.1. Ravza-i Mutahhara Vakfı.....	194
4.2.2. Taharten Bey Cüzhanı.....	195
4.2.3. Atabek Cüzhanı.....	195
4.2.4. Darü'l Suffa Cüzhanı.....	195
4.2.5. Gafur Cüzhanı.....	195
4.2.6. Seyyid Ebu Said Cüzhanı.....	196
4.2.7. Özbek Cüzhanı.....	196
4.2.8. Hacı Hudâniş Türbehânı.....	196
4.2.9. Melik Fahreddin Gazi Türbehânı.....	196
4.2.10. Şeyh Hüseyin Bey Türbehânı.....	197
4.2.11. Mevlana Ahmed Bekir Türbehânı.....	197
4.2.12. Seyyid Ali Çelebi Evlad Vakfı.....	197
4.3. Bayburt Vakıfları.....	197
4.3.1. Şehit Osman Türbehân Vakfı.....	197
4.3.2. Hâce Yakut Cüzhanı.....	198
4.3.3. İdris Beğ Çeşme ve Cemaatgân Vakfı.....	198
4.3.4. Hâce Ali Evlad Vakfı.....	198
4.3.5. Kadı Mahmud Evlad Vakfı.....	199
4.3.6. Hâce Yakut Türbehânı.....	199
4.3.7. Hacı Zahid Vakfı.....	199
4.4. Kiğı Sancağı.....	199

4.4.1 Kiğı Vakıfları.....	200
4.4.1.1. Hızır B. Senni Cüzhan Vakfı.....	200
4.4.1.2. Hacı Abdullah ve Mehmed B. Hızır Cüzhan Vakfı.....	200
4.4.1.3. Musa Ağa Cüzhan Vakfı.....	200
4.5. Hınıs Vakıfları.....	200
4.5.1 Hameynü’ş-Şerifeyn Vakfı.....	201
4.6. Şarki Karahisar Vakıfları.....	201
4.6.1. Mevlana Hamid Vakfı	201
4.7. Trabzon Vakıfları.....	201
4.7.1. Mustafa Çelebi Vakfı.....	202
4.7.2. Mustafa Paşa Türbehan Vakfı.....	202
4.7.3. Hüseyin Ağa Evkafı.....	202
4.7.4. Kapağası Mahmud Ağa Evkafı.....	202
4.7.5. Kasım Bey Para Vakfı.....	203
SONUÇ	205
BİBLİOGRAFYA	207
EKLER	218
ÖZGEÇMİŞ	239

ÖZET

DOKTORA TEZİ

XVI. YÜZYILDA ERZURUM EYALETİ'NDE VAKIFLAR

Ümit KILIÇ

Danışman: Prof. Dr. Enver KONUKÇU

2005, sayfa:255

Jüri: Prof. Dr. Enver KONUKÇU
Prof. Dr. Mücteba İLGÜREL
Prof. Dr. Selçuk GÜNAY
Doç. Dr. Mehmet İNBAŞI
Yrd. Doç. Ersin GÜLSOY

Bu çalışmada 16. asırda Erzurum Eyaletinde kurulmuş olan vakıflar ele alınmış ve tespit edilebilen vakıf müesseseleri dört bölüm altında incelenmiştir.

Araştırmanın giriş bölümünde vakıf kurumunun tarihçesi ve mahiyeti ortaya konulmuştur. Birinci bölümde cami vakıfları ve mescit vakıfları, ikinci bölümde medrese vakıfları, üçüncü bölümde zaviye vakıfları, dördüncü bölümde ise diğer vakıflar başlığı altında türbe, hankâh, çeşme, evlat vakıfları ve benzeri vakıflar incelenmiştir.

Her bölümün kendi bünyesindeki vakıfların kurucuları, kuruluş tarihleri, idarecileri, gelirleri, masrafları ve çalışan personel sayısı ve nitelikleri hakkındaki bilgiler çağdaş kaynaklara başvurularak ortaya konulmuştur.

ABSTRACT

PH. D. THESIS

THE FOUNDATIONS IN ERZURUM STATE IN THE 16th CENTURY

**by
Ümit KILIÇ**

Supervisor: Prof. Dr. Enver KONUKÇU

2005, Pages:255

**Jury: Prof. Dr. Enver KONUKÇU
Prof. Dr. Mücteba İLGÜREL
Prof. Dr. Selçuk GÜNAY
Ass. Prof. Mehmet İNBAŞI
Ass. Prof. Ersin GÜLSOY**

In this study, the foundations established in Erzurum State in the 16. century are examined and those defined are divided into four categories.

The introduction section is about the history of foundation institutions and their nature. Mosque and maşjid foundations are handled in the first part, part two analyses madrasah foundations, part three gives information about zawiya foundations and part four is related to the rest. Under these subtitles, tombs, hankahs, fountains are son and other foundations are studied.

Information on the founders, foundation dates, managers, incomes and expenditures, and the employed stuff of these foundations has been obtained through a detailed examination of the contemporary sources.

ÖNSÖZ

İslam dünyasında vakıf, temelini İslam Dininin yardımlaşma ile ilgili prensiplerinden alan ve sistemli bir karşılıksız hizmet kurumu olarak asırlarca insanlığa hizmet etmiş dini, hukuki ve sosyal bir müessesedir.

Vakıf kurumu sadece toplumdaki fakir insanların maddi açıdan gözetilmesi hususunu değil bununla beraber günümüzde devletin üstlendiği eğitim, sağlık, dini müesseseler, ulaşım ve bayındırlık gibi birçok kamu hizmetini de yürütmekteydi. Bu hizmetlerin yanı sıra genelden özele doğru insanların toplum hayatı içinde yolculara yardım etmek, esirleri azat etmek, dul bayanlara yardım etmek, fakir aile kızlarına çeyiz temini, yetim çocukların korunması ve eğitimlerinin sürdürülmesi, yollara atılan çöp ve benzeri rahatsız edici artıkların kaldırılması, ağaç dikimi ve bakımı, hayvanların barınması, beslenmesi ve bakımı içinde vakıfların harekete geçtikleri görülmektedir.

Osmanlı toplumunda vakıf o kadar önemli ve itibarlı bir kurumdur ki, mâli imkân bakımından toplumun en alt seviyesinde bulunanlar ile en üst seviyede bulunanlar arasında anlayış bakımından bir farklılık göze çarpmaz. Büyük vakıf tesisleri yaptırmaya gücü yetmeyenler, imkânları ölçüsünde geliri azalmış vakıf kurumlarına gelir kaynağı sağlamak için az miktarda da olsa bahçe, tarla ve ziynet eşyası gibi mal varlıklarını bağışlıyorlardı.

Bu araştırma ile XVI. asırda Erzurum Beylerbeyliği'nde mevcut olan vakıfların tespiti, kurucuları ve kuruluş tarihlerinin belirlenmesi, vakıfların sahip olduğu gelir ve giderler ile vakıf kurumlarında çalışan personelin sosyal ve iktisadi durumlarının ortaya konulması amaçlanmıştır. Bu çalışmanın hazırlanmasında konunun tespitinden itibaren bütün aşamalarda değerli ilgi ve yardımlarını esirgemeyen danışman hocam sayın Prof. Dr. Enver KONUKÇU'ya, araştırma ile ilgili kaynakların temini ve tahlilinde değerli öneri ve fikirleriyle bana yol gösteren sayın Doç. Dr. Mehmet İNBAŞI ve Sayın Yrd. Doç. Dr. Ersin GÜLSOY'a teşekkürü bir borç bilirim.

KISALTMALAR

AE.T.	:	Ali Emiri Tasnifi
BOA.	:	Başbakanlık Osmanlı Arşivi
c.	:	Cilt
CD.	:	Cevdet
Çev.	:	Çeviren
DİA.	:	Diyanet İslam Ansiklopedisi
Ev.	:	Evkaf
İA.	:	İslam Ansiklopedisi
KKA.	:	Kuyud-ı Kadime Arşivi
M.Ü.	:	Marmara Üniversitesi
Mf	:	Maarif
Nşr.	:	Neşreden
s.	:	Sayfa
TKGM.	:	Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü
TTD.	:	Tapu Tahrir Defteri
Tv.	:	Tevcihat
VD.	:	Vakıflar Dergisi

GİRİŞ

Maddi bir karşılık beklemeden başkalarına yardım etmek gibi ulvi bir düşüncenin mahsulü olan vakıf müessesesi, yüzyıllardan beri İslam ülkelerinde büyük bir önem kazanmış, sosyal ve ekonomik hayat üzerinde derin tesirler icra etmiş bir kurumdur¹.

Vakfın ifa ettiği fonksiyon, sadece ferdi bir hayırseverlik duygusundan ibaret bir yardımlaşma değildir. Ayrıca günümüzde devletin yürütmekle yükümlü olduğu birçok kamu hizmetleri de vakıf yoluyla ifa edilmiştir².

Gerçekten de yolların, köprülerin yapımı ve sulama çalışmaları gibi kamu işleri, hastahanelerin yapımı ve fakirlere yardım gibi sosyal yardımlaşma faaliyetleri, medreseler ve kütüphanelerin inşası ve burada çalışan eğitici ve öğretici kadronun ücretleri ve öğrencilerin bakımlarını teminat altına almağa yönelik eğitim ve kültür işlerini, cami, mescit inşası gibi din hizmetleri vakıflar yoluyla yürütülmüştür³.

Vakıf kelimesi Arapça bir mastar olup, sözlük anlamı ile duruş, durmak, durdurmak, alıkoymak ve ayakta beklemek manalarını taşır⁴.

Lügat olarak pek çok manası bulunan vakıf kelimesine farklı hukuki manalar da verilmiştir. Ebu Hanife'ye göre vakıf, bir kimsenin malik olduğu bir mülkün gelirlerini fakirlere veya cemaatinin dini ve sosyal ihtiyaçlarının giderilmesine tahsis edilme akdidir. Vâkıf, akdi bozma ve malını istediği gibi kullanma hakkına sahiptir. Bu hak ölümünden sonra varislerine de intikal eder⁵.

Ebu Yusuf ve İmam Muhammed'e göre vakıf, kendisiyle bir şeyin mülkiyetinin Allah'ın mülkiyetine geçtiği ve ondan gelen gelirlerin Allah'ın kullarına tahsis edildiği bir muameledir. Ebu Yusuf ayrıca, vâkıfın "... vakfettim"

---

¹ Ziya Kazıcı, *İslâm Medeniyeti ve Müesseseleri Tarihi*. İstanbul 2003. s.278.

² Halil Cin, Ahmet Akgündüz, *Türk Hukuk Tarihi*. İstanbul 1996. c II. s.50.

³ Bahattin Yediyıldız, *XVIII. Yüzyılda Türkiye'de Vakıf Müessesesi*. TTK. Yay. Ankara 2003.s.3. Şakir Berki, "Vakıfların Devlete ve Devletin Vakıflara Hizmeti." *VD*. s VII. İstanbul 1968. s.45-51

⁴ Şemseddin Sami, *Kamus-ı Türkî*. İstanbul 1318. c.II. s.1495-1496.

⁵ Ömer Nasuhi Bilmen, *Hukuk-ı İslâmiyye ve İstilahat-ı Fıkhiyye Kamusu*, c.IV. İstanbul. 1951 s.151.

sözünden ötürü vakfin bağlayıcılık niteliği kazandığını ve vâkıfın mülkünden çıktığını da belirtmektedir⁶.

Farklı hukukî tarifleri olmakla beraber vakıflar, sadece Allah rızasını kazanmak için mali imkân sahibi olan kimseler tarafından kurulan ve geliri ihtiyaç içinde bulunan kimselere yahut kamu yararına hizmet eden dini ve sosyal kurumlara tahsis edilen müesseselerdir.

1. Vakfın Menşei

Vakfın, İslâm dünyasında bu kadar yer edip gelişmesi, birçok kimseyi bu hususta araştırma yapmaya ve bu kuruma bir menşe bulmaya zorlamıştır. Bu konudaki araştırmalar genellikle Batılı Oryantalistler tarafından yapılmıştır. İslâm hukukçuları, vakfın kökeni üzerinde fazla durmamışlardır. Çünkü ayet ve hadislerle sabit görülen bu mevzuun menşei araştırma ihtiyacını hissetmemişlerdir. Dolayısıyla vakıflarla ilgili menşe araştırmaları H.Becker Morand, M.Zeis, Robe Mercier, Marcel Morand, M.Belin gibi oryantalistler tarafından yapılmış ve bu hususta çeşitli nazariyeler ortaya konulmuştur.

1.1. İdealist Nazariye:

M. Belin, M.De Nauphal, M.Zeis gibi yazarlar, İslâm hukukçularının klasik anlayışlarına bağlı kalarak vakfı tamamıyla İslâmî mahiyette bir müessese olarak kabul ederler. Bunlara göre vakıf doğrudan doğruya İslâmî kaynaklardan gelmiştir. Bu sebeple menşei de tamamen İslâmî'dir⁷.

1.2. Aksü'l-Amel Nazariyesi:

Mouradgea D'ohsson, Mercier, Marcel Morand gibi müelliflerin öne sürdükleri bu görüşe göre vakıf kurumu ve özellikle aile vakıfları, her şeyden önce eski Arap örfünün, İslâmiyet'in koyduğu yeni veraset hükümlerine karşı bir tepkiden doğmuştur. Buna göre İslam dini kız çocuğa miras bırakma hakkını ortaya koymaktaydı. Buna bir tepki olarak eski örflerin devam ettirilmesi

⁶ Yediyıldız, *XVIII. Yüzyılda Vakıf Müessesesi*. s.8

⁷ Fuat Köprülü, *İslâm ve Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları ve Vakıf Müessesesi*. İstanbul 1983, s. 358. İsmet Kayaoğlu, "Vakfın Menşei Hakkındaki Görüşler" *VD*. s. XI. Ankara 1976. s. 50-55.

amacıyla aile vakıfları ortaya çıktı. Bu usul sayesinde bir aile reisi vakıf kurmak suretiyle kızlarını mirastan mahrum bırakabiliyordu. İslâm hukukçuları bu uygulama karşısında şiddetli itirazlarda bulundular. Hatta mâlikiler vakıf sisteminde buna mani olacak hükümler koymuşlardı.⁸

1.3. Devlet Menfaati Nazariyesi

Sadece Zeys ve Van Berchen tarafından ileri sürülen bu görüşe göre vakfın menşeyini, Hz. Peygamberin ölümünden sonra fethedilen arazilerin Hz. Peygamberin varislerine bırakılmayarak beytü'l-mala mevkuף tutulması oluşturulmaktaydı. Devlet kendi menfaatini düşünerek fethedilen arazileri, beytü'l-mal adına ve vakıf adı ile zaptetmiştir⁹.

1.4. Roma Hukuku Nazariyesi:

Vakıf müessesinin, hukuki mahiyeti bakımından ilk örneklerini Bizans'tan aldığı fikri H.Becker ve M.Morand gibi oryantalistler tarafından öne sürülmüştür. İslâm'dan önceki devrelerde Bizans'a ait olan Suriye'deki bazı tatbikatları dikkate alan bu hukukçular, aynı zamanda Mısır'daki tatbikat ve Emevi saraylarındaki Hıristiyanların ihraz ettikleri mevkilerinden dolayı Müslümanlara tesir etmiş olabileceklerini de delil olarak göstermiştir¹⁰.

Vakıf müessesesinin İslâmi dönemde bütün bu kültürlerden bazı unsurlar almış, olması muhtemeldir. Şurası bir gerçektir ki menşeyi ve kökeni ne olursa olsun vakıf yeni bir terkip halinde ortaya çıkmasından itibaren, bir İslâm müessesesi kimliğini almış ve İslâm ülkelerinde meydana gelen içtimai değişmelerde müspet izler bırakmıştır¹¹.

2. İslâm'da Vakıf

İslâm dininin temel referans kaynağı olan Kur'an-ı Kerim'de kurumsallaşmış bir yapı olarak vakıfla ilgili herhangi bir hususi ifade mevcut

⁸ Neşet Çağatay, "İslâm'da Vakıf Kurumunun Miras Hukukuna Etkisi." *VD*. c.XI. Ankara 1977. s.4-5

⁹ Fuat Köprülü, "Vakıf Müessesinin Hukuki Mahiyeti ve Tarihi Tekâmülü" *VD*. c.II. Ankara 1942. s.I. Ziya Kazıcı, *Osmanlı Vakıf Sistemi*. İstanbul 2003. s.68.

¹⁰ Kazıcı, *İslâm Medeniyeti*. s.296, Köprülü, "Vakıf Müessesesi" s.5.

¹¹ Yediyıldız. "Vakıf" *İA*. c.XII. İstanbul 1936. s.155.

değildir. Ancak, toplumun hem manevi, hem de maddi hayatına istikamet veren İslâm dininin, birlik ve yardımlaşma duygusunu vermek için bazı kaideler ve teşvikler ortaya koyduğu dikkat çekmektedir. Kur'an-ı Kerim'de iyilik yapmak, sadaka vermek ve ihsanda bulunmak gibi, başkalarına yardım, teşvik ve tavsiye eden pek çok ayet mevcuttur¹². Birçoğu vakfiyelerde de zikredilen bu ayetlerde “sevdiğiniz şeylerden sadaka vermedikçe Cennet’e giremezsiniz. Allah yolunda ne harcarsanız muhakkak Allah onu bilendir”¹³, “Allah’a gönül hoşnutluğu ile ödünç vermek...”¹⁴, “Allah yolunda infak etmek”¹⁵, “mallarını gece, gündüz, gizli ve açık infak edenler yok mu”, bu harcamaları sebebiyle Rableri katında ecir ve mükâfat vardır. Onlara korku olmadığı gibi hiçbir zaman mahzunda olmazlar”¹⁶ gibi ifadelerle kişilerin toplumdaki diğer insanlara karşı yardımlaşma ve bu konuda bir mesuliyet bilincine varma hususları teşvik edilmektedir.

Kur'an-ı Kerim'deki bu ayetlerin yanı sıra vakfın gelişmesinde teşvik edici olan Hz. Muhammed'e ait pek çok hadis ve uygulamaları da mevcuttur. Nitekim Hz. Ömer'in, kendisine ait bulunan Semg Hurmalığı hakkında Hz. Peygamberle konuşurken Hz. Muhammed O'na “Bu hurmalığın aslını vakfet. Artık o satılmaz, hibe edilemez ve varis olunmaz. Onun mahsulü sadece infak edilip yedirilir” buyurdu. Bunun üzerine Hz. Ömer bu hurmalığı fakirlere, akrabalarına, miskinlere, yolda kalanlara, gazilere ve esaretten kurtulmak isteyen kölelere vakfetmiştir.¹⁷ Öte yandan vakfiyelerde sıkça ifade edilen bir hadis ise “bir insan öldüğünde amel defteri kapanır, yalnız sadaka-i cariyesi, faydalanılan ilim ve kendisine dua eden salih bir evlat bırakanları kesilmez” şeklindedir ki hadisçiler sadaka-i cariyeyi vakıf olarak yorumlamıştır.

İslam dünyasında, vakıf sisteminin geniş bir şekilde yayılmasında, Hz. Peygamber'in hadislerinden başka, bizzat kendisinin de vakıf kurmuş olması, büyük bir etken olmuştur. Hz. Peygamber, Medine'de kendisine ait bulunan

¹² Bahattin Yediyıldız, “Vakıf” *İA*, c. XII, İstanbul 1986, s.155, Kazıcı, *Osmanlı Vakıf Medeniyeti*, İstanbul s.60.

¹³ Kur'an-ı Kerim, III/ 92.

¹⁴ Kur'an-ı Kerim, LVII/18.

¹⁵ Kur'an-ı Kerim, II/195.

¹⁶ Kur'an-ı Kerim, II/274.

¹⁷ Buhari, *Sahih*, Vesaya, s.22.

hurma bahçesini vakfedip gelirini acil ihtiyaçlara tahsis ettiği ayrıca Fedek Hurmalığını da yolculara (ebna-yı sebil) vakfettiği bilinmektedir¹⁸.

Daha sonraki dönemlerde de Emeviler ve Abbasiler devrinde vakıf müessesesi hızla genişlemiş ve Abbasiler döneminde vakıfların idaresi için “Vakıflar Nezareti” adında bütün vakıfları kontrol eden, onların bir nizamla bağlanmasını sağlayan bir teşkilat kurulmuştu¹⁹.

3. Müslüman Türk Devletlerinde Vakıf

Abbasi Hilafeti döneminde İslâm camiasının muhtelif siyasi parçalara ayrılması ve nihayet Büyük Selçuklu Devletinin kurulması ise vakıf müessesinin bir kat daha inkişafına sebep oldu. Selçuklu Devleti'nin “Fatımî Şîî” hareketine karşı takip ettiği Sünnilik siyaseti, devletin her tarafında yeniden birçok dini müessesenin vücuda gelmesi ve bilhassa medresenin açılmasına yol açtı. XI. ve XII. asırlarda tasavvufi tarikatların, muntazam bir sosyal kuruluş mahiyetini alan tekke ve zaviyelerin, birden bire çoğalmasının yanında, devletin vücuda getirdiği bir yığın dini ve hayrî müessese, vakıf sermayesinin müthiş bir nispetle artmasına neden oldu. Büyük bir mali güce sahip olan Selçuklu sultanları, şehzadeleri ve devlet adamları ile ileri gelen zenginler, vakıf tesisinde birbirleri ile yarışarcasına bir anlayışın içine girmişlerdi. Selçuklulardan sonra ortaya çıkan Harezmsahlar, Atabeyler, Eyyübîler, Suriye Memlûkleri ile Anadolu Selçuklu sülaleleri, hâkim oldukları yerlerde mali güçleri nispetinde vakıflara önem verdiler.

Bununla birlikte İslamiyet'ten önceki Türk devletlerinde de bu müessesenin varlığı bilinmektedir. Birçok araştırmacı, Uygur Türklerine ait vakıfları en eski Türk vakıfları olarak belirtmektedirler. 981 tarihli bir Çin kaynağına göre, Uygur ülkesinde fakirlik olmadığını ve maddi bir sıkıntı içine

¹⁸ Kayaoğlu, “Vakfin Menşei Hakkındaki Görüşler” s.50–55, Kazıcı, *Vakıf Medeniyeti*, s.62–63, Kazıcı, *İslâm Medeniyeti*, s.288, Bahattin Yediyıldız, “XVIII. Asırda Türk Toplumunu ve Vakıf Müessesesi” *VD*. c.XV, Ankara 1982, s.31. Ali Himmet Berki, “Hukuki ve İçtimai Bakımdan Vakıf”. *VD*. c.V. Ankara 1962. s.10

¹⁹ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devlet Teşkilatına Medhal*, Ankara 1970, s.10.

düşen kişiye bütün toplumun ona yardım ederek yoksulluktan kurtardığı kaydedilmektedir²⁰.

Moğol prenslerinin İslamiyet'i kabullerinden sonra, daha önce tahrip ettikleri şehirleri imar ve kalkınmasıyla uğraştıkları gibi, vakıfların inkişafında da hizmet ettikleri görülür. Nitekim Gazan Han, Tebriz yakınındaki Şeneb-i Tebriz denilen mevkide kendisi için bir türbe ile mescit, medreseler, hankah, darü'ş-şifa, kütüphane, çeşme, hamam, havuzhane yaptırmış ve bunların muhafazası için zengin vakıflar tesis etmişti²¹.

Bu devirde ve sonrasında kurulan vakıf hastahaneler, medreseler, camiler, imaretler ve benzeri vakıflar, şehirlerin gelişmesinde önemli rol oynamışlardır. Sivas'ta 1217'de yaptırılmış olan dârü'ş-şifa, Artukoğulları zamanında Mardin'de yaptırılan dârü'ş-şifa, Selahaddin Eyyübi'nin Kudüs'te yaptırdığı bimarhane, İlhanlılar devri Amasya'da 1305'te yaptırılan dârü'ş-şifa ve Anadolu Selçuklularının Kayseri'de yaptırdığı Gevher Nesibe dârü'ş-şifası²² ile birlikte Anadolu Türk Beylikleri zamanında da birçok hayrî vakıf müessesesi kurulmuştur. Amasya'da 606/1209 tarihinde kurulan Halifet Gazi Medresesi²³ Aydınöğullarından İsa Bey'in Ayasluğ'da yaptırdığı cami²⁴ Ramazanoğullarının yaptırdığı vakıflar bu kabildendir²⁵.

4. Osmanlı Devletinde Vakıf

Osmanlılar, Anadolu Selçuklu Devleti'nin mirası üzerinde ve onun bir devamı olarak teşekkül ve inkişaf etme imkânına sahip oldular. Bu vesile ile onlar, kendilerinden önceki diğer İslâm ve Türk-İslam devletlerinin çok zengin teşkilat ve müesseselerinden de geniş ölçüde faydalandılar. Nitekim Abbasiler devrinde hukuki esasları tespit edilen vakıf müessesesi, İslam ve Osmanlı

²⁰İsmet Binark, "Vakıflar ve Uygur Türklerinde Vakıf" *Türk Kültürü*. Ankara 1969.sa.78,s442. Enis Öksüz, "Sosyal Gelişim Unsurları Açısından Vakıf Müesseseleri" *VD*. c.II, Ankara 1985,s.172

²¹Uzunçarşılı, *Medhal*, s.185.

²²Süheyl Ünver, "Büyük Selçuklu İmparatorluğu Zamanında Vakıf Hastanelerin Bir Kısımına Dair" *VD*. c.I, Ankara, 1938, s.17.

²³Refet Yinanç, "Selçuklu Medreselerinden Amasya Halifet Gazi Medresesi ve Vakıfları", *VD*. c.XV, Ankara 1982, s.5.

²⁴Ahmet Ogan, "İsa Bey Camii" *VD*. s.III, Ankara 1956, s.73.

²⁵Halil Sahillioğlu, "Ramazanoğullarından Davud Bey Oğlu Ali Bey Paşa Vakfı" *VD*. c.X, Ankara 1973, s.136.

dünyasının her köşesine yayıldı. İslâm toplumunun siyasi ve iktisadi gelişmesine paralel olan bu çoğalmayı, Maveraünnehr'den Atlantik kıyılarına kadar her tarafta görmek mümkündür. Mescidler, türbeler, tekkeler, medreseler, mektepler, köprüler, sulama kanalları, hastahaneler, kervansaraylar, imaretler, hamamlar vs. gibi birçok dini ve hayri tesis, hep vakıflar sayesinde vücuda getirildi²⁶.

Osmanlı Devleti'nde daha ilk beyler zamanında başlayan, devletin siyasi ve mali kudretinin gelişmesine paralel olarak gelişip artan vakıfların, Osmanlılar dönemindeki ilk müessisi, Orhan Gazi olmuştur. O'nun H. 724/M.1324 yılında azatlı kölelerinden Tavaşi Şerafeddin'e Mekece'de vakfettiği hankâhın tevliyetini verdiği dair vakfiye günümüze kadar ulaşmıştır²⁷. Orhan Gazi İznik'te ilk Osmanlı medresesini kurarken, onun idaresi için yeterince gelir getirecek gayri menkul vakfetmiştir. İznik'in yanı sıra Adapazarı'nda halen "Orhan Bey Camii", Kandıra'da Adapazarı'nda medrese, Bursa'da bir cami, zaviye misafirhane ve imaret inşa ederek bunlara vakıflar tahsis etmişti²⁸.

Orhan Gazi'den başlayarak Osmanlı Padişahları, sultanları, vezirleri, emirleri ve zengin halk birçok vakıf yapmıştır. Sadece vakıf yapmakla yetinilmemiş aynı zamanda başkaları tarafından yapılan vakıflara da yardımda bulunmuşlardır. Nitekim meşhur vakıflar arasında padişahın maddi yardımları ile senelik bütçelerini denkleştiren birçok vakıflar mevcuttu. Bu yardımlar bazen nakdi olduğu gibi bazen de aynı oluyordu²⁹.

Osmanlılar, ilhak ettikleri yerlerdeki vakıflara dokunmadan, önceden mevcut olan vakfın şartlarına riayet etmekteydiler. Pek çok vakfiye ve vesika Osmanlıların, Müslüman hükümdarların idaresinde bulunan vilayetlerdeki

²⁶ Fuat Köprülü, "Vakıf Müessesesinin Hukuki Mahiyeti ve Tarihi Tekâmülü", *VD*. c. II Ankara 1940, s.12, Mustafa Cezar, *Typical Commercial Buildings of the Ottoman Classical Period* TİŞ. Yay. İstanbul 1983, s.265. Halim Baki Kunter, "Türk Vakıfları ve Vakfiyeleri", *VD*. s.I, Ankara 1938, s.106. Ali Himmet Berki, "Vakıfların Tarihi, Mahiyeti, İnkişafı ve Tekâmülü, Cemiyet ve Fertlere Sağladığı Faideler." *VD*. c.VI. İstanbul 1965. s.12-13

²⁷ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, "Gazi Orhan Bey Vakfiyesi", *Belleten*, V/19. TTK Yay. Ankara 1941, s.281-282.

²⁸ Ali Himmet Berki, "Vakıf Kuran İlk Osmanlı Padişahı" *VD*. c.V, Ankara, s.127-128.

²⁹ Kazıcı, *İslâm Medeniyeti*, s.293.

Osmanlı öncesi vakıfların şartlarına bu yeri idarecilerce aynen riayet edildiğini göstermektedir³⁰.

4.1. Osmanlı Devleti'nde Vakıfların İdaresi

Osmanlı Devleti'nin daha ilk kuruluş zamanından başlayan ve devletin siyasi ve mali kudretinin artmasına paralel olarak gelişen vakıfların idare ve denetim sistemi, İlhanlılarda, Anadolu Selçuklularında ve onların yerine geçen beyliklerde mevcut olan sistemden pek farklı değildi. Devletin kuruluşundan itibaren hâkimiyet altındaki bütün beldelerde bulunan vakıfların teftiş ve kontrolü, vakıf yapan kişilerin tayin ettikleri nâzırlar ve mütevelliler ile devlet tarafından kontrol için atanan müfettişler ve kaza teşkilatı mensubu olan kadılar yürütmekteydi.

Orhan Gazi, Bursa'da yaptırdığı cami ve zaviye ile ilgili evkafının idaresini, veziri Sinan Paşa'ya vermişti. Böylece Sinan Paşa, Osmanlı döneminin ilk "Evkaf Nâzırı" sayılabilir. Hükümdar vakıfları, daha sonra vezir, kadı asker, şeyhülislâm, babü's-saade ve darü's-saade ağaları gibi devlet adamları tarafından idare edilir oldu. Yıldırım Bayezid, her vilayete "Müfettiş-i Ahkami'-Şer'iyye" tayin ederek vakıf işlerini teftiş ettiriyordu. Çelebi Sultan Mehmed devrinde ise Cemaleddin Mehmed Çelebi "Hakimü'l-Hükkami'l-Osmaniyye" unvanıyla evkaf işlerinin umumi nazırlığına tayin edilmişti. Sultan II. Murad devrinde bu iş kadı askerlere verilmişti. Fatih Sultan Mehmed kurmuş olduğu vakıfların nezaretini Vezir-i azam Mahmud Paşa ve yine vezir-i azam İshak Paşa'ya havale etmişti. Bu dönemde evkaf işlerinden sadrazamlar sorumlu olduklarından "Sadr-ı Ali Nezareti" teşkil olunmuştu. Sultan II. Bayezid İstanbul ve diğer şehirlerdeki vakıflarının nezaretini Şeyhü'l-İslâm Alâeddin Ali Efendi'ye tevcih edince "Şeyhü'l-İslam Nezareti" diye yeni bir idari yapı ortaya çıktı. Yavuz Sultan Selim devrinde evkaf nezaret ve idaresi, tekrar sadrazamlara verildi.

Kanuni Sultan Süleyman devrinde ise İstanbul vakıflarının nezareti 1545'te Kapı Ağasına tevcih edilmiş, bu ise Kapı Ağası Nezareti'nin kurulmasına

³⁰ Fuat Köprülü, "Vakıflar Müessesesinin Hukuki Mahiyeti ve Tarihi Tekamülü", *VD*, c. II, Ankara 1940, s.22.

sebeup olmuştur. Daha sonra bu nezaretin adı 1586'da Evkaf-ı Haremeyn Nezaretine çevrilmiştir. Sultan I. Ahmet Han devrinde, şeyhü'l-islam idaresinde olan vakıflar, Sultan II. Mahmut Han zamanında, kadı askerinin emir ve idaresi altındadır. Yine bu dönemde her vilayette "Müfettiş-i Evkaf" adında bir yönetici bulunmakta idi. Diğer padişahlara ait vakıflarla, nesilleri tükendiği için vâkıfın şartına göre mütevellileri kalmamış vezir ve diğer ileri gelenlerin vakıflarının mütevellileri ve nazırlıkları da saray adamlarına verilmişti. Vakıf kuran bazı kimseler, vakfiyeleri gereği mütevelliliği kendi soyundan gelen birisine, nazırlığını da sadrazam, şeyhü'l-islâm, daru's-saade ağası ile İstanbul kadısı gibi ileri gelen devlet adamlarına veriyorlardı. Bu nezaretlerinde birer müfettişi bulunurdu. Bu müfettişler, her sene vakıf hesaplarını ve ilgililer tarafından mütevellileri aleyhindeki şikâyetleri araştırarak nâzıra bildirirlerdi.

Tanzimat sonrası dönemde ise vakıfların bir elden kontrolünün sağlanması için Evkaf Nezareti'nin kurulduğu görülmektedir. Bu nezaret vakıf gelirlerinin toplanması, harcanması, görevlilerin tayini maaşlarının belirlenmesi, vakıf kurumlarının tamir ve inşası görevlerinin de üstlenmiştir. Evkaf Nezareti 1826'da Evkaf-ı Hümayun Nezareti adını almıştır³¹.

Evkaf-ı Hümayun Nezareti'nin kurulmasının ardından, vakıflar kontrol altına alınmış, mazbut ve mülhak vakıflar olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Mazbut vakıfların yönetimini mütevellileri üstlenmiştir³².

5. Vakıfların Çeşitleri

5.1. Gördükleri Hizmetler Bakımından Vakıflar

Başkalarına karşılıksız yardım gibi bir prensipten doğan vakıflar, toplumun hayır ve iyiliğine olan her yerde sağlam bir sigorta teşkilatı olarak görev yapıyorlardı. Fakirlere dullara, öksüzlere yardımın yanında, borçlulara para

³¹ Kazıcı, *Vakıf Medeniyeti*, s.109–110, M. Nuri Paşa, *Netaicu'l-Vuku'ât*, Sad. Neşet Çağatay, Ankara 1987, c. III-IV, s.284–287. Fuat Köprülü, *İslam ve Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları ve Vakıf Müessesesi*. İstanbul 1983, s.387–388. Ahmet Akgündüz, *İslâm Hukukunda ve Osmanlı Tatbikatında Vakıf Müessesesi*, Ankara 1988, s.279–282. Ali Akyıldız, *Tanzimat Dönemi Osmanlı Merkez Teşkilatında Reform*, İstanbul 1993, s.144–146. Nazif Öztürk, *Türk Yenileşme Tarihi Çerçevesinde Vakıf Müessesesi*, Ankara, 1995, s.63-65. Bahattin Yediyıldız, "Vakıf" *İA*, c. XIII, İstanbul 1986, s.162-163, Ömer Lütfi Barkan, *Türkiye'de Toprak Meselesi*, İstanbul 1980, s.332.

³² Hasan Güneri, "Vakıf İşletmeleri" *VD*, c.II, Ankara 1985, s.27. Bayram Şibil, "Vakıfların Mali Bünyesi ve Kaynakları", *VD.c II*, Ankara 1985, s.111.

yardımı yapmak; öğrencilerin eğitim ve öğretimlerini sağlamak, evlenecek insanlara çeyiz hazırlamak gibi hayırsever kişilerin değişik amaçlar için kurdukları vakıflar bulunmaktaydı. Selçuk Hatun, bıraktığı vakıf, bahçe ve tarlaya her yıl muhtelif cinsten 100 meyve ağacının dikilmesini şart kılmıştı. Abdullah oğlu Hacı İbrahim, Yeni Camide bulunan leylekler için 100 kuruş yem parası vakfedilmişti³³. Bunlardan başka sokaklara atılan ve insanları rahatsız eden tükürüklerin üzerine kül döktürmek için dahi vakıf kurulmuştu³⁴.

İslâm ülkelerindeki ve bilhassa Osmanlı devletinde hayatın bütün safhalarını kaplayacak ve halkın her türlü ihtiyacını karşılayacak vakıfların kurulduğu bilinmektendir. Bütün bu hizmetlerin yerine getirilmesi için değişik karakterde vakıflar kurulmuştu. Bu vakıflar;

1. Dini
2. Sosyal
3. Ekonomik olmak üzere üç kısma ayırabiliriz.

5.1.1. Dini Hizmetler Bakımından Vakıflar

Vakfın kurulmasını hazırlayan en büyük etken bizzat dinin kendisi olması hasebiyle vakıfların dini hizmet yönü ağır basmaktadır. Cami, mescit gibi ibadet alanlarının yapımı, tamiri ve görevlilerinin istihdamı, tekke ve zaviyelerin kurulması, türbehan, cüzhan ve benzeri dini faaliyetlerin yürütülmesi gibi hususlar bu ilk gruba ait vakıflardır.

Bu nevi vakıflar aynı zamanda gayr-i müslimlerin, müslüman olmalarına, Müslüman olanlara da çeşitli imkânlar hazırlamaya varıncaya kadar her sahada onlara hizmet götürmekte idiler. Nitekim Şemseddin Altun Aba'nın vakfiyesinden öğrenildiğine göre vâkıf Altun-Aba, Hıristiyan, Yahudi ve Mecusilerden yerli veya yabancı her kim İslâm'a girerse Konya'nın dışındaki Meydanî mahallesinde yeni bahçede bulunan ve 18 odası olan hanın gelirinden beşte birini bu kişilerin yemek, elbise, ayakkabı gibi ihtiyaçlarını görmek, sünnet edilmelerini ve namaz kılacak kadar Kur'an okumalarını sağlamak için sarf olunmak üzere vakfetmiştir.

³³ Osman Keskinoglu, "Bazı Yönleri ile Vakıflar" *VD*. s.X, Ankara 1973, s.109.

³⁴ Osman Nuri Engin, "Türk Belediyeciliği ve Şehirciliği". *İller ve Belediyeler Dergisi*, XV-XVI 1947s.613.

Vakıfın bu hareketi XIII. asırda Selçuklu Türkiye'sinde İslâmlaşmayı hedef alan vakıfların da kurulduğunu göstermektedir³⁵.

5.1.2. Sosyal Hizmetler Bakımından Vakıflar

Başlangıçta dini gayelerle kurulan vakıfların, sonuç itibariyle sosyal hayat üzerinde de tanzim edici bir rol oynadığı ve bu hayatta derin izler bıraktığı anlaşılmaktadır. Bu açıdan bakıldığı zaman sosyal mahiyeti açıkça belli olan vakıfların, hayatın çeşitli safhalarında rol alan önemli birer kurum oldukları görülür. Vakfın, fakir ve yoksulları kalkındırması, onların ekonomik ve mali güçlerini desteklemesi, onları topluma kazandırması onların sosyal durumlarının iyileşmesine yardımcı olmaya çalışması, küçümsenmeyecek bir hizmettir. Bu itibarla özel bir mahiyet arz ederler. Filhakika vakıf mallar, sadece hastahane, köprü, kütüphane, han, hamam, çeşme, harman yeri vs. gibi doğrudan doğruya kamu hizmetlerine sarf olunmazlar. Onlar daha ziyade öksüz yurtları, aş ocakları, fakir ve kimsesizlerin barındırılması, güçsüz ve hastaların bakımı gibi yerlere de sarf olunurlar. Bir bakıma vakıfların kuruluş gayeleri arasında önemli yeri bulunan bu saydıklarımızın tamamı, vakıfların sosyal açıdan ne denli önem arz ettiklerini göstermektedirler³⁶.

5.1.3. Ekonomik Hizmet Bakımından Vakıflar

Vakıfların hizmet sahalarından biri de iktisadi hayatla ilgili olanıdır. Vakıfların, bu sahada da toplum ve ülke yararına olan pek çok hizmet yaptığı görülür. Bilindiği gibi vakıf, gelir getiren ve bu gelirin azalmaması için gerekenin yapılmasına imkân veren şartları haizdir. Vakfiyelerde bulunan şartlara göre, vakıf gelirinin azalmasına sebep olan veya onu gayesinin dışında kullanan görevlilerin bu görevlerinden uzaklaştırıldıkları görülmektedir. Vakıf çağdaş ekonomi ve

³⁵ Kazıcı, *Vakıf Medeniyeti*, s.126–127. Osman Çetin, *Selçuklu Müesseseleri ve Anadolu'da İslamiyet'in Yayılışı*, İstanbul 1981, s.152.

³⁶ Kazıcı, *Vakıf Medeniyeti*, s.128 c.V, Şakir Berki, “Vakfın Lüzumu, Faydaları ve Vakıfları Teşvik”. *VD*. c.V, Ankara 1962.s.19.

ticaretin temeli olan ticaretin temeli olan servetlerin âtıl ve verimsiz kalmalarına müsaade etmeyen bir müessesedir³⁷.

Günümüzde bile çeşitli amme hizmetleri, vakıf gibi eski ve çok köklü bir müessese ile desteklenmektedir. Böylece devlette o nispette bütçeden tasarruf imkânı sağlamış olur. Bu tasarruf ile daha acil ve mübrem ihtiyaçları karşılamaya çalışır. Bu önemli iktisadi faydasından dolayıdır ki, İslâm Dini'nin iki önemli kaynağı olan Kur'an ile Sünnet'ten ilham almış olan İslâm Hukukçuları halkı, vakıf yapmaya ve malını ammenin yararı için bağışlamaya teşvik etmişlerdir. Böylece halkı, devlet gücüne yardımcı olmaya çağırılmışlardır³⁸.

5.2. Çeşitleri Bakımından Vakıflar

Vakıf çeşitlerini değişik şekillerde sınıflara ayırmak mümkündür. Bunlar menkul ve gayr-i menkul olması, mahiyeti, mülkiyeti, idaresi ve kiraya verilmesi bakımından olmak üzere beş ana başlık altında değerlendirilebilir.

5.2.1. Menkul ve Gayr-ı Menkul Oluşlarına Göre Vakıflar

Menkul Vakıflar; Bir yerden başka bir yere nakledilebilen vakıf mallarıdır. Bunlar, kitap, para, hayvan, kumaş, silah ve ziraat aletleri ve benzeri vakıflardır³⁹.

Gayr-i menkul vakıflar: Gayr-i menkul, başka yere taşınması mümkün olmayan tarla, arsa, ev, dükkân, bağ, bahçe, değirmen ve kervansaray gibi vakıflardır. Bu neviden vakıflar, her yönü ile serbest bir yönetim sistemine sahiptirler. Vâkıfın şartlarına göre tayin edilmiş bir statü ve kaideye bağlanmış olan bu vakıflar, tamamıyla müstakil bir şekilde hizmet verirler. Devlet ve mahalli idare amirleri bu neviden vakfın çalışmasına karışamazlar. Hatta padişahlar bile vâkıfın şartlarına aykırı olarak vakıfların statülerini değiştirme, haklarını azaltma ve memurlarını değiştirme gibi hususlarda kendilerini yetkili görmezler⁴⁰.

³⁷ Kazıcı, *Vakıf Medeniyeti*, s.130.

³⁸ Berki, "Vakfın Mahiyeti" *VD*. s.1.

³⁹ Necdet Öztürk, *Menşei ve Tarihi Gelişimi Açısından Vakıflar*, Ankara 1983, s.80, Z. Kazıcı, *Vakıf Medeniyeti*, s.132.

⁴⁰ Ömer Lütfi Barkan, "Kolonizatör Türk Dervişleri" *VD*. c.II, Ankara 1942, s.358.

5.2.2. Mahiyeti Bakımından Vakıf Çeşitleri

Vakıflar, mahiyetleri bakımından ise hayrî, zürri ve avârız vakıfları olarak üçe ayrılır.

Hayrî Vakıflar: Doğrudan doğruya kurbet kastıyla kurulan ve vakıflardan yararlananları bütün insanlar veya fakirler olan vakıflardır. Bu neviden vakıflarda esas gaye, “kurbet” yani sevap kazanmak ve ibadet yapmak suretiyle Allah’a manen yaklaşmaktır. Bu vakıflar ya aynıyle yapılan vakıflardır ki cami, okul, medrese ve benzeri vakıflardır ya da kazancın bağışlanması ile yapılan vakıflardır ki, bunlarda zeytinlik, ziraat arazisi, dükkân icarı gibi vakıflardır⁴¹.

Zürri Vakıflar: Zürri vakıflar, malın bir kısmı veya tamamı, kurbiyet (Allah’a yakınlık) için değil, kendi zürriyetinden gelenlere de bir miktar mal bırakmak veya kendilerine miras kalacak malı dağıtmamak için vâkıfın kendi soyundan gelenlere tahsis etmesidir. Ya da gelirin vâkıfın ailesi ile dini, hayrî, içtimai müesseseler arasında paylaşıldığı yarı zürri vakıflardır⁴².

Avârız Vakıfları: Avârız vakıfları, başlangıçta doğrudan doğruya avarız vergisi ve örfî tekalifin karşılanmasına tahsis edilmekteydi. Ancak adı geçen vergilerin halktan toplanması uygulamasının eski önemini kaybetmesi üzerine, bu maksatla kurulmuş olan vakıfların gelirleri bir köy veya mahalle sakinlerinin, âcil ve mübrem ihtiyaçlarına sarf edilmesi usulü getirilmişti.⁴³ Bu tip vakıflar, bir hayır sahibi tarafından tesis edildikleri gibi, mahalle veya köyün zenginlerinden para toplamak suretiyle vergilerin ödenmesi de sağlanıyordu. Bunlar, günümüzdeki yardım sandıkları gibi idiler. Böyle durumlarda halk arasındaki birlik bağları geliştiğinden zenginler kendi köy veya mahallelerinin gelişmesine daha çok yardımda bulunuyorlardı. Bunlar, mensubu buldukları cemaatin

⁴¹ Kazıcı, *Vakıf Medeniyeti*, s.132, Halim Baki Kunter, “Türk Vakıfları ve Vakfiyeleri” *VD*, c.I, Ankara 1938, s.111.

⁴² Kazıcı, *Vakıf Medeniyeti*, s.135. Bahattin Yediyıldız, “Vakıf” *İA*, c. XIII, s.154.

⁴³ Mehmet İpşirli, “Avarız Vakıfları”, *DİA*. c.IV, İstanbul 1991. s.109.

ödemede sıkıntı çektiği sahalara vakıflarla destek olmak suretiyle böyle bir müesseseyi geliştiriyorlardı⁴⁴.

5.2.3. Mülkiyet Bakımından Vakıflar

Vakıflar mülkiyetleri bakımından ise sahih ve gayr-ı sahih (irsadî) vakıflar olarak iki kısma ayrılır.

Sahih Vakıflar: Vakıf yapma ehliyet ve yetkisine sahip bulunan bir kimsenin kendisine ait olan malları vakfetmesidir. Bunlar mülk arazi ve diğer mülk olan menkul ve gayr-i menkul malları teşkil eden vakıflardır⁴⁵.

Gayr-ı Sahih Vakıflar: Gayr-ı sahih vakıflar aslı haracî araziden olan miri araziden ifraz edilmiştir. Bu anlamda rakabesi, devlet hazinesine ait olan bir mülkün menfaatinin yahut tasarruf hakkının veya her ikisinin birden veliyyü'l-emr (hükümdar) veya onun izni ile başkası tarafından muayyen bir gayeye tahsis edilmesidir⁴⁶.

5.2.4. İdaresi Bakımından Vakıflar

Mazbut Vakıflar; Ayrı ayrı tüzel kişiliğe sahip olmakla beraber, doğrudan doğruya devlet tarafından idare olunan vakıflardır. Bunlar kendi içinde selâtin, mütevellisi kalmayan ve idaresi zaptedilen vakıflar olarak üçe ayrılır. Selâtin vakıflar sultanlar ve hanedan mensuplarınca kurulan vakıflardır. Mütevellisi kalmayan vakıflar, vâkıfın evlat ve torunlarına bırakılmış olup, sonradan bunların münkariz olmasından dolayı yönetimi Evkaf-ı Hümayûn Nezaretine geçmiş vakıflardır. İdaresi mazbuta vakıflar ise, vakfiyeleri gereğince mütevellisi olarak tayin edilen kimseler mevcut oldukları halde, bunlara belli bir

⁴⁴ Ömer Lütfi Barkan, "Avarız", *İA*, c.II. İstanbul 1967 s.18. Kazıcı, *Vakıf Medeniyeti*, s.137-138.

⁴⁵ Kazıcı, *Vakıf Medeniyeti*, s.139. Şakir Berki, "Türkiye'de İmparatorluk ve Cumhuriyet Devrinde Vakıf Çeşitleri." *VD*. c.IX. Ankara 1969. s.4.

⁴⁶ Kazıcı: *Vakıf Medeniyeti*, s. 139-140. Bilmen, *Hukuk-ı İslâmiyye*, c.V, İstanbul 1985, s.5.. Ömer Lütfi Barkan, "Osmanlı İmparatorluğunda Toprak Vakıflarının İdari-Mali Muhtariyeti Meselesi", *Türk Hukuk Tarih Dergisi*, Ankara 1944, s.15-21, Halil Cin, *Osmanlı Toprak Düzeni ve Bu Düzenin Bozulması*, Konya 1992, s.333.

maaş bağlanmak suretiyle vakıf işlerine müdahale ettirilmezler. Bu vakıfların yönetimi doğrudan doğruya Evkâf-ı Hümayun Nezaretine aittir⁴⁷.

Mazbut Olmayan Vakıflar; Mazbut olmayan vakıflar, mülhak ve müstesna olmak üzere iki kısma ayrılmaktadırlar. Mülhak vakıflar Evkaf Nezareti'nin kontrolü altında mütevellileri tarafından idare olunan vakıflardır. Bu vakıflar genellikle sahih vakıflardır. Vakıf işlerini müteveli yürütür. Müstesna vakıflar ise Evkaf Nezareti'nin kontrolü olmadan mütevellileri tarafından idare olunan vakıflardır⁴⁸.

5.2.5. Kiraya Verilmesi Bakımından Vakıflar

Kiraya verilmesi bakımından vakıflar, kiraya verilmiş şekillerine göre icare-i vahideli, mukataalı ve icareteyinli olarak üçe ayrılır.

İcare-i vahideli vakıflar, geçici bir süre için kiraya verilen vakıf bina ve arazilerden meydana gelmekteydi. Mukataalı vakıflar, arsası vakıf olmakla birlikte üzerinde bulunan bina, ağaç, üzüm bağları gibi sonradan yapılan şeyler mülk olan ve bu mülk sahibinden alınan bugünkü intifa hakkına benzeyen senelik takdir edilmiş bulunan kiradır. İcareteyinli vakıflar ise biri peşin diğeri veresiye olarak alınan kira bedelidir. Buna göre vakfın yöneticisi tarafından "icare-i muaccele" adıyla vakfın kıymetine yakın peşin alınan bir para ve her yıl sonunda "icare-i müeccele" belirlenmiş bulunan cüzi bir ücret karşılığında taliplerine teslim olunan bina ve arazi cinsinden vakıf akarlarıdır. Bu yerler kiracının ölümü halinde mirasçılara intikal eder⁴⁹.

6. Vakıf Müesseselerinde Görevliler

Sosyal, ekonomik ve siyasi alanda kurulan her türlü kurum ve kuruluş teorik anlamda ne kadar mükemmel tasavvur edilirse edilsin, uygulama aşamasında kuruluş amacına uygun, doğru ve düzenli hizmet verebilmesi ancak sahasında uzman idareci ve görevlilerin varlığına bağlıdır. Büyük bir medeniyetin

⁴⁷ Halim Baki Kunter, "Türk Vakıfları ve Vakfiyeleri" *VD*. s.106. Öztürk, *Vakıflar*, s.92-94. Kazıcı, *Vakıf Medeniyeti*, s.140-142.

⁴⁸ Akgündüz, *İslâm Hukuku*, s.288. Kazıcı, *Vakıf Medeniyeti*, s.142-144.

⁴⁹ Akgündüz, *İslâm Hukuku*, s.115-117. Kazıcı, *Vakıf Medeniyeti*, s.145-146.

önemli bir parçası olan vakıf müessesesinde, hizmetlerin yürütülmesi amacıyla kendi bünyesinde bir takım amir ve görevli kadrosunu barındırmaktaydı. Belirli şartlara haiz olan bu görevlilerin başlıcaları şunlardır:

Âb-ı Keş: Vakıf kurumlarının su ihtiyaçlarını karşılamak üzere kuyu ve çeşmelerden su temin eden kimselerdir.

Aşşâb: Hastahane vakıflarında çalışmakta olup ilaç yapmak için ot ve çiçekleri toplayıp hastahanelerde ilaç yapımıyla uğraşan kimselerdir.

Bevvab: Kapıcı anlamına gelir. Vaktinde mektebi açıp kapayan, mektebin temizliğine ve çocukların tavır ve hareketlerine nezaret edene mektep bevvabı, hastahanelerin muayyen zamanlarda kapılarını açıp kapayan ve belirli zamanlar haricinde hastahaneye başkalarının girmesine mani olan kimselerdir.

Câbi: Vakfın gelirini toplamakla görevli kimselerdir. Vakfın vüs'at derecesine göre vakıflara bir veya daha fazla tahsildar tayin olunurdu.

Cüz-hân: Namazlardan önce veya sonra Kur'an-ı Kerim'den bir cüz okumakla görevli kimsedir.

Çerağî: Vakfa ait bütün aydınlatma cihazlarının yakılması ve söndürülmesi ile görevli olan şahıstır.

Devir-hân: Genellikle Cuma günleri olmak üzere belirli bir gün öğle namazlarından evvel mülk suresi veya başka bir sure-i şerife okuyan zattır. Silsile suretiyle okunduğu için buna devirhanlık denmiştir.

Duâ-gû: Nikâh gibi hususi, mevlid, hatim ve hafız cemiyetleri gibi umumi, ictimalarda dua okuyana dua-gû denir.

Duâ-hân: Tekkelerde zikir sonunda dua eden kimselerdir.

Farraş: İmaret, cami ve mescit gibi müesseselerin temizliğini temin ve hasır gibi mefruşatını tefriş hizmetiyle vazifeli olan kimsedir.

Habbaz: İmaretlerde ekmek pişirmekle görevli olan şahıstır.

Haffâr: Bazı vakıflarda mezar kazmakla görevli şahıslardır.

Hâtib: Cuma ve bayram namazlarında cemaate hutbe okuyan zattır.

Hatim-hân: Kuran-ı Kerim'i belirli zaman sürecinde okuyan görevlidir.

İhlâs-hân: İhlas suresini okumakla görevli olan şahıstır.

İmam: Arkasında kendisine uyulup namaz kılınan zattır.

Kâtib: Vakfın gelir, erzak ve eşya kayıtlarını tutmakla yükümlü kimsedir.

Kayyum: Vakıf malını görüp gözetmek ve hıfz etmek üzere tayin olunan kimsedir.

Mezradâr: Vakıf mezarların, korunması, ekimi ve geliri ile ilgilenen şahıstır.

Müderri: Medreselerde ders vermekle görevli kimsedir.

Müezzin: Cami ve mescitlerde namaz vakitlerinde ezan ve kamet vazifelerini ifa eden kişidir.

Mütevelli: Vakıf işlerini vakfiye şartlarına uygun idare ve riayet etmek üzere tayin olunan zattır.

Nâzir: Vakıf mütevellisinin tasarrufatına nezaret etmek üzere, vakıf tarafından veya hâkim tarafından tayin olunan kişidir.

Şeyh: İmaret veya zaviyenin idaresini ve misafirlerin ağırlanması ile fakir ve muhtaçları kabul ve ikram eden zattır.

Şeyh'ül-kurra: Kaidelere göre Kur'an okunuşunu bilen ve bunu öğreten kişidir.

Usrûbi: Vakıf binaları ve kubbeleri için lazım olan kurşunları döküp hazır eden kimseye denir.

Vaiz: Cami ve mescitlerde hazır olan cemaate dini konular üzerine izahat ve nasihatte bulunan zattır.

Zaviye-dâr: Tekkelerin küçüğü olan zaviyelerde baş-mürşid görevini yürüten kişidir⁵⁰.

7. XVI. Yüzyılda Erzurum Eyaleti'nin İdari Taksimatı

Beylerbeyi tabirine ilk defa XIII.yy'da Anadolu Selçukluları ve İlhanlılarda rastlanmaktadır.⁵¹ Selçukluların bir uç beyliğinden meydana gelen Osmanlı Devletinde Beylerbeyliğinin ilk olarak, I.Murat'ın Lalası, Lala Şahin

⁵⁰ Ali Himmet Berki, *Vakfa Dair Yazılan Eserlerle Vakfiye ve Benzeri Vesikalarda Geçen İstilah ve Tabirler*. Vakıflar Genel Müdürlüğü Yay. Ankara 1966, s.1-60. Bahattin Yediyıldız, "Vakıf İstilahları Lügatçesi, *VD*. c. XVII, Ankara 1983, s.56-60. Ömer Nasuhi Bilmen, *Hukuk-ı İslâmiyye*, c.IV, s.287, Fuat Köprülü, "Vakfa Ait Tarihi İstilahlar Meselesi". *VD*. c.I, Ankara 1938. s.133-138

⁵¹ Dündar Aydın, *Erzurum Beylerbeyliği*. s. 47

Paşa'ya Rum-ili Beylerbeyliği vermesi ile 1362 yılında ihdas edildiği görülmektedir.⁵² Ancak Rumeli'de fethedilen yerlerin artmasıyla Anadolu ve Rumeli'nin tek kumandan ile idaresi mahzurlu görülerek beylerbeylik, Anadolu ve Rumeli Beylerbeyliği olarak ikiye çıkarılmıştır.⁵³

Fethettikleri yeni yerlerle sınırları genişleyen Osmanlılar, Anadolu ve Rumeli Beylerbeyinin işlerini hafifletmek amacıyla uç bölgelerde yeni eyaletler tesis etmişlerdi.⁵⁴ Kanuni Sultan Süleyman'ın İrakeyn seferi sırasında, yeni bir beylerbeyliğinin kuruluş hazırlığı olarak, ayrı birer sancak olan Kemah ve Bayburt Sancakları, birleştirilmek suretiyle Dulkadirli hanedanından Alaüddeve Bozkurt Bey'in torunu olup, evvelce İran'a sonrada Osmanlılara iltica eden Mehmed Han'a verildi.⁵⁵ Bu Beylerbeyliğinin esas çekirdeğini ve "Paşa Sancağı"nı Kemah ve Bayburt Sancağı teşkil etmesine, bu sebeple beylerbeyi Mehmed Han'ın Bayburt'da oturmasına ve hatta Erzurum'un ayrı bir sancak olmasına rağmen, beylerbeyliğe Erzurum ismi verilmişti. Erzurum'a bu derece önem verilmesi, buranın evvelce, emirlik ve eyalet merkezliği yapmış olması ile izah edilebilir. Ve hatta Erzurum'un yeni şenlenmekte olması sebebi ile Beylerbeyilerin geçici olarak Bayburt'ta oturdukları anlaşılmaktadır. Nitekim ilk beylerbeyi Mehmed Han devrinde tamirine başlanan kalesine hisar-eri ve gönüllüler yazıldıktan ve bunların, ikinci beylerbeği Ferhad Paşa devrinde buraya yerleşmesinden sonra, 3-4 sene içinde beylerbeğileride Erzurum'da oturmaya başlamıştır. Yeni kurulan Erzurum beylerbeyliği'nin bir sancağı olarak Erzurum'da Dünbüllü aşireti beğlerinden Dünbüllü Hacı Bey'e verilmiştir.⁵⁶

Hacı Bey'in idaresine verilen Erzurum Sancağı onun başka yere tayininden sonra kaldırıldığı tahmin edilmektedir. Diğer taraftan ilk beylerbeyliği Mehmed Han ve ondan sonra gelen beylerbeylerinden Ferhat Paşa, Hadım Ali

⁵² M.Tayyip Gökbilgin, "XV. ve XVI. Asırlarda Eyalet-i Rum" *VD.* s. VI, 1965, s.51-61.

⁵³ Yusuf Halaçoğlu, *XVI. Ve XVII. Yüzyıllarda Osmanlılarda Devlet Teşkilatı ve Sosyal Yapı.* TTK. Yay. Ankara 1995. s.85.

⁵⁴ Dündar Aydın, *Erzurum Beylerbeyliği*, s. 48.

⁵⁵ İsmet Miroğlu, *Kemah Sancağı ve Erzincan Kazası.* TTK. Yay. Ankara 1990. s.21.

⁵⁶ Dündar Aydın, "Erzurum Şehri'nin Osmanlı Fethini Müteakip Yeniden İmarı, İskâmı ve İlk Sakinleri." *Edebiyat Fakültesi Araştırma Dergisi. S.I. Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yay. Erzurum 1970.* s.106-107. Mithat Sertoğlu, "XVI. Yüzyılda Erzurum" *Belgelerle Türk Tarih Dergisi.* s.8. Ankara 1968, s.79.

Paşa ve Musa Paşalar Bayburt'ta oturduklarından Erzurum şehri eyaletin ikinci derecede şehri olmaya devam etti. Fakat İran'ın ve Gürcü baskınlarının artması üzerine, Beylerbeyi Mehmet Paşa büyük başarılar elde etti. Samagar, Penek, Germuk, Aha, Peruk, kaleleri fethedildi. Bir sancak haline getirilerek Erzurum Eyaletine bağlandı. Kanuni'nin bu seferi sırasında Tercan, Bayburt ve Erzincan tarafları İran kuvvetleri tarafından tahrip edildi. 1549'da Maraş ve Karaman askerleriyle birleşen Erzurum kuvvetleri bütün Çoruh boylarını aldı. Bu yerler de üç ayrı sancak halinde Erzurum Beylerbeyine bağlandı.⁵⁷

Zaman içerisinde yeni fetihlerle, nüfuz sahasının genişlemesi sonucunda eyalete tabi sancak sayısında artış meydana gelmişti. Erzurum Eyaleti'nin sancak sayısı 1556 yılında yirmi altı iken, 1578'de otuz bire ulaşmıştı. Eyaletin en geniş sınırlara ulaştığı dönemde iken ihtiva ettiği ve bazıları ocaklık olan sancaklar; Paşa, Trabzon Hınıs, Ardanuç, Pasin, Batum, Faş, Şavşad, İspir, Küçük Ardahan, Kız-Uçan, Malazgirt, Kiğı, Namervan, Tekman, Çemişgezek, Oltu, Pertek, Tortum, Kars, Acara-Deresi, Mazgirt, Livane, Micingert, Maçehil, Soğman ve Palu'ydu. Lala Mustafa Paşa'nın 1578'de Çıldır ve Batum Eyaletlerinin kurulması ile Erzurum'a bağlı sancak sayısı azalmıştı. 1591'de III. Murad döneminde yapılan tahrirlerde ise vilayet dâhilinde kaydedilen kazalar Erzurum, Kara-arz, Geçik, Hınıs, Mürskulu, Çermelü, Serçeme, Şoğayn, Ovacık, Kemah, Vadivank, Orta-il, Kuruçay, Diğİnlü, Gercanis, Erzincan, Tercan, Su-şehri ve Bayburt, Kelkid, Kogans ve Yağmur-deresi olduğu tespit edilmiştir.⁵⁸ XVII. Yüzyıl müelliflerinden Ayn-ı Ali Efendi 1609'da kaleme aldığı "Kavânîn-i Al-i Osman der Hulâsa-ı Mezâmin-i Defter-i Divân" isimli eserinde Erzurum eyaletinin sancak sayısını on iki olarak kaydetmiştir. Müellife göre Erzurum eyaleti, Erzurum (Paşa Sancağı), Karahisar-ı şarki, Kiğı, Hınıs, Pasin-i Ulya, Malazgirt,

⁵⁷ Cevdet Küçük, *Tanzimat Devrinde Erzurum*. (Basılmamış Doktora Tezi). İstanbul 1975. s. 32

⁵⁸ Bilgehan Pamuk, *XVII. yy'da Erzurum Şehri*. (Basılmamış Doktora Tezi). Erzurum 2002. s.98, Tuncer Baykara, *Anadolu'nun Tarihi coğrafyasına Giriş I, Anadolu'nun İdari Taksimatı*, Ankara 1988. s. 104–105. Aydın, *Erzurum Beylerbeyliği*. s.73–75. Fahrettin Kırzioğlu, *Osmanlılar'ın Kafkas Elleri Fethi*, TTK. Yay. Ankara 1993. s.294–295.

Tekman, Kızucan, İspir, Torum, Mamervan, ve Pasin-i Süfla (Micingert) sancaklarından oluşmaktaydı.⁵⁹

“XVI. Yüzyılda Erzurum Eyaletinde Vakıflar” adını verdiğimiz çalışmamızın temel kaynakları XVI. yüzyıla ait Tapu-Tahrir defterleridir. Defterlerle ilgili bilgiler ise şu şekildedir;

TTD.199

Başbakanlık Osmanlı Arşivi’nde 199 numarada kayıtlıdır. Defter’in 1–23. sahifeleri arası Erzurum ve Pasin Sancaklarının 1540 yılına ait vakıfları kaydedilmiştir. 23–108. sahifeleri arasında ise 1529–1530 tarihlerinde Erzincan, Bayburt, Kelkit, İspir, Koğans, Tercan ve Şoğayn nahiyesine ait vakıfları içermektedir. Defter toplam 108 sahifedir.

TTD. 540

Başbakanlık Osmanlı Arşivi’nde 540 numarada kayıtlı Kemah mufassal tahrir defteridir. Toplam 179 sahifedir. Tamamı Kemah Kazasına ait gelir, nüfus ve vakıf bilgilerini ihtiva etmektedir. Defterin başında II. Selim’in tuğrası vardır. Kanunnamesi yoktur. 1568 tarihinde tanzim edilmiştir.

TTD. 205

Başbakanlık Osmanlı Arşivinde 205 numarada kayıtlıdır. 1540 Tarihli Erzurum mufassal defteri olup Erzurum ve nahiyelerini ve Karaçoğlu, Şafaklu, Zağfarlu, Gökseklü cemaatlerinin nüfus ve hâsılatı ve vakıfları kayıtlıdır. Defterin başında kanunnamesi vardır. Toplam 157 sahifedir.

TTD.294

Başbakanlık Osmanlı Arşivinde 294 numaralı olarak kayıtlı mufassal Hınıs Sancağı defteridir. Toplam 204 sayfadır. Defterin başında sancağın icmali

---

⁵⁹ Ayn Ali Efendi, *Kavânîn-i Al-i Osman der Hulâsa- ı Mezâmin-i Defter-i Divân*. İstanbul 1280. s.23–52.

verilmiştir. Defterde Hıms, Varto, Bulanık, Bilican, Suşehri, Göksu, Elmalu ve Malazgird nahiyeleri tahrir edilmiştir. Defter 1556 tarihlidir.

TTD. 387

1520’de tanzim edilen Karaman ve Rum eyaletleri tahrir defteridir. Defter toplam 978 sahifeden ibaret olup 717–911. sahifeler arası Erzurum Eyaletine bağlı sancak ve nahiyeleri havidir. Defterde Karaman Vilayeti Kanunnâmesi, Rum Vilayeti Kanunnamesi bulunmaktadır.

TTD. 478

Başbakanlık Osmanlı Arşivinde 478 numaralı mufassal Şark-i Karahisar Kazası tahrir defteridir. Defter 367 sahife olup, bu defterin başında Kanûnnâmesi bulunmaktadır. Tahrir defterinde Şark-i Karahisar Kazâsı ve Koyulhisar kazasına dair kayıtlar mevcuttur. Toplam 367 sahife olup 1569 tarihinde tanzim edilmiştir.

TTD.557

Başbakanlık Osmanlı Arşivinde 557 numaralı Karahisar-ı Şarki Sancağı evkaf defteridir. Toplam 35 sahife olup baştan 4 sahife, sondan ise 3 sahifesi boştur. Defterde herhangi bir tarih kaydı bulunmamakla beraber Sultan II. Selim’e ait bir tuğra bulunmaktadır.

TTD.537

Ankara Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü Kuyud-ı Kadime Arşivinde 537 numarayla kayıtlı Mufassal Erzurum Evkaf defteri olmakla birlikte, Erzurum merkezinden ziyade Pasin Sancağı kayıtları ağırlıktadır. 1581 tarihli olan defter III.Murad dönemine ait vakıf bilgilerini içermektedir. Toplam 17 varaktır. Birinci. ve on birinci sahifelerinde III.Murad’a ait olduğu belirlenen iki tuğra yer almaktadır.

TTD.29

Ankara Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü Kuyud-ı Kadime Arşivinde 29 kayıt numarası ile bulunmaktadır. 1583’de tanzim edilen Trabzon mufassal tahrir defterinin birinci cildini oluşturmaktadır. 434 sahifedir. Defterin başında bulunan fihristte Trabzon Sancağına tâbi kazalar sıralanmaktadır. Defterde Trabzon şehrinin mahalleleri, Trabzon Kazasına tâbi Akçaabad, Sürmene, Yomra, Maçka nahiyeleri ve Torul ve Of kazalarının köyleri, mezraları, nüfusu ve iktisadi yapısı ve vakıfları hakkında bilgi verilmektedir.

TTD.43

Ankara Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü Kuyud-ı Kadime Arşivinde 43 kayıt numarası ile bulunmaktadır. Trabzon mufassal tahrir defterinin ikinci cildini oluşturmaktadır. Defter 418 sahifeden ibarettir. Defterde Trabzon sancağına bağlı Rize, Yağlıdere, Çepni kazalarının köyleri, mezraları, nüfusu Trabzon Sancağındaki vakıflar hakkında bilgiler mevcuttur. Defter 1583 tarihinde tanzim edilmiştir.

TTD.41

Ankara Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü Kuyud-ı Kadime Arşivinde 41 numara ile kayıtlıdır. 1591 tarihinde tanzim edilmiş olup toplam 199 varaktır. 1-102. varaklar arası Erzurum ve nahiyelerine, 102- 199 arası varaklar ise Kemah’a ait mufassal tahrir defteridir. Başında Kanunnamesi vardır.

TTD.126

Ankara Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü Kuyud-ı Kadime Arşivinde 126 kayıt numarası ile bulunmaktadır. 1552’de tanzim edilen defterin başında Kiğı Sancağı’na ait bir kanunname vardır. Kiğı Sancağı’nın nahiyeleri olan Kiğı, Sancak, Günlü, Küçük, Enderis, Korti, Kurdöküzü, Koçakmaz, Lekeri nahiyelerinin nüfus ve hâsılatını ihtiva etmektedir. Defter toplam 91 varaktır. Sancağa ait vakıf bilgileri son iki varakta bulunmaktadır.

TTD.196

Ankara Tapu Kadastro Genel M¼d¼rl¼g¼ Kuyud-1 Kadime Arşivi'nde 196 kayıt numarası ile bulunmaktadır. Kızucan Sancağı'na ait mufassal ve icmal defteri olup 15 varaktan ibarettir. Defterde Kızucan Sancağı ve onun tek nahiyesi olan G¼zerlik nahiyesine ait n¼fus, h¼sılat ve evkafına ait bilgiler mevcuttur. Defter 1568'de tanzim edilmiştir.

B İ R İ N C İ B Ö L Ü M

C Â M İ V E M E S C İ D V A K I F L A R I

1. Câmi ve Mescidler

Câmi kelimesi, sözlükte halkı bir yere toplayan, bir araya getiren yer anlamına gelmekte olup, başlangıçta sadece Cuma namazı kılınan büyük mescidler için kullanılırdı¹. Mescid kelimesine gelince o da Arapça bir kelime olan ve “eğilmek, tevazu ile alını yere koymak” manasına gelen “sücut” kökünden gelmektedir. Câmi ile mescid, gördükleri hizmet bakımından birbirlerinden farklı özellik taşıyan iki müessesedir. Câmi kendisinde cuma ve bayram namazları kılınan mabettir. Mescid de mâbed olmakla birlikte içinde cuma ve bayram namazları kılınmazdı. Bir mescidin câmiye tahvili berat ve izinle olmaktadır². Hz. Muhammed’in Medine’ye hicretinden sonra burada yaptırdığı ilk ibadet yeri olan ve bugün “Mescid-i Nebi “ adını taşıyan ilk câmi, üç ayrı bölümden oluşmaktaydı. Bunlar namazın kılınması için büyük bir salon, mektep vazifesini görmek üzere bir suffa, ve Peygamber’in aile efradı için birkaç küçük odadan ibaretti. Câmiler, İslam toplumunun kültürel bakımdan gelişmesinde önemli rolü bulunan müesseselerden biridir. Yalnızca ibadet ve dini eğitimin yapıldığı yerler değildir.³ Kamu yönetimi açısından câmiler ilk dönemden itibaren idarecilerin halkla bir araya geldiği yerlerdir. Her türlü istek ve meseleler burada dile getiriliyordu. Câmînin adalet hizmetindeki yeri de önemliydi. Osmanlılarda ilk dönemlerde birine kadılık görevi verildiğinde görev yapacağı yerin câmîne götürülür, tayini ile ilgili berat orada okunur ve tören yapılırdı. Kadılar davaları görmek için câmide otururlardı. Câmîi, konum itibarıyla şehrin merkezini teşkil eden en önemli unsurdur. Osmanlı şehir tariflerinde de Cuma namazı kılınır olma özelliği yani Cuma câmîsine sahip olması ve kendisine bağlı olan devamlı bir pazaryerinin

¹ Ahmet Önkal, Nebi Bozkurt, “Câmi” *DİA*. c.7. İstanbul 1993. s.46

² Kazıcı, *Vakıf Medeniyeti*. s.163.

³ Kazıcı, *İslam Medeniyeti*. s.303.

bulunması⁴ şehrin tanımlanmasında temel taşlardan sayılmaktadır. Şehrin içtimaî hareketliliğinin en yoğun olduğu yer “Cuma câmi’dir” diğer günler mahalle mescidlerinde namaz kılan halk, Cuma günleri “Cuma câmiinde” toplanmaktaydılar. Câmi ve mescidlerin yapımı için gerekli olan mali harcamaları genellikle hükümdar, vezir, emir, eşraf gibi nüfuzlu kişiler üstlenmiş bakımı ve görevlilere ödenen ücretler gibi masraflar ise câmiye vakfedilen menkul veya gayr-ı menkul mülklerin gelirlerinden karşılanmıştır.⁵ İslam tarihinde câmiler için böyle bir mülk tayini ilk defa Emevi halifelerinden Velid b. Abdulmelik tarafından 700 yılında Ümeyye câmi için köy ve mezraların tahsisi ile başlamıştı.⁶

1.1. Erzurum ve Pasin Sancakları

Coğrafi konumu ile önem taşıyan Erzurum, eski çağlardan beri bir yerleşme yeri olma niteliğini koruduğundan, gelip geçen tüm kültürler burada izlerini bırakmışlardır. Erzurum, Hurriler, Urartular, Sakalar, İskitler, Persler, Partlar, Romalılar, Bizanslılar, Sasaniler, Araplar, Emeviler Abbasiler, Selçuklular, Karakoyunlular, Timurlular, Akkoyunlular, Safeviler ve Osmanlılar’ın egemenliğinde kalmıştır.⁷ Şehrin Osmanlı hâkimiyetine Yavuz Sultan Selim’in Çaldıran seferinden dönüşünde 1517–1518 yılları civarında geçtiği tahmin edilmektedir. Fetihden sonra Rum Eyaletinin Bayburt Sancağı’na bağlanan Erzurum, bu dönem Merkez (Şoğayn) Erzurum, Serçeme, Cinis, Mürs-kuli, Erzurum-abad, Geçik, Tekman, Çermelü, ve Ovacık nahiyelerinden oluşmaktaydı. Beylerbeyliğin ihdasından sonra 1540 tarihinde yapılan tahrirde Erzurum Kazası, Nefs-i Erzurum, Kara-arz, Geçik, Cinis, Mürs-kuli, Çermelü, Serçeme, Şoğayn, Tekman ve Ovacık nahiyelerinden müteşekkildi.⁸ 1591 yılında

⁴ Doğan Kuban, “Anadolu-Türk Şehri Tarihi gelişmesi, Sosyal ve Fiziki Özellikleri Üzerinde Bazı Gelişmeler.” *VD*. c.VII. İstanbul 1968. s.55

⁵ Hamza Keleş. *XVI. Asırda Erzurum Vakıfları*” Ankara.2000.s.38–39

⁶ Kazıcı, *İslam Medeniyeti*. s.304.

⁷ Pars Tuğlacı, *Osmanlı Şehirleri*. İstanbul 1985.s.124-125

⁸ BOA. *TTD*.No.205.s1–157

yapılan tahrirde ise nahiye sayısında herhangi bir artma veya azalma görülmemektedir.⁹

Arşiv belgelerinde pek çok köyünün harabe ve boş olduğu görülen Pasin Ovası'nın kaynaklarda Osmanlı idaresine geçmesi hususu belirtilmemektedir. Bununla beraber, bu yerlerin, Osmanlı idaresine, Irakeyn seferi sırasında, Vezir-i Azam İbrahim Paşa'nın Bingöl civarına geldiği Haziran 1534 tarihlerinde, Avnik ve Bayezid kalelerinin itaat etmeleri üzerine geçtiği tahmin edilmektedir. Pasin Sancağına ait tahrirlerde nahiyeler esas alındığı için, sancağın kaç kazaya ayrıldığını bilemiyoruz. Ancak, diğer arşiv vesikalarından sadece merkez kazasını tespit edebiliyoruz. Aralık 1538 tarihinde sancağın, Avnik, Güney, Kuzey, Kale-i Zivin, Kale-i Micingerd nahiyeleri olmak üzere beş nahiyeden oluştuğu görülmektedir.¹⁰

1540 tarihli Erzurum evkaf defterinde Erzurum ve Pasin bir arada yazıldığı için çalışmamızda bu iki sancak aynı başlık altında ele alınmıştır.

1.1.1. Erzurum ve Pasin Câmileri

İncelediğimiz dönemin arşiv belgelerinde, Erzurum şehir merkezinde Ulucâmii, Pasin şehir merkezinde ise Kasım Bey ve Mahmud Paşa câmileri kaydedilmiştir. Ayrıca Erzurum'a bağlı Cinis, Aşkale, Nerdiban, Geyik Mehmed ve Gideverek köylerinde bulunan câmiler de tahrir kayıtlarında bulunmaktadır. Ancak 1562'de yapılan Lala Paşa Câmii ve 1573'de yapılan Murad Paşa Câmileri hakkında kayıtlarda bir bilgi mevcut değildir.

1.1.1.1. Câmi-i Kebir (Ulu Câmi)

Erzurum Ulu Câmii plan ve mimarisi bakımından Anadolu'nun en büyük câmilerinden biridir. Şehrin Tebriz Kapısı semtinde ve cadde üzerinde bulunmaktadır. Câminin hangi tarihte yapıldığı bilinmemektedir. Ancak Erzurum'da XI. Yüzyılın sonunda Saltukoğulları Beyliğini kuran Selçuklu

⁹ TKGM. *TTD*.No.41.s.1-101.

¹⁰ Aydın, *Erzurum Beylerbeyliği*. s249-250

Atabeyleri zamanında yaptırıldığı kabul edilmektedir.¹¹ Câmi, dikdörtgen bir plan gösterir. Esas itibariyle kible güney duvarına dikey uzanan yedi neften oluşmaktadır. Geniş olan orta nef önünde kademeli silmeler ve kavallardan hafif sivri kemerler üzerine oturan bir ahşap kubbe bulunmaktadır. Yapı doğudan iki, kuzeyden üç kapıya sahiptir. Tuğla minare kuzey-batı köşesine yerleştirilmiştir.¹²

Günümüzde de ibadete açık olan câmi, 1540'da yıllık 10.179 akçe gelire sahipken vakfın masrafları ise günlük 39 akçedir. Câmi için Sivarenç, Kara Hanege (Taşlıgüney), Haçevank (Aktoprak), Tafta (Gökçeyamaç) , Hatibkendi , Arzıvank, Soğuk Çermik (Soğucak) köyleri ile 1 adet hamam vakfedilmiştir. Vakfın vazifelileri ve günlük ücretleri ise hitabet için 1 akçe, ser-mahfil için 8 akçe, imamet için 5 akçe, iki nefer müezzin için 4 akçe, yedi nefer hafız için 7 akçe, muarrif için 1 akçe, faraş için 1 akçe, cibayet için 1 akçe, nezaret için 1 akçe, tevliyet için 3 akçe, damcı için 1 akçe, hasır ve revgan ile rakabe için de ikişer akçe kaydedilmiştir.¹³

1591 'de ise Ulu Camii'nin evkafı, 1.200 akçelik vakıf malikânesi ile Kara Hanege köyü¹⁴, 2.300 akçelik vakıf malikânesi ile Haçevank köyü¹⁵, 4.550 akçelik malikânesi ile Tafta köyü¹⁶, 3.250 akçelik vakıf malikânesi ile Soğuk Çermik köyü¹⁷, 3.100 akçelik vakıf malikânesi ile Hatibkendi köyü¹⁸, 4.700 akçelik vakıf malikânesi ile Sivarenç köyü¹⁹, 3.766 akçelik vakıf malikânesi ile Arzvank köyü²⁰ ile Erzurum şehir merkezinde bulunan bir adet hamamdan müteşekkildir²¹. Vakfın toplam geliri 22.866 akçe olarak kaydedilmiştir.

¹¹ Enver Konukçu, *Şehr-i Mübarek Erzurum*. Ankara 1985. s.145

¹² Haşim Karpuz, *Erzurum'da Türk-İslam Yapıları*. Ankara 1976. s. 5-6

¹³ Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Tapu Tahrir Defteri (TTD), No: 199, s. 5; BOA.

TTD.No.205.s.21, 30, 36.40.69.71.91.

¹⁴ TKGM. TTD. No.41.s.17b.

¹⁵ TKGM. TTD. No.41.s.22b.

¹⁶ TKGM. TTD. No.41.s.35b.

¹⁷ TKGM. TTD. No.41.s.44a.

¹⁸ TKGM. TTD. No.41.s.53a.

¹⁹ TKGM. TTD. No.41.s.57a.

²⁰ TKGM. TTD. No.41.s.28b.

²¹ TKGM. TTD. No.41.s.87a.

Câmi vakfının XVI.yy'ı takip eden dönemlerde de faaliyetlerini sürdürdüğü, görevli tayinlerinden anlaşılmaktadır. Zamanla vakıf tevcihlerinin arttığı ve yeni tevcihlerin ihdas edildiği görülmektedir²².

1.1.1.2. Cinis Câmii

Erzuru'un Cinis nahiyesine bağlı Cinis (Ortabahçe) Köyünde bulunan câmi için bir tane tam, iki tane ise yarım çiftlik vakfedilmiştir. Toplam 1.440 akçelik bir gelire sahip olan câminin giderleri ise imam, hatib, müezzin, muarrif, çerağcı ve farraş için ayrılan giderlerdir²³.

1591'de câmi için 720 akçe ve 360 akçe hâsıllı iki adet çiftlik vakfedilmişti. Vâkıfı kaydedilmeyen câmi evkafının toplam geliri ise 1.440 akçe den ibaretti. Câminin giderleri ise imam ve hatip için senelik 720 akçe, muvakkit, çerağcı ve faraş için senelik 360 akçe ve müezzin için de senelik 360 akçe giderleri kaydedilmiştir. İmamlık ve hitabetlik görevi Abdulhalim, muvakkit çerağcı ve faraşlık görevini ise Mevlana Himmed isimli kişi yürütmekteydi.²⁴

1.1.1.3. Aşkale Câmii

Bugünkü Aşkale ilçesinde bulunan câmii, 1540 tarihinde Şoğayın nahiyesinde bağlı olup vakıf olarak toplam geliri 720 akçe olan üç zemin evkafa sahipti. Masraf olarak imam, hatib ve müezzine ayrılan tahsisatlar mevcuttu

Bu tarihte imam ve hatiplik Abdülhamit, müezzinlik ise Pir Mehmed isimli kişiler tarafından yürütülmekteydi²⁵.

1591'de Aşkale Câminin üç zeminden ibaret bir vakfi vardı. Toplam vakıf geliri ise 1.440 akçeden ibaretti Câminin görevlileri ise imam, hatib, müezzin, muvakkit, faraş ve çerağcıdan oluşmaktaydı. Tahrir kaydında bu tarihte müezzinlik görevinin boş olduğu görülmektedir. Vakfın giderleri ise senelik 720 akçe imam

²² BOA. CD. Ev.998,BOA. CD. Ev.5.410.BOA. İE. Ev.2003, BOA. CD.Mf.No.3299.

BOA.CD.Ev.No.7891, BOA.CD.Ev.No.7913, BOA.CD.Ev.No.8193

²³ BOA. TTD. No.199. s. 11. BOA. TTD.No.205.s.55

²⁴ TKGM. TTD. No.41. s. 46a-b.

²⁵ BOA. TTD. No.199. s. 14. BOA. TTD.No.205.s.91

ve hatib, 360'şar akçe de müezzin, muvakkıt, farraş ve çerağcıya ayrılmıştı. Câmînin makulat görevleri ise belirtilmemişti.²⁶

1.1.1.4. Nerdiban Câmîi

1540'da Erzurum'a bağlı Nerdiban (Merdivenköy) köyünde bulunan câmîi için köyün 720 akçe gelirlî bir çiftliği vakfedilmişti. Sadece imam görevlisi bulunan câmînin günlük 2 akçe imamet gideri mevcuttu. Câmînin görevlileri ve giderleri hakkında başka bir bilgi mevcut değildir²⁷.

1591 yılında ise câmînin evkafı yine köye ait bir çiftlikten oluşmaktaydı ve 720 akçe gelire sahipti. Câmînin bir imam görevlisi olup Abdullah adını taşımaktaydı²⁸.

1.1.1.5. Asmasor (Geyik Mehmed) Câmîi

Tahririn yapıldığı 1540 senesinde Çermelü nahiyesinde bulunan câmîye, imam ve müezzinlik görevini ifa edeceklerin mesarifi için 180 akçelik bir zemin vakfedilmişti. Câmînin vazifelileri ve masrafları hakkında herhangi bir bilgi mevcut değildir²⁹.

1.1.1.6. Gideverek Câmîi

1591'de Şoğayn'a bağlı Gideverek (Topalçavuş) köyünde bulunan câmîi için aynı köye ait 540 akçe gelirlî Hüseyin Çavuş çiftliği vakfedilmişti.³⁰ Câmîi günümüze kadar varlığını devam ettirmiştir. 14x12 m. Boyutlarında olan câmîi, muntazam kesme taşlardan yapılmıştır. Kapısı üzerinde bulunan kitabesinden câmînin 1589 tarihinde Ali Ağa oğlu Hacı Halil tarafından yaptırıldığı anlaşılmaktadır.³¹

²⁶ TKGM. *TTD*.No.41.s72/a

²⁷ BOA. *TTD*. No.199. s. 11. BOA. *TTD*.No.205.s.55

²⁸ TKGM. *TTD*. No.41. s. 46b.

²⁹ BOA. *TTD*. No.199. s. 14

³⁰ TKGM. *TTD*.No.No.41.s77/a

³¹ İbrahim Hakkı Konyalı, *Abideleri ve Kitabeleriyle Erzurum Tarihi*. İstanbul 1960. s.497

1.1.1.7. Kasım Bey Câmii (Ulu Câmi)

Bu câmi, adından da anlaşılacağı gibi Kasım Bey tarafından yaptırılmıştır. Kasım Bey, Kanuni Sultan Süleyman dönemi Pasin Sancağı mirlivasıdır. İç kapıdaki kitabenin son satırında H. 962 (M. 1554) tarihi yer almaktadır ki bu tarih câminin yapılış tarihi olup, bize câminin; Pasin’de Osmanlılar dönemine ait kitabesinde koruyarak günümüze kadar gelen en eski bina olduğunu göstermektedir. Câmi iki boğdam halinde dam örtülüdür. Sağdaki minaresi kesme taşlarla yapılmıştır. Dış kapısının üzerinde 54x32 cm ve iç kapısının üzerinde de 25x54 cm boyutlarında iki tane kitabe yer almaktadır. Dış kitabeden câminin 1835’de tarihinde tamir edildiği anlaşılmaktadır.

Câminin vakıfları arasında nakit para, kiraya verilen bir takım mülkler, Ezirmik, Ebsemce, Hasankale, Kındığı, Asboğa, Sos ve Tûy-ı Büzürg köylerindeki çiftlikler ile çeşitli suyolları ve iki tane de bostan bulunmaktadır.

Hasankale’deki çiftliğin mahsulâtından yıllık 32 kile buğday ve 12 kile arpa câmiye veriliyordu. Kındığı (Altınbaşak) köyünde bulunan çiftlik de bu çiftliğin mahsulâtından câmiye 31 kile buğday ve 4 kile arpa veriliyordu. Ebsemce köyündeki çiftlik, Akpınar köylüleri tarafından işletiliyordu. Bu çiftliğin yıllık gelirinden 18 kile buğday ve 10 kile arpa câmiye veriliyordu. Câmiye vakfedilen Asboğa, Tûy-i Büzurg ve Sos köyündeki çiftliklerin yıllık gelirlerinden vakfa ayrılanlar ise şöyle idi Asboğa çiftliğinden 26 kile buğday, 10 kile arpa, Tûy-i Büzurg çiftliğinden 45 kile buğday, 5 kile arpa ve Sos köyündeki çiftlikten ise 10 kile buğday ve 22 kile arpa gelmekteydi.

Vakfedilen gayr-i menkullerden elde edilen gelirler, Kasım Beyin yaptırmış olduğu câmi ile beraber medrese ve zaviyeden ihtiyaçları ile buralarda görev yapanlara tahsis edilmişti. Kasım Bey, câmiinde aşırhanlık ve salahanlık vazifesini yapan kişiye günlük dört, müezzinlik vazifesini yürüten kişiye günlük iki, kayyımlık vazifesini yürüten zata ve vakfın kâtipliğini yürüten Yakub’a ise günlük iki akçe tahsis etmiş idi. Kasım Bey dışında câmi görevlerine gelir tahsis eden vâkıflar da bulunmaktaydı. Bunlardan Murad Ağa câmide aşırhan olan Mevlana Hasan’a günde 1 akçe, Pasin sancağının eski sancak beyi olan Sinan bey de câmide hergün bir amme suresinin okunması karşılığında cüzhan’a bir kıta

yoncalık vakfetmişti.³² Vakfin sonraki yüzyıllarda da faaliyetlerine devam ettiği görülmektedir.³³

1.1.1.8. Mahmud Paşa Câmii (Yeni Câmii)

Kitabesinde câminin asıl banisinin adı zikredilmemekle beraber İ. Hakkı Konyalı'ya göre bu câmi Rum vilayeti (Sivas) mirmiranı Mahmud Paşa tarafından yaptırılmıştır. Defterde ise câmi ile ilgili şu bilgiler bulunmaktadır. “Vakf-ı Mahmud Paşa mirmiran-ı Vilayet-i Rum ki câmi ve hamam bina kerde der Kala-i Hasan”. Mahmud Paşa bu câminin yanında bir de hamam yaptırmıştır.

1581'de Mahmud Paşa hamamını yaptırdıktan sonra yıllığı 6.000 akçe olmak üzere kiraya vermiş ve kira gelirini de câmiye bağışlamıştır. Elde edilen 6.000 akçelik gelirden câminin imamı Mevlana Ahmed'e günde üç akçe, hatib Mevlana Hüsameddin'e günde altı akçe ve muarraf Mevlana İsmail'e de günde altı akçe verilmekteydi. Mahmud Paşa câmiine Mehmed ve Musa adlarında iki kişi de nakid olarak 480 akçe vakfetmişlerdi ki vakfin mütevellisi bu parayı % 20 ile istirbaha vermiş ve yılda 96 akçe gelir elde edilmiştir. Bu gelir Mahmud Paşa'nın câmiye tayin ettiği cüzhanlara meşruttu.³⁴

1.2. Erzurum ve Pasin Mescidleri

Tahrir kayıtlarında Erzurum Sancağına ait sekiz mescid vakfi kaydedilmiştir. Kaydedilen mescidlerin tümü Erzurum'a bağlı köylerde bulunmaktaydı. Şehir merkezine ait herhangi bir mescid vakfi kaydedilmemiştir. Pasin Sancağında ise yedi mescid vakfi olduğu görülmektedir. Bu vakıfların Pasin merkezinde olduğu tahrir kayıtlarından anlaşılmaktadır..

1.2.1. Mahanda Mescidi

Erzurum'un Mürs Kulu nahiyesine bağlı Mahanda (Börekli) köyünde bulunan mescid'in 1540'ta köye bağlı 360 akçelik bir çiftlik vakfi mevcuttur. Bu tarihte Ahmed Veled-i Osman tarafından mescidin imamlık görevi

³² Keleş, *Erzurum Vakıfları*. s41. TKGM. TTD.No.537.s.2a/4b.

³³ BOA. CD. Ev.No.3631, BOA. CD. Mf.No.3631

³⁴ Keleş, *Erzurum Vakıfları*. s41. TKGM. TTD.No.537.s.3b/5a

yürütülmekteydi. İmamın günlük 1 akçe geliri mevcuttu. Defter kayıtlarından vakfın padişah Kanuni Sultan Süleyman tarafından yapıldığı anlaşılmaktadır³⁵.

1591'de mescide, bulunduğu köye ait 360 akçelik bir çiftlik vakfedilmişti. Mescid'in tek görevlisi, imamlık görevini yürüten Mevlana Hamid isimli bir kişiydi. Vakfın masrafı ise günlük 1 akçe ile imam için ayrılan tahsisattan ibaretti³⁶

1.2.2. Hayranlı Kendi Mescidi

Erzurum'un Mürs Kulu nahiyesine tabi Hayranlı Kendi köyünde bulunmaktaydı. Mescid'in banisi ve kuruluş tarihi hakkında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Vakıf geliri ise yine köye ait bir çiftlikten sağlanmakta olup toplam 360 akçe idi. Mescidin tek görevlisi ise 1540'ta Pir Ali Veled-i Burak isimli bir imamdı. İmam'a bu görevi karşılığı vakıf gelirinden ayrılan pay ise günlük 1 akçe idi. Evkafı ise Padişah Kanuni Sultan Süleyman tarafından vakfedilmişti³⁷.

1591 tahririnde köye ait 360 akçe gelirli Budak veled-i Hacı'nın tasarrufunda bulunan bir çiftlik vakfı mevcuttu. Mescidin sadece, imamlık yapan Mahmud veled-i Mehmed isminde bir görevlisi vardı. Vakfın gideri ise günlük 1 akçe imamlık masrafından ibaretti³⁸.

1.2.3. Telariç Mescidi

Erzurum'un Mürs Kulu nahiyesine bağlı Telariç köyünde bulunmaktaydı.

Müderri Kendi Mescidi diye de anılan mescidin banisi hakkında herhangi bir bilgi elimizde bulunmamaktadır.

1540 tarihinde köye ait bir çiftlik Padişah Kanuni Sultan Süleyman tarafından mescide vakfedilmiş olup yıllık 360 akçe gelire sahipti. Mescidin bir imam ve bir müezzin görevlisi mevcuttu. Mescidin masrafları ise imamlık yapan

³⁵ BOA. *TTD*. No.199. s. 14

³⁶ TKGM. *TTD*.No.41.s.52a.

³⁷ BOA. *TTD*. No.199. s. 14. BOA. *TTD*.No.205.s.66

³⁸ TKGM. *TTD*..No.41.s.52b.

Mevlana Ahmed ve müezzinlik yapan Mevlana Abdi isimli görevlilere günlük yarımşar akçe olarak tahsis edilen vazife giderlerden ibaretti³⁹.

1591’de bu mescid vakfının geliri, bulunduğu köyde olan 360 akçe gelirli bir çiftlikten sağlamaktaydı. Vâkıfı Padişah III. Murad olup mescidin Mevlana Durak isminde bir tek imam görevlisi mevcuttu. Vakfın imamet haricinde başka görevli ve masraf kaydı mevcut değildir.⁴⁰

1.2.4. Özbek Mescidi

Mürs-Kulu nahiyesine bağlı Özbek (Özbek) köyünde bulunmaktaydı. Vakfın geliri ise 1540’da yıllık 360 akçe gelirli yarım çiftlikten karşılanmaktaydı. Mescidin imamı ise Kutlu Bey isimli kişiydi⁴¹.

1591’de mescidin köye ait bir zeminin yarı malikânesi vakfedilmişti. Vakıf geliri 360 akçe idi. Mescidin tek görevlisi ise mescidin imamı olan Mevlana Yusuf idi. Mescidin masrafları ise günlük 1 akçe imamet giderinden ibaretti.⁴²

1.2.5. Konk Mescidi

1591’de Kara – arz nahiyesine bağlı Konk köyünde bulunan mescidin 380 akçe gelirli bir yarım çiftlik vakfi mevcuttu. Mescidin tek görevlisi ise imamlık yapan Hasan isminde bir zattı. Vakfın giderleri ve vâkıfı hususunda herhangi bir bilgi kayıt mevcut değildir.⁴³

1.2.6. Nerdiban Mescidi

Erzurum’a bağlı Nerdiban köyünde olduğu kaydedilen Mescidin banisi ve kuruluş tarihi hakkında herhangi bir bilgi mevcut değildir. 1540 tarihinde mescide köye ait 720 akçelik bir çiftlik vakfedilmişti. Vakfın gideri ise imama ayrılan 2 akçe tahsisattan ibaretti.⁴⁴

³⁹ BOA. TTD. No.199. s. 16.BOA. TTD.No.205.s.63–64.

⁴⁰ TKGM. TTD.No. 41.s50/b

⁴¹ BOA. TTD.No.No.199.s.12

⁴² TKGM. TTD.No.41.s51/a

⁴³ TKGM. TTD.No.41.s51/a

⁴⁴ BOA. TTD.No.No.199.s.11

. 1591’de Mescidin aynı köye ait 720 akçelik bir çiftlik vakfi bulunmaktaydı ve imamlık görevini ise Abdullah isimli bir kişi yapmaktaydı.⁴⁵

1.2.7. Asmasor (Geyik Mehmed) Mescidi

1591’de Çermelü nahiyesine tabi Asmasor köyünde bulunmaktaydı. Mescidin Vâkıfı kaydedilmemiş olup evkafı ise aynı köye ait 30 kilelik bir zeminden ibaretti. Mescidin bir imam ve bir hatib görevlisi vardı.⁴⁶

1.2.8. Nozron ? Mescidi

Cinis Nahiyesine bağlı olan Nozron köyünde olan Nozron mescidinin tek görevlisi olan imamı Veyis Allahvirdi ismini taşımaktaydı. Vâkıfı kaydedilmeyen mescidin evkafı ise 1591’de köye ait bir çiftlikten ibaretti. Vakfın geliride kaydedilmemiş olup çiftliğin köyün imamına, köye ait öşr gelirlerinin ise mescidin masraflarına vakfedildiği belirtilmiştir.⁴⁷

1.2.9. Sultan Süleyman Han Mescidi

Mescidi yaptıran Kanuni Sultan Süleyman’dır. Kanuni İrakeyn Seferine giderken 1534’te Erzurum’da konaklamış ve şehrin harap halini de görmüştür. Bunun üzerine Kanuni şehrin tamirin ve vakıflar oluşturulmasını istemiştir. Bu mescidi de bundan dolayı yaptırmıştır. Mescidin hangi tarihte yapıldığını bilmemekle beraber 1534’ten sonra olduğu muhakkaktır.

Bu mescide sonradan minber eklenerek câmiye dönüştürülmüş ve bir de vaiz tayin edilmiştir. Mescid görevlilerinin tamamının kale muhafızlarından olduğu görülmektedir. Bu görevlilerden imam olan Mevlana Abdurrahman’a günde altı akçe, müezzın Mevlana Mehmed’e ise günde dört akçe tahsis edilmiştir. Sonraki defterde ise vaizlik vazifesini yürüten kişiye de altı akçe yevmiye tayin edildiği görülmektedir.⁴⁸

⁴⁵ TKGM. *TTD.No.41.s46/b*

⁴⁶ TKGM. *TTD.No.41.s61/b*

⁴⁷ TKGM. *TTD.No.41.s.47/a*

⁴⁸ H.Keleş, *Erzurum Vakıfları*. s.53. TKGM. *TTD.No.537.s.2a*

1.2.10. Tabbah Ahmed Mescidi

Hasankalesi muhafızlarından olan Ahmed bu mescidi inşa ettirmiştir. 1581'de Hasankale'de üç adet semerci dükkânı yıllık 240 akçeye, yine 360 akçe yıllık kira geliri olan bir ev bu mescide vakfedilmiştir. Vâkif ayrıca yukarıda adı geçen dükkânlar ve evin tamiri için geliri defterde yazılı olmayan bir başka evi de vakfetmiştir. Vakfedilen gayr-i menkullerin kiraya verilmesi ile elde edilen gelirlerden mescidin imamı olan Mevlana Veli'ye günde iki akçe tahsis edilmişti.⁴⁹

1.2.11. Nalband Ali Mescidi

Mescidin banisi vakıf kaydına göre Hasankale muhafızlarından Nalband Ali'dir. 1581'de vâkif yaptırmış olduğu bu ibadet kurumuna 600 akçe para vakfedilmiştir. Vakıf şartlarına göre bu para yıllık %20 hesabı üzere istirbaha verilerek gelir temin elde ediliyordu. Bu yolla elde edilen 120 akçelik gelirin tamamı mescidin imamına tahsis edilmişti. Nalband Ali Mescidi imamına daha fazla gelir temin etmek amacıyla Sultan Süleyman Han'ın kızı Hatun Paşa ise 1800 akçe vakfetmişti. Mezku para da, yukarıda olduğu gibi yıllık % 20 hesabı üzere istirbah yoluyla artırılıp elde edilen 360 akçelik gelirin tamamı imama tahsis edilmişti. Nalband Ali Mescidi imamına vakfından para tahsis edenler arasında Hasankale suyollarına tamir ettiren Murad Ağa da bulunmaktadır. Vâkif mezkur imama vakfından yıllık 240 akçe ayırmıştır.⁵⁰

1.2.12. Divane Ali Mescidi

Divane Ali, Hasankalesi muhafızlarındandır. Yaptırmış olduğu mescid için 1581'de 1.800 akçe nakit para vakfetmiştir. Bu para % 20 ile istirbaha verilmiş ve yılda 360 akçe gelir sağlanmıştır. Vâkif, vakfettiği paranın tüm gelirini günlük 1 akçe olmak üzere mescidinde imamlık vazifesini yürüten Mevlana Ali'ye şart kılmıştır.⁵¹

⁴⁹ H.Keleş, *Erzurum Vakıfları*. s.54. TKGM. TTD.No.537.s. 4a/b.

⁵⁰ H.Keleş, *Erzurum Vakıfları*. s.55. TKGM. TTD.No.537.s.4a

⁵¹ H.Keleş, *Erzurum Vakıfları*. s.56. TKGM. TTD.No.537.s.5b

1.2.13. Kara Çırac Mescidi

Mescidi Hasankale muhafızlarından Kara Çırac adlı bir şahıs yaptırmıştır. Bâni, yaptırmış olduğu mescidine gelir getirici herhangi bir mülk vakfetmediğinden hem mescidin ufak tefek tamirlerinin yapılabilmesi hem de mescid görevlilerinin geçimlerini sağlayabilmesi için Kanuni Sultan Süleyman bölgeye geldiğinde bu mescid için de ihsanda bulunmuş ve mescide hem imamlık hem de müezzinlik görevine Mevlana Durak'ı tayin ederek 4 akçe yevmiye tahsis etmiştir. 1581'de Tamir masrafları için ne kadar para vakfedildiği defterde kayıtlı değildir. Bölgeye geldiğinde bu mescid için de ihsanda bulunmuş ve mescide hem imamlık hem de müezzinlik görevine Mevlana Durak'ı tayin ederek 4 akçe yevmiye tahsis etmiştir. Tamir masrafları için ne kadar para vakfedildiği defterde kayıtlı değildir.⁵²

1.2.14. Hasan Reis Mescidi

Vakıf defterinde mescidi yaptıran kişi olan Hasan Reis'in görev ya da kimliği hakkında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Bu mescide gelir getiren herhangi bir vakıf olmadığından, görevlilerin ücretleri padişah tarafından tahsis edilmiştir. O dönemde Hasan Reis mescidinde imamet vazifesinin Mevlana Mehmed tarafından yürütüldüğü görülmektedir. Ücreti ise günlük 4 akçedir.⁵³

1.2.15. Oruç Çavuş Mescidi

Hasankale'de kale muhafızlarından merhum Oruç Çavuş tarafından yaptırılmış olan mescide, banisi 51 dinar da para vakfedilmiştir. Bu mescidin III. Murad zamanında yapılan tahrir sırasında terkedilmiş ve harap bir halde olduğu kaydedilmiştir.⁵⁴

1.3. Kemah Sancağı

Günümüzde Erzincan'a bağlı bir kaza olan Kemah, tarih boyunca Medlerin, Perslerin, Roma İmparatorluğu'nun, Bizanslıların ve Müslüman

⁵² H.Keleş, *Erzurum Vakıfları*. s.56. TKGM. TTD.No.537.s.2a/4b

⁵³ H.Keleş, *Erzurum Vakıfları*. s.57. TKGM. TTD.No.537.s. 5a.

⁵⁴ H.Keleş, *Erzurum Vakıfları*. s.57. TKGM. TTD.No.537.s. 5b.

Arapların idaresi altında kalmıştı. 1071 Malazgirt zaferinden sonra Türk hâkimiyetine geçen Kemah, sırasıyla Mengücekliler, Selçuklular ve Eratna Beyliği ile Akkoyunluların egemenliğinde kalmıştı. 1503'de Şah İsmail tarafından ele geçirilen Kemah, Yavuz Sultan Selim'in Çaldıran seferi dönüşünde, 15 Mayıs 1515'de Osmanlılar tarafından fethedilmiş ve müstakil bir sancak olarak Karaçin oğlu Ahmed Bey'in idaresine verilmiştir.⁵⁵ 1518'de yapılan ilk tahrirlerde Kemah Livası, Kuzey Kemah, Güney Kemah, Aşağı-il, Orçol, Vadivank, Değrensor, Diğİnlü, Gercanis ve Kuruçay nahiyelerinden oluşmaktaydı. Daha sonra Erzincan da, Kuzey Erzincan ve Güney Erzincan nahiyeleri şeklinde kaydedilmek suretiyle Kemah Sancağı'na dâhil edilmişti. 1566 yılında idari taksimatta yapılan değişiklikle Kemah, Erzurum eyaletinin bir kazası olmuştur.⁵⁶

1.3.1 Kemah Câmileri

İncelediğimiz döneme ait arşiv belgelerinde Kemah merkezinde Cemaleddin ve Ahi Ferec Câmii ve Mescidlerine ait vakıf kayıtları bulunmaktadır. Erzincan Kazası'nda ikisi şehir merkezinde, üçü Erzincan'ın köylerinde olmak üzere sancakta toplam altı câmii vakfı vardı.

1.3.1.1. Cemaleddin ve Ahi Ferec Câmii ve Mescidleri

1530'da Kemah'ın Ahi Ferec ve Cemaleddin mahallelerinde bulunan bir câmii ve iki mescidin evkafı, şehir merkezinde bulunan bazı zeminlerin hâsılları ve kira gelirleri, Tanasor vadisinde bulunan bir bahçe, üç adet değİrmen, Şem-i Süfla köyüne ait malikane geliri, Altos köyüne ait mezra geliri, Tanasor vadisine ait mezra geliri ve Çınariç köyünde bulunan bir vanktan ibaretti.

Vakfın toplam geliri 9.900 akçe, giderler ise günlük 4 akçe hitabet, imamet görevi için 5 akçe, ser-mahfil için günlük 1 akçe, müezzin için 2 akçe, 4 nefer hafız için 4 akçe, 1 akçe muarrif için 1 akçe, faraş için 1 akçe, cibayet için 1 akçe Cemaliye mescidi imamı için 2 akçe, Ahi Ferec mescidi imamı için 2 akçe,

⁵⁵ İsmet Miroğlu, *Kemah Sancağı ve Erzincan Kazası*. TTK. Yay. Ankara No.1990. s.8.

⁵⁶ Miroğlu, *Kemah Sancağı*.s20–21

tevliyet için 3 akçe, nezaret için 1 akçe ayrıca burya ve revgan için yarım akçe olmak üzere günlük toplam 27,5 akçe idi.⁵⁷

1.3.1.2. Câmi-i Kebir (Gülâbi Bey Câmii)

Erzincan şehir merkezinde bulunan ve Erzincan'ın en eski abidelerinden olan câminin bânisi Erzincan emiri Gülâbi Bey'dir. İnşa tarihi belli değildir.⁵⁸

1530'da Mitini köyünün ¼ malikanesi, Gelendi köyünün 1/8 malikanesi, Bayırsenk köyünün 1/8 malikanesi, Bakranis köyünün 1/8 malikanesi, Köşünkör köyünün 1/8 malikanesi, Pizvan köyüne ait bir çiftlik ve iki zemin, Gön köyüne ait bir zemin, şehir merkezinde Derivaç mevkiinde bulunan dört zemin, Haç köyünde bulunan yarım zemin, Hacırman köyüne ait bir zemin, şehir merkezinde bulunan Seyyidü'l-mülk isimli bir zemin, Vasgirt köyüne ait bir zemin ve boyahane kirası, Sinse köyüne ait bir zemin, Karakadı köyüne ait bir zemin, şehir merkezinde bulunan Mehmed Müezzin'in tasarrufunda bulunan çayırın kira geliri, Şoha köyüne ait bir bahçe, şehir merkezinde bulunan bir bahçeye ait kira geliri ve Erzincan vilayetine ait cizye gelirlerinden oluşmaktaydı.

Toplam 15.635 akçe geliri vardır Câmiye ayrıca Hacı Kutluşah tarafından Güney Erzincan'a bağlı Kurnuçtilek, Kuzey Erzincan'a bağlı Emirgan ve Erkek köyüne ait zeminlerden oluşmaktaydı. Ayrıca 360 akçe Hacı Kutluşah'ın ruh-i şerifi için kuran tilavet etmesi şartıyla günlük 1 akçe cüzhan tahsisatı olan bir çiftlik de Câminin evkafı arasındaydı. Hacı Kutluşah'ın vakfettiği evkafın geliri yıllık 17.100 akçe idi. Gülâbi Bey câmii vakfının toplam geliri ise 32.735 akçeden ibaretti.⁵⁹ Vakfın vazifelileri ve aldıkları günlük ücretler ise şöyle idi; 5 akçe imam, 5 akçe hatib, 2 akçe ser-mahfil, 4 akçe müezzin, 7 nefer hafız için 7 akçe, faraş ve kayyım için günlük 2 akçe, nazır için 3 akçe, muarrif için 2 akçe, muallim için 2 akçe, halife için 1 akçe, cabi için 2 akçe, tevliyet için 6 akçe, cüzhan vazifelisi. Diğer giderler ise 2.5 akçe rakabe ücreti, revgan ve burya için 2 akçe

⁵⁷ BOA. *TTD*. No.199. s. 48-50

⁵⁸ Kemal Aksüt, *Erzincan Tarihi*. İstanbul. 1932. s. 235 – 236.

⁵⁹ BOA. *TTD*. No.199. s. 30–31

ayrılmıştı. Vakfın daha sonraki yüzyıllarda da yeni tevcihat ve vazifeli atamaları ile faal bir durumda olduğu görülmektedir.⁶⁰

1.3.1.3. Halilullah Câmii

Erzincan Şehrinin Halilullah Çelebi mahallesinde bulunmakta idi.1530'da evkafı şehir merkezinde Nimetullah Çelebi tarafından vakfedilen bir adet çiftlik, Tilharis köyünün 1/8 malikanesi ve köye ait bir zemin, Musa köyüne ait bir zemin, Azası mezrasında bir zemin, şehir merkezinde Fetullah, Yolbey ve Özbek isimli zeminler, Hekirke köyüne ait iki parça zemin, şehir merkezinde Hacı Kutlu adına iki zemin, Mahallecik köyüne ait bir zemin, şehir merkezinde Kutbeddin zemini, Ula köyüne ait Sultan Hacı zemini, Vaskird köyüne ait bir suyolu, Adahuh ve Kom köylerine ait bir zemin, şehir merkezinde Şekeroğlu zemini, şehirde meydan bölgesinde Hacı Haydar vakfı olan bir zemin ve bahçe, Vakf-ı Brastik köyüne ait hacı haydar vakfı bir zemin, Vaskird köyünde bir zemin, Akdağ köyünün yarı malikanesi, Hallaç köyünün yarı malikanesi, Karatuş köyüne ait bir zemin, Bastil köyüne ait iki zemin, Haşhaşı köyüne ait bir zemin, ayrıca şehir merkezinde Derivaç zemini ve Viran Derivaç mezrasından oluşmaktaydı.

Evkafın toplam yıllık hâsılatı 6.999 akçeyi bulmaktaydı. Bunun günlük 3 akçası hitabet, 3 akçası imamet, 3 akçesi müezzin, 1akçesi farraş, 2 akçesi tevliyet, 1akçesi muarraf, 4 akçesi hafızlar, 1 akçesi revgan ve burya masraflarına sarf edilmekteydi⁶¹. Vakfın faaliyetleri sonraki yüzyıllarda da devam etmektedir.⁶²

1.3.1.4. Cimin Köyü Câmii

Cimin (Üzümlü) köyünde kurulmuştur. Câmiye yıllık 1.620 akçe gelir getiren üç çiftlik vakfedilmişti. Câmide bir imam, bir müezzin ve bir de hatib

⁶⁰ BOA. AE. T. No.215,BOA. CV. Ev.No.85, BOA. CD. Ev.160.BOA. CD. Ev. No.6095. BOA. CD. Ev. No.6137, BOA CD. Ev. No.11.347.BOA CD. Ev. No.11.489. BOA CD. Ev. No.13.224, BOA. CD. Ev.31.144, BOA. CD. Ev.32.579. BOA.CD.Mf.No.7173.

⁶¹ BOA. TTD. No.199. s. 32

⁶² BOA. CD. Ev.No.26.BOA. CD. Ev.No.408. BOA. CD. Ev.No.4125, BOA. CD. Ev.No.11.825, BOA. CD. Ev.No.26.988

görevli mevcuttu ve bunların günlükleri 1.5 akçe idi⁶³. Vakfın XVI. asırdan sonra da faal olduğu görülmektedir.⁶⁴

1.3.1.5. Keladenç Köyü Câmii

Güney Erzincan'a tabi olan köyde kurulan câminin yapılış tarihi ve banisi hakkında bir bilgi yoktur. 1530'da câmii için köye ait iki çiftlik, bir mezra vakfedilmiş toplam vakıf geliri 1.220 akçe giderler ise günlük imam, hatip için günlük 1.5 akçe ve revgan ve burya ve rakabe için yıllık 140 akçe olarak belirlenmişti⁶⁵.

1.3.1.6. Varnebin Köyü Câmii

Kuzey Erzincan'a tabii olan köyde bulunan câmi için 1530'da Varnebin ve Ekrek (Ulucak) köylerinin tüm malikâneleri ile Vadiyenik köyünden 100 kilelik bir zemin vakfedilmişti.

Bunların toplam geliri 5.364 akçe olup, masraf olarak hitabet vazifesi için 2 akçe, imamet görevi için 2, müezzin için 1 akçe, şeyhlik görevi için 2 akçe, ve makulat giderleri için 7.5 akçe ve revgan ile burya için senelik 144 akçe gider kaydedilmişti⁶⁶.

1.4. Kemah Mescidleri

Arşiv belgelerinde Kemah'a bağlı köylerde bulunan üç tane mescid vakfi kayıtlıdır. Erzincan Kazası'nda ise üçü kaza merkezinde olmak üzere toplam dokuz mescid vakfi vardı.

1.4.1. Dikke Mescidi

Kemah'a bağlı Dikke köyünde bulunan mescid hakkında çok az bilgi olup, 1530'da Mevlana Pirni tarafından imametinin yürütüldüğü ve köye ait bir çiftlik

⁶³ BOA. *TTD*. No.199. s. 40

⁶⁴ BOA. *CD*. *Mf*.No.3398.

⁶⁵ BOA. *TTD*. No.199. s. 42

⁶⁶ BOA. *TTD*. No.199. s. 43

vakfedildiği kaydedilmiştir. Çiftliğin geliri 360 akçe olup, imam için günlük 1 akçe masraf kaydedilmiştir⁶⁷.

1586 ve 1591’de Vadivank nahiyesine bağlı olan Dikke’ye ait bir çiftlik, yıllık 360 akçe malikâne geliri ile mescid vakfı olarak kaydedilmiştir. Mescidin imamı ve hatibi olan Mahmud Halil’e günlük bir akçe imamet tahsisatı ayrılmıştır.⁶⁸

1.4.2. Kurdlar Mescidi

Kemah’ın Gercanis nahiyesine tabi Kurdlar köyünde bulunmaktaydı. 1530’da Tarla zemininin vakfedildiği mescidin toplam 360 akçelik vakıf geliri bulunmaktaydı. Mescidin Mevlana Ahmet isimli bir imamın, imametlik görevinde bulunduğu kaydedilmiş bu görev karşılığında kendisine günlük 1 akçe gelir bağlanmıştır⁶⁹.

1568’de ve 1591’de ise köye ait Hacı zemini 360 akçelik malikânesi ile mescidin evkafı arasında kaydedilmiştir. Mescidin imamlığını ise Hüseyin oğlu Abdi yürütmekteydi.⁷⁰

1.4.3. Gercanis Mescidi

Kemah’a bağlı Gercanis (Refahiye) nahiyesinde bulunmaktaydı. 1530’da vakfın geliri 50 kilelik bir zeminden karşılanmaktaydı ve 90 akçelik bir hâsılı vardı. Mescidin tek görevlisi ise ismini tespit edemediğimiz mescid imamı idi⁷¹.

1568’de mescidin evkafı aynı olmakla beraber varidatı 90 akçeydi.⁷² 1591’de ise vakfın evkafı ve geliri aynı kalmıştı. Mescidin imamı vakfın tek vazifelisiydi.⁷³

⁶⁷ BOA. *TTD.* No.199. s. 57

⁶⁸ TKGM. *TTD.*No.41.133/b. BOA. *TTD.*No.540. s.78

⁶⁹ BOA. *TTD.* No.199. s. 58

⁷⁰ TKGM. *TTD.*No.41.s.189/a. BOA. *TTD.*No.540. s.163.

⁷¹ BOA. *TTD.* No.199. s. 58

⁷² BOA. *TTD.*No.540.s.158

⁷³ TKGM. *TTD.*No.41.s.185/b

1.4.4. Gürk Barak Mescidi

Erzincan şehri Gürk-Barak Mahallesinde bulunan mescid'in banisi ve kuruluş tarihi belli değildir. 1530'da vakıf geliri, şehir merkezinde bulunan ve Emir Yusuf isimli bir kişinin vakfettiği bazı zemin kiralari ile şehirde mevcut bir zeminin vakfedilmesinden karşılanmaktaydı.

Toplam 720 akçe gelire sahip olan mescidin Mevlana Pir Said isimli bir imamı ve adını tespit edemediğimiz bir müezzin görevlisi bulunmaktaydı. Bunlara görevleri karşılığı yevmi 1 akçe ücret ödendiği kaydedilmektedir⁷⁴.

1.4.5. Gendümeçiyân Mescidi

Erzincan şehri'nin Câmii mahallesinde bulunan mescid'in banisi tespit edilememiştir. Mescid'in 1530 yılındaki vakıf geliri, bir adet dükkân icaresi ve 10 kilelik 1 zeminden karşılanmaktaydı.

Toplam 360 akçelik bir vakıf geliri olan Mescid'in imamlık görevi elinde beratı olan Mevlana Hacı Mehmed tarafından yürütülmekteydi. Mevlana Hacı Mehmed bu görevi karşılığında günlük 1 akçe ücret almaktaydı⁷⁵.

1.4.6. Şah Mürüvvet Hatun Mescidi

Erzincan'ın Şeyh Çelebi Mahallesinde bulunan mescidin yapılış tarihi ve banisi hakkında bir bilgi mevcut değildir. 1530'da mescide şehirde bulunan 500 akçe gelirlili bir çiftlik, Güney Erzincan'a bağlı Ahurcuk köyünde bulunan 120 akçe gelirlili 15 kilelik bir zemin ve yine Güney Erzincan'a tabi Ahurekrek köyüne bağlı 15 kilelik 100 akçe gelirlili bir zemin vakfedilmişti.

Toplam 720 akçe vakıf geliri olan Mescid'in Mevlana Mehmed isimli bir imamı vardı. İmamlık görevi karşılığı günlük iki akçe kendisine verilmektedir⁷⁶.

1.4.7. Pağnik Mescidi

Güney Erzincan'a bağlı Pağnik köyünde bulunan mescid'in vakıf gelirleri köyde bulunan 20 kilelik ve 100 akçe gelirlili bir zemin ile yine köye bağlı 13

⁷⁴ BOA. *TTD*. No.199. s. 36

⁷⁵ BOA. *TTD*. No.199. s. 37

⁷⁶ BOA. *TTD*. No.199. s. 40

kilelik, 80 akçe gelimli başka bir zeminden ibaretti. 1530'da Vakfın toplam 180 akçe geliri mevcuttu. Mescit'te görevli 1 imam bulunmaktaydı ve günlüğü yarım akçe üzerinden ücret almaktaydı⁷⁷.

1.4.8. Silos Mescidi

Mescid Güney Erzincan'a bağlı Silos köyünde bulunmaktaydı. 1530'da Mescidin imamlığını beratla Mevlana Emir Hüseyin yürütmekteydi. Evkafı ise köye ait 8 kile ve 150 akçe gelimli bir zemin ve bahçe ile Hah köyüne ait 210 akçe geliri olan bir zemin vakfedilmişti. Vakfın toplam geliri 360 akçe olup imamet gideri olan günlük 1 akçe vakıf masrafı kaydedilmiştir.⁷⁸

1.4.9. Endiris Mescidi

Kuzey Erzincan'a bağlı Endiris köyünde bulunmaktaydı. 1530'da mescidin imamlık görevini Mevlana Hüseyin, müezzinlik görevini ise Haydar isimli kişi yapmaktaydı. Vakfın toplam geliri 720 akçe olup 30 kilelik köye ait bir zeminden sağlanmaktaydı. Mescidin vazifelilerine ise günlük bir akçe tahsisat ayrılmıştı.⁷⁹

1.4.10. Şeyh Yusuf Mescidi

Kuzey Erzincan'a bağlı Cırzını (Binkoç) köyünde bulunmaktaydı. 1530'da Mescidin evkafı ise Cırzını'ya ait 4 kilelik bir zemin ve bağ ile Lerasi köyü gelirinden oluşmaktaydı. Vakfın geliri ise Cırzını köyü evkafından 200 akçe, Lerasi köyü evkafından ise 160 akçe olmak üzere toplam 360 akçe geliri mevcuttu.⁸⁰ Vakfın masrafı ise tek kalem olup mescid imamına ayrılan 1 akçeden ibaretti.

1.4.11. Kertah Mescidi

Kuzey Erzincan'a bağlı Kertah (Geyikli) köyünde bulunmaktaydı. 1530'da mescidin imamlık vazifesini Mevlana Haydar isimli bir zat yürütmekteydi.

---

⁷⁷ BOA. *TTD*. No.199. s. 46

⁷⁸ BOA. *TTD*. No.199. s. 44

⁷⁹ BOA. *TTD*. No.199. s. 44

⁸⁰ BOA. *TTD*. No.199. s. 45

Mescid vakfı, köye ait 80 kilelik 300 akçe gelirlı iki bahçe ve yine köye ait 30 kilelik 60 akçe hâsıllı bir zemin evkafı mevcuttu. Vakfın masrafı ise imam için tahsis edilen günlük 1 akçe idi.⁸¹

1.4.12. Kıştim Mescidi

Mescid Güney Erzincan'a bağılı Kıştim köyünde bulunmaktaydı.1530'da vakfın gelirleri ise Şeyh Hasan Bey tarafından vakfedilen 16 kilelik bir zeminden oluşmaktaydı. Vakfın geliri 90 akçe idi. Gider için imamet kaydı düşülmüş ancak günlük ne kadar tahsisat ayrıldığı kaydedilmemiştir.⁸²

1.5. Bayburd Sancağı

Eski bir yerleşme merkezi olan Bayburt, özellikle İlhanlılar devrinde kültürel bakımdan gelişmiş bir şehirdi. Bayburt'un Trabzon- Tebriz yolu üzerinde olması Bayburt'un önemini arttırmıştır. İlhanlılar'dan sonra Celayirli, ve Eretna hakimiyetinde kalmış daha sonra Akkoyunlu beylerinden Ahmed Bey, tarafından ele geçirilmiştir. Bayburd'un kesin olarak Osmanlı Hâkimiyetine geçmesi ise Yavuz Sultan Selim'in Çaldıran seferinden sonra olmuştur.⁸³ Fetihten sonra Bayburd sancak olarak Erzurum beylerbeyliği kuruluncaya kadar bazen Diyarbakır bazen de Rum Beylerbeyliğine bağlanmıştır. Erzurum Beylerbeyliği'nin 1535 tarihinde kurulmasıyla Bayburt-Kemah Sancağı Erzurum Beylerbeyliğinin Paşa sancağı oldu. Erzurum'un paşa sancağı olması ile 1551 'e kadar Erzurum eyaletine tabi bir sancak, bu tarihten sonra ise Erzurum'un bir kazası haline getirilmiştir. Bayburt Sancağı'nın kazaları ise Bayburt, Kelkit, Kovans, Yağmurderesi, Tercan-ı Ulya, Tercan-ı Süfla ve İspir kazalarından oluşmaktaydı.⁸⁴ Ancak İspir kazasının 1535 tarihinden sonra Erzurum Eyaleti'ne bağılı bir sancak olduğu görülmektedir.⁸⁵

⁸¹ BOA. TTD. No.199. s. 45

⁸² BOA. TTD. No.199. s. 45

⁸³ Pars, *Osmanlı Şehirleri*, s.47-48.

⁸⁴ İsmet Miroğlu, *XVI. Yüzyıl'da Bayburt Sancağı*. Kültür Bakanlığı yay. İstanbul 1975. s.24-27

⁸⁵ Aydın, *Erzurum Beylerbeyliği*. s.242.243

1.5.1. Bayburt Câmileri

XVI. yüzyıl'da Bayburt Sancağı'nda, şehir merkezinde Bayburt Ulu Câmii, Şeyh Veysel Câmii ve Sinor köyünde Hacı Bey Câmii olmak üzere üç câmii vakfi mevcuttu. Tercan Kazasında ise tümü köylerde olmak üzere dört tane câmii vakfi vardı.

1.5.1.1. Câmi-i Kebir (Ulu Câmii)

Bayburt Ulu Câmînin hangi tarihte ve kim tarafından yaptırıldığı kesin olarak bilinmemektedir. Fakat XIII. Yüzyıla ait bir Selçuklu yapısı olduğu kabul edilen bir görüştür. Câmî kible duvarına dikey uzanan ve kalın payelere oturan, dörderli iki sıra halinde sekiz geniş kemerle bölünmüş, üç sahnalı bir plan özelliği gösterir. Orta sahnın, diğer sahnınla yaklaşık aynı genişliktedir. Ana mekânın üzeri ahşap hatıllarla örtülü olup, orta sahnın tam ortasında büyük, kuzey tarafında, sonradan kapatılan, daha küçük boyutta iki aydınlatma feneri ile aydınlatılmakta idi. Planında hafif bir çarpıklık olmakla birlikte Ulu Câmii dikdörtgen bir alan üzerinde kurulmuştur.⁸⁶

Caminin evkafı arasında şehir merkezinde Dodes mezrası, Camii mahallesi ve camii yakınında biri boş ve biri harap olmak üzere dokuz dükkân icaresi, bu dükkânların üç tanesi Hızır Çelebi isimli bir kişi tarafından vakfedilmişti, şehir merkezinde biri Seydi Ahmed tarafından vakfedilen sekiz zemin, Hamid Bey değirmeni, Ahsunk köyüne ait bir zemin ve değirmen, Hard (Aydıntepe) köyünün malikânesi, Vankgöci köyünün malikânesi, Bodursenk köyüne ait iki çiftlik, Zağsik köyüne ait bir mezra, Çaravirni köyüne ait bir mezra, Kalır köyüne ait bir mezra, Karaveli köyü ve Beriye köyüne ait malikane gelirleri vakfedilmişti. Caminin toplam vakıf geliri 9.897 akçe olup giderleri ise 3 akçe hatib, 2 akçe ser – mahfil, 4 akçe imam, 3 akçe müezzin, 1 akçe muarraf, 4 akçe hafızlar, 2 akçe nezaret, 1 akçe farraş, 3 akçe müteveli, 2 akçe câbi ile yevmi

⁸⁶ Aydın Taşçı, *Bayburt'ta Türk-İslam Devri Dini Mimari*. Erzurum 1997.s.8-11

2 akçe, burya ve revgan için senelik 749 akçe giderleri mevcuttu⁸⁷. Vakfın müteakip yüzyıllarda da faal olduğu görülmektedir.⁸⁸

1.5.1.2. Şeyh Veysel Câmî

Evkafî şehirdeki gayr-ı Müslimlerden toplanan cizye vergileri olup toplam 4.320 akçe tutmaktaydı. Gider olarak ise hitabet vazifelisine 2 akçe, müezzin vazifelisine 2 akçe, imamet vazifelisine 3 akçe, hafızlara 2 akçe, farraş görevlisine ise 1 akçe olmak üzere günlük 10 akçe idi⁸⁹.

1.5.1.3. Hacı Bey Câmî ve Zaviyesi

Câmî ve zaviye Bayburt'un Sinor (Çayır yolu) köyünde bulunmaktaydı. Caminin ilk yapımına ait inşa kitabesi yoktur. Fakat Akkoyunluların kurucusu Tur Ali Bey'in oğlu Fahreddin Kutlu Bey'in bu köyde oturup Akkoyunlu Beyliği'ni buradan idare ettiği ve câmînin doğusunda bulunan türbenin de ona ait olduğu kaynaklardan anlaşılmaktadır. Bu nedenle câmînin ilk yapımının, Fahreddin Kutlu Bey tarafından, 1360–1389 yıllarında gerçekleştirildiğini kabul edilmektedir. Câmî, köy mezarlığında, kuzeyden moloztaş duvarla çevrili bir avlu içerisinde bulunmaktadır. İlk yapımında, dört kalın ağaç direk üzerinde, enine atkılarla teşkilatlandırılmış ahşap örtüye sahipti. Ahşap örtünün tam ortasında, içte, piramidal kubbe mevcuttu. Yapının kuzey cephesinde moloztaş malzemeli, ağaç konsollarla taşınan düz toprak dam örtülü, son cemaat yeri niteliğinde bir bölüm bulumaktaydı.⁹⁰

Câmînin Bayburt'taki evkafî 1530'da üç mezrasıyla birlikte Sinor Köyünden oluşmaktaydı. Vakfın bu evkaftan elde ettiği gelir 15.513 akçe idi. Câmînin Erzincan'da olan evkafî da 2.258 akçelik malikânesiyle Erzincan'a bağlı Akdağ köyü, 30 akçelik geliri ile Güney Erzincan'a bağlı Köşünker-i Büzürk köyü ve yine Güney Erzincan'a bağlı Vasgirt köyünün 100 akçelik bir zemininden oluşmaktaydı. Vakfın toplam geliri ise 17.901 akçe olarak kaydedilmiştir.

⁸⁷ BOA. *TTD*. No.199. s. 62-63

⁸⁸ BOA. *CD. Ev.No.13.110*

⁸⁹ BOA. *TTD*. No.199. s. 63-64

⁹⁰ Aydın Taşçı, *Bayburt'ta Türk-İslam Devri*. s.8–11

Vakfın bu gelirleri günlük 1 akçe hitabet, 1.5 akçe imamet, 1 akçe sermahfil, 1 akçe müezzin 2.5 akçe beş nefer hafız, 2 akçe câbi, yarım akçe muallim, yarım akçe faraş, 6 akçe küttab, 5 akçe tevliyet, 4 akçe meşihat, 1 akçe türbehan ve cüzhan, 1 akçe nezaret vazifelilerine tahsis edilmişti. Ayrıca günlük 1 akçe tabbah ve 28 akçe revgan ve hasır masraflarına ayrılmıştı. Vakfın hatiblik görevini Mevlana İbrahim, imamlik görevini Şeyh İlyas, müezzinlik görevini Mehmed, Nazırlık görevini İsa, Câbi olarak İbrahim, türbehanlık görevini Mahmud, vakfın hafızlıklarını ise Ataullah, İsa ve Halil isimli kişiler yapmaktaydılar. Diğer hafızların isimleri ise kaydedilmemiştir.⁹¹

1.5.1.4. Hasan Ali Bey Câmii

Tercan-ı Sufla'ya bağlı Edebûk köyünde bulunan Hasan Ali Bey Câmii'nin kuruluşu hakkında bir bilgi verilmemiştir. Ancak bânisinin Hasan Beğ isimli biri olduğu bilinmektedir.

1530'da câmiye vakıf olarak Edebûk karyesinden 4.856 akçelik malikâne, yine aynı köyden 360 akçelik yarım çiftlik ve 255 akçe gelirlili mezra, Tivnik köyünden ¼ malikâne karşılığı 1.800 akçe, Pağnik köyünden yine ¼ malikâne karşılığı 589 akçe ve Hunbar köyünden ¼ malikâne karşılığı 1.100 akçe vakfedilmiştir.

Toplam vakfedilen yekûn 8.960 akçe olup, masraflar ise hitabet için 1, imamet için 1, müezzin için 1, muarrif için yarım, meşihat için 2, tevliyet için 3 akçe ve kayyum için yarım akçe, cibayet için 1 akçe ve hasır ve revgan giderleri için senelik 320 akçe ile tahmini makulat için 13 akçedir⁹².

1.5.1.5. Pekerîç Câmii

Tercan-ı Ulya'ya bağlı olan Pekerîç köyünde kurulmuştur. Câmii için yine aynı köyde iki çiftlik ve yarım çiftlik tahsis edilmiştir. Vakfın toplam geliri 1.080

⁹¹ BOA. *TTD*. No.199. s. 80-81

⁹² BOA. *TTD*. No.199. s. 99

akçe olup, hitabet ve imamlık görevleri için günlük 2 akçe, müezzinlik görevi için günlük 1 akçe gideri vardır⁹³.

1.5.1.6. Mans Köyü Câmii

Tercan-ı Ulya'ya bağlı Mans köyde bulunan câminin vakıf gelirleri, yine köy sınırları içerisinde bulunan üç tane nim çiftlik ve iki tane zeminden karşılanmaktadır.

Câmide günlüğü 1 akçeden hatip, 1 akçe günlük müezzin, 1 akçe günlük muarraf ve yine 1 akçe günlük farraş görev yapmaktaydı. Câminin toplam vakıf geliri ise 1.800 akçeydi⁹⁴.

1.5.1.7. Mezgegi Câmii

Tercan-ı Sufla'ya bağlı Mezgegi köyünde bulunan câminin, aynı köyden iki tam, biri yarım olmak üzere üç tane çiftlik vakfı vardı.

Toplam 1.440 akçe vakıf gelirine sahip olan câminin görevlileri ise hatib, imam ve müezzindi. Bunlardan hatip 2, diğerleri ise 1 akçe günlük gelire sahipti⁹⁵.

1.5.2. Bayburt Mescidleri

Mescid vakıfları ise altı tanesi Bayburt sancak merkezinde olmak üzere toplam on yedi mescid vakfı Bayburt'ta, iki tane Kelkit Kazası'nın köylerinde ve üç tane de Tercan Kazası'nda bulunmaktaydı.

1.5.2.1. Şingah Mescidi

Banisi ve kurucusu hakkında bilgi edinemediğimiz mescid, Bayburt şehrinin Şingah mahallesinde bulunmakta idi. 1530'da mescid'in vakıf geliri Bayburt'a bağlı Vağında (Çayırköprü) köyünün 1/3 malikâne hissesinden karşılanmaktaydı.

Toplam vakıf geliri 540 akçe idi. Mescidin tek görevlisi Mevlana Budak isimli Mescid imamıydı ve günlük 1.5 akçe geliri vardı⁹⁶.

⁹³ BOA. *TTD*. No.199. s. 99

⁹⁴ BOA. *TTD*. No.199. s. 100

⁹⁵ BOA. *TTD*. No.199. s. 103

1.5.2.2. Veled Kadı Mescidi

Bayburt şehir merkezinde bulunan mescidin yapılış tarihi hakkında bir bilgimiz yoktur. Ancak mescidin ismi, banisinin mescide ismini veren Veled Hacı isimli kişi olduğu ileri sürülebilmekle beraber, bunu teyit edebilecek herhangi bir belgeye sahip değiliz. 1530'da mescid'in vakıf geliri şehir merkezinde Gavus adı verilen 50 kilelik ve 360 akçelik gelire sahip 1 adet zeminden ibaretti. Mevlana Mehmed isimli bir imamı bulunan mescidin masrafı ise günlük 1 akçe imamet tahsisatından oluşmaktaydı⁹⁷.

1.5.2.3. Bekir Çelebi Mescidi

Bayburt şehir merkezinde bulunan Bekir Çelebi mescidinin Molla Ahmed isimli bir imamı bulunmaktaydı.1530'da vakıf gelirini ise Bayburt'a bağlı Pağnik köyünün malikâne gelirleri ile Ardusta köyünün malikâne gelirleri oluşturmaktaydı. Toplam 748 akçe gelire sahip olan mescidin, günlük 2 akçe imamet ve 28 akçe burya, revgan ve makulat giderleri vardı⁹⁸.

1.5.2.4. Hasaniye Mescidi

Bayburt merkezde bulunan Mescid'e ait Halashisar isimli mevkide bulunan bir adet zeminin 360 akçelik geliri mevcuttu. 1530'da Mevlana Durak isimli bir imamı bulunan mescid'in 1 akçe günlük imamet gideri bulunmaktaydı⁹⁹.

1.5.2.5. Kadı Mahmud Mescidi

Şehir merkezinde bulunan mescidin kuruluş tarihi hakkında herhangi bir bilgiye sahip değiliz. Bayburt'a tabi Rumeli köyünün yarı malikânesi mescide vakfedilmişti.1530'da toplam geliri 315 akçe olup, tek görevli olan mescid imamı Mevlana Hüdaverdi'ye tahsis edilmişti¹⁰⁰.

---

⁹⁶ BOA. *TTD*. No.199. s. 64

⁹⁷ BOA. *TTD*. No.199. s. 64

⁹⁸ BOA. *TTD*. No.199. s. 64

⁹⁹ BOA. *TTD*. No.199. s. 65

¹⁰⁰ BOA. *TTD*. No.199. s. 65

1.5.2.6. Feracullah Mescidi

Evkafi Kukunus köyünün yarı malikânesi olan Mescid'in banisi ve kurucusu hakkında kesin bilgiler mevcut değildir. 1530'da vakfın geliri 624 akçe olup, giderleri ise günlük 1 akça ile köyün imamı olan Mevlana Hasan'a verilen bedel ile senelik 84 akçelik burya ve revgan masraflarıdır¹⁰¹.

1.5.2.7. Ahi Emir Ahmed Zencani Mescidi

14. asrın başlarında yaşamış olan ünlü ahilerden Ahi Ahmed Zencani¹⁰² adına yapılan mescidin imar tarihi bilinmemektedir. Bayburt şehir merkezinde olan Mescid'in evkafını Bayburt'a tabi Menge köyünün yarı malikânesi karşılamaktaydı. 1530'da toplam 835 akçelik geliri olan mescidin giderlerini ise günlük 1.5 akçe ile Mevlana Mehmed isimli bir şahsın yürüttüğü imamet, günlük 3 akçe ile müezzin ve senelik 115 akçe revgan ve burya masrafları oluşturmaktaydı¹⁰³.

1.5.2.8. Şeyh Hayran Mescidi

Bayburt'ta Şeyh Hayran mahallesinde bulunan mescidin kuruluş tarihi ve banisi hakkında elimizde bir bilgi bulunmamaktadır. 1530'da evkafını Bayburt'a bağlı Aruzga köyünün malikânesinin karşıladığı mescidin toplam geliri 217 akçe olup günlük 1 akçe ismini tespit edemediğimiz imam vazifelisinin gideri mevcuttur¹⁰⁴.

1.5.2.9. Molla Rıza Mescidi

Bayburt'a tabi Molla Rıza köyünde bulunan mescidin evkafı aynı köyde bulunan 1 adet zeminden karşılanmaktaydı. Toplam geliri 180 akçe olan vakfın giderini ise Mevlana Satılmış'ın yürüttüğü İmamlık görevi için ayrılan günlük yarım akçelik imamet gideri oluşturmaktaydı¹⁰⁵.

¹⁰¹ BOA. *TTD*. No.199. s. 65

¹⁰² Timur Keskin, *Bayburt Tarihi*. Bayburt Valiliği Yay. Bayburt 2000. s. 194

¹⁰³ BOA. *TTD*. No.199. s. 69

¹⁰⁴ BOA. *TTD*. No.199. s. 69

¹⁰⁵ BOA. *TTD*. No.199. s. 70

1.5.2.10. Sabos Mescidi

Bayburt'a bağlı Sabos köyünde bulunan Sabos Mescidinin evkafını aynı köye ait 10 ve 15 kilelik 2 adet zemin oluşturmaktaydı. 1530'da Toplam geliri 50 akçe olan mescid vakfının bir imam görevlisi mevcuttu. Ancak mescidin görevlileri hakkında başka bir bilgi yoktur¹⁰⁶.

1.5.2.11. Çıtanos Mescidi

Mevlana İlyas tarafından imamlık görevi yürütölen mescidin evkafını ise Bayburt'a tabi Çıtanos köyündeki çiftlik karşılamaktaydı. 1530'da yıllık geliri 720 akçe olan Mescidin, Mevlana İlyas'ın imamlık görevine ayrılan günlük 2 akçe masrafı kaydedilmişti¹⁰⁷.

1.5.2.12. Lori Mescidi

Bayburt'a bağlı Lori-i Sûfla köyünde bulunan Lori mescidinin kurucusu ve inşa tarihi hakkında elimizde kesin bir kayıt bulunmamaktadır. Aynı köyde bulunan yarım çiftlikten gelirini sağlayan vakfın geliri yıllık 360 akçedir.

Masraf ise Mevlana Ali'nin yürüttüğü imamlık görevi için ayrılan günlük 1 akçelik giderden oluşmaktaydı¹⁰⁸.

1.5.2.13. Mileyhi Mescidi

Mileyhi köyünde bulunan mescidin vakıf gelirini, yıllık 360 akçe gelirlili köye ait bir zemin karşılamaktaydı. Masraf olarak Mevlana İbrahim tarafından yürütölen imamet görevi için ayrılan günlük 1 akçelik gider gösterilmektedir. Aynı gider ismi belirtilmeyen müezzin için de kaydedilmiştir¹⁰⁹.

1.5.2.14. Eymür Mescidi

Bayburt'a tabi Eymür köyünde bulunan mescidin kuruluş tarihi ve kurucusu hakkında bir bilgi mevcut değildir. 1530'da mescidin evkafı yine aynı

¹⁰⁶ BOA. *TTD*. No.199. s. 70

¹⁰⁷ BOA. *TTD*. No.199. s. 71

¹⁰⁸ BOA. *TTD*. No.199. s. 71

¹⁰⁹ BOA. *TTD*. No.199. s. 74

köyde bulunan ve Ahi Yusuf isimli kişi tarafından vakfedilen 540 akçe hâsıllı çiftlikten ibaretti. Vakfın gideri ise imamet görevi için ayrılan günlük 1.5 akçe olarak kaydedilmişti¹¹⁰.

1.5.2.15. Vinkar Mescidi

Bayburt'a tabi Hart (Aydıntepe) köyünde bulunan Mescidin vakfını, aynı köyün yarı malikânesinin ¼ 'ü oluşturmaktaydı. Vakfın geliri toplam 835 akçe olup, mescidin Mevlana Abdussami isimli bir imam görevlisi ve günlük 2 akçe yevmiyesi vardı¹¹¹.

1.5.2.16. Dacirek Mescidi

Bayburt'a bağlı Dacirek (Yedigöze) köyünde bulunan mescidin vakıf gelirini aynı köyde bulunan, 1530'da vakıf, Yunacık ve Çeken isimli tarlaları içeren zemin oluşturmaktaydı. Vakfın toplam geliri 100 akçe idi. Mescidin bir adet imam görevlisi mevcuttu. Mescidin diğer görevlileri ve masrafları hakkında başka bir bilgi mevcut değildir¹¹².

1.5.2.17. Varicna Mescidi

Bayburt'a tabi Varicna köyünde bulunan Varicna mescidinin evkafını, köye ait Oğul Bey isimli Zemin oluşturmaktaydı. Toplam 180 akçelik gelir, mescidin tek görevlisi olan ve ismi belirtilmeyen imamına ayrılmıştı¹¹³.

1.5.2.18. Posus Mescidi

Kelkit'e tabi Posus (Salyazı) köyünde bulunan Mescid'in vakıf gelirlerini aynı köyde bulunan 540 akçelik bir tam çiftlik, 360'şar akçelik iki tane yarım çiftlikler karşılamaktaydı.

Toplam 1260 akçe gelire sahip olan vakfın her biri 1.5 akçe yevmiyeli imam, ve 1 akçe yevmiyeli müezzin ve kayyum görevlileri mevcuttu¹¹⁴.

¹¹⁰ BOA. *TTD*. No.199. s. 75

¹¹¹ BOA. *TTD*. No.199. s. 75

¹¹² BOA. *TTD*. No.199. s. 79

¹¹³ BOA. *TTD*. No.199. s. 82

1.5.2.19. Gerdekhisarı Mescidi

Kelkit'e bağı Gerdekhisarı köyünde bulunan mescidin bânisi ve kuruluş tarihi hakkında bir bilgimiz bulunmamaktadır. Köye ait 30 kilelik 3 kıta zemin mescide vakfedilmiş olup toplam geliri 50 akçedir. Mescidin tek görevlisi mescidin imamıdır¹¹⁵.

1.5.2.20. Kelvez Mescidi

Tercan'a bağı Kelvez köyündedir. Aynı köyde bulunan bir adet yarım çiftlikten vakıf geliri karşılanan mescidin varidatı 360 akçe olarak kaydedilmiştir.

Kurucusu ve banisi hakkında kesin bir kayıta rastlanılmayan mescidin Mevlana Ahmet isimli bir imam görevlisi bulunmaktadır. Vakfın giderini ise imamet görevine ayrılan 1 akçelik masraf oluşturmaktadır¹¹⁶.

1.5.2.21. Gemud-ı Ulya Mescidi

Padişah Kanuni Sultan Süleyman tarafından vakfedildiğı belirtilen evkafını Gemud-u Ulya köyün yakınında bulunan 720 akçe hâsıllı çiftlik oluşturmaktadır.

Vakfın görevlisi ise Mevlana Seydi Ali isimli bir imamdır. Bu görev karşılığında imam günlük 2 akçe ücret almaktaydı¹¹⁷.

1.5.2.22. Mevlana Hacı Zahid Mescidi

Tercan-ı Ulya nahiyesinde bağı Mans köyünde bulunan mescidin kuruluş tarihi ile ilgili bilgimiz bulunmamaktadır.

1530'da evkafı, padişah tarafından vakfedilen Mans köyünün içinde bulunan bir adet yarım çiftlik oluşturmaktaydı. Vakfın geliri 720 akçe olup masrafları ise mescidin tek görevlisine verilen günlük 1 akçe oluşturmaktaydı. Bu imamet görevini Mevlana Mustafa isimli şahıs yürütmekteydi¹¹⁸.

---

¹¹⁴ BOA. *TTD*. No.199. s. 85

¹¹⁵ BOA. *TTD*. No.199. s. 91

¹¹⁶ BOA. *TTD*. No.199. s. 99

¹¹⁷ BOA. *TTD*. No.199. s. 103

¹¹⁸ BOA. *TTD*. No.199. s. 103

1.5.2.23. Sonyar Mescidi

Tercan'a bağı Sonyar köyünde bulunmaktaydı. 1530'da mescidin imamlığını ise Mevlana Fahreddin isimli bir kişi yapmaktaydı. Vakfin evkafı ise köye ait bir çiftlikten oluşmaktaydı. Vakfin geliri 720 akçe olup gideri ise günlük iki akçe mescid imamına ayrılan tahsisattan ibaretti.¹¹⁹

1.5.2.24. Corcin Mescidi

Tercan'a bağı Corcin köyünde bulunmaktaydı.1530'da mescidin imamlık görevini Mevlana Hüseyin isimli bir kişi yapmaktaydı. Vakfin geliri köye bir yarım çiftliğin yarı malikânesinden oluşmaktaydı. Vakfin geliri olan 360 akçe ise günlük 1 akçe imamlık vazifesi için tahsis edilmişti.¹²⁰

1.6. Şarki Karahisar Sancağı

Karahisar-ı Şarki Sancağı'nın ihtiva ettiği bölgeye Osmanlılar, ilk defa Yıldırım Bayezid zamanında nüfuz etmeye başlamışlardı. Ancak Karahisar-ı Şarki ve çevresi kesin olarak, ancak Fatih Sultan Mehmed zamanında Osmanlı topraklarına katılmıştır. Erzurum Beylerbeyliğinin ihdasından sonra buraya bağlanan sancak XVI. asırda yapılan tahrirlere göre, Karahisar-ı Şarki, Koylu-Hisar, İskefsir, Bayramlı,ve Pazarsuyu olmak üzere beş kazadan müteşekkil idi. Şark-i karahisar kazası, Karahisar,Şiryan, Mindaval, eliğe, Alucara, Kuvate, Kuvase, Melise, Gevezid, Emlak, Akşehir-abad, ve Su-şehri nahiyelerinden ibaretti. Koyluhisar kazası, Koylu hisar, hasan küresi, Naibli, Sisorta, Firuz ve şahna çimen nahiyelerinden, İskefsir kazası, İskefsir,Milas ve Hasamana olmak üzere üç nahiyeden müteşekkil idi. Bayramlı kazası, Ordu, Alibey, Yemişli, Bedirli, Fermude, İhtiyar,Ulubey, Şayib, Bucak, Camaş, Satılmış ve Bolaman nahiyelerine ayrılmıştı.Pazarsuyu kazası ise Pazarsuyu, Ebu'l-hayr,Şemseddin, Kistil, Elmalı, Kırık-abad ve Bozat nahiyelerine ayrılmıştı.¹²¹

¹¹⁹ BOA. TTD. No.199. s. 101

¹²⁰ BOA. TTD. No.557. s.102

¹²¹Sinan Bilgili, *XVI. Asırda Karahisar-ı Şarki Kazası*.(Basılmamış Yüksek Lisans Tezi) İstanbul.1988. s.37-44.

1.6.1. Karahisar-ı Şarki Câmileri

Şarki Karahisar'da kayıtlarda tespit edilen XVI. yüzyıl câmii vakıfları ise Şarki Karahisar Kaza merkezinde bulunan Fatih câmii ve Akşehir'de bulunan Büyük Kuzıl Câmii vakfindan ibaretti.

1.6.1.1. Karahisar-ı Şarki Câmii

Karahisar-ı Şarki merkezinde bulunan câminin tahrir kayıtlarında ismi verilmemekle beraber muhtemelen Fatih Sultan Mehmet tarafından 1473 Otlukbeli muharebesini müteakip Şarki Karahisar feth edildikten sonra yaptırılan Fatih Câmii olmalıdır.¹²² Câmii için 1520'de Melisa nahiyesine bağlı olan Lügün köyünün malikâne geliri vakfedilmişti. Köyün malikâne geliri ise 300 akçeden ibaretti¹²³. II. Selim Devrinde'de ise evkafı Melisa nahiyesine ait Lügün köyünün 897 akçelik malikânesi ile Melisa nahiyesine bağlı Balakdis mezarının 500 akçelik malikânesinden ibaretti. Vakfın toplam geliri 1.397 akçe olarak kaydedilmiştir. Vakfın gideri, ise günlük 3 akçe ile hitabet görevi masrafı kaydedilmiştir. Hitabet vazifesi ise Mevlana Hüseyin tarafından yapılmaktaydı¹²⁴. Ayrıca, Karahisar-ı Şarki'ye bağlı Pir Avul Köyünde bulunan Kadı Bağı, Yaşmakçı Bağı ve Mihet? Bağı, Karahisar Câmii cüzhanlarından Ahmed, Ebu'l Kasım, Abdussamed ve Abdi isimli kişilere senelik 30 akçe olmak üzere maktu olarak vakfedilmiştir. Yine Mevlana Ali isimli bir cüzhan için de senelik 50 akçe maktu geliri olan meyve bağı vakfedilmiştir. Bağ Emlak nahiyesinde bulunmaktaydı.¹²⁵ Bunların yanı sıra 1520'de on altı II. Selim Devrinde'de ise kırk beş nefer bu câmide Cuma ve Pazartesi günleri Kuran-ı Kerim'den birer cüz tilavet etmeleri şartıyla tasarruflarında bulunan bağ, bahçe ve yerlerin rüsum ve avarızlarından muaf kılınmışlardı.¹²⁶ Câminin müezzinliklerini

¹²² H.T.Okutan, *Şebinkarahisar Coğrafyası ve Tarihi*. Giresun 1949. s.286

¹²³ BOA. *TTD*.No.387.s.575

¹²⁴ BOA. *TTD*. No. 557 s.14

¹²⁵ BOA. *TTD*. No. 557 s.15

¹²⁶ BOA. *TTD*.No.387.s.575, BOA. *TTD*. No. 557 s.15

ise Hacı Yakub ve Hacı isimli kişiler yapmaktaydılar.¹²⁷ Vakfın 19. yüzyıla kadar faaliyetlerine devam ettiği görülmektedir.¹²⁸

1.6.1.2. Büyük Kuzıl Câmii

Akşehir'in Büyük Kuzıl köyünde bulunmaktaydı. Günümüzde bu yerleşme ve câmii mevcut değildir. Câmii'nin evkafı, 1520'de içinde bulunduğu 780 akçe hâsıllı Büyük Kuzıl köyünden ibaretti¹²⁹.

II. Selim Devrinde ise câmii vakfının gelirleri ise aynı köye ait 3.350 akçelik hâsıldan oluşmaktaydı. Câmînin hitabet ve imamet görevi Mevlana Receb ve niteliğini tespit edemediğimiz bir görevi ise Mustafa isimli kişi yürütmekteydi. Vakfın masrafı ise Hitabet gideri için günlük 4 akçe ve revgan-ı şemi ile hasır ve rakabe giderleri için günlük yarım akçeden oluşmaktaydı¹³⁰.

1.6.2. Karahisar-ı Şarki Mescidleri

Şarki Karahisar mescid vakıfları ise tahrir kayıtlarında iki tanedir. Bunlardan Katib Hamza Mescidi Şark-i Karahisar şehrinde diğeri olan Taş Mescid ise Taş Mescid mahallesinde bulunmaktaydı.

1.6.2.1. Kâtib Hamza Mescidi

Şarki Karahisar'ın Hacı Halim Mahallesinde bulunmaktaydı. Evkafı belli olmamakla birlikte toplam geliri 360 akçeden ibaretti. Mescid'in masrafı ise günlük 1 akçe imamet giderinden ibaretti.¹³¹

¹²⁷ BOA. *TTD*. No. 557 s.14 – s.16.

¹²⁸ BOA. *CD*. *Mf*.No.6378

¹²⁹ BOA. *TTD*.No.387.s.596.

¹³⁰ BOA. *TTD*. No. 557 s.7

¹³¹ BOA. *TTD*. No.557. s.18

1.6.2.2. Taş Mescid Vakfı

Eretnalılar devrinde, Kadı Burhaneddin Ahmed tarafından Karahisar emirliğine tayin edilen Melik Ahmet tarafından yaptırılmıştır.¹³² II. Selim mescid'in evkaf geliri Karahisar-ı Şarki'nin Taş Mescid Mahallesiine ait 549 akçelik 6 adet dükkân kirası, Hacı Hamza Mahallesiine ait senelik 195 akçelik zemin geliri, şehrin Keyganiye Mahalline yakın 356 akçelik kavak ve bağ zemini, yine 355 akçelik elma ağacı zemini ve 165 akçelik bağçe zemininden oluşmaktaydı. Toplam 1.620 akçe vakıf geliri olan mescidin, günlük 2 akçe yevmiye ile hitabet ve 4 akçe yevmiye ile imamet görevlileri mevcuttu. Görevlilerin isimleri ise kayıtlı değildir.¹³³ Vakfın sonraki yüzyıllarda da faaliyetlerini sürdürdüğü görülmektedir.¹³⁴

1.7. Trabzon Sancağı

1204 yılından beri Rum imparatorluğunun merkezi olan Trabzon, 26 Ekim 1461 tarihinde Fatih Sultan Mehmed tarafından fethedildi. Trabzon, fethini müteakib bir sancak haline getirilerek, buranın idaresi donanma komutanlarından Kazım Bey'e verilmişti.¹³⁵ Sancağın uzun müddet bir eyalete bağlı kalmadan bağımsız olarak idare edildiği belirtilmektedir. Yavuz Sultan Selim'in burada valilik yaptığı 1511 senesine kadar müstakil bir sancak olan Trabzon 1514 senesinde Rum Beylerbeyliğine 1535 'de ise Erzurum Beylerbeyliğine bağlandı. XVI. asırda Trabzon Sancağı'nın, Trabzon, Giresun, Kürtün, Torul, Of, Rize, Atina, Arhavi ve Hemşin olmak üzere dokuz kazadan ibaret olduğu görülmektedir. Trabzon Kazası Akçaabad, Maçka ve Yomra olmak üzere dört nahiye ye ayrılmıştı. Giresun Kazası yalnız Giresun nahiyesinden ibaretti. Kürtün Kazası, Kürtün, Çepni, Yağlıdere, Alahnas, Üregir, Karaburun ve Elkerimli-canibi nahiyelerine ayrılmıştı. Torul Kazası sadece Torul nahiyesinden ibaret idi. Of Kazası ise, Of ve Kalibravul nahiyeleri ile Vilâyet-i Kabahor'u ihtiva ediyordu.

¹³² Yaşar Yücel, *Eretna Devleti, Kadı Burhaneddin Ahmed ve Devleti, Mutahharten ve Erzincan Emirliği*, Ankara 1989 S,13

¹³³ BOA. TTD. No.557. s.18

¹³⁴ BOA.CD.Ev.No.19.439

¹³⁵ Aydın, *Erzurum Beylerbeyliği*, s.230–231.

Rize Kazası sadece Rize, Atina Kazasında Atina nahiyesinden ibaretti. Arhavi Kazasına gelince, Bu Kaza da Arhavi, Laz, Gönnye nahiyeleri ile İskele ve Yakobit vilayetlerine ayrılmıştı. Hemşin Kazası ise, Hemşin Karahemşin ve Eksanos nahiyelerinden ibaretti. Büyük kısmı ile deniz kenarında olan Trabzon sancağında, Trabzon merkez olmak üzere donanma teşkilatı da bulunuyordu. Bu teşkilatın zaim derecesinde bir kaptanı vardı.¹³⁶

1.7.1. Trabzon Câmileri

Trabzon Sancağı'nda XVI. yüzyılda tespit edilebilen câmii vakfi sayısı yedi tanedir. Bunlardan Fatih Câmii ve Hatuniye Câmii Trabzon şehir merkezinde diğer olan vakıflar ise Trabzon'a bağlı kaza ve nahiyelerde bulunaktaydı.

1.7.1.1. Fatih (Orta Hisar) Câmii

Ortahisar mahallesinde yer alan bu eser, Pontus Kralı ünvanını taşıyan Flavius Julius Konstantin tarafından yaptırılmış, Alexius tarafından da tamir ettirilmiştir. Altınbaş Meryem adını taşıyan bu manastır, Fatih Sultan Mehmet'in Trabzon'u fethiyle birlikte 1461 yılında câmiye çevrilmiştir. Câmiye bitişik bir de medrese yaptırılmıştır. Eser üç nefli, tek absidli olup absidi içten yuvarlak dıştan poligonaldır. Narteks bölümü sonradan eklenmiştir. Neflerin üzeri beşik tonozlarla örtülüdür. Kubbesi on iki kenarlı olup dört fil ayağı üzerine oturmaktadır. Beyaz ve kırmızı taşlardan yapılan mihrap ile ahşap minber Türk sanatkârlarının güzel bir işçilik örneğini gösterir. Câmînin kuzey cephesine tek şerefeli zarif bir minare eklenmiştir. Câmînin girişi sonradan açılan kuzey cephesi kapısından olup bu kapının üzerinde çeşitli renklerle Esmâü'l-Hüsna duvar boyunca yer almaktadır. Ayrıca ayetü'l-kürsi ile sonunda “ Tarih-i Feth-i Trabzon, sene, 867” kaydı vardır.¹³⁷

1520'de Fatih Câmii evkafi, şehir merkezinde aylık 439 akçe kira geliri olan 53 adet dükkân, Değirmendere mahallinde bulunan aylık 175 akçe geliri olan 24 değirmen, Orathisar'da bulunan aylık 398 akçe gelire sahip hamam, surdışında

¹³⁶ Aydın, *Erzurum Beylerbeyliği*. s.231–232.

¹³⁷ Murat Yüksel, *Trabzon'da Türk-İslam Eserleri*, c.I, Trabzon Belediyesi Yay. Trabzon 2000.s.65., Halil Edhem, *Trabzon'da Osmanlı Kitabeleri*, TOEM. 1334. No.48 s.323.

bulunan 172 akçe gelirli bir hamam ve aylık kira geliri 20 akçe olan Pazar mevkiindeki Kervansaray'dan ibaretti¹³⁸. Aylık maktu gelir 1.240 akçe, vakfın yıllık geliri ise 14.448 akçe idi.

1583'de şehirdeki gayrimenkul mallardan elde ettiği vakıf geliri, 52 adet dükkânın aylık 452 akçe kirası, Ortahisar'da bulunan hamamın 398 akçe aylık kirası, Tabakhane mahallesindeki hamamın 172 akçe aylık kirası ile kervansarayın aylık 20 akçe kirasından oluşmaktaydı.¹³⁹ Ayrıca Trabzon Miralayı Hamza Ağanın Câmii için senelik 20.000 akçelik bir para vakfı da mevcuttu.¹⁴⁰ Vakfın toplam geliri 34.688 akçeden oluşmaktaydı. 16. yüzyılı takip eden dönemlerde de vakfın faaliyetlerini devam ettiği yapılan tevcihat kayıtlarından anlaşılmaktadır.¹⁴¹

1.7.1.2. Hatuniye Câmii

Kendi adıyla anılan mahallede bu câmii, Yavuz Sultan Selim'in Trabzon valiliği zamanında Trabzon'da vefat eden annesi Gülbahar Hatun adına 1514 yılında yaptırılmıştır. Zamanla etrafındaki medrese, imaret, mekteb, daru'l-kurra ve türbe ile bir külliye oluşturmaktaydı. Bugün diğerleri yıkılarak sadece doğusundaki türbe ayakta kalmıştır. Câmii, kare harim üzerine tek kubbe, yanlarda câmiye dâhil olmuş bulunan birer kubbeli tabhane, 5 kubbeli son cemaat yeri ile kuzey-batı köşesindeki minareden oluşmaktadır. Kesme taşlardan yapılan câmiye kuzey cephesindeki ana giriş kapısından girilmektedir. Ayrıca yanlardaki zaviyelerde de düz altlıklı sivri sağır kemerli birer kapı açılmaktadır. Halen câminin ana giriş kapısı üzerinde 1883'de yapılan onarıma ait bir kitabe yer almaktadır.¹⁴² Ancak Evliya Çelebi eserin şu an tesbit edilemeyen bir kitabesinden bahsederek orada eserin tamamlanma tarihi olarak 920/1514 tarihinin düşüldüğünü ifade etmektedir.¹⁴³ Türbesi ise Atapark'ın güneyinde Gülbahar

¹³⁸ BOA. *TTD*.No.387.s.719

¹³⁹ TKGM. *TTD*.No.43.s.208/a-208/b

¹⁴⁰ TKGM. *TTD*.No.43.s.29/a

¹⁴¹ BOA. *İE. Tv.* No.2073. BOA. *İE. Ev.* No.954, BOA. *İE. Ev.*No.2015, BOA. *İE. Ev.*No.2168, BOA. *CD. Ev.*1150, BOA. *CD. Ev.*18.866, BOA. *CD. Mf.*3906, BOA. *CD. Mf.*4045

¹⁴² Yüksel, *Trabzon'da Türk-İslam Eserleri*, c.I, s.86

¹⁴³ Evliya Çelebi, *Seyahatname. İktam Matbaası. İstanbul.1314. c.2,s.87*

Hatun Câminin doğusunda yer almaktadır. Sekizgen bir plan üzerinde, düzgün kesme taşlarla örülen türbe, sivri kubbeyle örtülüdür. Türbenin kapısı kuzey cephesinde olup diğer cephelerde üzerinde yalancı sivri kemerler bulunan birer pencere yer alır. Ayrıca saçak altında bazı cephelerde şemse ve dikdörtgen şekillerinde geometri motiflerle bezeli kabartma süslemeler bulunmaktadır. Kuzey cephesindeki giriş kapısı üzerinde bir kitabesi bulunmakta olup burada Gülbahar Hatun'un vefat tarihi olarak 1505 tarihi düşünülmüştür.¹⁴⁴

1520'de Hatuniye İmareti'nin evkafı şehir merkezinde Bezzazistan mahsulünden yıllık 6.322 akçe, Saray-ı Amire yakınlarındaki çifte hamamının senelik 5.833 akçelik geliri, Saray-ı Amire'ye yakın olan Tekfur çayırında bulunan hamamın senelik 400 akçelik geliri, Tekfur Çayırının senelik 1.000 akçelik mukataa geliri, saray-ı amirenin 1.500 akçelik mukataası, Çelebi Sultan sarayı ile Saray-ı Amire arasındaki zeminlerin yıllık 1.000 akçe mukataa geliri, Tamarkan çayırının senelik 40 akçelik mukataa geliri, Faros bahçesine ait 505 akçelik geliri, zeytinlik ve yoncalıklara ait senelik 800 akçelik mukataa geliri, 6 adet değirmenin 12.000 akçelik yıllık mukataa geliri, değirmenlerin yakınındaki çayırın 360 akçelik yıllık mukataa geliri, 124 adet dükkâna ait 10.000 akçelik kira geliri ile toplam Trabzon şehir merkezinde 39.760 akçelik vakıf geliri mevcuttu.¹⁴⁵ Ayrıca İstanbul'da Bayezid câmii nezdinde bulunan Eski hamama ait yıllık 75.000 akçe mukataa geliri ile Trabzon'a tabi Akçaabad nahiyesinde bulunan 6.710 akçe ile Solomiye, 9.287 akçe ile Sınor, 2.827 akçe ile Sera, 3.300 akçe ile Asnor, 11.716 akçe ile Mecoliye, 21.912 akçe ile Mişa Nakayo, 5.215 akçe ile Musmara, 4.894 akçe ile Kazolsa, 4.127 akçe ile Danra, 12.550 akçe ile Polta, 5.718 akçe ile Emirsan, 19.224 akçe ile Kurdil, 649 akçe ile Akçakala, 11.127 akçe ile Karak, 2.590 akçe ile Tores, 5.081 akçe ile Toros, 7.121 akçe ile Akçakala, 7.473 akçe ile Nara, 2.963 akçe ile Tamara, 1.513 akçe ile Avlaş, 5.000 akçe ile Tanaklulu köyleri, Maçoka nahiyesinden ise 1.819 akçe ile İsnale, 19.188 akçe ile Melisariye, 17.500 akçe ile Sumaruka, 9.000 akçe ile Temmuzarı, 9.000

¹⁴⁴ Yüksel, *Trabzon'da Türk-İslam Eserleri*, c.I, s.86

¹⁴⁵ BOA. TTD.No.387.s.718.

akçe ile Havara köyleri ile Yomra nahiyesine bağlı Soç köyü vakfın evkafı arasında kaydedilmişti¹⁴⁶. Vakfın bu dönemki toplam geliri ise 322.264 akçedir.

1583'de vakfın şehir merkezinde Hatuniye evkafına ait vakıflar ise İmaretin yanındaki hamam ve dükkânların mukataası 10.000 akçe, Ortahisardaki hamamın mukataası 5.833 akçe, Bedesten'in geliri 5.000 akçe, değirmenlerin geliri 4.000 akça, ayrıca 115 adet dükkânın icaresi 14.724 akçe, evkafa ait çayırın, bahçelerin, zeminlerin ve yoncalıkla birlikte toplam yıllık geliri 45.824 akçe idi.¹⁴⁷ Vakfın sonraki yüzyıllarda da faal olarak hizmetlerine devam ettiği kayıtlardan anlaşılmaktadır.¹⁴⁸

1.7.1.3. Ahi Çukuru Câmii

1583'de Trabzona bağlı Yağludere nahiyesinde olduğu kaydedilmiştir. Banisi ve yapılış tarihi belli değildir. Köye ait bir yaylak, câminin imamı olan Abdullah isimli bir kişiye vakfedilmişti. Ancak vakfın gelir ve giderleri hakkında bir kayıt mevcut değildir.¹⁴⁹

1.7.1.4. Hacı Abdullah Câmii

Trabzon'a bağlı Yağludere nahiyesinde bulunmaktaydı. Câmi Hacı Abdullah b. Kasım tarafından yaptırılmıştı.¹⁵⁰ Câminin evkafı ise senelik 20 akçe gelimli bir değirmen ve dört kıta zemine sahip Koryogi köyünün 200 akçelik hâsılı, senelik 15 akçe gelimli bir değirmenin bulunduğu 196 akçe hasıllı Baramça kilise, Gerdekhisarı ve Kürekeski zeminleri vakfedilmişti. Vakfın toplam gelirleri ise 396 akçeden oluşmaktaydı. Câmii vakfında kaydedilen bir hatib mevcuttur. Ancak diğer görevlilerle ilgili bir kayıt mevcut değildir.¹⁵¹

¹⁴⁶ BOA. *TTD*.No.387.s.728-729.

¹⁴⁷ TKGM. *TTD*.No.43.s.207/a-208/a

¹⁴⁸ BOA. *İE*. Ev.No.1866, BOA. *CD*. Ev.No.178, BOA. *CD*. Ev.178,BOA. *CD*. Ev.No.4079, BOA. *CD*. Ev.No.11.748, BOA. *CD*. Ev.No.16.065, BOA. *CD*. Ev.No.18.866, BOA. *CD*. Ev.No.18.866,BOA. *İE*. Ev.No.4079, BOA. *İE*. Ev.No.6583

¹⁴⁹TKGM. *TTD*.No.43.s. 80/b

¹⁵⁰ TKGM. *TTD*.No.43.s. 80/b

¹⁵¹ TKGM. *TTD*.No.43.s. 74/b-81/b

1.7.1.5. Yakub Halife (Dede) Câmii

İlyaka köyünde bulunmaktaydı. Tahrir kayıtlarında Yakub Halife, ehl-i velayet ve keramet sahibi bir kimse olarak tanıtılmaktadır. Vâkıfı ise Trabzon Mirlivası Mehmed Bey ve Süleyman Bey'dir. Yine tahrir kayıtlarından Yakub Halife'nin evlat ve torunlarının vakfin evkafı arasında bulunan İlyaka köyünde yaşadıkları görülmektedir.

1520'de Câmî'nin banisi Yakub Dede'nin kendisidir. Vâkıfı ise Süleyman Bey isimli bir kişidir. Vâkıfı hakkında başka bir bilgi mevcut değildir. Câmii için Çanak köyü, Karab köyü, Aklıkçı köyü, İrikereş ve Araba köyleri ile iki adet değirmen vakfedilmişti. Vakfin toplam geliri ise 2.067 akçedir. Câmî ile birlikte bir de zaviye bulunmaktaydı.¹⁵²

İlyaka köyünde on beş cüzhan, iki müezzin, bir muvakkıt ve iki zaviyedar bulunmaktaydı. Diğer vakıf olan köy ise Aklakçı köyü olup burada ise üç cüzhan bulunmaktaydı. Ayrıca Murna köyü, Ağikers köyü ve üç neferi Yakub Halife zaviyesinin hizmetkarlarında bulunduğu Azne köyü vakfin evkafını oluşturmaktaydı. Vakfin geliri ve giderleri hakkında kayıtlarda bir bilgi mevcut değildir. Yalnızca hizmetleri karşılığında örfi ve şer'i vergilerden muaf oldukları kaydedilmiştir.¹⁵³

1.7.1.6. Hüdavendigâr Câmii

Giresun Kalesinde bulunan Hüdavendigâr Câmii evkafı 1520'de Giresun kalesinde bulunan ve senelik 200 akçe geliri bulunan bir hamam ve yine Giresun kalesinde bulunan bir değirmenden oluşmaktaydı. Değirmen harap olup tamiri için bazı kimseler görevlendirilmiş ve bunun karşılığında avarızdan muaf edilmişlerdi. Vakfin toplam geliri yıllık 200 akçe idi.¹⁵⁴

1.7.1.7. Karallar Câmii

1520'de Kürtün'de bulunan câminin imamlık, müezzinlik ve hatiblik görevlerini Mevlana Hamza isimli bir kişi yapmaktaydı. Vakfin gelirleri

¹⁵² BOA. *TTD*.No.387.s.762

¹⁵³ TKGM. *TTD*.No.43.s. 172/a-172/b-173/a

¹⁵⁴ BOA. *TTD*.No.387.s.761

belirtilmemiş ancak Mevlana Hamza'nın bu görevleri için öşür ve sair vergilerden muaf olduğu belirtilmiştir¹⁵⁵.

1.7.2. Trabzon Mescidleri

İncelediğimiz dönemde arşiv kayıtlarında beş tane mescid vakfı kaydedilmiştir. Bunların tümü Trabzon şehir merkezinde bulunmaktaydı.

1.7.2.1. Mevlana Miri Mescidi

1583'de Eskişehir yakınlarında, Eskiçami mahallesinde bulunmaktaydı. Banisi hakkında bir bilgi bulunmamaktadır. Mescide, kendi sınırları içerisinde bulunan zeytin bahçesi, Gömlekçi İskender isimli bir kişi tarafından bir zeytin bahçesi, Sinmak köyünde bulunan bir bahçe, Akçaabad'a bağlı Keşadiye köyüne ait bir bahçe, zemin ve değirmen yine Akçaabad nahiyesine bağlı Kaliço köyünde bulunan zemin ve asmalık, Tabakhane mahallesinde bulunan bir fırın yine 50 akçe senelik geliri ile vakfedilmişti. Ayrıca Kalli vadisinde olan ve Çınar Mustafa isimli bir kişinin tasarrufunda bulunan senelik 30 akçelik geliri ile bir adet değirmen vakfedilmişti.

Vakfın ibraz edilen toplam geliri senelik 80 akçe olarak kaydedilmiştir. Ancak vakfın giderleri hakkında bir bilgi, mevcut değildir.¹⁵⁶

1.7.2.2. Amasyalı Mescidi

Amasyalı Mescidi vakfı ile alakalı yalnız bir sicil kaydı bulunmaktadır. Buna göre vakfın 1 dükkânı olup bunun da yıllık icarı 360 akçedir.¹⁵⁷

1.7.2.3 Hacı Baba Mescidi

Hacı Baba mescidi vakfının kayıtlara yansıdığı kadarıyla kabak meydanında 1 bahçesi bulunmakta ve 80 akçadan yıllık kiraya verilmekteydi.¹⁵⁸

¹⁵⁵ BOA. TTD.No.387.s.762

¹⁵⁶ TKGM. TTD.No.29.s. 11/b

¹⁵⁷ Hanefi Bostan, *XV-XVI. Asırlarda Trabzon Sancağında Sosyal ve İktisadi Hayat*. TTK.yay. Ankara 2002. s.401

¹⁵⁸ Bostan, *XV-XVI. Asırlarda Trabzon*. s.401

1.7.2.4. Hacı Kasım Mescidi

Trabzon şehrinde Hacı Kasım Mescidi evkafına ait dükkânlar bulunmakta ve bunların kirasından günde 2 akçe mescidin müezzine verilmektedir. Bu dükkanların sayısı belirtilmemekle beraber bunların yılda 720 akçe vakfa gelir getirdikleri anlaşılmaktadır. Hoca Kasım vakfı olarak ta anılan vakfın 1583de zemini, zeytin ağaçları, meyve veren ve vermeyen ağaçları ve yedi göz değirmeni bulunmaktaydı. Bu değirmenin yıllık icarı 252 akçe idi.¹⁵⁹

1.7.2.5 Ahmed Çelebi Mescidi

Ahmed Çelebi Mescidi Mahallesinde bulunan mescide Mustafa Çelebi kendi bahçesini vakfetmiştir. Mahalle imamının tasarrufuna verilen bu bahçenin yıllık gelirinin ne kadar olduğu kayıtlarda belirtilmemiştir.¹⁶⁰

1.8. Kızucan Sancağı

Günümüzde Tunceli ilinin Pülümür ilçesine tekabül eden Kızucan Sancağı, Güreçlik Nahiyesi ile birlikte Irakeyn seferinden sonra 1537 yılında, Allahvirdi Bey'in tasarrufunda sancak olarak görülmektedir. 1567'ye kadar sancak'ın başında bulunan Allahvirdi Bey, sancaktan oğlu lehine feragat ederek yerine, Erzurum Miralemi olan oğlu Murad Bey geçmiştir.¹⁶¹

1.8.1. Kızucan Câmileri

Kızucan Sancağı'nın kayıtlarda belirtilen tek câmii vakfı ise 1537'de sancağın idaresinde bulunan Allahvirdi Bey'in yaptırdığı câmii idi.

1.8.1.1. Allahvirdi Bey Câmii

Kızucanın yegâne vakfı Allahvirdi Bey'e ait olan vakıftır. Hayratı ise Allahvirdi Bey Câmii ve zaviyesinden ibaretti. 1568'de evkafı, 4.655 akçe geliri olan Karlı köyü, 3.037 akçe geliri olan Kosnod köyü, 2.569 akçe geliri Bülümür

¹⁵⁹ Bostan, *XV-XVI. Asırlarda Trabzon*. s.402

¹⁶⁰ Bostan, *XV-XVI. Asırlarda Trabzon*. s.403

¹⁶¹ Aydın, *Erzurum Beylerbeyliği*. s.237

köyü ve Erkek mezrasından ibaretti¹⁶². Vakfın toplam geliri ise 10.297 akçeden oluşmaktaydı. Vakfın masrafları ise, günlük 5 akçe müteveli masrafı, günlük 2 akçe câmii hatibi, günlük 1 akçe câmii imamı için, günlük yarım akçe müezzin için, günlük yarım akçe cüzhan için, günlük yarım akçe faraş için, günlük 3 akçe vakfın cabisi için, günlük 2 akçe himmeker için, günlük 1 akçe habbaz ve tabbah için ve günlük 1 akçe de zaviyedar için ayrılan gider kalemlerinden oluşmaktaydı. Vakfın görevlileri ise müteveli olarak Maksud Bey, hatiblik görevinde bulunan Mevlana, müezzinlik görevinde bulunan İbrahim ve zaviyedarlık görevini yürüten Mübarek isimleri kaydedilmişti.¹⁶³ Vakfın 18.yüzyıla kadar faaliyetini sürdürdüğü yapılan tevcihat kayıtlarından anlaşılmaktadır.¹⁶⁴

1.9. Hınıs Sancağı

Hınıs, Ak-Koyunlular zamanından beri, Malazgird, Uçkan ve Muş sancağı ile birlikte Pazuki aşireti beylerinin elinde olup, bu devletin yıkılmasını müteakip, bölgedeki diğer aşiretler ile birlikte, bu aşiret de Bitlis emirliğine tabi olmuştu. Daha sonra Hınıs bölgesi, Şah İsmail tarafından Pazuki aşireti beyi Çolak Halid Bey'e verilmişti. Ancak yavuz Sultan Selim'in Çaldıran savaşını müteakiben ordusu ile bölgeden çekilirken kaynaklarda kim oldukları belirtilmeyen, İskender ve Halil Semli isimlerindeki şahıslar Hınıs ve Söylemez Baba nahiyelerine hakim oldular. Daha sonra İran hâkimiyetine geçen Hınıs, 1533 yılında, Şah Tahmasb tarafından, Bitlis emiri Şeref Han'ın idaresine verilmiştir.1534'de ise vezir-i âzam İbrahim Paşa, İran seferine çıkıp Haziran 1534 tarihinde Bingöl civarına gelince Van bölgesindeki kalelerle, Avnik ve Bayezid kalelerinin itaat etmeleri üzerine, Hınıs bölgesinin Osmanlı idaresine geçtiği anlaşılmaktadır. Ancak hangi tarihte sancak olduğu tam olarak bilinmemektedir. Hınıs'ın bilinen ilk sancakbeyi, Erzurum defter kethudası olan Ayna Hoca Bey ' dir. 1540 tarihinden sonra sancakbeyi görünen Ayna Hoca Bey'den sonra, Hınıs sancakbeyi 1545'de Mustafa Bey olduğu görülmektedir. Sancağın bilinen ilk tahriri 1540 yılında olmakla beraber 1556'da yapılan tahrir kayıtları günümüze ulaşabilmiştir. Bu

¹⁶² TKGM. *TTD*.No.196.s.14a/b- 15a/b

¹⁶³ TKGM. *TTD*.No.196.s.14a/b- 15/b,

¹⁶⁴ BOA. *CV*. *Ev*.No.12072

tahrir nahiye esaslı yazıldığı için kaza sayısını öğrenemiyoruz. Sancak, Hınıs, Haydari, Varto, Göksu, Elmalı, Bulanık, Suşehri ve Malazgirt olmak üzere sekiz nahiyeye ayrılmıştı.

1.9.1. Hınıs Mescidleri

Hınıs sancağında incelediğimiz dönemde bilinen tek mescid vakfı Abdullah Mescidi vakfidir.

1.9.1.1. Abdullah Mescidi

Malazgirt merkezde bulunan Abdullah mescidinin kurucusu ve kuruluş tarihi hakkında kesin bir bilgi yoktur. Mescid vakfının geliri 500 akçelik Mescidlü köyünden ve 1.000 akçe gelimli Çıldır köyünden karşılanmaktaydı.

Toplam vakıf geliri 1500 akçe olup giderler ise imamet, yağ, hasır ve meremmat masrafları olarak kaydedilmiştir.¹⁶⁵ 1591’de toplam vergi geliri 1.500 akçe olup bunlar vakfedilen Mescidlü ve Çıldır köylerinden karşılanmaktaydı. Medrese görevlileri hakkında bir bilgi mevcut olmayıp giderler ise revgan, hasır ve meremmat olarak kaydedilmişti.¹⁶⁶

Arşiv kaynaklarına göre incelediğimiz dönemde, Erzurum ve Pasin Sancaklarında 8 cami,15 mescid, Kemah Sancağında 6 cami, 12 mescid, Bayburt Sancağında 7 camii, 24 mescid, Şarki Karahisar sancağında 2 cami, 2 mescid, Trabzon Sancağında 7 camii, 5 mescid, Kızucan Sancağında, 1 cami vakfı kaydı ve Hınıs sancağında 1 mescid vakfı mevcuttur. Eldeki kaynaklara göre eyaletteki mevcut camii sayısı 31, mescid sayısı ise 59’dur. Erzurum ve Pasin camilerinde çalışan vazifeli sayısı 38 kişidir. Bu vazifelilerin büyük bir kısmını imam ve müezzinler oluştururken, hatib, muarraf, câbî, mütevellî ve diğer idareci ve hizmetli sınıfı da cami vakıflarında istihdam edilmişlerdi. Mescidlerdeki görevliler imam, müezzin ve hatiplerden oluşmaktaydı. Sancak bünyesinde bulunan mescidlerdeki vazifeli sayısı 18 olarak görülmektedir. Kemah Sancağında ki cami vakıflarında istihdam edilen vazifeli sayısı 49 kişidir. Bu görevlilerin

¹⁶⁵ BOA, *TTD*, 294, s.204

¹⁶⁶ BOA, *TTD*, 40, s.187b

büyük çoğunluğunu imam, müezzin ve hafızlar oluşturmaktadır. Mescidlerdeki görevli sayısı ise 14 olup imam, hatip ve müezzinlerden oluşmaktaydı. Bayburt sancağı ise cami ve mescid vakıflarında en fazla vazifelinin olduğu sancaktır. Camilerdeki görevliler 53 kişidir. Bu görevlilerin büyük kısmını imam, hatip, müezzin ve hafızlar oluşturmaktaydı. Mescidlerdeki vazifeli sayısı ise 27 olup, imamlar bu vazifeliler içerisindeki en büyük grubu oluşturmaktaydılar. Şarki Karahisar camilerindeki görevli sayısı ise vakıf sayısının az olmasından dolayı sadece iki görevli kaydı vardır. Mescid vakıflarında ise 2 imam görevli kaydedilmiştir. Trabzon camilerinde ise 2 imam, 3 hatip ve 1 muarriif, mescid vakıflarında ise 5 imam görevlisi vardı. Kızucan Sancağında ise sahip olduğu tek cami vakfı olan Allahvirdi Camiinde 9 görevli bulunmaktaydı. Hınıs Kazasındaki mescid vakfında ise 1 imam görevlisi vardı. Vakıflara ait gelir getiren mülkler ise ağırlıklı olarak köylere ait malikâne hisselerinden ve tarım işletmelerine ait mülklerden oluşmaktaydı. Erzurum ve Pasin sancaklarında cami ve mescid vakıflarında çiftlikler, vakıfların en fazla gelir elde ettikleri mülklerdir. Bununla birlikte köylere ait malikâne hisseleri, çiftliklerden sonra en fazla gelir getiren alanlardır. Bunlardan başka zemin, suyolu gelirleri, değirmen, hamam gibi gayr-ı menkul gelirleri de vakıfların gelir kaynakları arasında görülmektedir. Kemah Sancağındaki câmi ve mescid vakıflarının kendilerine en fazla gelir getiren mülkleri, zeminlerdir. Köylere ait vakıf malikâne hisseleri ise vakıfların gelir elde ettikleri en büyük ikinci gelir gurubudur. Bunlardan başka çiftlik, bağ-bahçe, mezra gelirleri, değirmen, vank ve suyolu gelirleri vakıf malları arasında görülmektedir. Ayrıca Erzincan şehrine ait cizye gelirleri yine vakıf varidatları arasında bulunmaktaydı. Bayburt Sancağında ise camii ve mescid vakıfların sahip olduğu vakıf malları arasında ilk sırayı çiftlikler almaktaydı. Zemin gelirleri, köylere ait vakıf malikâne hisseleri ve değirmen gibi gayr-ı menkul gelirleri de vakıfların önemli gelir kaynakları idi. Şarki Karahisar'da ise zemin ve köylerin vakıf malikâne hisseleri ile bahçe ve çayır gibi tarım alanlarına ait kira gelirleri vakıf gelirleri arasında bulunmaktaydı. Trabzon Sancağı'nda, cami ve mescid vakıflarının en önemli gelir kaynaklarını dükkân ve değirmenlere ait gayr-i menkul gelirleri oluşturmaktadır. Yine diğer sancaklara göre sayıları daha fazla

olan köylerin vakıf malikâneleri veya bütün gelirleri bu grup arasında önemli bir yer tutmaktaydı. Sayıları az olmakla beraber hamam, değirmen, kervansaray, bezzazistan gibi gayr-ı menkullere ait doğrudan gelirleri veya kira gelirleri vakfedilmiş mülkler, çayır, bahçe, yaylak gelirleri gibi gelirler de bulunmaktaydı. Kızucan Sancağı'nda ise kayıtlarda görülen tek vakıf olan Allahvirdi Bey'e ait cami vakfi ise köy ve mezra evkafına sahipti. Eyalet'te Erzurum ve Pasin Sancakları başta olmak üzere bu vakıfların vâkıfının ekseriyetle Kanuni Sultan Süleyman tarafından yapıldığı görülmektedir. XVI. Yüzyılın başlarından itibaren Erzurum ve civarının şenlenmesine önem veren Kanuni Sultan Süleyman bölgedeki camii ve mescidlerin olduğu kadar, zaviye, tekke ve diğer vakıflara da birçok mülkler vakfetmiştir. Padişah'ın yaptığı vakıfların yanında mirliya, mir miran ve ümera gibi askeri sınıftan da vakıf kuran veya mevcut vakıflara mülk vakfeden askeri sınıftan kişiler de mevcuttu.

Kullanılan kaynaklardan elde edilen verilere göre sancaklardaki câmi ve mescidlerin vakıf gelirleri şöyleydi. Erzurum Sancağı'nda camilerin 1540'da ki toplam gelirleri 13.779 akçe iken 1591'de ise bu 26.466 akçeye çıkmıştır. Mescidler ise 1540'da 1.800 akçe gelire sahipken, 1591'de ise 2.900 akçeye yükselmiştir. Kemah Sancağında, 1520'de cami vakıfları 57.838 akçe gelire, mescid vakıfları 4.680 akçe gelire sahipti. Bayburt Sancağı'nda ise yine 1520 tarihinde cami vakıfları 43.010 akçe gelire, mescid vakıfları ise 11.514 akçe gelire sahipti. Şarki Karahisar'da ise 1520'de 1.080 akçe, II.Selim döneminde ise 4.747 akçe cami vakfi gelirlerine sahipti. Mescid vakıfları ise II.selim döneminde 1.620 akçe gelire sahipti. Trabzon Sancağı'nda ise 1520'de cami vakıfları 338.779 akçe gelire sahipken 1583'de 81.108 akçeye düşmüştü. Mescidler ise 1583'de 772 akçe gelire sahipti. Kızıuçan Sancağında ise cami vakıflarının geliri 10.297 akçe idi. Hınıs Mescidlerinin ise 1556'da ve 1591'deki gelirleri aynı kalmış olup 1.500 akçe idi. Sancaklarda incelenen dönemlerde vakıf gelirlerinde incelenen dönemlerde düzenli bir artış görülmekte olup bu artışlar vakıflara gelir getiren mülklerdeki gelir artışlarından kaynaklanmaktaydı. Trabzon Sancağı'nda görülen gelir azalmasının sebebi ise Hatuniye Camiinin İstanbul'da bulunan evkafının 1583 tarihli defterlerde kaydedilmemiş olmasından kaynaklanmaktadır.

İ K İ N C İ B Ö L Ü M

MEDRESE VE MEKTEB VAKIFLARI

2. Medrese ve Mekteb

Medrese, kelime anlamı olarak ders okunan yer manası taşımakla beraber bir ıstılah olarak talebenin hem içinde barındığı hem de eğitim gördüğü bina anlamı taşır.¹ İslam toplumlarında eğitim-öğretim, başlangıçta mescitlerde yapılırken², zamanla İslami ilimlerin gelişmesi, bunların belli bir program ve düzen içerisinde öğretilmesini zorunlu kılmış ve ibadet yerleri dışında sırf eğitim-öğretim amacıyla “medrese” denilen müesseseler kurulmuştur Ancak mescit ve camiler eğitim – öğretim faaliyetlerini tamamen kaybetmemişlerdir.³ İslam Devletlerinde ilk medrese inşa eden, Türk ümerasından Nişabur hâkimi Emir Nasr bin Sebüktekin’dir. Sebüktekin 1033’de Nişabur’da Medrese-i Nasır’ı yaptırmıştır.⁴ Ama medreselerin yaygınlaşması Büyük Selçuklular döneminde, vezir Nizamülmülk’ün öncülüğünde başlamıştır. Kuruculuğunu Nizamülmülk’ün yaptığı Nizamiye medreselerinin ilki 1065’te Bağdat’ta öğretime açılmış bunu İsfahan, Rey, Nişabur, Merv, Belh, Herat ve Basra Nizamiyeleri izlemiştir. Anadolu’daki ilk büyük medreseler XII. yüzyılın ikinci yarısında açılmaya başlamıştı. Konya’da Altun-Aba, Sultaniye, Sırçalı, İnce Minareli, Karatay, Atabekiyye, Kayseri’de Hundi Hatun, Sivas’ta Gök Medrese ve Buruciye Medresesi bunlardandır.⁵ Osmanlılarda ilk medrese 1330’da Gazi Orhan Bey tarafından İznik’te yapılmış ve buraya ilk müderris olarak ta Türk alim ve mütefekkirlerinden Şerefüddin Davud-i Kayserî tayin edilmiştir. Orhan Gazi 1326’da Bursa’yı aldıktan sonra beylik merkezini İznik’ten buraya naklederek burada da mevkii itibariyle “Manastır Medresesi” diye meşhur olan medresesini inşa ettirmiştir. Bundan sonra Osmanlı vezir ve beylerbeyleri ile diğer ümeranın

¹ Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*. c.II. İstanbul. 1993. s.436. Kazıcı, *İslam Müesseseleri*. s.312.

² George Makdisi, *Ortaçağ’da Yüksek Öğretim*. İstanbul. 2004. s.49

³ Keleş, *Erzurum Vakıfları*. S.22–23

⁴Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü* s.436.

⁵ Necdet Sakaoğlu, *Osmanlı Eğitim Tarihi*. İstanbul. 1993. s.16-17.

fethedilen yerlerde cami, medrese, mekteb, imaret ve benzeri eserlerini görmekteyiz.⁶ Osmanlı medreselerinin asıl gelişimi, Fatih devrinde olmuştur. II. Mehmet, İstanbul'un fethini müteakip önce, sekiz kiliseyi medreseye çevirip müderris tayin etmiş, sonra kendi adıyla anılan semtte “ sahn-ı seman “ denilen sekiz medreseyi kurup ilmiye teşkilatını geniş ölçüde yeniden tanzim etmiş ve Karamani Mehmed Paşa'ya hazırlattığı kanunnamesinde, ilmiye mensuplarının devlet memurları arasındaki mertebesini, istihdam sahalarını belirtmiştir.⁷ Medrese sistemi ve teşkilatı, İslam dünyasındaki cami, hastane, imaret, kervansaray, han ve hamam ve benzeri bütün sosyal hizmet ve yardım amaçlı kurumlar gibi vakıf temeli üzerine kurulmuştur.⁸ Medreseler umumiyetle bir dersane ve etrafında yeteri kadar talebe hücrelerinden meydana gelmektedir. Tesis edenin anlayış ve mali gücüne göre bunların dışında imaret, kütüphane, hamam ve sair kurumlar ilave edilirdi. Müessisi ister bir devlet büyüğü ister başka bir şahıs olsun her medresenin bir vakfiyesi bulunmakta ve bu vakfiyede medresenin nasıl işleyeceği ve vazifelilerin yevmiyeleri gösterilmekteydi.⁹ Osmanlı medreselerinde ilk devirlerde müderrislerin vakfiye şartlarına göre düzenli olarak ders vermeleri gerekiyordu. Mesela Yıldırım Bayezid devri müderrislerinden Molla Fenari'nin haftada salı ve cuma, II. Murad devri müderrislerinden Mehmed b. Beşir'in sadece cuma günü tatil yaptığı bilinmektedir. Medreselerin eğitim-öğretim süreleri ise buldukları sınıfa göre üç ay ile iki yıl arasında sürmekteydi.¹⁰ Osmanlı Devletinde en yaygın ve en eski eğitim kurumlarından birisi de mekteplerdir. Arapça “el-ketbu” mastarından mekân ismi olarak türetilen “mekteb”, yazı yazma öğrenilen yer anlamı taşımaktadır. Aynı kökten türetilen ve küçük çocuklara okuma-yazma ve Kur'an ezberinin öğretildiği küçük okul anlamına gelen “küttab” kelimesi de kullanılmaktaydı. Selçuklular ve bilhassa Osmanlılar devrinde, bu ilköğretim

⁶ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti'nin İlmiye Teşkilatı*. TTK. Yay. Ankara 1988. s.1-2.

⁷ Cahit Baltacı, *XV-XVI. Asırlarda Osmanlı Medreseleri*. İstanbul 1977. s.46-47

⁸ Ekmeleddin İhsanoğlu, *Osmanlı Medeniyeti Tarihi*. c.II. İstanbul 1999. s.232.

⁹ Baltacı, *XV-XVI. Asırlarda Osmanlı Medreseleri*. s. 25

¹⁰ Yusuf Halaçoğlu, *XIV ve XVII. Yüzyıllarda Devlet Teşkilatı ve Sosyal Yapı*. TTK. Yay. Ankara 1996. s.136

kurumu için genellikle mekteb kelimesi tercih edilmiştir.¹¹ Bir üst eğitim kurumu olan medreseye gidebilmek için bu okullardan geçmek şarttı. “Sabi” denilen 5–6 yaşlarındaki kız ve erkek çocuklar, mahalle mekteblerine ailelerince verilir ve Kuran okuyuncaya kadar devamları sağlanırdı. Camilerin ve mescidlerin bitişiğindeki bu dersliklere, muallimhane, darü’t-talim veya mektebhane deniyor, hocalar aylıklarını vakıf sandıklarından alıyorlardı. Sabahtan öğleye kadar ders yapılan mektebin temizlik, ısınma, onarım giderleri de yine aynı yollardan karşılanmaktaydı. Vakıf mekteplerinden bazıları, sadece yetimler, öksüzler ve fakir insanların çocuklarının öğretimleri ile ilgilenmek üzere kurulmuşlardı.¹²

Osmanlı medreseleri XVIII. Asırdan itibaren gerek düzen ve gerek öğretim bakımından gerilemeye başlamış ve 1908’den sonra bu müesseselerin ıslahı fikri tartışılarak bir takım tedbirler alınma yoluna gidilmiştir.¹³

2.1. Erzurum ve Pasin Medreseleri

İncelediğimiz dönemde, arşiv kayıtlarına göre Erzurum’da Hundi Hatun, Yakutiye ve Ahmediye olmak üzere üç medrese ve Pasin’de ise Kasım Bey medresesi vakıfları mevcuttu. Ayrıca Erzurum’da Haydarhane muallimhanesi ve Pasin’de Sinan Bey ve Veli Bey adında iki tane de mekteb vakfı vardı.

2.1.1. Hand (Hundi) Hatun Medresesi

Erzurum’un sembolü haline gelen bu medresenin kitabesi olmadığından gerçek adı ile ne zaman yapıldığı kesin olarak bilinmemektedir. Selçuklu sultanı Alaaddin Keykubad’ın kızı Hundi Hatun veya İlhanlı hanedanından Padişah Hatun tarafından yaptırılmış olabileceği düşüncesiyle adına Hatuniye Medresesi de denilmektedir¹⁴. Medrese Anadolu’nun Selçuklu dönemine giren avlulu, iki katlı dört eyvanlı medrese tipinin en anıtsal örneğini temsil eder. Kuzey cephesine hâkim taş kapısı başlı başına bir sanat ürünüdür. Taç kapıdan avluya geçilir. İnce

¹¹ Keleş, *Erzurum Vakıfları*. s.32

¹² Necdet Sakaoğlu, *Osmanlı Eğitim Tarihi*. s.18–19.

¹³ Keleş, *Erzurum Vakıfları*, s.26

¹⁴ Konukçu, *Şehr-i Mübarek* s. 167.

uzun avlunun etrafı sütunlarla çevrilidir. Öğrenci odaları avlunun etrafında yer alır. Güneyindeki eyvana bitişik bir kümbet vardır.¹⁵

Medresenin evkafını 1540'da Erzurum'a tabi Kân (Dadaş) köyünün 4.754 akçelik, Tivnik (Altınbulak) köyünün 2.350 akçelik, Salasor (Sarıyayla) köyünün 1.500 akçelik, Kiğhor (Ortadüzü) köyünün 2.000 akçelik hâsılları ile Erzurum şehrindeki bir hamam oluşturmaktaydı.

Vakfın toplam geliri 10.500 akçe olup masraflarını ise günlük 15 akçe ile müderris, 4 akçe ile talebe, 2 akçe ile tevliyet, 1 akçe ile nezaret, 1 akçe ile cibayet, 2 akçe ile türbehan 1 akçe ile imamet, 1 akçe ile müezzin, 1 akçe ile tevliyet, 2 akçe ile rakabe ve günlük 1 akçe ile hasır ve revgan giderleri oluşturmaktaydı. Vâkıfı ise Kanuni Sultan Süleyman olarak kaydedilmiştir¹⁶.

1591'de ise medrese vakfına 3.368 akçelik malikânesi ile Kân köyü¹⁷, 3.475 akçelik malikanesi ile Tivnik köyü¹⁸, 6.500 akçelik malikanesi ile Salasor köyü¹⁹ ve 1.700 akçe hâsılı ile Kiğhor köyü²⁰ vakfedilmişti. Bu vakıfların vâkıfı padişah III. Murad idi. Ayrıca şehir merkezinde bir adet hamamda vakıflar asında bulunmaktaydı²¹.

Vakfın toplam geliri ise 15.043 akçe olup giderleri ve medrese görevlileri hakkında bir bilgi mevcut değildir. Müteakip yüzyıllarda da medrese vakfının faaliyette olduğu kayıtlarda görülmektedir²².

2.1.2. Yakutiye Medresesi

Erzurum şehir merkezinde Cumhuriyet Caddesi üzerindedir. Taç kapısında bulunan kitabeye göre, İlhanlı hükümdarı Sultan Olcayto zamanında Gazan Han ve Bolugan Hatun adına, Cemaleddin Hoca Yakut Gazani tarafından M. 1310

¹⁵ Karpuz, *Erzurum'da Türk-İslam Yapıları*. s. 7.

¹⁶ BOA. *TTD*.No.199.s.6. BOA. *TTD*.No.205.s.25.34.35.36.

¹⁷ TKGM. *TTD*. No.41. s.14b.

¹⁸ TKGM. *TTD*. No.41. s.21a.

¹⁹ TKGM. *TTD*. No.41. s.21b.

²⁰ TKGM. *TTD*. No.41. s.23a.

²¹ TKGM. *TTD*. No.41. s.87a

²² BOA. *İE*. Tv.2435. BOA. *İE*. Ev.53, BOA. *İE*. Ev.2683. BOA. *İE*. Ev.4384, BOA. *İE*. Ev.5355, BOA. *CD*. *Mf*.1470, BOA. *CD*. *Mf*.3650, BOA. *CD*. *Mf*.4466, BOA. *CD*. *Mf*.6110, BOA. *CD*. *Mf*.7124, BOA. *CD*. *Mf*.7892

tarihinde yaptırılmıştır²³. Kapalı medrese tipinin en iyi örneğidir. Taç kapısı batı yönündedir. Giriş kısmından sonra “ T ” biçimli dört ayağın taşıdığı çapraz tonozla örtülü orta mekâna gelinir. Bu bölüme, güney, kuzey ve doğudan üç eyvanla hareketlilik kazandırılmıştır. Orta mekâna açılan öğrenci odaları ile birlikte doğu eyvanına bağlı bir de kümbet bulunmaktadır.²⁴

Evkafı Kanuni Sultan Süleyman tarafından yapılan medresenin vakıf gelirlerini Pasin’e bağlı Keyvank (Taşkaynak) köyünün 7.000 akçelik geliri, Tilariç köyünün 1.065 akçelik geliri, Süngerîç (Adaçay) köyünün 2.150 akçelik geliri, Hertev köyünün 2.295 akçelik geliri ile şehir merkezinde bulunan 50 akçe gelirlili iki hamam ve yine şehir merkezinde bulunan ve 50 akçelik kira geliri olan kervansaray oluşturmaktaydı.

Toplam 12.594 akçe gelire sahip olan medrese vakfının giderlerini ise tümü günlük olmak üzere, 20 akçe ile müderris 4 akçe ile talebe, 2 akçe ile tevliyet, 1 akçe ile nezaret, 1 akçe ile imamet, 1 akçe ile müezzin 1 akçe ile tevliyet, 1 akçe ile rakabe, 1 akçe ile hasır ve revgan masrafları oluşturmaktaydı²⁵.

1581’de ise yıllık geliri, 9.000 akçe olan Pasin sancağı kuzey nahiyesine bağlı Hertev (Karpuzlu) köyü ile yıllık geliri 5.520 akçe olan Keyvank köyleri bu medreseye vakfedilmiştir. Köylerin kimin tarafından medreseye vakfedildiği kayıtlarda açıklanmamıştır. Vakıf köylerinin gelirlerinin tamamı medresenin ihtiyaçlarına meşruttur. Vakfın toplam geliri ise 14.520 akçedir.

1591 tahririnde medrese vakfının 1.975 akçe malikâne geliri ile Tilariç²⁶ ve 3.100 akçe malikâne geliri ile Süngelariç köyleri²⁷ ile şehir merkezinde bulunan bir hamam ve biri kârgir iki kervansaray vakıfları mevcuttu²⁸. Toplam evkaf geliri ise 5.075 akçe olarak kaydedilmiş olup bu tarihteki vakıf masrafları

²³ İ. Akçay, “Yakutiye Medresesi”. *VD*, c. VII Ankara 1966, s. 146.

²⁴ Karpuz, *Erzurum’da Türk-İslam Yapıları*. s.8

²⁵ BOA. *TTD*. No.199. s. 6. BOA. *TTD*.No.205.s.22.63.64

²⁶ TKGM. *TTD*. No.41. s.50a.

²⁷ TKGM. *TTD*. No. 41. s.52b.

²⁸ TKGM. *TTD*. No.41. s.87a.

ve görevlileri kaydedilmemiştir. Vakfın sonraki yüzyıllarda da faaliyet içinde olduğu görülmektedir²⁹.

2.1.3. Ahmediye Medresesi

Erzurum merkezinde Erzincankapı mevkiinde Kuyucu Murad Paşa camisinin bitişiğinde bulunmaktaydı. Medrese, kitabesine göre 1314 – 1324 tarihleri arasında Ahmet bin Ali bin Yusuf tarafından yaptırılmıştır³⁰. Kapalı plan medreseler gurubuna giren medrese bir veya iki eyvanlıydı.³¹

1540 tarihli kayıtlarda “nam-ı diğer Sultaniye ber evlâd-ı Sultan Alâeddin” kaydıyla Sultaniye ismiyle de geçen medresenin vakıfları Padişah Kanuni Sultan Süleyman tarafından yapılmıştır.

Bu vakıflar, 2.925 akçelik Gez köyü malikanesi, 1.000 akçelik Erzurum şehrinde bulunan iki çiftlik, 1.500 akçe hâsıllı Özni köyü vakıf malikânesi’dir. Ayrıca şehir merkezinde 60 akçe gelimli bir değirmen ve bir de hamam evkafı arasında bulunmaktaydı. Toplam vakıf geliri 5.775 akçedir. Medresenin masrafları ise tümü günlük olmak üzere müderris için 10 akçe, talebe için 2 akçe, tevliyet için 1 akçe, cibayet ve nezaret için iki akçe, rakabe için 1 akçedir³².

1591’de Ahmediye Medresesi’nin vakıfları ise 3.585 akçe malikânesi ile Gez köyü³³, 1.500 akçe çiftlik geliri ile Özni köyü³⁴ ve şehir merkezinde bulunan 1.000 akçe gelimli iki çiftlik, bir hamam ve bir değirmenden ibaretti³⁵. Toplam vakıf geliri 6.085 akçe olarak kaydedilmiş olup medresenin görevlileri ve masrafları hakkında bir bilgi mevcut değildir. 16. yüzyıldan sonra da vakfın faaliyetlerinin devam ettiği kayıtlardan anlaşılmaktadır³⁶.

²⁹ , BOA. İE. Ev.53, BOA. İE. Ev.4348, , BOA. İE. Ev.5155, BOA. CD. Mf,1408, BOA. CD. Mf,2642, BOA. CD. Mf,3844, BOA. CD. Mf,4474, BOA. CD. Mf,4784, BOA. CD. Mf,5869, BOA. CD. Mf,6569, BOA. CD. Mf,7545. BOA. CD. Mf,8133, BOA. İE. Ev,6600

³⁰ E. Konukçu, *Şehri Mübarek Erzurum*, Erzurum, 1989. s. 171.

³¹ Karpuz, *Erzurum’da Türk-İslam Yapıları*. s.8

³² BOA. TTD. No.199. s. 6. BOA. TTD.No.205.s.22,28.

³³ TKGM. TTD. No.41. s.16a.

³⁴ TKGM. TTD. No.41. s.23a.

³⁵ TKGM. TTD. No.41. s.87a.

³⁶ BOA. İE. Tv.23,960,BOA. İE. Tv.23,1084, BOA. İE. Tv.1115, CD. Mf:88, BOA. CD. Mf:3109,BOA. CD. Mf:3687, BOA. CD. Mf:3399, BOA. CD. Mf:4568, BOA. CD. Mf:4623, BOA. CD. Mf:7933,BOA. CD. Mf:7545, BOA. CD. Mf:7447 BOA. CD. Mf:7620, BOA. CD. Mf:7939, BOA. CD. Mf:8425. BOA, CD. Mf:8252, BOA, CD. Mf:8425, BOA, CD. Mf:87No.41

2.1.4. Kasım Bey Medresesi

Medreseyi, Kanuni Sultan Süleyman devrinde Pasin Sancakbeyi olan Kasım Bey yaptırmıştır. Kasım Bey mirlivası bulunduğu Pasin'in aynı zamanda tahrir emniğini de yapmıştır.

Kasım Bey'in Hasankale'de medresesi, dışında, bir câmi ve bir de zaviyesi bulunmaktadır. Kasım Bey, evkâfına 73.904 akçelik nakid para vakfetmiş ve evkâf mütevellisi tarafından bu para % 20 istirbaha verilerek yılda 14.780 akçelik bir gelir elde edilmekte idi. Medrese vakıfları arasında yukarıda belirtilen nakit para dışında yine medrese, cami ve zaviyeye Hasankale'de ortak vakfedilen bazı mülkler vardı ki bu mülklerin yıllık kira gelir 4.737 akçe olan arazi, yıllık kira geliri 155 akçe olan arazi; mahkeme binası ile kadının oturduğu binanın kira geliri olan yıllık 360 akçe, bizzat Kasım Bey'in yaptırmış olduğu yıllık kira geliri 300 akçe olan hamam, yine Hasankale'de bulunan ve yıllık kira geliri 2.395 akçe olan 36 dükkan, Kurdi (Ovaköy) köyündeki aylık geliri 200 akçe olan değirmen medrese, cami ve zaviyeye vakfedilmişti. Kiraya verilen bu mülkler dışında, medrese vakıfları arasında yıllık geliri 60 akçe olan Ezirmik (Ovaköy) köyündeki çiftlik de bulunmaktaydı. Kayıtlarda bu çiftliğin 25 yıldan beri Kasım Bey evkafından olduğu yazmakta ve çiftlikten medrese, cami ve zaviyeye 45 kile buğday ve 5 kile arpa gitmekteydi. Kasım Bey yaptırmış olduğu cami, medrese ve zaviye için bazı suyollarını kiraya vererek kira geliri karşılığında alınan buğdayları da vakfetmiştir. Mehiş köyündeki suyolu 30 kile buğday karşılığı, Galbulas (Yeşilöz) köyü, Körbüce köyü ve Aha (Kavuşturan) köylerindeki suyolu 10'ar kile buğday karşılığı, Serçeboğaz köyündeki suyolu 7 kile buğday, Ardos (Değirmenler) köyündeki suyolu 20 kile buğday ve Bahçıvan köyündeki suyolu ise 25 kile buğday karşılığı kiraya verilmişti. Kasım Bey ayrıca Çermik diğeri de Hasankale Çayı yakınında bulunan iki tane de bostan vakfetmişti. Çermik'teki bostanın yıllık geliri 10, Hasankale yakınında bulunan ise 50 akçeydi.

Tüm bu gelirlerden vakfın mütevellisi her gün 10, nâzır olan Pasin kadısı günde 1, müderris aynı zamanda caminin de vaizi olan Mevlana Muslihiddin

günde 10 akçe külliyyenin kâtibi olan Yakub adlı zat ise günde 2 akçe alıyordu.³⁷ Vakfın 19.yüzyıla kadar faaliyetlerini sürdürdüğü görülmektedir.³⁸

2.1.5. Haydarhane Zaviye Muallimhanesi

Erzurum şehir merkezinde bulunan muallimhanenin vâkıfı kaydedilmemiştir. Evkafı ve gelirleri ise Haydarhane zaviyesi gelirleri içerisinde sayıldığı için tespit edilememiştir. 1540'da muallimhane ile ilgili tek bilgi bünyesinde muallim ve halife olarak iki görevlinin bulunduğu bunların sırasıyla üç ve bir akçe yevmiye aldıkları, ayrıca aydınlatma araçları ve örtü masrafları için günlük 3, rakabe gideri için günlük 1 akçe masrafları olduğudur³⁹.

2.1.6. Sinan Bey Mektebi

Mekteb, eski Pasin mirilivalarından olan Sinan Bey tarafından Hasankale'de yaptırılmıştır.

Sinan Bey yaptırmış olduğu bu hayır kurumuna, şunları vakfetmiştir. 1581'de 112.000 akçe nakid para ile gelirinin ne kadar olduğu belirtilmeyen bir kıta yoncalık vakfetmişti. Vakfedilen nakid para vakfın mütevellisi tarafından yıllık % 11,5 ile istirbaha verilerek 12.400 akçelik bir gelir elde edilmekteydi. Vakfedilen para ve gayr-ı menkulden elde edilen gelirler vakıf görevlileri olan mekteb hocası ile müteveliye ve 22 kişi olan cüzhanlara, ayrıca bazı köylerdeki suyollarının tamirine meşruttu. Vakıf mütevellisi olan kulî günde 4, mekteb hocası Yakub 4, cüz okuyanlardan günlük 30 yaprak okuyan cüzhanlara 3, 20 yaprak okuyan cüzhanlarda 2, 10 yaprak okuyan cüzhanlara ise 1 akçe yevmiye verilmekteydi.⁴⁰

2.1.7. Veli Bey Mektebi

Sinan Bey'den sonraki Pasin sancak beyi olan Veli Bey, Pasin'de 1557 yılında bir mektep yaptırmıştı. Veli Bey bu mektep için 1581'de nakit olarak

³⁷ H.Keleş, *Erzurum Vakıfları*. s.57. TKGM. TTD.No.537.s. 2b.

³⁸ BOA. CD.Mf.No.5560

³⁹ BOA. TTD. No.199. s. 8

⁴⁰ Keleş, *Erzurum Vakıfları*. s.34, TKGM. TTD. No 537, s. 3a-3b.

13.320 akçe vakfetmişti. Bu para vakfin mütevellisi tarafından yıllık % 20 ile istirbaha verilerek 2.688 akçe gelir elde ediliyordu. Bu gelirden vakfin mütevellisi olan Mevlana Hasan'a günde 1 akçe, mektebin öğretmeni olan Mevlana Durak'a günde 2 akçe, günde 20 yaprak cüz okuyan Mevlana Hasan'a 2 akçe ve Yağan Paşa köyü caminin hatibine ise günde 2 akçe veriliyordu.⁴¹

2.2. Kemah Medreseleri

XVI. yüzyılda arşiv vesikalarından tesbit ettiğimiz kadarıyla Kemah Şehrinde Cemaliye, Erzincan'da Melik Fahreddin Gazi, Kadı İftihareddin, Daru'l-İlm, Atabeg, Abdulkerim, Pervane, İbadiye, Torumtay, Nizamiye, Lalahan medreseleri ile Ahmediye Bukası mevcuttu. Bayburt'daki bu medreselerin tümü şehir merkezinde bulunmaktadır.

2.2.1. Cemaliye Medresesi

Kemah şehrinde bulunan medresenin kurucusu ve kuruluş tarihi hakkında herhangi bir kayıta rastlanılmamıştır. Medrese günümüzde mevcut değildir.

Medresenin evkafını, şehir merkezinde bulunan Meşhed isimli 5 kilelik, 299 akçe hâsıllı bir zemin, medresenin yakınında bulunan 15 kilelik ve 533 akçelik hasıllı olunan bir zemin, Tanasor vadisinde bulunan Mirza Şems tarafından vakfedilen 3 kilelik, 300 akçe hasıllı bir bağ, şehir merkezinde bulunan 3 kilelik 500 akçe hasıllı bir değirmen, Tanasor vadisinde bulunan 500 akçe hasıllı bir değirmen ve Kemah'ın Orta – il nahiyesine tabi Uri Süfla köyüne ait ve padişah tarafından vakfedilen 1.830 akçe hasıllı 1/3 malikâne oluşturmaktaydı.

Toplam 3.962 akçe gelire sahip olan medresenin masraflarını ise günlük 10 akçe ile müderris ve günlük 1 akçe ile talebe tahsisatı oluşturmaktaydı⁴².

1591'de Medresenin sahip olduğu evkaf mülklerinde herhangi bir değişiklik olmamıştır. Vakıf, zeminlerden 560 akçe ve bu tarihte Güney Kemah nahiyesine bağlı olan Uri-i Süfla köyünden ise 4.800 akçe gelir elde etmekteydi.

⁴¹ Keleş, *Erzurum Vakıfları*. s.35, TKGM. TTD. No. 537 s. 4a.

⁴² BOA. TTD. No.199. s. 47

Vakfın toplam varidatı ise senelik 5.300 akçedir⁴³. Vakfın 19. yüzyıla kadar faal olduğu yapılan tevcihatlardan anlaşılmaktadır.⁴⁴

2.2.2. Melik Fahreddin Gazi Medresesi

Bu medrese, Mengüceklerden olup, gazi ünvanı ile tanınan Erzincan Hükümdarı Fahreddin Behramşah tarafından yaptırılmıştır⁴⁵.

Erzincan şehrinde olan medrese, Mevlana Fahreddin Veled-i Ahmed Duman isimli kişinin tasarrufunda olduğu kaydı da bulunan 1530 tarihli kayıtda evkaf gelirlerini ise, Kuzey Erzincan'a tabi Vakf-ı brastık (Çatalören) köyünün 2.896 akçelik yarı malikânesinden, Güney Erzincan'a bağlı Hekirke köyünün 2.452 akçelik yarı malikânesinden, Kuzey Erzincan'a bağlı 500 akçe hâsıllı Vağisa mezzarasının bütün malikânesinden, Güney Erzincan'a bağlı 1.225 akçelik yarı malikâneye sahip Ahurcuk köyünden, Güney Erzincan'a bağlı Pir Seyyid köyünün 387 akçe hasıllık tüm malikânesinden, Yine Güney Erzincan'a bağlı 479 akçelik tüm malikânesinden, Kuzey Erzincan'a bağlı Ahurekrek köyünün 1.930 akçelik yarı malikânesinden, Yusuf Melâyi mezzarasının 50 akçelik malikânesinden, 30 kilelik, 140 akçe hasıllı Semyar zemininden, şehir merkezinden bulunan yine 80 kilelik 100 akçe hasıllı zemin gelirlerinden ve seneliği 100 akçe olan 2 adet su yolu gelirinden almaktaydı.

Medresenin masraflarını ise tümü günlük olmak üzere 20 akçe ile müderris, 4 akçe ile talebe, 1 akçe ile faraş ve 3 akçe ile tevliyet ve aşırhanlara verilen ücretler oluşturmaktaydı. Medresenin toplam geliri ise 10.359 akçeydi⁴⁶.

Vakfın 19. yüzyıla kadar faal olduğu yapılan tevcihat kayıtlarından anlaşılmaktadır.⁴⁷

⁴³ TKGM. *TTD*.No.41.s 101/a

⁴⁴ BOA. *CD. Mf*.4617.

⁴⁵ Miroğlu, *Kemah Sancağı ve Erzincan Kazası*. TTK. Yay. Ankara 1990. s. 151.

⁴⁶ BOA. *TTD*. No.199. s. 26

⁴⁷ BOA. *CD. Mf*.No.4046, BOA. *CD. Mf*.No.4398, BOA. *CD. Mf*.No.13.873

2.2.3. Taharten Bey Medresesi

Taharten Bey medresesi Erzincan Emirliğinde bulunmuş olan Mutahharten Bey tarafından 1379 – 1403 seneleri arasında inşa ettirilmiştir⁴⁸.

1520 tarihli kayda göre medresenin tedris görevi Mevlana Yakub'a verilmiştir. Evkafı ise Güney Erzincan'a tabi Vartinik köyünün 474 akçelik ¼ malikânesi, Güney Erzincan'a tabi Viraskiğ köyünün 250 akçe hâsıllı 30 kilelik zeminli, Kuzey Erzincan'a tabi Mığısı köyünün 2.326 akçelik tüm malikânesi ile Sergül ve Hacısor isimli 180 ve 455 akçe gelirli iki mezrası oluşturmaktadır.

Medresenin toplam vakıf geliri 3.685 akçe olup, günlük 7 akçe yevmiye ile müderris, 3 akçe ile talebe ve 1 akçe ile müteveli görevlilerini istihdam etmekteydi⁴⁹. Vakfın XVIII. yy'a kadar faal bir şekilde hizmet verdiği görülmektedir.⁵⁰

2.2.4. Kadı İftihareddin Medresesi

Yapılış tarihi ve banisi bilinmeyen Kadı İftihareddin medresesinin tedris görevi 1530 kaydına göre Mevlana Muhyeddin isimli kişiye verilmişti. Medresenin evkafını ise Güney Erzincan'a tabi Pitarenç (Bayırbağ) köyünün 4.943 akçelik malikânesi, Güney Erzincan'a tabi Pizvan köyünün 1.155 akçelik malikânesi, Kuzey Erzincan'a tabi Mığısa köyünün 1.326 akçelik malikânesi, Pitarenç köyüne ait Vank mezrası ve şehirde bulunan 1 adet 600 akçe hâsıllı çiftlik karşılamaktaydı.

Medresenin toplam vakıf geliri 9.109 akçe olarak kaydedilmiştir. Medresenin masrafları ise günlük 18 akçe ile tedris, günlük 4 akçe ile talebe ve günlük 3 akçe ile tevliyet giderlerini kapsamaktaydı⁵¹. Vakıf sonraki yüzyıllarda da faal bir şekilde hizmetlerini devam ettirmiştir.⁵²

⁴⁸ Yaşar Yücel, "XIV – XV. yy'da Türkiye Tarihi Hakkında Araştırmalar". *Belleten* 45/140, Ankara 1971. s. 665.

⁴⁹ BOA. *TTD*. No.199. s. 27, BOA. *CD*. *Mf*.No.6505

⁵⁰ BOA. *İE*. *Ev*.No.432.BOA. *CD*. *Mf*.No.2531, BOA. *CD*.*Mf*.No.4903, BOA. *CD*.*Mf*.No.8348, BOA. *CD*.*Mf*.No.9060. BOA. *CD*.*Mf*.No.7059

⁵¹ BOA. *TTD*. No.199. s. 27

⁵² BOA. *İE*. *Tv*.No.2058.BOA. *CD*.*Mf*.No.1963, BOA. *CD*.*Mf*.No.8244.

2.2.5. Darü'l – İlm Medresesi

Bânisi ve inşa tarihi hakkında bir kaydın bulunamadığı Medresede 1530 tarihinde tedrisle görevli kişi Mevlana Nurullah, müteveli ise Mevlana Nurullah Veled-i Ali an evlad-ı Atabeg ismiyle kaydedilmişti.

Medresenin evkaf geliri, Bekenç mezrasıyla birlikte, Kelariç (Karayaka) köyünün 4.118 akçelik hâsılı, Kuzey Erzincan'a bağlı Tahmir köyünün 1.746 akçelik hâsılı, Kuzey Erzincana bağlı Bulmasor köyünün 565 akçelik hâsılı, Tahmir köyüne bağlı Kurdmesenk mezrasının 520 hâsıllı gelirleri tarafından karşılanmaktaydı. Toplam 6.939 akçelik gelire sahip olan medresenin vakfının giderlerini ise günlük 15 akçe ile tedris, günlük 2 akçe ile talebe ve yine günlük 2 akçe yevmiye ile tevliyet masrafları oluşturmaktaydı⁵³. Medresenin 19.yy'a kadar faaliyetlerini sürdürdüğü görülmektedir.⁵⁴

2.2.6. Atabek Medresesi

Erzincan'ın diğer bir medresesi olan Atabek medresesinin evkafı Karatuş köyüne ait 890 akçe gelirli mezrasından, Kuzey Erzincan'a bağlı 2.250 akçe malikane gelirli Pulur köyü, Kuzey Erzincan'a bağlı Emirgan köyüne ait 316 akçe gelirli bir mezra, Emirgan köyüne ait 189 akçe gelirli Uruşekrek mezrası, Kuzey Erzincan'a bağlı 616 akçe gelirli Alasor köyü, Erkek köyüne ait 256 akçelik Vank mezrası, vaskir köyüne ait 230 akçelik bir zemin ve dikedink köyüne ait 230 akçelik bir zemin malikanesi oluşmaktaydı. Toplam vakıf geliri 4.936 akçe idi. Medresenin tedrisinden Mevlana Muhyeddin tevliyet tasarrufu ise Mevlana Nurullah Veled-i Ali isimli kişilere verilmişti. Medresenin masrafı ise günlük müderris için 10 akçe, talebe için 1 akçe, tevliyet görevlisi için günlük iki akçe idi⁵⁵. Vakfın müteakip yüzyıllarda da faal olduğu yapılan tevcihatlardan görülmektedir.⁵⁶

⁵³ BOA. *TTD*. No.199. s. 28

⁵⁴ BOA. *CD. Mf*. No.4828, BOA. *CD. Mf*. No.7003, BOA. *CD. Mf*. No.8393

⁵⁵ BOA. *TTD*. No.199. s. 28

⁵⁶ BOA. *İE. Tv*. No. 23, BOA. *İE. Ev*.No.233

2.2.7. Abdülkerim Medresesi

Erzincan şehrinde bulunan medresenin bânisi ve kurucusu hakkında bir bilgiye sahip değiliz. Medresenin tedris görevi Mevlana Yusuf isimli kişiye verilmişti.

Medresenin evkafını Kuzey Erzincan'a tabi Gelendi köyünün 560 akçelik malikânesi, Yine Kuzey Erzincan'a tabi Babürşenk köyünün 817 akçelik malikânesi ve bu köye ait 445 akçelik Ekeç mezraası oluşturmaktaydı. Medresenin vakıf gelirinin tümü 1.522 akçe idi. Tahrir kayıtlarından medresenin evkafının tedris hizmetlerinin devamını sürdümediği için, medrese hizmetlerinin bu tarihte durdurulduğu anlaşılmaktadır. Medresenin tek görevlisi medrese müderrisi olup günlük 5 akçe yevmiye tedris masrafı için ayrılmıştı⁵⁷.

2.2.8. Pervane Medresesi

Pervane medresesi de, Abdülkerim Medresesi gibi evkafının yetersizliğinden ötürü eğitim, öğretim hizmetlerinin durdurulduğu bir medrese idi. 1530'da medresenin evkafı Kuzey Erzincan'a bağlı Gelendi köyünün ¼ malikânesinin 683 akçelik ve Kuzey Erzincan'a tabi Perasenk-i Kurd köyüne ait ¼ malikânenin 625 akçelik gelirlerinden oluşmaktaydı.

Toplam 1.308 akçelik vakıf gelirine sahip olan medresenin Hacı Mehmed isimli bir müderris görevlisi mevcuttu. Vakfın masrafını ise bu müderrise ait günlük 3,5 akçelik ödeme oluşturmaktaydı⁵⁸.

2.2.9. İbadiye Medresesi

1530 tarihli tahrir kayıtlarına göre bu medrese önceden evkafı müsait olmadığı için Taharten medresesine ilhak edilmiştir.

Bu tarihte de hizmet vermeyen medrese'ye Güney Erzincan'a tabi Hacı köyünden 360 akçelik bir zemin padişah tarafından vakfedilmişti. Ancak medresede bulunan tek görevli kişi cüzhan olup medrese vakfının tek kalemlik

⁵⁷ BOA. TTD. No.199. s. 29

⁵⁸ BOA. TTD. No.199. s. 29

masrafı da Mevlana Seyyid Han adındaki bu cüzhana verilen günlük 1 akçelik ödeme oluşturmaktaydı⁵⁹.

2.2.10. Torumtay Medresesi

Torumtay Medresesi, Anadolu Selçuklu Devleti emirlerinden olup 1276'da Erzincan Beylerbeyi olarak bulunan Seyfettin Torumtay tarafından yaptırılmıştır⁶⁰.

Torumtay medresesi de evkafı müsait olmadığı için önceden Taharten Bey medresesine ilhak edilmiştir. 1530'da eğitim-öğretim hizmeti vermeyen medresenin evkafı, Mevlana Sadi isimli bir kişiye cüzhanlık yapması için tasarruf ettirilmekteydi. Medresenin Kanuni Sultan Süleyman tarafından yapılan vakfi, şehir merkezinde bulunan 70 kilelik ve 360 akça hâsıllı bir zeminden ibaretti. Medresenin tek kalem gider masrafını ise cüzhan gideri oluşturmaktaydı. Bu ise günlük 1 akçe idi⁶¹.

2.2.11. Nizamiye Medresesi

Evkaf yetersizliğinden dolayı önceden Kadı İftiharettin medresesine bağlı olan Nizamiye medresesi, 1530 kaydında Kanuni Sultan Süleyman tarafından vakfedilen Kuzey Erzincan'a tabi Babürşenk köyünün 517 akçelik evkaf gelirin e sahipti. Medresenin tek görevlisi ise Mevlana İsa isimli cüzhanı idi. Vakfin tek kalemlik masrafını ise bu cüzhana verilen günlük 2 akçelik ödeme oluşturmaktaydı⁶².

2.2.12. Lalahan Medresesi

Şehir merkezinde bulunan medrese, bundan önce evkafının azlığı sebebi ile Kadı İftiharettin medresesine ilhak olunmuştu.

⁵⁹ BOA. *TTD*. No.199. s. 33

⁶⁰ Kayaoğlu, "Torumtay Vakfiyesi", *VD, c.XII*. Ankara 1978. s. 91 – 93.

⁶¹ BOA. *TTD*. No.199. s. 34

⁶² BOA. *TTD*. No.199. s. 34

Tahrir kaydında, harap ve boş olduğu belirtilen medrese'ye padişah tarafından Güney Erzincan'a tabi Norgâhak-ı İslami (Akyazı) köyünün 370 akçelik hâsılı ile, Erzincan şehrinde bulunan 170 akçelik bir çiftlik vakfedilmişti.

Toplam geliri 540 akçe olan vakfın Mevlana Hacı Mehmed isimli bir vazifelisi bulunmakta idi. Cüzhanlık görevini yürüten bu kişinin 1,5 akçelik yevmiyesi medresenin tek masraf kalemini oluşturmaktaydı⁶³.

2.2.13. Ahmediye Bukası

Erzincan şehir merkezinde bulunan Ahmediye bukasının kurucusu belli değildir. Buka'daki müderris görevlisi Mevlana Sencani olup, bukanın vâkıfı da belli değildir. 1530'da evkafı ise Erzincan'a bağlı Dingiri köyünün 676 akçelik yarım malikânesi ile yine Erzincan'a bağlı Karados köyünün ¼ malikânesi 2.297 akçelik geliri ile vakfedilmişti. Vakfın toplam 2.968 akçe geliri olup müderris için günlük 6 akçe ve tevliyet için günlük 2 akçe masraf giderleri kaydolunmuştur⁶⁴.

2.3. Bayburt Medreseleri

XVI. yüzyıl arşiv kayıtlarından Bayburt'ta tespit edilen beş medrese vakfi bulunmaktaydı. Tümü Erzincan şehir merkezinde bulunan bu medreseler, Yakutiye, Mahmudiye, Museviye, İkbaliye medreseleriydi. Ayrıca bir de yine şehir merkezinde bir muallimhane vakfi mevcuttu.

2.3.1. Yakutiye Medresesi

İlhanlı hükümdarlarından Sultan Okaytu Hüdabende zamanında, Hoca Yakut namına inşa edilmiş olan medrese Bayburt şehir merkezinde bulunmaktaydı.⁶⁵

Günümüze ulaşamayan medresenin evkafını, Bayburt'a tabi Hart köyünün 1.253 akçelik gelirli ½ malikânesi, Kopuz köyünün 2.525 akçelik geliri olan ½ malikânesi, Bayburt'a bağlı Çömürge köyünün 597 akçelik gelirli ¼ malikânesi, Everek köyünün 1.952 akçelik malikânesi, Pükey köyünün 357 akçelik 1/3

⁶³ BOA. *TTD*. No.199. s. 34

⁶⁴ BOA. *TTD*. No.199. s. 29

malikânesi, Hınzeverek köyünün 377 akçelik $\frac{1}{4}$ malikânesi oluşturmaktaydı. Medrese vakfının toplam geliri 7.056 akçe idi.

Medresenin tedris işlerinin yürütülmesi için Mevlana Pir Ahmed görevlendirilmiş, vakfın masraflarını ise günlük 13 akçe ile tedris, günlük 3 akçe ile talebe ve günlük 3 akçe ile tevliyet oluşturmaktaydı⁶⁶. Vakfın sonraki yüzyıllarda da faaliyetlerine devam ettiği görülmektedir.⁶⁷

2.3.2. Mahmudiye Medresesi

İlhanlı hükümdarı Sultan Olcaytu zamanında yapılmıştır.⁶⁸ Bugüne ulaşamayan medresenin evkafını, Bayburt'a tabi Varicna köyünün 1.049 akçe gelirlili $\frac{1}{4}$ malikânesi, Yine Bayburd'a tabi Danişmendlerkendi köyünün 1.350 akçelik gelirlili bütün malikânesinin, Mahaçur köyünün 704 akçelik gelirlili malikânesi, Ayrıca Bayburt merkezde bulunan 11 adet dükkânın senelik 1.127 akçelik kiralari, Danişmendlerkendi köyünde bulunan 720 akçelik bir çiftlik hâsılı ve Zağsik köyünün 30 akçelik gelirlili mezrası oluşturmaktaydı.

Medresenin toplam geliri 4.680 akçe olup masrafı ise tedris için günlük 1 akçe, talebe için günlük 2 akçe ve tevliyet için günlük 1 akçe idi. Medresenin tedris görevlisi ise Mevlana Seyyid isimli bir kişi idi⁶⁹. Vakfın sonraki yüzyıllarda da faal olduğu görülmektedir.⁷⁰

2.3.3. Museviyye Medresesi

Günümüze kadar ulaşamayan medresenin bânisi ve kurucusu hakkında bir bilgi mevcut değildir.

1530'da Bayburt şehir merkezinde bulunan medresenin tedris sorumlusu Mevlana İsmail isimli bir kişidir. Vakfın evkafını ise Bayburt'a bağlı Manası

⁶⁵ Miroğlu, *XVI. Asırda Bayburt* s.127

⁶⁶ BOA. *TTD.* No.199. s. 60

⁶⁷ BOA. *İE.Mf.*No.4512

⁶⁸ İsmet Miroğlu, *XVI. yy'da Bayburt Sancağı*. Anadolu Bayburt Kültür ve Yardımlaşma Derneği Yay. İstanbul 1975,s. 49

⁶⁹ BOA. *TTD.* No.199. s. 60

⁷⁰ BOA. *İE. Ev.* No. 2410, BOA. *CD. Mf.* No. 7689

köyünün 858 akçelik hâsılı, İrgü köyünün 2.027 akçelik hâsılı, Giv köyünün 1.210 akçelik hâsılı oluşturmaktaydı.

Toplam 3.600 akçe vakıf gelirine sahip olan medresenin giderlerini ise günlük 7 akçe ile tedris gideri, günlük 2 akçe ile talebe gideri ve günlük 2 akçe ile tevliyet giderleri oluşturmaktaydı⁷¹.

2.3.4. İkbaliyye Medresesi

Şehir merkezinde bulunan ve günümüze ulaşamayan İkbaliyye medresesi tahrir kayıtlarında muallimhane olarak kullanımına devam edildiği ifade edilmektedir.

1530'da evkafı ise Bayburt'a tabi Havnus köyünün 870 akçelik hasılı, yine Bayburt'a tabi Kestesen köyünün 1.136 akçelik hasılından oluşmaktaydı.

Toplam vakıf geliri 2.006 akçe olan medresenin mesarifi ise muallim için günlük 3 akçe halife için günlük 1 akçe, makulat için senelik 566 akçeden oluşmaktaydı. Medresenin tasarrufu ise Mevlana Ahmed isimli kişiye verilmişti⁷². Vakıf varlığını daha sonraki yüzyıllarda da devam ettirmekteydi.⁷³

2.3.5. Muallimhane Vakfı

Tahrir kayıtlarında yetimler ve fakir insanların çocukları için kurulduğu ifade edilen muallimhanenin kurucusu hakkında bir bilgi mevcut değildir. Vakıf, Bayburt'a bağlı Danişmendlerkendi köyünün 720 akçelik çayır ve çiftliğine sahipti. Muallimhanede, muallimlik görevini ise Mevlana Mahmud isimli kişi yapmaktaydı. Vakfın gideri, Mevlana Mahmud'a ayrılan 1 akçelik yevmiye masrafından ibaretti⁷⁴.

Erzurum Eyaletinde XVI. yüzyılda Erzurum Sancağı'nda 3 ve Pasin Sancağında 1 tane olmak üzere toplam 4 medrese ve Erzurum'da olmak üzere 1 muallimhane ve Pasin'de 2 mektep vakfı bulunmaktaydı. Kemah Sancağı'nda ise

⁷¹ BOA. *TTD*. No.199. s. 61

⁷² BOA. *TTD*. No.199. s. 62

⁷³ BOA. *CD. Mf*.No.114, BOA. *CD.Mf*.No.1446, BOA. *İE. Ev*. No. 2410
BOA. *CD. Mf*. No. 7727

⁷⁴ BOA. *TTD*. No.199. s. 65

12 medrese ve 1 buka vakfı kaydedilmişti. Bayburt Sancağında ise 4 medrese ve 1 muallimhane vakfı vardı. Eyalet genelinde toplam 20 medrese, 2 muallimhane, 2 mektep ve 1 buka vakfı vardı. Vakıflarda Erzurum ve Pasin sancaklarında toplam 43 akçe ücret alan 5 müderris, 20 akçe ücret alan 6 müteveli, 5 akçe ücret alan 4 nazır, 4 akçe ücret alan 2 cabi, 1 akçe ücret alan 1 türbehan, 5 akçe ücret alan 2 muallim, 1 akçe ücret alan 1 halife, 7 akçe ücret alan 4 cüzhan, 1 akçe ücret alan 1 faraş, 2 akçe ücret alan iki müezzin ve yine 2 akçe ücret alan iki imam görevlisi vardı. Sayıları kesin olarak tesbit edilememekle beraber toplam 10 akçe ücret alan talebeler medreselerde eğitim ve öğretimlerini sürdürmekteydiler. Vakıflarda bulunan toplam vazifeli sayısı 29 olarak görülmektedir. Bunların aldıkları toplam ücret ise 100 akçedir. Kemah Sancağı'nda ise 94.5 akçe ücret alan 9 müderris, 13 akçe ücret alan 6 müteveli, 5 akçe ücret alan 4 cüzhan ve 1 akçe ücret alan 1 faraş kaydedilmiştir. Vakıflarda tahsil gören öğrenci sayısı tesbit edilememiş olup aldıkları toplam ücret ise 14 akçe idi. Vakıflarda istihdam edilen toplam vazifeli sayısı 20 akçe iken bunlara ödenen toplam ücret ise 128,5 akçeydi. Bayburt sancağında ise toplam 21 akçe ücret alan 3 müderris, 7 akçe ücret alan 3 müteveli, 4 akçe ücret alan 2 muallim ve 1 akçe ücret alan 1 halife vazifelisi vardı. Talebe sayısı bilinmemekle beraber aldıkları ücret 7 akçe idi. Sancaktaki toplam vazifeli sayısı 9 iken, ödenen toplam ücret ise 40 akçe idi. Erzurum ve Pasin Sancaklarındaki medrese, mektep, muallimhane vakıflarına ait vakıf mülkleri ise şöyle idi. Sancaklarda bulunan toplam 10 köy, 36 dükkân, 3 çiftlik, 1 zemin, 5 hamam, 1 kervansaray, 2 değirmen, 4 para vakfı, 1 hane, 6 suyolu ve 1 bostan. Kemah Sancağında ise 26 köy, 2 çiftlik, 9 mezraa, 9 zemin, 2 değirmen, 2 suyolu ve 1 bostan vakıfların gelir getiren mülkleri arasındaydı. Bayburt Sancağında ise 15 köy, 11 dükkân, 2 çiftlik, 1 mezraa vakıfların mülklerini ve gelirlerini oluşturmaktaydı. Eyalet genelinde 51 köy, 45 dükkân, 7 çiftlik, 10 mezraa, 10 zemin, 5 hamam, 1 kervansaray geliri, 4 değirmen, 4 nakit para vakfı, 1 hane, 8 suyolu ve 2 bostan vakıfların mevkuflatını oluşturmaktaydı.

Vakıfların sahip oldukları gelirler ise sancaklara göre şöyle idi, Erzurum ve Pasin Sancaklarındaki medrese ve diğer eğitim kurumlarına ait toplam vakıf gelirleri 1540'ta 28.869 akçe iken 1591'de bu miktar 26.203 akçedir. 1581 Pasin

evkaf defterinde ise Erzurum merkezindeki Ahmediye ve Hatuniye Medreselerine ait kayıtlar bulunmamakla beraber Pasin Sancak merkezinde bulunan Kasım Bey Medresesi ve muallimhanelerle birlikte toplam 125.106 akçe geliri mevcuttu. Kemah Sancağında ise 1520'de toplam vakıf geliri 45.894 akçedir. Bayburt Sancağı'nda yine medrese ve muallimhane vakıflarının toplam geliri 1520'de 14.466 akçe idi.

Ü Ç Ü N C Ü B Ö L Ü M

ZAVİYE VE TEKKE VAKIFLARI

3. Zaviye ve Tekke Vakıfları

Arapça'da "toplamak, menetmek" manasında "zvy" kökünden türeyen zaviye kelimesi, "köşe, bucak, evin bir odası, geometride "açı" manasına gelmektedir. İstilah olarak, herhangi bir tarikata mensup dervişlerin, bir şeyhin idaresinde topluca yaşadıkları ve gelip geçen yolculara bedava yiyecek, içecek ve yatacak yer sağlayan yerleşme merkezlerinde veya yol üzerindeki bina yahut bina topluluğunu ifade etmektedir. Zaviye kelimesi X. asırdan beri böyle dini bir müessesenin adı olarak hankah, şavma, düveyre, dergâh, tekke, asitane gibi muhtelif tabirlerin belki en eskilerinden biri sıfatıyla rastlanmaktadır. Aslında bütün bu tabirlerin bazı önemsiz mimari ve teşkilat ayrılıklarının dışında değişik zaman ve zeminlerde aynı müesseseyi ifade ettikleri anlaşılmaktadır. Ancak Osmanlılarda XV. asrın sonlarından itibaren bu tabirler arasında, teşkilat ve vazife itibariyle bazı farklar ortaya çıkmış olup zaviye sırf şehir, kasaba ve köylerdeki tekkelerle, geçit, derbend ve yol üzerinde bulunan misafirhaneler için kullanılmıştır. Anadolu Selçuklu Devleti'nin dağılmasıyla uc bölgelerde istiklallerini ilan eden Türkmen Beyliklerinin, şeyhlerin manevi nüfuzlarından faydalanmak maksadıyla zengin vakıflara dayalı zaviyeler açtıkları, bu arada Osmanlı Beyliği'nin de aynı siyaseti güttüğü görülür. Bu zaviyeler sayesinde halkın birliğini sağladıkları gibi, iskân meselesini de büyük ölçüde çözmüşlerdir.¹

Osmanlılar ile birçok şeyh Horasan taraflarından gelip Anadolu'nun batı taraflarında yerleşmişlerdi. Bu yeni gelen dervişler bir kısmı gazilerle birlikte fetihlerde bulunmuş, bir kısmı da o civarda köylere veya tamamen boş ve تنها yerlere yerleşmişler, oralarda müridler ile beraber ziraat ve hayvancılıkla meşgul olmuşlardır. Onların, tercihan boş topraklar üzerinde kurdukları zaviyeler bu suretle büyük kültür, imar ve din merkezleri haline giriyordu. Bu zaviyelerin ordulardan daha evvel hudut boylarında gelip yerleşmiş olması, askeri harekâtı

kolaylaştıran sebeplerden biri oluyordu. Bu hizmetleri karşılığında dervişlere bir takım muafiyetler, haklar ve topraklar veriliyordu.²

Beylikler ve Osmanlıların ilk dönemlerinde dervişlerin düzenli bir geliri yoktu. Bunlar hayvancılık ve araziden açtıkları tarlaları işleyerek geçimlerini sağlıyorlardı. Bununla birlikte zaviyelere birtakım mülklerin bağlandığı da görülmektedir. Bunların idaresi ise zaviyedar denilen şeyhlerin elindeydi. Selçuklu ve Osmanlı zaviyeleri ekseriyetle mescid, tevhidhane, türbe, mezarlık, derviş ve misafir odaları, kütüphane, mutfak, erzak ambarları, hamam ve hayvanlar için ahır kısımlarından oluşuyordu. Osmanlılar devrinde Anadolu ve Rumeli'nin iskân ve şenlendirilmesinde çok önemli bir role sahip olan ve bulunduğu yerde halk üzerinde etkili olan zaviyeler karşılıklı kültür alışverişinin bulunduğu yerler olma özelliğine de sahipti. Ancak Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde artık üstlendikleri misyonu kaybeden ve gittikçe bozulan zaviyeler, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan sonra ortadan kaldırılacaklardır.³

3.1. Erzurum ve Pasin Zaviye ve Tekkeleri

Tahrir kayıtlarından anlaşıldığına göre XVI. yüzyılda Erzurum ve Pasin'de toplam altmış bir zaviye ve bir tekke mevcuttu. Zaviyelerin dokuz tanesi Erzurum merkezinde, bir tanesi de Pasin merkezinde bulunmaktaydı. Bunların büyük çoğunluğu Horasan erenlerinin burada kurmuş olduğu zaviyelerdi. Zamanla birçok zaviyenin bulunduğu yerler, kurulan zaviye şeyhlerinin isimlerini alan köy yerleşmeleri halini almışlardı.

3.1.1. Saltuk Gazi Zaviyesi

Saltuklu Sultanlarından Melik Saltuk Gazi tarafından Erzurum iç kalede yapılmış olan zaviyenin padişah tarafından vakfedilmiş evkafı, Erzurum'a bağlı Sitavuh (Yolgeçti) köyünün 1.550 akçelik hâsılı, Kuzey Pasin'e bağlı Ketvan

¹ Ahmet Yaşar Ocak, Suraiya Farooqi, "Zaviye". *İ.A.c.XIII*. MEB.Yay. İstanbul 1986. s.468-470.

² Ömer Lütfi Barkan, "Osmanlı İmparatorluğunda Bir İskân ve Kolonizasyon Metodu Olarak Vakıflar ve Temlikler I, İstila Devirlerinin Kolonizatör Türk Dervişleri ve Zaviyeler". *VD.c.II*. Ankara 1942.s.284-290.

³ Keleş, *Erzurum Vakıfları*. s. 63.

(Yastıktepe) köyünün 4.500 akçelik hâsılı, Yine Erzurum'a bağlı Sürbehan (Demirdöven) köyünün 4.500 akçelik hâsılı ve Erzurum şehrinde bulunan 300 akçe hâsıllı 1 çiftlik oluşturmaktaydı⁴.

Toplam 15.500 akçe vergi gelirine sahip olan zaviyenin masraflarını ise günlük 8 akçelik meşihat ve nezaret giderleri, günlük 2 akçe tevliyet gideri, iki nefer için günlük 2 akçelik cibayet gideri, günlük 2 akçelik imamet ve muallim gideri, günlük 1 akçelik müezzin gideri, günlük 1 akçelik halife ve türbehan gideri, günlük 5 akçelik ekmek, 2 akçelik hinta, 2 akçelik pirinç 4 akçelik guşt ve revgan, 2 akçelik asel, piyaz ve nohud, günlük 3 akçelik nemek ile günlük 2 akçelik tabbah ve habbaz ile günlük 2 akçe saraç ve hasır giderleri mevcuttu⁵.

1581'de yıllık geliri 10.000 akçe olan Tünbek köyünün malikane hissesi vakfedilmişti. Bu gelirden zaviyenin ihtiyaçları karşılandıktan sonra 5.500 akçe ise gelir fazlası olarak kaydedilmiştir.

1591'de ise zaviyenin evkafı sadece 8.950 akçe vakıf malikânesi olan Sitavuh köyü⁶ ile şehir merkezinde bulunan 300 akçe gelirli bir çiftlikten oluşmaktaydı⁷. 1540'da evkaf olarak kaydedilen Sürbehan ve Ketvan köylerinin gelirleri ise bu tahrirde zaviye vakfına dâhil edilmemiştir. Toplam vakıf geliri ise 9.250 akçeden ibaretti. Vâkıfı ise padişah III. Murad olarak kaydedilmişti.

3.1.2. Haydarhane Zaviyesi

Günümüze ulaşamayan ve Erzurum şehir merkezince bulunan Haydarhane Zaviyesinin vâkıfı 1540'da Kanuni Sultan Süleyman olarak kaydedilmiştir.

Evkafı ise, Erzurum'a bağlı Mülk (Mülk) köyünün 2.000 hâsıllık malikânesi, Küçük Tuy (Küçük Tuy) köyünün 1.000 akçelik malikânesi, Hayranlı Kendi köyünün 2.080 akçelik malikânesi Künbed (Künbed) köyünün 1.000 akçelik malikânesi, Mahanda köyünün 1.503 akçelik malikânesi ile Meşhedlü köyünün 2.000 akçelik malikânesidir.

⁴ İbrahim Hakkı Konyalı, *Abideleri ve Kitabeleri İle Erzurum Tarihi*. Erzurum Tarihi Araştırma ve Tanıtma Derneği Yay. İstanbul 1960. s.64

⁵ BOA. *TTD*. No.199. s.7. BOA. *TTD*.No.205.s.22.

⁶ TKGM. *TTD*.No.41.s.25a

⁷ TKGM. *TTD*.No.41.s.87a

Toplam vakıf geliri 9.588 akçe olan zaviyenin masrafları ise günlük 3 akçe meşihat, günlük 1 akçe tevliyet, günlük 3 akçe guş, nemek ve revgan ile 1 akçe rakabe ve 2 akçe günlük tabbahiyet ve habbaz masraflarıdır⁸.

1591’de ise zaviyenin evkafı, 5.500 akçe malikâne hâsıllı Mülk köyü⁹, 450 akçe malikâne geliri ile Küçük Tuy Köyü¹⁰, 2.600 akçe vakıf malikanesi ile Hayranlı Kendi köyü¹¹, 3.600 akçe malikane geliri ile Künbet köyü¹², 3.400 akçe malikanesi ile Makara köyü¹³ ve 5.200 akçe malikanesi ile Meşhedlü köyünden¹⁴ oluşmaktaydı vakfın toplam geliri ise 20.750 akçe idi. Vakfın daha sonraki yüzyıllarda da faaliyetlerini sürdürdükleri görülmektedir.¹⁵

3.1.3. Abdurrahman Zaviyesi

Tahrir kaydında “Cibal-i Alemdar Hızır b. Resul” kaydı bulunan zaviye, Erzurumun 2 km. yakınında türbesi bulunan Abdurrahman Gazi’nin ismine izafeten verilmiştir.

Zaviyenin evkafı, Erzurum’a ait 500 akçe gelirli dabağ mezrasının geliri, Erzurum şehir merkezindeki Gülizar çiftliğine ait 720 akçelik hâsılı, Erzurum şehrindeki 20 kilelik ve 50 akçelik hâsılı olan zemin geliri, yine Erzurum şehirde mevcut 30 akçe gelirli değirmen, Erzurum şehir merkezindeki bir mezranın 300 akçe gelirinden ile oluşmaktaydı. Zaviyenin toplam geliri 1.400 akçe olup masrafları ise günde iki akçe meşihat masrafı ve yine günde iki akçe ile makulat giderlerini kapsamaktaydı¹⁶.

1591’de ise zaviye 2.400 akçelik Merase köyü ile¹⁷ şehir merkezinde bulunan 720 akçe gelirli Konk mezrası¹⁸ ve yine şehir merkezinde bulunan bir adet zeminden ibaret vakfa sahipti. Vakfın toplam geliri ise 3.120 akçe olup

⁸ BOA. *TTD*. No.199. s. 7

⁹ TKGM. *TTD*.No.41.s31/a

¹⁰ TKGM. *TTD*.No.41.s54/a

¹¹ TKGM. *TTD*.No.41.s52/a

¹² TKGM. *TTD*.No.41.s49/b

¹³ TKGM. *TTD*.No.41.s51/b

¹⁴ TKGM. *TTD*.No.41.s53/b

¹⁵ BOA. *CD*. Ev.No.4820, BOA. *CD*. Mf. No.4066

¹⁶ BOA. *TTD*. No.199. s. 8. BOA. *TTD*.No.205.s 23.

¹⁷ TKGM. *TTD*.No.41.s17/b

¹⁸ TKGM. *TTD*.No.41.s87/a

zaviyenin meşihatlık görevini ise Şeyh Bayezid yürütmekteydi. Vakfın masrafları hakkında ise bir kayıt yoktur. Vakfın müteakip yüzyıllar içerisinde de faaliyetlerini sürdürmeye devam ettiği arşiv kayıtlarından anlaşılmaktadır¹⁹. Kayıtlardan 1.780 yılına kadar Marifetname isimli ünlü eserin müellifi İbrahim Hakkı Efendi'nin vakfın zaviyedarlığını yaptığı anlaşılmaktadır. Kendisinden sonra ise bu görevin, oğulları İsmail, Fehmi, Mehmed Şakir ve amcası oğlu Yusuf Halife'ye tevcih edildiği görülmektedir.²⁰

3.1.4. Ebu İshak Kaziruni Zaviyesi

Erzurum şehir merkezinde bulunan Ebu İshak zaviyesinin evkafı Kanuni Sultan Süleyman tarafından vakfedilmişti. Erzurum şehir merkezinde bulunan iki adet çiftlik ve bir adet hamam zaviyenin vakıfları arasında olup toplam gelir 1.440 akçe idi. Zaviyenin meşihatlık görevini Seyyid Şeyh Han Veled-i Seyit Kasım isimli kişi yürütürken, meşihatlık görevinin karşılığında günde 1 akçe gelir almaktaydı. Zaviyenin diğer bir masrafı ise günde 2 akçe ile makulat oluşturmaktaydı²¹.

1591'de Erzurum'da bulunan 1.440 akçe gelirli iki çiftlik ve 1 hamamdan²² ibaret olup zaviyenin şeyhliğini ise Şeyh Abdullah yürütmekteydi.

3.1.5. Hasan Basri Zaviyesi

Erzurum şehrinde bulunan zaviyenin şehir merkezinde bulunan iki adet çiftlik vakfı bulunmaktaydı. Kanuni Sultan Süleyman tarafından vakfedilen bu çiftliklerin gelirleri toplam 1.440 akçe olup, masrafları ise günlük iki akçe meşihat görevi ve günlük 2 akçe ile makulat oluşturmaktaydı. Zaviyenin şeyhliğini ise Derviş Vakkas Veled-i Hamza yürütmekteydi²³.

1591 tahririne göre zaviyenin evkafı şehir merkezinde bulunan iki çiftlikten oluşmaktaydı. Vakfın geliri 1.440 akçe olup masrafları hakkında bir

¹⁹ BOA. CD. Mf,832, , BOA. CD. Mf.No.7349, BOA. CD.Mf.No.7357, BOA. CD. Ev,25195, BOA. CD. Ev,16587

²⁰ BOA. CD. Mf,7349, BOA. CD. Mf,7357

²¹ BOA. TTD. No.199. s. 8. BOA. TTD.No.205.s 23.

²² TKGM. TTD.No.41.s87/a

²³ BOA. TTD. No.199. s. 9. BOA. TTD.No.205.s 23.

bilgi mevcut değildir. Zaviyenin şeyhlik görevini ise Derviş Muradi yürütmekteydi.²⁴

3.1.6. Abbas Şeyh Zaviyesi

Erzurum şehir merkezinde bulunan zaviyenin evkafı şehir merkezinde bulunan 720 akçelik çiftlikten oluşmaktaydı. Vâkîfî Kanuni Sultan Süleyman olan zaviyenin masrafları ise günlük 1 akçe ile meşihat ve günlük 1 akçe ile makulat giderlerinden oluşmaktaydı²⁵.

1591'de ise zaviyenin evkafı 1540 tahririnde kaydedildiği gibi Erzurum şehir merkezinde bulunan bir çiftlikten ibaretti. Zaviyenin geliri tahrir defterinde 7.200 akçe olarak kaydedilmekle beraber bir çiftlik vakfı için çok yüksek bir rakamı ifade etmektedir. Bir önceki tahririn kayıtları da göz önüne alınırsa rakamın muhtemelen 720 olması gerekirken kâtibin bir hatasıyla rakam böyle yazılmış olmalıdır. Vakfın giderleri hakkında bir bilgi mevcut olmayıp meşihatlık görevi ise Derviş İshak tarafından yürütülmekteydi²⁶.

3.1.7. Kılıç Derviş Zaviyesi

Erzurum şehir merkezinde bulunan zaviyenin şeyhliği Bayram Şeyh tarafından yürütülmekteydi. 1540'da Padişah tarafından vakfedilen Erzurum'da 720 akçe hâsıllı çiftlik vakfı bulunan zaviyenin giderleri ise günlük 1 akçe ile meşihat ve yine günlük 1 akçe ile makulat giderleri oluşturmaktaydı²⁷.

1591'de zaviyeye 720 akçelik bir çiftlik vakf edilmiş olup zaviyenin şeyhlik görevini ise Bayram Şeyh İsimli bir zat yürütmekteydi.²⁸

3.1.8. Mehdi Şeyh Zaviyesi

Erzurum şehir merkezinde bulunan zaviyenin şeyhlik görevini Derviş Can Ahmed Veled-i Ahi Mehmed yürütmekteydi. 1540'da Kanuni Sultan Süleyman'ın

²⁴ TKGM. *TTD*.41.s.87a.

²⁵ BOA. *TTD*. No.199. s. 9. BOA. *TTD*.No.205.s 23.

²⁶ TKGM. *TTD*.41.s.87b

²⁷ BOA. *TTD*. No.199. s. 9. BOA. *TTD*.No.205.s 23.

²⁸ TKGM. *TTD*. 41. s.87b.

vakfettiği 1.440 akçelik Erzurum merkezinde bulunan iki adet çiftlik, zaviyenin vakıf gelirlerini oluşturmaktaydı. Vakfın masraflarını ise günlük 1 akçe ile meşihat ve günlük 3 akçe ile makulat giderleri oluşturmaktaydı²⁹.

1591'de zaviyenin geliri bir önceki tahrirde olduğu gibi 1.440 akçe idi. Giderleri kaydedilmeyen zaviyenin meşihatlık görevini ise Şeyh Hıdır yürütmekteydi³⁰.

3.1.9. Yoncalık Zaviyesi

1540'da Erzurum'a tabi Serçeme nahiyesinde bulunan Yoncalık (Yoncalık) köyünde bulunmaktaydı. Zaviye şeyhliğini Sultan Veled isimli kişinin yaptığı zaviyenin padişah tarafından vakfedilen evkafı Yoncalık köyünde bulunan 720 akçelik hâsıla sahip çiftlikten ibaretti. Zaviyenin masrafları ise günlük bir akçe ile meşihatlık ve yine günlük bir akçe ile makulat giderleri oluşturmaktaydı³¹.

1591'de Yoncalık köyünde bulunan zaviyenin toplam geliri 720 akçe olup bunu köye ait bir çiftlik ve çayır'dan sağlamaktaydı. Zaviyenin meşihatlık görevi ise Üvez oğlu Sultan tarafından yürütülmekteydi.³²

3.1.10. Künbed Zaviyesi

Erzurum'un Mürs Kulu nahiyesine tabi Künbed (Künbed) köyünde bulunan zaviyenin şeyhliğini Derviş Kara Şeyh Veled-i Ali yürütmekteydi. 1540'da Padişah Kanuni Sultan Süleyman evkafı olan ve aynı köyde bulunan 720 akçelik hâsıllı çiftlik vakfına sahip zaviyenin masrafları ise günlük 1 akçe ile meşihatlık ve yine günlük 1 akçe ile makulat oluşturmaktaydı³³.

1591'de zaviye yine köye ait bir çiftlik vakfına sahipti. Toplam gelir 720 akçe idi. Zaviyenin şeyhliği ise Derviş Mehmed tarafından yürütülmekteydi.³⁴ Vakfın XIX. yüzyıla kadar faal olduğu görülmektedir.³⁵

²⁹ BOA. *TTD*. No.199. s. 9. BOA. *TTD*.No.205.s 23.

³⁰ TKGM. *TTD*. 41.s.87b.

³¹ BOA. *TTD*. No.199. s. 10. BOA. *TTD*.No.205.s 86.

³² TKGM. *TTD*.No.41.s.68/a

³³ BOA. *TTD*. No.199. s. 10. BOA. *TTD*.No.205.s 62.

³⁴ TKGM. *TTD*. 41.s.49b.

3.1.11. Çiçekli Zaviyesi

Erzurum'un Mürs Kulu nahiyesine bağlı Çiçekli köyünde bulunan zaviyenin şeyhliğini Derviş Mezid Veled-i Hasan yürütmekteydi. Çiçekli köyünde bulunan 720 akçelik padişah evkafı olan çiftlik, zaviyenin vakfını oluşturmaktaydı. Çiçekli zaviyesi vakfının gideri ise günlük bir akçe ile meşihat ve yine günlük 1 akçe ile makulattan ibaretti³⁶.

3.1.12. Cinis Zaviyesi -I

1540'ta Erzurum'a bağlı Cinis (Ortabahçe) köyünde bulunan dört zaviyeden biri olan bu zaviye, aynı köyde bulunan 1.025 akçelik bir buçuk çiftlik evkafına sahipti. Zaviyenin şeyhliğini ise Derviş Hasan ve Derviş Sultan yürütmekteydi. Cinis zaviye vakfının masrafları ise günlük iki akçe şeyhlik vazifesi ve bir akçe makulat giderleri olarak kaydedilmiştir.³⁷

1591'de ise zaviyenin evkafı bir çiftlik miktarına, geliri ise 720 akçeye düşmüştü. Zaviyenin meşihatlık görevini ise Mehmet Hasan isminde bir kişi yürütmekteydi³⁸.

3.1.13. Cinis Zaviyesi – II

Cinis köyüne ait ikinci zaviye olan vakfın geliri 1.440 akçelik iki çiftlikten karşılanmaktaydı. Şeyhlik görevi ise Derviş Oruç Ali ve Derviş Hamza tarafından yürütülmekteydi. Zaviyenin giderleri ise yevmi 3 akçe ile meşihatlık ve yevmi 1 akçe ile makulattan ibaretti³⁹.

Zaviyenin 1591'de meşihatlık görevini Derviş Ahmed veled-i Derviş İlyas yürütmekteydi. Zaviyenin evkafı bir buçuk çiftlik olup geliri ise 1.025 akçe olarak kaydedilmişti⁴⁰.

³⁵ BOA. CD. Ev.No.13.986

³⁶ BOA. TTD. No.199. s. 10. BOA. TTD.No.205.s 23.

³⁷ BOA. TTD. No.199. s. 10 BOA. TTD.No.205.s 55

³⁸ TKGM. TTD. 41.s.46b.

³⁹ BOA. TTD. No.199. s. 10. BOA. TTD.No.205.s 55.

⁴⁰ TKGM. TTD. 41.s.46b.

3.1.14. Cinis Zaviyesi – III

Cinis'in üçüncü zaviyesinin şeyhliğini ise Derviş Veled-i Pir Emin yürütmekteydi. Zaviye vakfının gelirlerini aynı köyün içinde bulunan 1.440 akçelik iki çiftlik karşılamaktaydı. Zaviyenin giderleri ise yevmi 2 akçe ile meşihatlık ve 2 akçe ile makulattan oluşmaktaydı⁴¹.

1591'de köye ait iki çiftlik ve çayırdan oluşan vakfi toplam 1.440 akçe idi. Zaviyenin meşihatlık görevi ise Derviş Sinan ve Derviş Ali tarafından müştereken yürütülmekteydi.⁴²

3.1.15. Cinis Zaviyesi -IV

1591'de Cinis zaviyesinin toplam vakıf geliri 720 akçe olup zaviye bu gelirini köye ait bir çiftlik ve çayırdan sağlamaktaydı. Zaviyenin meşihatlık görevini ise Derviş Rıza ve Mustafa isimli kişiler müştereken yürütmekteydiler. Zaviyenin vâkıfı ve giderleri hakkında herhangi bir bilgi mevcut değildir.⁴³

3.1.16. Dirvas Zaviyesi

1540'da şeyhliği Derviş İsa tarafından yapılan zaviye, Erzurum'a bağlı Dirvas köyünde bulunmaktaydı. Vakıf geliri, köye ait 720 akçe gelimli bir çiftlik tarafından karşılanmaktaydı. Zaviyenin masrafı ise, meşihat için günlük 1 akçe ve makulat için günlük 1 akçeden ibaretti⁴⁴.

1591'de ise zaviye yine bulunduğu köye ait 720 akçe hâsıllı bir çiftlik vakfına sahipti. Zaviyenin şeyhliğini ise Yar Ahmed isimli bir kişi yürütmekteydi⁴⁵.

3.1.17. Şeyh Ali Zaviyesi

Erzurum'a bağlı Cinis (Ortabahçe) köyünde olan zaviyenin kurucusu aynı zamanda zaviyenin de şeyhliğini yapan Derviş Ali olarak kaydedilmiştir.

⁴¹ BOA. *TTD*. No.199. s. 11. BOA. *TTD*.No.205.s 55.

⁴² TKGM. *TTD*.No.41.s46/b

⁴³ TKGM. *TTD*.No.41.s46/b

⁴⁴ BOA. *TTD*. No.199. s. 11. BOA. *TTD*.No.205.s 79.

⁴⁵ TKGM. *TTD*. No. 41.s.64a.

1540'da vakıf malları, Kanuni Sultan Süleyman tarafından vakfedilen köye ait 720 akçelik bir çiftlikten oluşmaktaydı. Vakfın giderleri ise tek kalem olarak meşihat gideri günlük iki akçeden ibaretti⁴⁶.

3.1.18. Nerdiban Zaviyesi – I

Erzurum'a bağlı Nerdiban (Merdivenköy) köyünde bulunan zaviyenin şeyhlik görevi Derviş Muaz Veled-i Bekir tarafından yürütülmekteydi. Vakfın geliri ise Nerdiban köyüne ait 720 akçe hâsıllı bir çiftlik tarafından karşılanmaktaydı⁴⁷. Zaviyenin masrafları ise 1 akçe yevmiye ile meşihatlık ve 1 akçe yevmiye ile makulat giderlerinden oluşmaktaydı⁴⁸.

1591'de ise zaviyenin 1.200 akçelik bir çiftlik ve çayır evkafı mevcuttu. Zaviye şeyhliğini ise Derviş Şeyh isimli bir zat yürütmekteydi. Zaviyenin giderleri hakkında başka bir bilgi mevcut değildir⁴⁹. Zaviye müteakip yüzyıllarda da varlığını devam ettirmiştir⁵⁰.

3.1.19. Nerdiban Zaviyesi – II

Zaviye, Nerdiban köyünde kurulan ikinci zaviye olup şeyhlik görevi Abdullah Veled-i Şeyh Hasan tarafından yürütülmekteydi. 1540'da vakfın geliri köy içerisindeki 720 akçelik çiftlikten karşılanmakta olup gider ise meşihatlık görevi karşılığı günlük 1 akçe olarak kaydedilmişti⁵¹.

1591'de ise zaviyenin şeyhliğini Derviş Nurullah isimli bir zat yürütmekteydi. Zaviyenin evkafı ise Nerdiban köyüne ait bir çiftlikten ibaretti. Vakıf geliri ise 720 akçe olup kayıtlarda başka görevlilerin olduğuna dair bir ifade mevcut değildir.⁵²

⁴⁶ BOA. *TTD*. No.199. s. 11

⁴⁷ BOA. *TTD*. No.199. s. 11

⁴⁸ BOA. *TTD*. No.199. s. 11. BOA. *TTD*.No.205.s 57.

⁴⁹ TKGM. *TTD*. 41.s.46b.

⁵⁰ BOA. *CT*. Ev.4682,

⁵¹ BOA. *TTD*. No.199. s. 11. BOA. *TTD*.No.205.s 57.

⁵² TKGM. *TTD*.No.41.s46/b

3.1.20. Özbek Zaviyesi – I

Erzurum'un Mürs Kulu nahiyesine bağlı Özbek (Özbek) köyünde kurulan zaviyenin vakıfları ise köye ait biri 720 akçelik çiftlik, diğeri ise Padişah tarafından vakfedilen 360 akçelik yarım çiftliktir.

1540'da zaviyenin şeyhlik görevi Derviş Melek Veled-i Mehmed tarafından yapıldığı kaydedilmiş olup ayrıca zaviyede görevli Mevlana Kutlu Bey isminde bir de imam bulunmaktaydı. Zaviyenin giderleri ise günlük 1 akçe imamet masraflarından oluşmaktaydı⁵³.

1591'de zaviye bulunduğu köye ait 720 akçe gelirlili bir çiftlik ve değirmen evkafına sahipti. Zaviyenin meşihatlığını ise Derviş Nimet yürütmekteydi.⁵⁴ Vakfi XVI. asırdan sonra da faaliyetlerini sürdürdüğü arşiv kayıtlarından ortaya çıkmaktadır⁵⁵.

3.1.21. Özbek Zaviyesi – II

Mürs Kulu nahiyesine bağlı Özbek köyünün ikinci zaviyesi olan, Özbek zaviyesinin şeyhliğini Derviş İsmail isimli kişi yürütmekteydi. 1540'ta zaviyenin vakıf geliri, padişahın vakfettiği Özbek Köyüne ait 720 akçelik bir çiftlik ve çayırda oluşmaktaydı. Gider ise günlük 1 akçe ile meşihat gideri kaydedilmişti⁵⁶.

1591'de bu zaviyenin evkafı bir çiftlik ve bir değirmenden oluşmaktaydı. Toplam vakıf geliri ise 720 akçe idi. Zaviyenin meşihatlık görevini ise Mehmed veled-i Emin isimli bir zat yürütmekteydi. Zaviyenin giderleri hakkında ise herhangi bir bilgi mevcut değildir.⁵⁷ Vakıf sonraki yüzyıllarda da faaliyetlerine devam etmiştir.⁵⁸

3.1.22. Haydarhane Zaviyesi

Erzurum Mürs Kulu nahiyesine bağlı olan Haydari (Dereboğaz) köyünde bulunmaktaydı. 1540'da şeyhlik görevi Derviş Can Hasan tarafından yürütülen

⁵³ BOA. *TTD*. No.199. s. 12. BOA. *TTD*.No.205.s 23.

⁵⁴ TKGM. *TTD*. 41.s.51a.

⁵⁵ BOA. *CD*. *Mf*,4148, BOA. *CD*. *Mf*,7892. BOA. *İE*. *Ev*.4790.BOA.

⁵⁶ BOA. *TTD*. No.199. s. 12. BOA. *TTD*.No.205.s 23.

⁵⁷ TKGM. *TTD*.No.41.s51/a

⁵⁸ BOA. *İE*. *Ev*.No.4790

zaviyenin vakıf gelirini ise Haydari köyünün 2.880 akçelik malikânesi karşılamaktaydı. Zaviyenin giderleri, günlük 3 akçe meşihat ve 50 akçe makulat masrafları olarak kaydedilmiştir⁵⁹.

1591’de ise Haydarhane zaviyesine, 2.600 akçe vakıf malikânesi ile Haydari köyü vakfedilmişti. Zaviye ile ilgili başka bir bilgi mevcut değildir⁶⁰.

3.1.23. Ketonos Zaviyesi -I

1540’da evkafı Kanuni Sultan Süleyman tarafından yapılan zaviyenin vakıf gelirlerini Ketonos köyünde bulunan 1.440 akçe gelirlili iki çiftlik ve bir çayır karşılamaktaydı. Zaviyenin şeyhliğini ise Derviş Emin Şeyh yürütmekteydi. Zaviyenin giderleri ise günlük 2 akçe ile meşihat ve yine günlük iki akçe ile makulat olarak kaydedilmişti⁶¹.

1591’de Ketonos zaviyesi için Ketonos (Taşpınar?) köyünde üç çiftlik ve bir değirmen vakfedilmişti. Zaviyenin vâkıfı Padişah III. Murad olarak kaydedilmiş olup toplam 1.440 akçelik gelire sahipti. Zaviyenin meşihatlık görevini ise Derviş Ali veled-i Mustafa yürütmekteydi. Zaviyenin masrafları ile ilgili bir bilgi mevcut değildir.⁶²

3.1.24. Ketonos Zaviyesi – II

Erzurum’un Çermelü nahiyesine bağlı Ketonos köyünde bulunmaktaydı. Zaviyenin şeyhliği ise Derviş Baba Ahmed Veled-i Kul tarafından yürütülmekteydi.

1540’da evkafı padişah tarafından vakfedilen zaviyenin gelirleri Ketonos köyünde bulunan 720 akçelik çayır ve çiftlikten karşılanmaktaydı. Zaviyenin masrafları ise günlük iki akçe yevmiyeli meşihat giderinden oluşmaktaydı⁶³.

⁵⁹ BOA. *TTD*. No.199. s. 12. BOA. *TTD*.No.205.s.61.

⁶⁰ TKGM. *TTD*. 41.s.49b.

⁶¹ BOA. *TTD*. No.199. s. 12. BOA. *TTD*.No.205.s.72.

⁶² TKGM. *TTD*.No.41.s59/a

⁶³ BOA. *TTD*. No.199. s. 13. BOA. *TTD*.No.205.s.72.

1591’de zaviyenin evkafı köyde bulunan bir çiftlik, bir çayır ve bir de değirmenden ibaretti. Vakfın toplam geliri ise 720 akçe idi. Zaviyenin meşihatlık görevini ise Derviş Mehmed yürütmekteydi⁶⁴.

3.1.25. Çermik Zaviyesi

Erzurum’a bağlı Mürs Kulu nahiyesinde bulunan Çermik köyünde kurulmuştu. 1540’da zaviyenin şeyhliği Derviş İsa tarafından yürütülmekte olup evkafı padişah tarafından vakfedilen ve Çermik köyüne ait olan 1.720 akçelik iki çiftlik ve çayırlardan müteşekkildi. Çermik zaviyesinin mesarifi ise günlük 2 akçe ile meşihat ve yine günlük 2 akçe ile makulat giderlerinden oluşturmaktaydı⁶⁵.

3.1.26. Ortuzi Zaviyesi – I

Mürs Kulu nahiyesinin Ortuzi (Uzunyayla) köyünde bulunan zaviyenin 1540’da şeyhliğini Derviş Hüseyin Veled-i Ümidim isimli kişi yürütmektedir. Zaviyenin vakfı Kanuni Sultan Süleyman tarafından vakfedilen 1.440 akçelik çiftlik ve çayırdan ibaretti. Zaviyenin masrafı ise meşihatlık görevi için günlük 2 akçe ile malukat için günlük 2 akçe giderlerinden oluşmaktaydı⁶⁶.

1591 tahririnde zaviyenin 1.100 akçe hâsıllı bir buçuk çiftlikten müteşekkil bir vakfı mevcuttu. Zaviyenin şeyhlik görevlerini ise Derviş Veli, Ferit ve Hüseyin adlı kişiler yapmaktaydılar. Tahrir kayıtlarında köyün yakınlarında kurulduğu ifade edilmektedir⁶⁷. Vakfın XIX. yüzyıla kadar varlığını devam ettirdiği görülmektedir.⁶⁸

3.1.27. Ortuzi Zaviyesi – II

Mürs Kulu nahiyesinin Ortuzi (Uzunyayla) köyünde bulunan ikinci zaviyenin vâkıfı belli değildir. 1540’da Toplam vakıf geliri 720 akçe olan zaviyenin masrafları ise meşihata ayrılan günlük 1 akçeden ibaretti⁶⁹.

⁶⁴ TKGM. *TTD*.No.41.s33/a, BOA. *TTD*.No.205.s 72.

⁶⁵ BOA. *TTD*. No.199. s. 12 BOA. *TTD*.No.205.s 59.

⁶⁶ BOA. *TTD*. No.199. s. 13. BOA. *TTD*.No.205.s 33.

⁶⁷ TKGM. *TTD*. 41. s.21a.

⁶⁸ BOA. *CD*. Ev.No.13119

⁶⁹ BOA. *TTD*. No.199. s. 21

1580'de evkafı aynı köyde bir çiftlik ve çayırdan ibaret olup yıllık gelirleri 720 akçe idi. Bu gelirden günlük 2 akçesi zaviyenin şeyhi Hurşid oğlu şeyh Nîmet'e günlük bir akçe de hem bekçilik hem de cüzhanlık vazifesini yapan kişiye veriliyordu.⁷⁰

3.1.28. Canvıran Zaviyesi

Erzurum'un Çermelü nahiyesinin Canvıran (Canören) köyünde bulunan zaviyenin şeyhliğini Pir Derviş isimli kişi yapmaktaydı. 1540'da Canvıran köyündeki 720 akçeli çayır ve çiftlik zaviyenin evkafı olarak kaydedilmiştir. Zaviye masrafı ise meşihat giderleri için günlük iki akçedir⁷¹.

1591'de ise zaviyenin şeyhlik görevini Derviş Hüseyin ve Üvez isimli kişiler yürütmektedirler. Evkafı köye ait 720 akçelik bir çiftlik oluşturmaktaydı⁷².

3.1.29. Turhas Zaviyesi

Evkafını padişahın vakfettiği zaviye, serçeme nahiyesine bağlı Turhas köyünde bulunmaktaydı. 1540'da zaviyenin vakıf gelirleri ise aynı köye ait 720 akçe hâsıllı bir çiftlik ve çayırdan elde edilmekteydi. Vakfın masrafları ise meşihat için günlük 1 akçe giderden ibaretti. Zaviyenin şeyhliğini ise Derviş Abdi isimli bir kişi yürütmekteydi⁷³.

3.1.30. Tebrizcik Zaviyesi

Çermelü nahiyesine bağlı Tebrizcik (Tebrizcik) köyünde bulunan zaviyenin şeyhliğini Derviş Sarı Ali yürütmekteydi. 1540'da zaviyenin evkafını ise Tebrizcik köyüne ait bir çiftlik ve bir adet çayır oluşturmaktaydı. Toplam 720 akçe geliri olan vakfın giderleri ise günlük bir akçe ile meşihat masraflarından oluşmaktaydı⁷⁴.

⁷⁰ Keleş, *Erzurum Vakıfları*. s.69. TKGM. *TTD*, No: 537, s. 6a.

⁷¹ BOA. *TTD*. No.199. s. 12. BOA. *TTD*.No.205.s 74.

⁷² TKGM. *TTD*.No.41.s.60a.

⁷³ BOA. *TTD*. No.199. s. 13

⁷⁴ BOA. *TTD*. No.199. s. 13. BOA. *TTD*.No.205.s 59.

1591’de ise zaviye 720 akçelik bir çiftlik ve bir çayır vakfına sahipti. Zaviyenin şeyhliğini ise Yar Ali Şeyh yürütmekteydi⁷⁵. Vakıf sonraki yüzyıllarda da faaliyetlerini sürdürmüştür.⁷⁶

3.1.31. Söğütlü Zaviyesi

Çermelü nahiyesine bağlı Söğütlü (Söğütlü) köyünde bulunan zaviyenin, 1540’da aynı köyde bulunan 720 akçe gelirli çiftlik ve çayırdan oluşan evkafı vardı. Zaviye şeyhliğini Derviş Şehsuvar Veled-i Şeyh Mehmed’in yaptığı zaviyenin masrafı ise günlük 1 akçe olan meşihatlık tahsisatından ibaretti⁷⁷.

1580’de zaviyeye yıllık geliri 1.440 akçe olan bir çiftlik ile bir çayırılık vakfedilmiştir. Vakıf gelirlerinin diğer zaviyelerin iki katı olduğuna bakılırsa, bu zaviye oldukça büyük bir zaviyedir. Zaviyenin vâkıfı belli olmadığı gibi görevlileri ve harcamaları da defterde açıklanmamıştır.⁷⁸

1591’de Derviş Şehsuvar zaviyenin şeyhlik görevini yapmaktaydı. Evkafı köye ait bir çiftlik ve çayırdan ibaretti. Zaviye vakfının masraflarının neler olduğu hakkında herhangi bir bilgi mevcut değildir⁷⁹.

3.1.32. Tosik Zaviyesi

Şeyhliğini Derviş Taştan isimli kişinin yaptığı zaviyenin evkafı padişah tarafından vakfedilmişti. 1540’da Tosik (Kavaklıdere) köyünün 2.000 akçe hâsıllı malikânesinden gelirini karşılayan zaviye, gider olarak günlük 2 akçe meşihat ve senelik 1.280 akçe makulat masrafı kaydedilmiştir⁸⁰.

1591’de Tosik zaviyesine 4.350 akçelik malikânesi ile kurulduğu köy vakfedilmişti. Zaviye hakkında başka bir bilgi yoktur.⁸¹ Zaviyenin müteakip

⁷⁵ TKGM. *TTD*. No. 41.s.48a.

⁷⁶ BOA. *İE*. Ev.3800.

⁷⁷ BOA. *TTD*. No.199. s. 13. BOA. *TTD*.No.205.s 77.

⁷⁸ Keleş, *Erzurum Vakıfları*, s.82. TKGM, *TTD*, No: 537, s. 9a.

⁷⁹ TKGM. *TTD*. 41.s.61b.

⁸⁰ BOA. *TTD*. No.199. s. 14. BOA. *TTD*.No.205.s 38.

⁸¹ TKGM. *TTD*.No.41.s33/a

yüzyıllarda da faaliyetlerini sürdürmüş olduğu arşiv kayıtlarından ortaya çıkmaktadır⁸².

3.1.33. Gayb Er Zaviyesi

Şehir merkezinde nerede bulunduğunu tespit edemediğimiz Gayb Er zaviyesinin vakfı Erzurum şehrinde bulunan 720 akçelik bir çiftlikten karşılanmaktaydı. 1540'da şeyhlik görevini yapan kişinin kaydedilmediği zaviyenin masrafı ise günlük 1 akçe ile meşihatlık görevinin giderlerini kapsamaktaydı⁸³.

1591'de ise zaviye şehir merkezinde bulunan 720 akçelik bir çiftlik vakfına sahipti.⁸⁴

3.1.34. Arzutı Zaviyesi

Erzurum'a tabi Arzutı (Yeşilyayla) köyünde bulunan zaviyenin evkafı 1540'da Padişah tarafından verilmiş olup Erzurum şehrine ait bir çiftlikten ibaretti. Vakfın geliri 720 akçe olup, meşihat için harcanan 1 akçelik masrafı vardı. Zaviyenin şeyhlik görevini kimin yaptığına dair bir kayda rastlanılmamıştır⁸⁵.

3.1.35. Şeyh Nureddin Zaviyesi

Erzurum'a bağlı Konk (Altın-tepe) köyünde bulunan zaviyenin şeyhliğini Kutlu Bey isimli bir kişi yapmaktaydı. 1540'da zaviyenin evkafı Kara arz nahiyesine bağlı Konk köyünün 720 akçelik tam ve 360 akçelik nim çiftlikten ibaretti. Padişah tarafından vakfedilen evkafın toplam geliri 1.080 akçe olup zaviyede Mevlana Abid isminde bir kişinin imamlık yaptığı bir de mescid bulunmaktaydı. Zaviyenin masrafları ise günlük 1 akçe meşihat ve yine günlük 1 akçe imam için ayrılan giderlerden ibaretti⁸⁶.

⁸² BOA. CD. Mf,1156, BOA. CD. Mf,8606

⁸³ BOA. TTD. No.199. s. 15. BOA. TTD.No.205.s 23.

⁸⁴ TKGM. TTD.No.41.s87/a

⁸⁵ BOA. TTD. No.199. s. 15

⁸⁶ BOA. TTD. No.199. s. 15

1591’de ise zaviye yine 720 akçelik bir çiftlik vakfına sahipti. Zaviyenin meşihatlık görevini ise Derviş Ali isimli bir kişi yürütmekteydi⁸⁷.

3.1.36. Karor Zaviyesi

Erzurum’un Kara-arz nahiyesine bağlı Karur (Ballıtaş) köyünde bulunan zaviyenin şeyhliğini Derviş Sıddık Veled-i Bedreddin yürütmekteydi. 1540’da Padişah tarafından yapılan evkafı, köye ait 720 akçelik çiftlik ve çayırdan ibaretti. Vakfın masrafları ise günlük 1 akçe ile meşihatlık görevine ait giderlerini kapsamaktaydı⁸⁸.

1591’de zaviye köye ait 720 akçelik çayır ve çiftlikten oluşan vakfa sahipti⁸⁹. Vâkıfı ise Padişah III. Murad olup meşihatlık görevini ise Salih veled-i Barik yürütmekteydi⁹⁰.

3.1.37. Ümidim Zaviyesi – I

Şeyhliğini Ümidim (Umudum) Baba’nın torunlarından Derviş Zeynel’in yürüttüğü zaviyenin evkafı Padişah Kanuni Sultan Süleyman tarafından yapılmıştı.

1540’da vakıfları ise Kara-arz nahiyesine bağlı Ümidim köyünün 1.000 akçelik malikânesi, Tahir köyüne ait 500 akçelik malikâne hâsılı ve Viran Kurnuç köyüne ait 1.000 akçelik malikâne hâsılından oluşmaktaydı. Toplam 2.500 akçe gelire sahip olan vakfın masrafları ise senelik 500 akçe meşihat görevi için ve yine senelik 2.000 akçe makulat görevlerinden oluşmaktaydı⁹¹.

1591 tarihli tahrir kayıtlarında ise evkafı, 6.000 akçelik hâsılı ile Ümidim köyü, 1000 akçe hâsılı ile Tahir köyü, 1500 akçe vakıf malikânesi ile Viran Kurnuç köyü ve bu köye bağlı Dikâr mezrasından oluşmaktaydı. Toplam vakıf geliri 9.000 akçe olan zaviyenin giderleri ise kaydedilmemiştir. Zaviyede meşihatlık görevini yapan kişi ise Dede Mahmud ve Çalabvirdi Yahya görev

⁸⁷ TKGM. *TTD*.No.41.s.25b.

⁸⁸ BOA. *TTD*. No.199. s. 15. BOA. *TTD*.No.205.s 85.

⁸⁹ TKGM. *TTD*. No.41.s.66b.

⁹⁰ TKGM. *TTD*. No.41.s.66b.

⁹¹ BOA. *TTD*. No.199. s. 15. BOA. *TTD*.No.205.s 39.

yapmaktaydı⁹².Zaviye daha sonraki dönemlerde de faaliyetlerini devam ettirmiş faaliyetleri artmış ve kendisine yeni tevcihler de verilmiştir⁹³.

3.1.38. Ümidim Zaviyesi – II

Ümidim köyünde bulunan ikinci zaviye olan bu zaviyenin şeyhliğini ise Ümidim Baba'nın torunlarından Derviş Şeyh Ali yürütmekteydi. 1540'da zaviyenin evkafı ise Padişah tarafından vakfedilen Ümidim köyüne ait 300 akçe hâsıllı Sansor mezrası, Ümidim köyüne ait 100 kilelik bir zemin, Viran Kurnuç köyüne ait 50 kilelik ve 50 akçe hâsıllı bir zemin, Erginis köyüne ait 10 kilelik, 50 akçe hâsıllı bir zemin ve Viran Kurnuç köyüne ait bir değirmenden oluşmaktaydı.

Vakfın toplam geliri 500 akçe olup masrafları ise meşihat masrafı olarak günlük 1 akçe ve makulat masrafı olarakta senelik 140 akçe kaydedilmişti⁹⁴.

3.1.39. Ümidim Zaviyesi – III

Zaviyenin Şeyhleri, Ümidim Baba'nın torunlarından Şeyh Can ve Şeyh Mahmud olarak kaydedilmiştir.

1540'da zaviyenin evkafı ise Kanuni Sultan Süleyman tarafından vakfedilen Kara-arz nahiyesine bağlı Karor mezrasından ibaretti. 800 akçe gelirli zaviyenin tek kalemlik masrafı ise günlük 2 akçelik meşihat giderinden ibaretti⁹⁵.

3.1.40. Baba Söylemez Zaviyesi

Anadolu'ya ilk gelen kolonizatör Türk dervişlerinden olan Söylemez Baba, Pasin bölgesine gelerek bugün Hınıs Kazasına bağlı Söylemez köyünü ihya ederek burada kendi adıyla maruf bir zaviye kurmuştur. Tahrir kayıtlarında Halife Hz. Ömer'in soyundan geldiği belirtilen Söylemez Baba'nın kendi adı ile anılan

⁹² TKGM. *TTD*. No.41.33a.

⁹³ BOA. *İE*. Ev.6309. BOA. *İE*. Ev.6038. BOA. *CD*. Ev.No.3, BOA. *CD*. Ev.No.90, BOA. *CD*. Ev.No.8007. BOA. *CD*. Ev.No.9983. BOA. *CD*. Ev.No.10.980. BOA. *CD*. Ev.No.20.352. BOA. *CD*. Ev.No.22.324. BOA. *CD*. Ev.No.22.324, BOA. *CD*. Ev.No.22.337, BOA. *CD*. Ev.No.22.842. BOA. *CD*. Ev.No.24.161,

⁹⁴ BOA. *TTD*. No.199. s. 16. BOA. *TTD*.No.205.s 39.

⁹⁵ BOA. *TTD*. No.199. s. 16. BOA. *TTD*.No.205.s 39.

zaviyenin evkafı Kanuni Sultan Süleyman tarafından vakfedilmiş olup, şeyhliğini ise Söylemez Baba'nın torunlarından Derviş Şeyh ve Şeyh İsa yapmaktaydı.

Zaviye vakfının yıllık geliri 13.400 akçe idi. Baba Söylemez Köyü, Mülk Mezrası, Lorki Mezrası, Dikilü mezrası, Ekber köyü, Furkan Baba Mezrası, Sonduka Boyalı mezrası, Kurdkendi mezrası, Kızılca Kala mezraası, Rum mezrası, Nuroğlu mezraası, Güllü mezrası, Oğul Bey mezrası, Akça Mescid, Oruç, Ason mezrası, Barkar, Sorukaya, Şehsuvar mezrası, Bozonlu Örücek mezrası, Tortulu mezrası ve Sülügi köyü zaviyenin evkafı arasında bulunmaktaydı. Zaviyenin görevlileri ve ücretleri ise 3 akçe meşihat, 5 akçe tevliyet, 2 akçe cibayet, 3 akçe nezaret, 1 akçe hitabet, 2 akçe imamet, 1 akçe müezzin, 1 akçe muarraf, 1 akçe farraş ve damacı oluşmaktaydı. Zaviyenin giderleri ise görevlilere verilen ücretlerin yanında 2 akçe rakabe, 2 akçe hasır ve revgan ile 5.120 akçe makulat giderlerinde oluşmaktaydı⁹⁶.

1581'de ise Söylemez Baba zaviyesinin vakıfları arasında 25 köyün bulunduğu görülür. Vakfedilen köyler ve yıllık gelirleri şöyledir;

Vâkıfın kurmuş olduğu ve kendi adıyla anılan yıllık geliri 1500 akçe olan Baba Söylemez köyünün malikane hissesi, yıllık geliri 401 akçe olan Melik köyünün malikane hissesi Yıllık geliri 300 akçe olan Kurdî köyünün malikane hissesi, yıllık geliri 500 akçe olan İlber köyünün malikane hissesi, yıllık geliri 200 akçe olan Yeğenlü köyünün malikane hissesi, yıllık geliri 250 akçe olan Börk köyünün malikane hissesi, yıllık geliri, 250 akçe olan Orçimen (?)(Özçimen) köyünün malikane hissesi, yıllık geliri 250 akçe olan Ferhad köyünün malikane hissesi, yıllık geliri 200 akçe olan Sandukboylısı köyünün malikane hissesi, yıllık geliri 500 akçe olan Revgani (?) köyünün malikane hissesi, yıllık geliri 300 akçe olan Kozanlı köyünün malikane hissesi, yıllık geliri 300 akçe olan Kızılca köyünün malikane hissesi, yıllık geliri 200 akçe olan Oganbey köyünün malikane hissesi, yıllık geliri 1000 akçe olan Ağca köyünün malikane hissesi, yıllık geliri 100 akçe olan Oruç köyünün malikane hissesi, yıllık geliri 200 akçe olan Ason (Asık) (?) köyünün malikane hissesi, yıllık geliri 100 akçe olan Şâkikâr köyünün malikane hissesi, yıllık geliri 100 akçe olan Sarukaya köyünün malikane hissesi,

yıllık geliri 100 akçe olan Çayurluca köyünün malikane hissesi, yıllık geliri 100 akçe olan Şehsuvar köyünün malikane hissesi, yıllık geliri 250 akçe olan Bozaganlık (?) köyünün malikane hissesi, yıllık geliri 100 akçe olan Kurdkendi köyünün malikane hissesi, yıllık geliri 50 akçe olan Kuşahad köyünün malikane hissesi, yıllık geliri 8000 akçe olan Bilür köyünün malikane hissesi, yıllık geliri 6000 akçe olan Sekülü köyünün malikane hissesi. Söylemez Baba Zaviyesi vakıflarından olan bu 25 köyden büyük bir kısmının adlarının Türkçe olduğu dikkat çekicidir. Muhtemelen bu köyler Söylemez Baba ile beraber bölgeye gelen ve bölgedeki harap köyleri yeniden şenlendiren Türk aşiretleri olup, her birisine de Türkçe isimler verilmiştir. Söylemez Baba köyü, Bilür köyü ve Sekülü köyleri hariç, diğer vakıf köylerin gelirlerinin oldukça az oluşu bu köylerin yeni kurulmuş ve nüfus bakımından oldukça tenha köyler oldukları fikrini destekler mahiyettedir.

Söylemez Baba zaviyesi vakıflarından olan bu yirmi beş köyün toplam geliri 23.850 akçe idi. Zaviye görevlileri ve aldıkları ücretlere gelince, evkâf defterine göre zaviyede dokuz görevli bulunmakta idi. Bunlardan zaviye şeyhi olan Şeyh Minnet günlük 4 akçe, vakfın mütevellisi olan Hüsam günlük 5 akçe, vakfın cibayet vazifesini yürüten İbrahim günlük 3 akçe, zaviye imamı olan Mevlana Süleyman günlük 2 akçe, hitabet vazifesini yürüten Mevlana Süleyman günlük 1 akçe, ikinci câbi olan İbrahim günlük 3 akçe, Çerağdar olan Veli bin Mehmed Ali günlük 1 akçe, ferraş Mahmud günlük 1 akçe, kayyım Ali günlük 1 akçe ve sayıları belli olmayan diğer görevliler ise 10 akçe ücret almakta idi. Ayrıca zaviyenin diğer masrafları da defterde şöyle sıralanmaktadır: 10 akçe zaviyenin aydınlatılmasına ve 3 akçe de diğer masraflar için ayrılmıştır. Bu masraflardan geriye kalan 8.530 akçe ise gelir fazlası olduğundan deftere “zevaid” olarak kaydedilmiştir.⁹⁷

⁹⁶ BOA. *TTD*. No.199. s. 17

⁹⁷ H.Keleş, *Erzurum Vakıfları*. s.70. TKGM. *TTD*.No.537.s. 10/a-b

3.1.41. Çevgândar (Çögender) Baba Zaviyesi

Bölgeye gelen ilk kolonizatör Türk Dervişlerinden olan Çevgandar Baba, bugünkü Pasinler ilçesine bağlı ve aynı adla bulunan Çevgandar (Çögender) köyünde zaviyesini kurmuştur.

Vakıf kayıtlarına göre Halife Hz. Ebu Bekir'in torunlarından olan Çevgandar Baba'nın kurduğu zaviyenin şeyhliğini torunlarından Emrullah Ali yürütmekteydi. Vakfın gelirleri ise Çevgândar köyünün 2.000 akçe hâsıllı malikânesi, Sankud köyünün 3.000 akçe hâsıllı malikânesi ve Kurdonos köyünün yine 3.000 akçe hâsıllı malikânesinden oluşmaktaydı.

Toplam 8.000 akçe gelire sahip olan vakfın toplam beş görevlisi olup, bunlar imam, nezaret, müezzin, muarriif ve meşihat görevlileri idi. Zaviyenin masrafları ise, imam ve hatib için günlük 2 akçe, müezzin ve muarriif için 1 akçe, meşihat için 5 akçe, ve makulat için 5.200 akçe olarak kaydedilmişti.⁹⁸

1581 tahririndeki kayıtlarda ise Çögendar Baba dervişan-ı meczubu, ancak halkın mahububü bir zat olarak tasvir edilmiş ve ekseri zamanlarda elinde çevgan (asa) ile gezdiğinden kendisine bu lakap verildiği ifade edilmiştir. Bulunduğu köyde ve çevresinde oldukça zengin gelirleri olan vakıfları vardı.

Çögender Baba zaviyesi vakıfları arasında, yıllık geliri 3.100 akçe olan Çevgandar köyünün malikâne hissesi, yıllık gelir 9.000 akçe olan Senkud köyünün malikâne hissesi ve yıllık gelir 3.000 akçe olan Kurdeyus Köyünün malikâne hissesi bulunmaktadır. Ayrıca zaviyeye yıllık geliri 100 akçe olan bir çiftlik ile bir çayırılık ve yıllık gelirleri 120 akçe olan iki bab değirmen vakfedilmiştir. Zaviye vakıflarının toplam geliri 15.120 akçe olup oldukça zengin geliri olan bir vakıftır.

Bu gelirlerin zaviyenin şeyhi olan Şeyh Ali'ye günde 5 akçe, vakfın yöneticisi olan Yunus adlı zata günde 2 akçe ve zaviyenin diğer görevlilerine günlük 5 akçe ve beha-yı nân'a günde 12 akçe veriliyordu. Zaviye ihtiyaçlarına

---

⁹⁸ BOA. *TTD*. No.199. s. 18

harcanan bu giderlerden geriye kalan 1.620 akçe de gelir fazlası olarak deftere kaydedilmiştir.⁹⁹ Vakfın XIX. yy'a kadar faal olduğu görülmektedir.¹⁰⁰

3.1.42. Yağan Paşa Zaviyesi

Diğer adı Şeyh Halil Divani olan Yağan Paşa, Kirman Türklerinden olup Pasin bölgesinin Tebriz'e bağlı olduğu sırada buraya göç etmiş ünlü Türk dervişlerinden biridir. Vakfiyesine göre H. 440 (M. 1048) tan önce bölgeye gelen Yağan Paşa, Pasin'e bağlı eski adı Pulus Behak (Yağan) olan köye yerleşerek buraya kendi adını vermiştir.¹⁰¹

Tahrir kaydına göre zaviyenin şeyhliği, Yağan Paşa'nın neslinden Derviş Hasan tarafından yürütülmekteydi. Zaviyenin vakıfları ise diğer adı Pulus Behak olan Yağan köyün 2.000 akçe hâsıllı malikânesi ile köye bağlı Duduhi mezrasının geliri, Alaca köyünün 100 akçe hâsıllı malikânesi, Sevank köyünün 1.000 akçe hâsıllı malikânesi, Ekerek köyünün 500 akçe hâsıllı malikânesi, Çakras köyünün 1.000 akçe hâsıllı malikânesi ile Paşa Şeyh köyünün 2.000 akçe hâsıllı malikânesinden oluşmaktaydı.

Toplam vakıf geliri 7.500 akçe olan zaviyenin masrafları ise, meşihat görevi için günlük 5 akçe, imamet görevi için günlük iki akçe ve hitabet görevi için günlük 2 akçe, müezzinlik görevi için günlük 1 akçe, muarriflik görevi için günlük 1 akçe, faraşlık görevi için günlük 1 akçe, çıracılık görevi için günlük 1 akçe ile makulat için toplam 5.700 akçeden ibaretti.¹⁰²

1581'de Yağan Paşa zaviyesine şu 5 köyün vakfedildiği görülmektedir. Bunlar kendi adıyla anılan ve yıllık geliri 12.180 akçe olan Yağan Paşa köyü, yıllık geliri 100 akçe olan Süvanik (?) (Süvabek) köyü, yıllık geliri 3500 akçe olan Paşa Şeyh köyü, yıllık gelir 4.000 akçe olan Alaca köyü ve geliri 1.500 akçe olan Erkek köyü vakfedilmiştir.

Tüm bu köylerden toplam 23.180 akçe gelir elde ediliyordu. Gelirden, Yağan Paşa zaviyesi görevlisi Şeyh Hasan'a günlük 3 akçe, vakfın mütevellisi

⁹⁹ Keleş, *Erzurum Vakıfları*. s.85. TKGM. TTD.No.537.s. 7/a,

¹⁰⁰ BOA. CD. Mf.No.4469.

¹⁰¹ Keleş, *Erzurum Vakıfları*.s.78

¹⁰² BOA. TTD. No.199.s18.

olan Çırac'a günde 2, zaviyenin temizlik işlerini yürüten şahsa günde 2, duahan olan şeyh İshak'a günlük 2 akçe veriliyordu. Bu görevlilerin tamamı vâkıf evladından idi. Ayrıca günlük 10 akçe, zaviyenin diğer ihtiyaçlarına, 10 akçe aydınlatmaya, 5 akçe it'am-ı taama, 4 akçe ise meşale yağına tahsis olarak deftere kaydedilmişti.¹⁰³ Vakfın sonraki yüzyıllarda da faal olduğu görülmektedir.¹⁰⁴

3.1.43. Delü (Veli) Baba Zaviyesi

Veli Baba, Yağan Paşa ile birlikte Erzurum'a gelmiş dervişlerden birisidir. Bu zat adı geçen zaviyesini kurarak burada kendi adıyla anılan bir köyün oluşmasına vesile olmuştur. Türbesi de aynı köyde olup sonradan yapılmış iki sanduka bulunmaktadır.

Tapu kayıtlarında "Kıdvetü'l- Arifin Şeyh Delü Baba" olarak geçen zaviyenin gelirlerini, Delü Baba köyünün 1.500 akçelik malikânesi, Kara Kadı köyünü 1.520 akçelik malikânesi, Kızılcaviran mezrasının 800 akçelik mezrası oluşturmaktaydı.

Toplam 4.820 akçelik vakıf geliri olan zaviyenin masrafları ise, meşihat gideri olarak günlük 2 akçe, imamet gideri olarak günlük 1 akçe, hitabet gideri olarak günlük 1 akçe, müezzin ve muarraf gideri olarak günlük 1 akçe, farraş ve damcı gideri olarak günlük 1 akçe, rakabe gideri olarak günlük 1 akçe ve makulat olarak senelik 2.320 akçe idi. Zaviye giderlerinden zaviyeye bağlı bir mescidin var olduğu da anlaşılmaktadır¹⁰⁵.

1581'de ise Zaviyeye gelir temin eden vakıflar şunlardır Yıllık geliri 3.500 akçe olan Delü Baba köyü, yıllık geliri 4.800 akçe olan Kara Kadı köyü, yıllık geliri 3.500 akçe olan Horasan köyü ve yıllık geliri 3.520 akçe olan Kızılca Viran köyü bu zaviyenin vakıflarındandı. Bu köylerin hepsi Pasin Sancağı'nın Avnik nahiyesine bağlıydı.

Bu vakıf köylerden yıllık 15.320 akçe gelir elde edilmekteydi. Elde edilen gelirden zaviye şeyhi olan Şeyh İsmail'e günlük 1 akçe verilirken daha sonra hizmetlerinin çokluğundan dolayı 2 akçe daha zammedilerek 3 akçeye

¹⁰³ Keleş, *Erzurum Vakıfları*. s78.. TKGM. TTD.No.537.s. 8/b

¹⁰⁴ BOA. CD.Ev.No.14.560, BOA. CD.Ev.No.15.507, BOA. CD.Ev.No.23.498

çıkarılmıştır. Ayrıca vakıf gelirlerinden günlük 3 akçe nezaret vazifesini yürüten sipahi Mehmed'e, günlük 6 akçe diğer zaviye görevlilerine, günlük 4 akçe mum ve aydınlatma yağına, günlük 3 akçe it'am-ı taam için buğday alınmasına, günlük 5 akçe ise zaviyenin diğer ihtiyaçları ile sergisi ve cüz okuyucularına tahsis edilmişti. Artan 6.702 akçe ise ihtiyaç fazlası olarak deftere kaydedilmiştir.¹⁰⁶

3.1.44. Horasan Baba Zaviyesi

Anadolu'ya gelen ilk kolonizatör Türk Dervişlerinden olan Horasan Baba'nın kurduğu zaviyedir. Zaviyenin kuruldu yer, günümüzde ilçe merkezi durumundadır. Şeyhliğini yapan kişinin kaydı bulunmayan zaviyenin vakfi ise, Horasan köyünün 3.000 akçelik malikânesini kapsamaktaydı.

Zaviyenin masrafları ise, imamet ve hitabet için günlük 2 akçe, meşihat için günlük 3 akçe, müezzin ve muarri için günlük 1 akçe ve makulat senelik 1.200 akçe giderden oluşmaktaydı. Zaviye giderlerinden, zaviyeye bağlı bir mescit yahut caminin var olduğu da anlaşılmaktadır¹⁰⁷.

1581'de burası Pasin sancağın Zivin nahiyesine bağlı bir köy durumunda idi.

Bu köyde, bir zaviye kurmuş olan Horasan Baba, Yağan paşa ile beraber Pasin'e gelen Türk sofilerinden birisidir. Zaviyenin etrafında gelişen köy, kurucusu olan Horasan Baba'nın adı ile anıla gelmiştir. Horasan Baba, yöre halkı tarafından evliya mertebesine yükseltilmiş ve hakkında birçok menkıbe ortaya çıkmıştır. Bu menkıbeler halk arasında hâlâ anlatılmaktadır.

Horasan Babanın vakfiyesi kayıptır ama Horasan'dan Köprüköyüne kadar olan arazinin vakıf sınırları içinde olduğu yöre halkı tarafından anlatılmaktadır. Bu zatın Horasan'da bir de türbesi bulunmaktaydı. Ancak bu türbe I. Dünya savaşı sırasında yıkılmıştır. Horasan Baba'nın vakfına ait köyler, Tanzimat'tan sonra hazineye devredilmiştir.

Evkâf defterine göre Horasan Baba zaviyeyi kendi kurmuş olduğu köyün malikane hissesi vakfedilmiş yıllık geliri 11.440 akçedir. Horasan Baba

¹⁰⁵ BOA. *TTD*. No.199. s. 18

¹⁰⁶ H.Keleş, *Erzurum Vakıfları*. s.75. TKGM. *TTD*.No.537.s.. 8a.

zaviyesinde tamamı vâkîf evladı olan dört kişi görev yapmakta idi. Bunlardan zaviyedar olan Horasan Baba evladından Şeyh Abdi'ye günde 5 akçe, vakfın mütevellisi olan Horasan Baba evladından Ali Ağa'ya günde 5 akçe, zaviyenin ferraşı olan Horasan Baba evladından Mustafa'ya günde 1 akçe, bekçilere ise günde 5 akçe verilmekteydi. Ayrıca zaviyenin aydınlatma masrafı ile it'am-ı taam ve diğer ihtiyaçlara günlük 5'er akçe tahsis edilmişti. Masraflardan artan 1800 akçe ise, vakıf zevaidi olarak deftere kaydedilmişti.¹⁰⁸ Zaviyenin sonraki yüzyıllarda da faaliyetlerine devam ettiği görülmektedir.¹⁰⁹

3.1.45. Monla Kondu Zaviyesi

Kuzey Pasin'e bağlı Monla Kondu köyüne ait bulunan zaviyenin şeyhliğini Derviş İsmail Veled-i İbrahim ve Derviş Ahmed Veled-i Kulu isimli kişiler yürütmekteydiler. Zaviyenin geliri ise Kuzey Pasin'e bağlı Monla Kondu köyünün 2.800 akçe hâsıllı malikânesi karşılamaktaydı.

Zaviyenin giderlerini ise günlük 2 akçe meşihat gideri ve ayrıca muhtemelen kendisine bağlı bir mescide ait imamet ve hitabet görevi için günlük 2 akçe, müezzin ve muarriflik görevi için de günlük 1 akçe masrafı oluşturmaktaydı. Ayrıca senelik 1.000 akçelik bir makulat gideri de mevcuttu¹¹⁰.

3.1.46. Şeyh Muhammed Ahmed Zaviyesi

Pasin'e tabi Bulamaç köyünde bulunan zaviyenin şeyhlik görevini Derviş Aliyar ile onun oğulları olan Mirali, Keleş ve Candan yürütmekteydiler. Zaviyenin tek geliri ise Bulamaç köyüne ait bir çiftlik ve üç adet çayırdan oluşmaktaydı. Kanuni Sultan Süleyman'ın evkafı olan vakfın geliri ise 2.180 akçe idi. Vakfın masraflarını ise günlük üç akçelik meşihat gideri ile senelik 1.100 akçelik makulat giderleri oluşturmaktaydı¹¹¹.

¹⁰⁷ BOA. *TTD*. No.199. s. 18

¹⁰⁸ H.Keleş, *Erzurum Vakıfları*. s.83. TKGM. *TTD*.No.537.s. 9/b.

¹⁰⁹ BOA. *İE*. Ev. 2548.BOA. *İE*. Ev.3165, BOA. *CD*. Ev.No.790. BOA. *CD*. Ev.No.2695

¹¹⁰ BOA. *TTD*. No.199. s. 19, BOA. *CD*. Ev.No.4058

¹¹¹ BOA. *TTD*. No.199. s. 19

1581 'de ise yıllık geliri 2.160 akçe olan bir çiftlik ile bir çayır vakfedilmişti. Vakıf kaydından anlaşıldığına göre vâkıf, vakıf gelirlerinden günlük 2 akçe hesabıyla yıllık 730 akçeyi mescide yapacağı vazife karşılığında kendine tahsis etmiştir. Gelir fazlasının nereye ve ne şekilde harcanacağına dair bir bilgi bulunmamaktadır.¹¹²

3.1.47. Hasan Bey Zaviyesi

Güney Pasin'e bağlı Küçük Tuy (Küçük Tuy) köyünde bulunan zaviyenin vâkıfı Kanuni Sultan Süleyman olup, köye ait bir çiftlik ve iki çayır vakfetmiştir. Vakfın toplam geliri 1.400 akçe olup masrafları ise günlük iki akçe meşihat gideri ve senelik 800 akçe makulat gideridir. Zaviyenin şeyhliğini ise Hamza oğlu Ali yürütmektedir¹¹³.

1581'de Bu zaviyeye bir çiftlik ve çayırlıkla beraber bir de değirmen vakfedilmiş olup mevkufatın toplam geliri 1.470 akçe idi. Vakıf gelirlerinden günlük 2 akçe zaviye şeyhi olan Şeyh Mustafa'ya ve 2 akçe de diğer görevlilere verilmekteydi.¹¹⁴

3.1.48. Müfid Hacı Zaviyesi

Erzurum'a tabi Müfid Hacı köyünde bulunan zaviyenin şeyhliğini Derviş Mehmed oğlu Derviş Pir Ahmed yürütmekteydi. Zaviyenin tek gelirini ise aynı köyün 2.000 akçelik malikânesi oluşturmaktaydı. Giderler ise meşihat gideri olarak günlük 2 akçe ve makulat olarak 1.280 akçe kaydedilmişti¹¹⁵.

1581'de Zaviyeye, içinde bulunduğu köyün malikâne hissesi vakfedilmiş olup, bu hissesin yıllık geliri 9.000 akçedir. Bu gelirden zaviye şeyhine 2 akçe, diğer görevlilere 4 akçe, zaviyenin aydınlatılması ve diğer ihtiyaçları için günde 3 akçe veriliyordu. Kalan 760 akçe ise gelir fazlası olarak deftere kaydedilmiştir.¹¹⁶

¹¹² H.Keleş, *Erzurum Vakıfları*. s.65. TKGM. TTD.No.537. s. 5b.

¹¹³ BOA. TTD. No.199. s. 19. BOA. TTD.No.205.s 69.

¹¹⁴ H.Keleş, *Erzurum Vakıfları*. s.75. TKGM. TTD.No.537, s. 8a.

¹¹⁵ BOA. TTD. No.199. s. 19

¹¹⁶ H.Keleş, *Erzurum Vakıfları*. s.73. TKGM. TTD.No.537.s. 7/a

3.1.49. Kanzutı Zaviyesi

Kanzutı köyünde bulunan zaviyenin vâkıfı belli değildir. Zaviyenin şeyhliğini ise Derviş Süleyman Veled-i Davud yürütmekteydi. Evkafı, aynı köyün 720 akçe hâsıllı çayırı ve çiftliğinden ibaret olan zaviyenin giderini ise günlük 1 akçe ile meşihat masrafı oluşturmaktaydı¹¹⁷.

3.1.50. Çoban Derviş Zaviyesi

Bugünkü Köprüköy'e ait Çoban Köprüsü yakınlarında bulunan zaviyenin vâkıfı Kanuni Sultan Süleyman'dı. Zaviyenin kurucusu olan Çoban Abdal'ın mezarı köprüye hâkim bir tepede etrafı taşlarla çevrili bir kümbet içinde bulunuyordu. Zaviyedarlar bu türbenin ikince katında otururlardı. Bu kümbet Kırım Savaşı sırasında yıkılmıştır.¹¹⁸ Zaviyenin evkafı, Çoban Abdal köyüne ait 2 çiftlik ve 1 çayırdan ibaretti. Vakfın toplam geliri 1.440 akçe olup, masrafları ise günlük 1 akçe meşihat ve senelik 680 akçe makulattan ibaretti. Zaviyenin şeyhliğini ise Çoban Derviş'in torunlarından Allahverdi Veled-i Murad yapmaktaydı¹¹⁹.

1581'de ise zaviyeye 720 akçe olan bir çiftlik, bir de çayır vakfedilmiştir. Bu gelirin yarısı günlük birer akçe olmak üzere zaviyede imamlık görevini yürüten Şeyh Hasan'a diğer yarısı ise yine günlük bir akçe olarak zaviyenin yemek giderleri için ayrılmıştı.¹²⁰

3.1.51. Gülderen Hüseyin Zaviyesi

Nereye tabi olduğu kaydedilmeyen ancak Gülderen Hüseyin köyünden evkafını alan zaviye, Pasin sancağına bağlı Avnik nahiyesinin Baba Hüseyin köyünde olmalıdır. Kanuni Sultan Süleyman tarafından vakfedilen evkafı ise 720 akçe olup gideri günlük 1 akçe meşihat masrafı olarak kaydedilmiştir¹²¹.

¹¹⁷ BOA. TTD. No.199. s. 19

¹¹⁸ Keleş, *Erzurum Vakıfları*. s.93

¹¹⁹ BOA. TTD. No.199. s. 19

¹²⁰ H.Keleş, *Erzurum Vakıfları*. s.66. TKGM. TTD.No.537.s. 5/b.

¹²¹ BOA. TTD. No.199. s. 20

1581’de Zaviyeye yıllık geliri 720 akçe olan bir çiftlik ve çayırılık vakfedilmiştir. Bu çiftlik ve çayırın vâkıfının da Kanuni Sultan Süleyman olması muhtemeldir. Zaviyede Şeyh Ali adında bir şeyh ile diğer işleri yürüten ve cüzhanlık vazifesini de üstlenmiş olan başka bir görevli bulunmaktaydı. Bu görevlilerin her ikisi de 1 akçe yevmiye almaktaydı.¹²²

3.1.52. Dikeres (Hacı Ömer) Zaviyesi

Evkafı Kanuni Sultan Süleyman tarafından yapılan zaviye Pasin sancağının Güney nahiyesine bağlı Dikeres köyünde bulunmaktaydı. Şeyhliğini ise Derviş Cemal isimli kişi yürütmekteydi.

Zaviyenin geliri ise Dikeres köyüne ait 720 akçelik bir adet çiftlik karşılamaktaydı. Vakfın masrafı ise günlük 2 akçe meşihat gideriydi¹²³. Tahrirlerde “Vakf-ı Zaviye-i Hacı Ömer şeklinde kaydedildiğine göre Hacı Ömer zaviyenin kurucusu olmalıdır. Günümüzde zaviye ve köy hakkında herhangi bir bilgi mevcut değildir.

1581’de Hacı Ömer zaviyesi vakıfları, yıllık geliri 720 akçe olan bir çiftlik ve çayırılıktan ibaretti. Elde edilen bu 720 akçelik gelirden zaviyenin şeyhi Şeyh Veli’ye günde 1 akçe, zaviyenin diğer vazifelerini yürüten kişiye yine günde 1 akçe veriliyordu.¹²⁴

3.1.53. Büyük Tuy Zaviyesi

Pasin’e bağlı Büyük Tuy (Büyük Tuy) köyünde bulunan zaviyenin evkafı da Kanuni Sultan Süleyman tarafından yapılmıştı. Vakıf geliri ise aynı köye ait 720 akçelik 1 adet çiftlikten karşılanmaktaydı. Zaviyenin gideri ise meşihat için günlük 1 akçeden ibaretti¹²⁵.

¹²² H.Keleş, *Erzurum Vakıfları*. s.78. TKGM. TTD.No.537.s. 8/a

¹²³ BOA. TTD. No.199. s. 20

¹²⁴ Keleş, *Erzurum Vakıfları*. s.72. TKGM. TTD, No: 537, s. 7a.

¹²⁵ BOA. TTD. No.199. s. 20

1580'de Zaviyeye yıllık toplam gelirleri 720 akçe olan bir çiftlik ve çayırılık vakfedilmiş olup vâkıfı belli değildir.¹²⁶ Vakıf gelirlerinin nereye harcanılacağı defterde açıklanmamıştır.

3.1.54. Sos Zaviyesi

Erzurum'a bağlı Sos (Yiğittaşı) köyünde bulunan zaviyenin kurucusu hakkında bir bilgi mevcut değildir. Evkafı Kanuni Sultan Süleyman tarafından yapılmış olup aynı köye ait 720 akçelik hâsıdan müteşekkildi. Zaviyenin gideri ise günlük 1 akçe ile meşihat gideri olarak kaydedilmişti¹²⁷.

1581'de ise zaviyeye geliri 720 akçe olan bir çiftlik ve bir çayır vakfedilmişti. Defterde vakıf gelirlerinden kimlere ne kadar verileceği ve nereye ne kadar harcanacağı belirtilmemiştir.¹²⁸

3.1.55. İdris Şeyh Zaviyesi

Erzurum'a bağlı Hasancan köyünde bulunan zaviyenin kurucusu ve Vâkıfı belli değildir. Zaviyenin geliri ise 720 akçe olup köye ait 1 çiftlikten karşılanmaktaydı. Zaviyenin masrafı ise meşihat masrafı olarak günlük bir akçeden ibaretti¹²⁹.

3.1.56. Tay Hacı Zaviyesi

Günümüzde Horasan ilçesi Tay Hacı köyünde bulunan zaviyenin evkafı Kanuni Sultan Süleyman tarafından yapılmıştı. Evkafı, köyün 720 akçelik bir çiftliğinden ibaretti, şeyhinin isminin kaydedilmediği zaviyenin tek kalemlik masrafı günlük bir akçe meşihat gideri olarak kaydedilmişti.¹³⁰

1581'de yıllık geliri 720 akçe olan bir çiftlik ile bir çayır vakfedilmişti. 720 akçe olan vakıf gelirinin günlük 1 akçesi zaviye şeyhi olan Şeyh Himmet bin Hurşid'e ve günlük 1 akçe da zaviyede çeşitli işleri göreceğ olan şahsa tahsis

¹²⁶ Keleş, *Erzurum Vakıfları*. s.74. TKGM. *TTD*, No: 537, s. 7b.

¹²⁷ BOA. *TTD*. No.199. s. 20

¹²⁸ TKGM. *TTD*, No: 537, s. 7a.

¹²⁹ BOA. *TTD*. No. No.199. s. 20

¹³⁰ BOA. *TTD*. No.199. s. 21

edilmişti.¹³¹ Vakfın 19. yüzyıla kadar faal olduğu yapılan tevcihatlardan anlaşılmaktadır.¹³²

3.1.57. Hertev Köyü Zaviyesi

Kuzey Pasin'e bağlı Hertev Köyünde bulunan zaviyenin vâkıfı hakkında bir bilgi mevcut değildir.1540'da şeyhliğini Derviş Ahmed'in yaptığı zaviyenin evkafı 1,5 çiftlikten ibaretti. Toplam vakıf geliri 720 akçe olan zaviyenin masrafı ise günlük bir akçe meşihat giderinden oluşmaktaydı¹³³.

3.1.58. Çiçekrek Köyü Zaviyesi

Avnik nahiyesine bağlı Çiçekrek köyünde bulunan zaviyenin kurucusu ve vâkıfı belli değildir. 1540 ve 1580'de evkafı 720 akçelik bir çiftlik hâsılı olarak belirtilmiş ancak nerede olduğu kaydedilmemiştir. Zaviyenin giderleri de belli değildir¹³⁴.

3.1.59. Nozron(?) Zaviyesi

Nozron zaviyesi ile ilgili ilk bilgilere 1591 tarihinde rastlamaktayız. cinis nahiyesine bağlı Nozron Köyünde bulunan zaviyenin şeyhliğini Derviş Veled yapmaktaydı. Vâkıfı bilinmeyen zaviyenin evkafı ise köye ait 720 akçe gelimli bir çiftlik ve çayırdan oluşmaktaydı. Zaviyenin başka görevlileri olup olmadığı hususu ve giderleri hakkında bir bilgi mevcut değildir.¹³⁵

3.1.60. Akşeyh Zaviyesi

1540 tarihinde şehir merkezinde bulunan zaviyenin Kanuni Sultan Süleyman tarafından vakfedilen 720 akçe gelimli bir çiftlik evkafı bulunmaktaydı¹³⁶.1591'de ise önceki tahrirde olduğu gibi olduğu gibi şehir merkezinde kendisine 720 akçe gelimli bir çiftlik vakfedilmişti. Zaviyenin evkafı

¹³¹ TKGM, *TTD*, No: 537, s. 8b.

¹³² BOA. *CD. Ev.No.1091*

¹³³ BOA. *TTD*. No.199. s. 21

¹³⁴ BOA. *TTD*. No.199. s. 21

¹³⁵ TKGM. *TTD.No.41.s47/a*

¹³⁶ BOA. *TTD.No.205.s.24*

Padişah III. Murad tarafından yapılmıştır.¹³⁷ Ancak kayıtlarda zaviyede görevli kişiler hakkında herhangi bir kayıt mevcut değildir.

3.1.61. Kasım Bey Zaviyesi

Zaviyenin kurucusu, önceki bölümlerde Pasin Sancağında bir cami ve medrese yaptıran, Pasin sancağı mirliyası Kasım beydir. Deftere göre zaviye Hasankale'de bulunmaktadır. Zaviye, cami ve medrese ile aynı tarihte inşa edilmiştir. (M. 1554)

1581'de zaviyenin vakıfları cami ve medresenin vakıfları ile ortak olup, vakıf gelirlerinden zaviyeye tahsis edilenler ise şöyle idi. Zaviye şeyhi Mevlana Kulu'ya günde 3 akçe veriliyordu. Ayrıca Kasım Bey, zaviyesine taamiye (yemeklik) adıyla Erzurum kilesiyle günde bir kile un, bir kile buğday, 200 dirhem sade yağ ve bir akçelik odun vakfetmişti.¹³⁸

3.1.62. Şeref Şerefhani Tekkesi

Kurucusunun adı ile anılan bu tekke, Pasin sancağının Güney nahiyesine bağlı Asboğa köyünde idi. Yıllık geliri 9.760 akçe olan Asboğa köyü tekkeye vakfedilmişti. Ancak vakfedilmiş olan 9.760 akçenin tekkenin hangi masraflarına ne kadar harcanacağına dair kayıtlarda bilgi mevcut değildir.¹³⁹

3.2. Kemah Zaviyeleri

Tahrir belgelerinde XVI. asırda Kemah Sancağı'nda kırk iki zaviye vakfi ve iki tane de hankah vakfi kaydı vardır. Zaviyelerin yirmi altı tanesi Kemah, on altı tanesi ve iki hankâh ise Erzincan Kazası'nda bulunmaktaydı. Melik Mengücek Gazi ve Muhammediye zaviyeleri Kemah şehrinde, Haydarhane, Taharten, Mevlevihane, Uğurlu Mehmed Bey, Kalenderhane, Veled Bey, Pir Ömer ve Gurban Şeyh zaviye vakıfları ise Erzincan Kaza merkezinde bulunmaktaydı. Diğer zaviye vakıfları ise nahiyelere bağlı köylerde bulunmaktaydı.

¹³⁷ TKGM. *TTD*.No.41.s33/a

¹³⁸ TKGM. *TTD*, No.537, s. 3a.

3.2.1. Melik Mengücek Gazi Zaviyesi

Mengücek Beyliğinin kurucusu Ahmet Gazi adına inşa edilmiştir¹⁴⁰. 1530'da evkafı ise şehir merkezinde senelik 4.000 akçe kira geliri olan bir hamam, şehir merkezinde bulunan 420 akçe hâsıllı bir zemin, yine şehir merkezi yakınında bulunan 330 akçe hâsıllı bir adet zemin, zaviye'ye yakın bir yerde bulunan Sığkar zemininin 215 akçe hâsıllı geliri, Kemah'a bağlı Horpil (Kırkbulak) köyüne ait 500 akçe hâsıllı bir zemin, senelik 6 akçe gelirli Seyyid Vakkas isimli bir kişinin vakfettiği bağ kırası, Kemah'a bağlı Gemur karyesinin 150 akçe hasıllı bağ zemini, Kemah'a bağlı Legari köyünün 100 akçe hasıllı zemini, yine şehir merkezinde bulunan 150 akçe hasıllı bir zemin, Kemah'a bağlı Ermenik (Doğanbeyli) köyüne aid 3.436 akçelik 1/3 malikânesi, Ermenik köyüne ait 900 akçelik Küçük Ermenik mezarası ile Orta – il nahiyesine bağlı Bargüsor (Bozyazı) köyünün 628 akçelik hasılından ibaretti. Toplam vakıf geliri 10.835 akçedir.

Şeyhlik görevini Melik Kulu adında bir zatın yaptığı zaviyenin masrafları ise günlük 5 akçe ile meşihat, günlük 2 akçe ile imamet, günlük 4 akçe ile cüzhan, günlük 1 akçe ile cibayet, günlük 2 akçe ile tevliyet günlük 1 akçe ile nezaret, günlük 1 akçe ile revgan ve burya, günlük 1 akçe ile nemek ve nohut, yine günlük 2 akçe ile ekmek, günlük 2 akçe ile hinta ve diğer makulat giderlerinden oluşmaktaydı.

Zaviyenin gider kayıtlarından, zaviyeye bağlı bir mescidinde bulunduğu anlaşılmaktadır¹⁴¹.

3.2.2. Muhammediye Zaviyesi

Kemah şehir merkezinde bulunan zaviyenin şeyhlik görevini Budak Veled-i Ahmed yürütmekteydi.

1530'da zaviyenin evkafını ise şehre ait 10 kilelik Meşhedsaneç zemininin 235 akçelik geliri, 165 akçelik şehre ait bir bağ, şehir merkezinde bulunan Nasuh isimli bir kişinin evkafı olan 80 hâsıllık zemin kırası, 225 akçelik şehir zemini,

¹³⁹H.Keleş, *Erzurum Vakıfları*. s.59. TKGM. TTD, No : 537, s. 7b.

¹⁴⁰Osman Turan, *Doğu Anadolu Türk Devletleri Tarihi*, İstanbul 1980 s. 55.

yine şehre ait 140 akçe hâsıllı Calut isimli bir zemin gelirli, Orta – il nahiyesine bağlı Emiri köyüne ait 500 akçelik bir çiftlik, Sordurna köyüne aid 165 akçe hâsıllı Baverik isimli bir zemin geliri, Kemah'a bağlı Gağıt köyüne ait 270 akçelik bir zemin ve bağ'dan oluşmaktaydı.

Toplam 1.800 akçe vakıf gelirine sahip olan zaviyenin masrafları ise günlük 3 akçe meşihat gideri ve günlük 2 akçe makulat giderinden ibaretti¹⁴².

3.2.3. Şeyh Şerafeddin Zaviyesi

Tahrir kayıtlarından kurucusunun Şeyh Şerafettin isimli kişinin olduğunu öğrendiğimiz zaviyenin şeyhlik görevini Derviş Şerafettin ve Derviş Şah kulu Fahrettin Miski Baba yürütmekteydi.

1530'da evkafı Kanuni Sultan Süleyman tarafından yapılan zaviyenin vakıf gelirleri Kuzey Kemah'a bağlı Dedek köyünün 803 akçe hâsıllı yarı malikânesi ile aynı köye ait 360 akçe hâsıllı bir adet çiftliğinden karşılanmaktaydı. Toplam 1.163 akçe vakıf gelirine sahip olan zaviyenin giderleri ise günlük 2 akçe yevmiye ile meşihat ve 443 akçe senelik makulat giderlerinden oluşmaktaydı¹⁴³.1591'de ise vakfın evkafı değişmemiş ancak geliri 1.200 akçeye çıkmıştır.¹⁴⁴

3.2.4. İmeklü Şeyh Zaviyesi – I

1530'da Kuruçay nahiyesine tabi Babsi köyünde bulunan zaviyenin meşihatlığını Kasım Şeyh Hasan ve Pir Muhammed isimli kişiler yürütmekteydi. Tahrir kayıtlarından zaviyenin kurucusunun İmeklü Şeyh, meşihat görevinde bulunanların ise onun torunları olduğu anlaşılmaktadır. Kanuni Sultan Süleyman tarafından yapılan evkafı ise Babsi (Yahşılar) köyüne ait 967 akçe hâsıllı malikâne ile yine bu köye ait 360 akçe hâsıllı çiftlikten oluşmaktaydı. Toplam

¹⁴¹ BOA. *TTD*. No.199. s. 50

¹⁴² BOA. *TTD*. No.199. s. 51

¹⁴³ BOA. *TTD*. No.199. s. 52

¹⁴⁴ TKGM. *TTD*.No.41.s.110/a-b.

1.327 akçe vakıf gelirine sahip olan zaviyenin masrafları ise günlük 2 akçe ile meşihatlık, senelik 602 akçe ile de makulat giderlerinden ibaretti¹⁴⁵.

1568'de ise vakfın geliri 2.275 akçe olup zaviye şeyhliklerini yürüten kişi ise Derviş Ahmed'tir.¹⁴⁶

1591'de zaviyenin şeyhliklerini İmeklü şeyhin oğlu Şeyh Kasımın evlatları olan Kasım Şeyh Hasan ve Pir Muhammed yürütmekteydiler. Zaviyenin evkafı değişmemiş ancak geliri 7.860 akçeye çıkmıştır.¹⁴⁷

3.2.5. İmeklü Şeyh Zaviyesi – II

Kuruçay nahiyesine bağlı Babsi (Yahşılar) köyüne ait ikinci zaviye olan diğer İmeklü Şeyh Zaviyesi, diğer zaviye gibi İmeklü Şeyh tarafından kurulmuştu.

Şeyhliğini İmeklü Şeyh'in torunlarından Derviş Yunus tarafından yapıldığı kaydedilen zaviyenin evkafı Kanuni Sultan Süleyman tarafından yapılmıştı. 1530'da zaviye vakıf gelirlerini Babsi köyüne ait 360 akçe hâsıllı bir çiftlikten karşılamaktaydı. Giderler ise tek kalem olup günlük 1 akçe meşihat masrafindan ibaretti¹⁴⁸.

1568 ve 1591 'de zaviyenin evkafı değişmemiştir. Geliri 360 akçe olarak kaydedilmiş zaviyedarlığını ise Derviş Ahmed ve 1591'de Süleyman v. Yunus yapmaktadır. Zaviyede bu yıllarda 3 neferin yaşadığı anlaşılmaktadır.¹⁴⁹

3.2.6. Murad Şeyh Zaviyesi

Kuzey Kemah'a bağlı İğdir (Çoğu) köyünde bulunan zaviyenin meşihatlık görevlerini Derviş Murad ve Hızır ve Mahmud yürütmekteydi.

Murad Şeyh tarafından kurulduğu kaydedilen zaviyenin evkafı ise Kanuni Sultan Süleyman tarafından yapılmıştı. 1530'da zaviyenin gelirleri, Ekrir köyüne ait 417 akçelik yarı malikâne ile aynı köye ait 360 akçelik çiftlikten oluşmaktaydı.

¹⁴⁵ BOA. *TTD*. No.199. s. 52

¹⁴⁶ BOA. *TTD*.No.540.s.128–129

¹⁴⁷ TKGM. *TTD*.No.41.s.168/b.

¹⁴⁸ BOA. *TTD*. No.199. s. 52

¹⁴⁹ BOA. *TTD*.No.540.s.129, TKGM. *TTD*. No.41.s.174/a

Toplam geliri 777 akçe olan zaviyenin masrafları ise meşihat giderleri olarak günlük 2 akçeden ibaretti¹⁵⁰.

1586 'da vakfın varidatı 420 akçe hâsıllı köyün malikâne geliri ve 360 akçelik bir çiftlikten ibaretti. Vakfın toplam geliri 780 akçe olup zaviyedarlığını ise Derviş Çugi?, Gazi ve Niyaz isimli kişiler müştereken yürütmekteydiler.¹⁵¹

1591'de ise zaviyenin evkafı ve vazifelilerinde herhangi bir değişiklik olmamış ancak köyün malikâne gelirlerindeki 510 akçelik artıştan ötürü vakfın geliri 1.290 akçeye çıkmıştır.¹⁵²

3.2.7. Kân Zaviyesi

Kuzey Kemah'a bağlı Kân köyünde bulunan zaviyenin kurucusu hakkında bir kayıt yoktur. Şeyhlik görevini Derviş Hacı Mustafa Veled-i Derviş Ahmed ve Derviş miri Veled-i Davut ve Şeyh Buruce Eşirak'ın yaptığı kaydedilen zaviye vakfının evkafı ise Kanuni Sultan Süleyman tarafından yapılmıştır.

Toplam geliri 730 akçe olan zaviyenin gideri ise günlük 2 akçe ile meşihatlık masrafı idi¹⁵³. Diğer tahrirlerde zaviyeye rastlanılmamıştır.

3.2.8. Derviş Mahmud Zaviyesi

Kemah'ın Orçol nahiyesine bağlı Buğdaçar (Damlaca) köyünde bulunan zaviyenin kurucusu adını aldığı Derviş Mahmut Veled Ahmed'dir. Zaviyenin şeyhlik görevini ise Derviş Murad Veled-i Mahmut Derviş isimli kişi yürütmekteydi. Vâkıfı bilinmeyen zaviye evkafı Buğdasor köyüne ait bir çiftlik ve 1 değirmenden ibaretti.

Toplam geliri 540 akçe olan zaviyenin masrafı ise 1,5 akçe günlük meşihat görevinden ibaretti¹⁵⁴.

¹⁵⁰ BOA. *TTD*. No.199. s. 52

¹⁵¹ BOA. *TTD*.No.540.s.144–145

¹⁵² TKGM. *TTD*. No.41.s.175/b

¹⁵³ BOA. *TTD*. No.199. s. 53

¹⁵⁴ BOA. *TTD*. No.199. s. 53

Zaviye 1568 ve 1591 yılında ki tahrirlerden evkafında ve varidatında herhangi bir değişiklik olmadığı görülmektedir. Zaviyenin şeyhlik görevi de Derviş Mehmed tarafından yürütülmekteydi.¹⁵⁵

3.2.9. Koğalar Zaviyesi

Kemah'a bağlı Orçol nahiyesine ait Koğalar köyünde bulunan zaviyenin kurucusu belli değildir. 1530'da Şeyhliğini Pir Veli Veled-i Alâeddin'in yaptığı zaviyenin evkafı Kanuni Sultan Süleyman tarafından yapılmıştı. Vakıf geliri, köye ait 540 akçelik bir çiftlikten karşılanmakta idi. Zaviyenin gideri ise 1,5 akçelik meşihatlık görevinden ibaretti¹⁵⁶.

1568 ve 1591'de vakfın evkafı ve varidatında önceki tahrire göre herhangi bir değişiklik meydana gelmemiş ancak 1568'de zaviye şeyhliğini müştereken Derviş Mehmed ve Mustafa yaparken 1591'de ise bu vazifeye müştereken Mehmed Veli ve Bayram gelmişlerdi.¹⁵⁷

3.2.10. Derviş Hasan Zaviyesi

Kemah'ın Aşağı – il nahiyesine tabi Kuvata köyünde bulunan zaviyenin kurucusu Derviş Hasan olarak kaydedilmiş olup meşihatlık görevini ise Derviş Mezid Veled-i Derviş Yusuf yapmaktaydı. Evkafı Kanuni Sultan Süleyman tarafından yapılan zaviyenin 1530'da vakıf gelirleri ise Kuvata köyüne ait 300 akçelik malikânesinden karşılanmaktaydı. Vakfın giderleri ise kaydedilmemiştir¹⁵⁸.

Zaviye 1568 ve 1591'de Kuvate köyünün 850 akçelik gelirli malikane gelirine sahipti. Zaviye şeyhliklerini ise önce Ali Allahvirdi 1591'de ise Ali, Guli ve Osman isimli kişiler yürütmekteydiler.¹⁵⁹

¹⁵⁵ BOA. *TTD*.No.540.s.169, TKGM. *TTD*. No.41.s.193/a

¹⁵⁶ BOA. *TTD*. No.199. s. 53

¹⁵⁷ BOA. *TTD*.No.540.s.172, TKGM. *TTD*. No.41.s.194/b

¹⁵⁸ BOA. *TTD*. No.199. s. 53

¹⁵⁹ BOA. *TTD*.No.540.120–121, TKGM. *TTD*. No.41.s.164/a

3.2.11. Kara Baba Zaviyesi

Kuzey Kemah'a ait Tarbas köyünde bulunan Kara Baba zaviyesinin kurucusu hakkında bir bilgi mevcut değildir. Zaviye şeyhliği ise Hüseyin Derviş Bin Ahmed tarafından yapılmaktaydı.

Evkafı Kanuni Sultan Süleyman tarafından yapılan vakfın gelirleri, Tarbas köyünde bulunan Kuruca Öz mezrasına ait 1.630 akçelik hâsıllı ayrıca aynı köye ait 350 akçelik bir çiftlik ile Adesgü mezrasına ait 600 akçe hasıllı mezra geliri oluşturmaktaydı. 1530'da toplam 2.580 akçe olan zaviye geliri ise günlük 2 akçe yevmiyeli meşihat ve senelik 1.560 akçe makulat giderlerine harcanmaktaydı¹⁶⁰.

Vakfın 1568'de ki evkafı ise 1.245 akçelik malikâne gelirli Tarbas köyü, köye ait 360 akçelik Kuruca Öz mezrasından oluşmaktaydı zaviyenin şeyhliğini ise müştereken Derviş Sevgi ve Seydi Pir Gazi yapmaktaydı. Vakfın toplam geliri 1.605 akçedir.¹⁶¹

1591'de ise vakfın evkafında herhangi bir değişiklik olmamış ancak varidatında 20 akçelik bir artışla 1.625 akçeye çıkmıştır. Zaviyenin şeyh olarak vazife gören kişi ise Derviş Hüseyin olarak kaydedilmiştir.¹⁶²

3.2.12. Hacir Zaviyesi

Kemah'a bağlı Vadivank nahiyesine tabi Hacir (Aydıncık) köyünde bulunan zaviyenin kurucusu hakkında bir bilgi mevcut değildir. Zaviye Şeyhliğini Derviş Mir Ali Veled-i Hasan Şeyhin yürüttüğü kaydedilmiştir. 1530'da Kanuni Sultan Süleyman tarafından yapılan evkafı ise bulunduğu köye ait 450 akçelik malikâne ile aynı köye ait 340 akçe hâsıllı bir çiftlikten oluşmaktaydı. Zaviyenin masrafları ise günlük 2 akçe ile meşihat giderlerinden oluşmaktaydı¹⁶³.

¹⁶⁰ BOA. *TTD*. No.199. s. 54

¹⁶¹ BOA. *TTD*.No.540.s.144.

¹⁶² BOA. *TTD*.No.540.144, TKGM. *TTD*. No.41.s.177'a

¹⁶³ BOA. *TTD*. No.199. s. 54

1586 ve 1591 tahrirlerine göre vakfın evkafında herhangi bir değişiklik yoktur vakfın geliri 1.900 akçe olup zaviyenin şeyhlik vazifesinde ise Mehmed isminde bir kişi bulunmaktaydı.¹⁶⁴

3.2.13. Şeyh Hasan Baba Zaviyesi

Kemah'ın Aşağı-il nahiyesine bağlı Kirzı (Baklaya) köyünde bulunan zaviyenin şeyhliğini Derviş Kulu bin Şeyh Hasan yürütmekteydi. Kanuni Sultan Süleyman tarafından yapılan evkafı, aynı köye ait 610 akçelik malikânenin yarısı ile aynı köye ait 330 akçelik 1 çiftlikten ibaretti. Toplam vakıf geliri 940 akçe olan zaviyenin masrafı ise kaydedilmemiştir¹⁶⁵.

1568'de ve 1591'de zaviye vakfının evkafı aynı olup geliri ise yıllık 2.046 akçe idi. Zaviyenin şeyhliklerini bu yıllarda Hasan Baba'nın neslinden gelen Kuli Şeyh yürütmekteydi.¹⁶⁶

3.2.14. Şeyh Hasan Zaviyesi

Kemah'ın Aşağı-il nahiyesine bağlı Sokova (Borçalı) köyünde bulunmaktaydı. 1530'da meşihatlık görevini ise Şeyh Hasan'ın neslinden gelen Derviş Aslan yürütmekteydi. Vakfın geliri köye ait 111 akçelik malikânenin ibaretti¹⁶⁷.

Zaviyenin 1568 ve 1591'de sahip olduğu evkaf ve varidatı bir önceki tahrir kayıtlarına göre değişmemiştir. Zaviyenin şeyhlik görevi ise önce Derviş Bayezid müteakip dönemde ise Derviş Mustafa tarafından yürütölmekteydi.¹⁶⁸

3.2.15. İslam Şeyh Zaviyesi

Kemah'ın Aşağı – il nahiyesine bağlı Sürege köyünde bulunan zaviyenin kurucusu İslam Şeyh olduğu kaydedilmiştir. 1530'da meşihatlık görevi ise Derviş kulu Baba veled-i Şeyh İslam tarafından yapılmaktaydı.

¹⁶⁴ BOA. *TTD*.No.540.s80–81, TKGM. *TTD*. No.41.s.135a/b

¹⁶⁵ BOA. *TTD*. No.199. s. 54

¹⁶⁶ BOA. *TTD*.No.540.s.93, TKGM. *TTD*. No.41.s.145/a.

¹⁶⁷ BOA. *TTD*. No.199. s. 55

¹⁶⁸ BOA. *TTD*.No.540.s114–115, TKGM. *TTD*. No.41.s.158/b.

Evkafı Kanuni Sultan Süleyman tarafından yapılan zaviyenin gelirleri. Sürege köyünün 1.300 akçelik malikânesi ile Viran Sürege köyünün 588 akçe hâsıllı malikânesinden karşılanmaktaydı. Toplam 1.888 akçelik vergi gelirin e sahip olan zaviyenin masrafları ise günlük 2 akçe ile meşihat ve senelik 1.168 akçe ile makulat görevlerinden ibaretti¹⁶⁹.

3.2.16. Vefadar Şeyh Zaviyesi

Kemah Kazası'nın Kuruçay nahiyesine tabi Göleris köyünde bulunan zaviyenin kurucusunun Vefadar Şeyh olduğu kaydedilmiştir. 1530'da zaviyenin şeyhlik görevini ise Derviş Mehmed bin Vefadar Şeyh yapmaktaydı. Vâkıfı bilinmeyen zaviyenin vakfı ise aynı köye ait 335 akçelik bir çiftlikten ibaretti¹⁷⁰

1568 ve 1591 yıllarında ise vakfın evkafı değişmemiş geliri ise 335 akçe olarak kaydedilmiştir. Zaviyenin bu yıllardaki meşihatlık vazifesini ise Derviş Mehmed'in evlat ve kardeşleri yürütmekteydi.¹⁷¹

3.2.17. Budak Zaviyesi

Kurucusu ve bulunduğu yer hakkında bir bilgi verilmeyen zaviye Budak mezrasında bulunmaktaydı. İne Hâce Derviş Veled-i Derviş İshak zaviyenin vakıf geliri ise 1530'da Budak mezrasına ait 350 akçelik hâsılından karşılanmaktaydı¹⁷². 1586'da Aşağı il nahiyesine bağlı olan zaviyenin evkafında herhangi bir değişiklik yoktur. Vakfın geliri 350 akçe idi. Zaviyenin şeyhliğini ise Durak Veli isimli bir kişi yürütmekteydi.¹⁷³

3.2.18. Hızır Şeyh Zaviyesi

Kemah'a bağlı Şıra – Kıraç mezrasında bulunan zaviyenin Kurucusu Hızır Şeyh bin Osman Şeyh olarak kaydedilmiştir.

¹⁶⁹ BOA. *TTD*. No.199. s. 55

¹⁷⁰ BOA. *TTD*. No.199. s. 55

¹⁷¹ BOA. *TTD*.No.540.s142, TKGM. *TTD*. No.41.s.173/a.

¹⁷² BOA. *TTD*. No.199. s. 55

¹⁷³ BOA. *TTD*.No.540.s.120

Meşihatlık görevini Mansur Veled-i Hızır Şeyh'in yaptığı zaviyenin tek gelir kaynağı 370 akçelik Şıra – kıraç mezrası idi. Zaviyenin gideri ise deftere kaydedilmemekle beraber vakıf için ayrılan meblağ göz önüne alındığında günlük 1 akçe meşihat gideri olmalıdır¹⁷⁴. Zaviyenin diğer masrafları ve görevlileri hakkında başka bir bilgi bulunmamaktadır.

3.2.19. İsmail Şeyh Zaviyesi

Kemah'a bağlı Diğünlü nahiyesinin Altkendi (Altköy) köyünde bulunan zaviyenin kurucusu hakkında bir bilgi verilmemekle beraber zaviyeye ismini veren İsmail Şeyh'in bu zaviyenin kurucusu olduğu sonucuna varılabilir.

1530'da meşihatlık görevini Bayezid bin Şeyh Natır'ın yürüttüğü zaviyenin Kanuni Sultan Süleyman tarafından vakfedilen vakfı ise Altkendi köyüne ait 628 akçelik hâsılından ibaretti. Defter kaydında ise masraflar hakkında bir bilgi verilmemiştir¹⁷⁵.

1568 ve 1591 yıllarında ise vakfın evkafı Altkendi köyüne ait 740 akçe gelimli malikânesi olup zaviyenin şeyhlik görevini ise Mehmed isimli bir kişi yapmaktaydı.¹⁷⁶

3.2.20. Osman Şeyh Zaviyesi

Orta – il nahiyesine bağlı Nezkeb (Çiğdemli) köyünde bulunan zaviyenin şeyhliğini ise İlyas Şeyh bin Bâli yapmaktaydı. Evkafı Kanuni Sultan Süleyman tarafından yapılan vakfın gelirleri ise Nezkep köyünün 1.700 akçelik malikânesi ile aynı köye ait 250 akçelik çiftlik gelirinden oluşmaktaydı.

Toplam geliri 1.950 akçe olan zaviyenin masrafı ise günlük 2 akçe meşihat gideri ile senelik 1.230 akçe makulat giderinden ibaretti¹⁷⁷.

1586 ve 1591'de zaviyenin evkafı yine Nezkeb köyünü malikanesi ile köye bağlı bir çiftlikten oluşmaktaydı. Varidatı ise her iki tahrirde de 1.950 akçe

¹⁷⁴ BOA. *TTD*. No.199. s. 56

¹⁷⁵ BOA. *TTD*. No.199. s. 56

¹⁷⁶ BOA. *TTD*.No.540.s154, TKGM. *TTD*. No.41.s.145/a.

¹⁷⁷ BOA. *TTD*. No.199. s. 56

olarak kaydedilmiştir. Zaviyenin bu dönemdeki şeyhi ise Durkaya isimli zattır. Zaviyede şeyhle birlikte oğlu ve kardeşi de bulunmaktaydı.¹⁷⁸

3.2.21. Hüseyin Şeyh Zaviyesi

Kemah'ın Gercanis nahiyesine bağlı Buladahuru köyünde bulunan zaviyenin kurucusunun Hüseyin Şeyh adında bir kişi tarafından kurulduğu defter kayıtlarından anlaşılmaktadır. 1530'da zaviyenin şeyhliğini ise Derviş Mezid bin Hüseyin Şeyh yapmaktaydı. Kanuni Sultan Süleyman tarafından vakfi yapılan zaviyenin gelirleri, Buladahuru köyüne ait 567 akçelik malikâne vakfı ile Erkek köyüne ait 870 akçelik malikânesi ile Buladahuru köyüne ait 320 akçelik çiftlikten ibaretti.

Toplam 1.757 akçelik vakıf gelirine sahip zaviyenin giderleri ise günlük meşihat gideri olarak 1 akçe ve senelik 1.037 akçe makulat gelirlerinden oluşmaktaydı¹⁷⁹.

1568'de ve 1591'de ise vakfın evkafı Puladahuru köyünün malikânesi ile köye ait bir çiftlikten ibaretti. Vakfın bu tarihlerdeki geliri ise aynı olup toplam 1.050 akçe idi. Zaviyenin şeyhlik görevi ise her iki tahrirde de Derviş Bayezid olarak kaydedilmişti.¹⁸⁰

3.2.22. İmeklü Şeyh Zaviyesi

Kemah'a tabi Aşağı – il nahiyesine ait Karur köyünde bulunmaktaydı. İmeklü Şeyh tarafından kurulan zaviyenin şeyhlik görevini ise İmeklü Şeyh'in torunlarından Pir Ahmed Şeyh yürütmekteydi.

Kanuni Sultan Süleyman tarafından vakfedilen evkafı Karur köyüne ait 1.380 akçelik malikânesinden oluşmaktaydı. Zaviyenin masrafı ise günlük iki akçe ile meşihat ve senelik 970 akçe makulat giderlerinden oluşmaktaydı¹⁸¹.

¹⁷⁸ BOA. *TTD*.No.540.s92-93, TKGM. *TTD*. No.41.s.145/a.

¹⁷⁹ BOA. *TTD*. No.199. s. 56

¹⁸⁰ BOA. *TTD*.No.540.s160, TKGM. *TTD*. No.41.s.185/a.

¹⁸¹ BOA. *TTD*. No.199. s. 57

3.2.23. İshak Şeyh Zaviyesi

Aşağı – il nahiyesine tabi Hanege (Yağcı) köyünde bulunan zaviyenin kurucusu İshak Şeyh olarak kaydedilmiştir.

Zaviyenin meşihatlık görevini ise İshak Şeyh'in torunlarından Oğul Şeyh bin Veli Şeyh yürütmekteydi. Kanuni Sultan Süleyman'ın vâkıfı olduğu zaviyenin gelirleri Hanege köyüne ait 1.790 akçelik hâsıldan ibaretti. Vakfın masrafı ise günlük meşihat gideri olarak 2 akçe ve Tahmini makulat gideri olarakta yıllık 1.070 akçe olarak kaydedilmişti¹⁸². Vakfın 1568 ve 1591'de evkafı yine köyün tüm malikânesi ve köye ait bir çiftlikten ibaretti. Toplam geliri her iki tahrirde de 1.490 akçe olarak kaydedilmiştir. Vakfın şeyhliğini ise bu yıllarda Udul? Şeyh isimli bir kişi yürütmekteydi.¹⁸³

3.2.24. Şeyh Ahmed Zaviyesi

Kemah'ın Gercanis nahiyesine bağlı Ahurcuk köyünde bulunan zaviyenin kurucusu ve şeyhlik görevini yürüten kişi hakkında bir bilgi kaydedilmemiş sadece vakfının Kanuni Sultan Süleyman tarafından yapıldığı ve toplam 360 akçe olduğu kaydedilmiştir. Vakıf geliri Ahurcuk köyüne ait bir adet çiftlikten sağlanmaktaydı. Giderler yazılmamakla beraber vakıf geliri miktarından günlük 1 akçe meşihatlık görevi için ayrıldığı tahmin edilebilir¹⁸⁴. 1586 ve 1591'de de vakıf aynı evkafa ve gelire sahipti zaviyenin şeyhliğini bu yıllar boyunca Şeyh Ahmed yürütmekteydi.¹⁸⁵

3.2.25. Tur Ali Baba Zaviyesi

Tur Ali Baba isimli zat tarafından kurulduğu kaydedilen zaviyenin meşihatlık görevinin ise Pir Ali Derviş Veled-i Tur Ali Baba tarafından yapıldığı kaydedilmiştir.

Zaviye Kemah'ın Kuruçay nahiyesine bağlı Honar-ı Büzürk köyünde olup evkafı Kanuni Sultan Süleyman tarafından yapılmıştı. Vakıf gelirleri Honar-ı

¹⁸² BOA. *TTD*. No.199. s. 57

¹⁸³ BOA. *TTD*.No.540.s101, TKGM. *TTD*. No.41.s.176/b.

¹⁸⁴ BOA. *TTD*. No.199. s. 57

¹⁸⁵ BOA. *TTD*.No.540.s159, TKGM. *TTD*. No.41.s.186/a.

Büzürk köyünün 900 akçelik gelirli ile köye ait 350 akçe gelirli çiftliğinden sağlanmaktaydı. Toplam vakıf geliri 1.250 akçe olup bunlar, günlük 2 akçe meşihat giderleri ve senelik 530 akçe makulat giderlerine harcanmaktaydı¹⁸⁶. 1586 ve 1591’de zaviyenin evkafı ve geliri aynı kalmıştı. Her iki tahrirde de zaviyenin şeyhliklerini Derviş Küçük ve Seydi Yar Ali’nin yaptığı kaydedilmiştir.¹⁸⁷

3.2.26. Tirkütah Zaviyesi

Şeyh Yusuf Veled-i Davud’un şeyhliğini yaptığı zaviye Kemah’ın Vadivank nahiyesine bağlı Tirkütah köyünde bulunmaktaydı.

1530’da evkafı padişah tarafından yapılan zaviyenin, Tirkütah köyüne ait 540 akçe hâsıllı çiftlik geliri vardı. Zaviyenin masrafı ise günlük 1,5 akçe meşihat gideri idi¹⁸⁸.

1586’da ve 1591’de zaviyenin vakfı yine içinde bulunduğu köye ait bir çiftlikten ibaretti. Evkafın geliri son iki tahrirde de 360 akçe olup zaviye şeyhliğini ise Şeyh Mihman yürütmekteydi.¹⁸⁹

3.2.27. Haydarhane Zaviyesi

Erzincan şehir merkezinde bulunan zaviyenin kurucusu hakkında kesin bir bilgi mevcut değildir. Zaviyenin evkafı ise, 1530’da Güney Erzincan’a tabi Pağnik köyünün 1.170 akçelik malikânesi, Güney Erzincan’a tabi Ula (Ulalar) köyünün 5 kilelik 35 akçe hâsıllı zemini, Güney Erzincan’a tabi Dikedink köyünün 12 akçelik hâsıllı zemini, Tebadenç köyüne bağlı 5 kilelik ve 50 akçe hâsıllı zemini, Güney Erzincan’a bağlı Mitini (Gümüştarla) köyünün 250 akçe hâsıllı nim-çiftliğinin zemini, Kuzey Erzincan’a bağlı, Kurdbastik köyünün 20 akçelik zemini, şehir merkezine ait 500 akçe hâsıllı çiftliği, Güney Erzincan’a bağlı Behran-ı Küçük köyünün 3 kilelik, 20 akçe hâsıllı zemini, ve Kanuni Sultan Süleyman tarafından vakfedilen Köşünkâr-ı Küçük (Buğdaylı) köyünün 20 akçe hâsıllı zemininden oluşmaktaydı.

¹⁸⁶ BOA. *TTD*. No.199. s. 58

¹⁸⁷ BOA. *TTD*.No.540.s142, TKGM. *TTD*. No.41.s.176/b.

¹⁸⁸ BOA. *TTD*. No.199. s. 58

¹⁸⁹ BOA. *TTD*.No.540.s75, TKGM. *TTD*.No.41s.135/a-b

Vakfin tüm geliri 2.077 akçe olup, masrafları ise günlük 2 akçe meşihat giderleri ve senelik 1.357 akçe makulat giderlerinden oluşmaktaydı¹⁹⁰. Yapılan görevli atamalarından vakfin daha sonraki yüzyıllarda da faal olduğu anlaşılmaktadır.¹⁹¹

3.2.28. Taharten Bey Zaviyesi

1379 – 1403 tarihleri arasında Erzincan Emirliğinden bulunmuş olan Taharten Beğ adına kurulan zaviyenin vâkıfı kaydedilmemiş, şeyhliğini ise Mevlana Mehmed yürütmekteydi. Kuzey Erzincan'a tabi Dacirek (Türkmenoğlu) köyündeki 720 akçelik malikânenin evkaf kaydedildiği vakfın vâkıfı hakkında bir bilgi verilmemiştir. Zaviyenin tek kalemlik masrafı ise meşihatlık görevi için verilen günlük 2 akçeden ibaretti¹⁹².

3.2.29. Mevlevihane Zaviyesi

Kurucusu tahrir kayıtlarında Melik Salih olarak geçen zaviyenin şeyhlik görevini ise Melik Salih'in torunlarından Seyyid Mahmud ve Şeyh Çelebi, Ahmed ve Emir Ali isimli kişiler yürütmekteydi.

Zaviyenin evkafı ise 1530'da Kuzey Erzincan'a tabi Hanzadır köyünün 2.263 akçelik yarı malikânesi, Güney Erzincan'a tabi Germüri köyünün 1.537 akçelik 1/3 malikânesi, Kuzey Erzincan'a tabi Zatkıg (Değirmenköy) köyünün 10 kilelik, 50 akçe hâsıllı zemini ve Derivaç köyüne ait 500 akçe hâsıllı 1 adet çiftliğinden ibaretti. Toplam vakıf geliri ise 4.350 akçe idi.

Masraflar ise meşihatlık görevi günlük 2.5 akçe, tevliyet gideri için yıllık 1.5 akçe, makulat için yıllık 2.910 akçe olarak kaydedilmişti¹⁹³.

3.2.30. Uğurlu Mehmet Bey Zaviyesi

Erzincan Şehir merkezinde kurulan zaviyenin vâkıfı belli değildir. Şeyhlik görevini Mevlana Şeyh Ahmed'in yaptığı zaviyenin evkafı ise Güney Erzincan'a

¹⁹⁰ BOA. *TTD*. No.199. s. 37

¹⁹¹ BOA. *İE.Tv*.No. 1570

¹⁹² BOA. *TTD*. No.199. s. 37

¹⁹³ BOA. *TTD*. No.199. s. 38

bağlı Köşünkâr-ı Büzürk köyünün 1.590 akçelik hâsılı, aynı köye ait hâsılı 120 akçelik 1 bahçe, yine Köşünkâr-ı Büzürk (Başpınar) köyüne ait Vank mezraasının 160 akçelik yarım malikânesi, Güney Erzincan'a tabi Gürnaç köyünün 40 akçe hâsıllı bir bahçesi ile şehir merkezinde bulunan 540 akçelik zemini ve Güney Erzincan'a bağlı Sürbehan-ı Küçük(Kılıçkaya) köyünün 590 akçelik malikânesini kapsamaktaydı.

Toplam vakıf geliri 3.040 akçe olup masraflar ise günlük 1 akçe ile meşihatlık ve senelik 2.320 akçelik malukat giderlerinden oluşmaktaydı¹⁹⁴.

3.2.31. Kalenderhane Zaviyesi

Evkafını şehir merkezinde bulunan 250 akçe hâsıllı bir nim – çiftlik, Ekerek (Ulucak) köyüne ait 600 akçe hâsıllı çiftlik ve zemin ile 50 akçe hâsıllı Ekerek köyüne ait bir bahçe oluşturmaktaydı.

1530'da toplam vakıf geliri 900 akçe olan zaviyenin masraflarını ise günlük 1 akçe ile meşihat ve yine günlük 1,5 akçe ile makulat oluşturmaktaydı. Zaviyenin şeyhliğini ise Seyyid Can isimli bir zat yapmaktaydı¹⁹⁵.

3.2.32. Veled Bey Zaviyesi

Tahrir kayıtlarından kurucusunun adının Veled Bey olduğu anlaşılan zaviyenin şeyhlik görevini ise Şeyh Mehmed ve Ebu'l - Kasım Bey yürütmekteydi.

Zaviyenin evkafını ise şehir merkezine ait 657 hâsıllık bir çiftlik, yine şehir merkezine ait 250 akçe gelirli zemin, Çağrı köyünün 602 akçelik malikâne geliri, Kurnuçtilek köyüne ait Vağanir mezrasının 26 kilelik, 150 akçe gelirli zemini ile Güney Erzincan'a tabi Vaskirt karyesi'nin 50 kilelik 120 akçe gelirli zemini ve 300 akçe geliri ile etrafı çevrili başka bir zemin vakfedilmişti.

1530'da toplam vakıf geliri 2.174 akçe olan vakfın masraflarını ise günlük 1 akçe ile meşihat, günlük 1 akçe ile tevliyet ve senelik 1.345 akçe ile makulat oluşturmaktaydı¹⁹⁶.

¹⁹⁴ BOA. TTD. No.199. s. 38

¹⁹⁵ BOA. TTD. No.199. s. 38

3.2.33. Pir Ömer Zaviyesi

Erzincan'da bulunan Pir Ömer zaviyesinin şeyhliğini Mevlana Şeyh yapmaktaydı. Vakfin tek evkafı şehir merkezinde bulunan 720 akçe hâsıllı çiftlik oluşturmaktaydı. Zaviyenin giderleri ise günlük 1akçe ile meşihat ve günlük 1 akçe ile makulat oluşturmaktaydı.¹⁹⁷

3.2.34. Gurban Şeyh Zaviyesi

Erzincan Şehrinde bulunan zaviyenin evkafı şehir merkezinde bulunan ve 140 akçe hâsıllı bazı zemin kiralari ile yine şehir merkezinde bulunan 10 kilelik, 180 hâsıllık bir zemin ve Halil Ağa adındaki bir kişinin vakfettiği senelik 40 akçe gelirli bir bahçeden karşılanmaktaydı. Zaviyenin giderleri ise günlük 1 akçe ile meşihat giderlerinden ibaretti.¹⁹⁸

3.2.35. Aceb Şir Zaviyesi

Defter kayıtlarında “Kutbü’l- Arifin Seyyid Aceb Şir kaddes – sırrahu’l – mezid” olarak geçen zaviye, Kuzey Erzincan’a tabi Cızzını köyünde bulunmaktaydı.

Şeyhliğini Mevlana Yusuf’un yaptığı zaviyenin evkafı ise Güney Erzincan’a bağlı Haşhaşı (Kavakyolu) köyüne ait 1.180 akçe hâsıllı malikâne, aynı köye ait 30 kilelik ve 80 akçe hâsıllı bağçe, Kuzey Kemah’a bağlı Cancis Karyesinin 596 akçelik hâsıllı, Güney Erzincan’a bağlı 150 akçe hâsıllı Ahurcuk köyüne ait 1 zemin, yine Kuzey Erzincan’a bağlı Dacirek (Türkmenoğlu) köyünün 10 kilelik 100 akçe hâsıllı zemini, Kuzey Erzincan’a bağlı Karezmi köyünün 20 kilelik 150 akçe hâsıllı zemini, Cızzını köyüne ait 50 akçe gelirli bir çayır, Kuzey Erzincan’a bağlı Vakf-ı Birastik (Çatalören) köyünün 50 kilelik, 250 akçe hasıllı zemini, yine Kuzey Erzincan’a bağlı Sorhan (Kılıçkaya) Köyünün 100 akçe hasıllı zemini, Kuzey Erzincan’a bağlı Serenk köyünün 200 akçe hasıllı malikânesi ile şehir merkezine ait 300 akçe hasıllı çiftliği ve yine Kuzey

¹⁹⁶ BOA. *TTD*. No.199. s. 39

¹⁹⁷ BOA. *TTD*. No.199. s. 39

¹⁹⁸ BOA. *TTD*. No.199. s. 40

Erzincan'a bağılı Tilharis (Tilhan) köyüne ait Zemin ve Bağından gelen 350 akçeden ibaretti.

Toplam 3.803 akçe vakıf gelirine sahip olan zaviyenin giderleri ise günlük 3 akçe meşihat görevi, günlük 2 akçe tevliyet görevi, günlük 4 akçe faraş görevi ve senelik 1.826 akçe ile makulat giderlerinden ibaretti¹⁹⁹.

3.2.36. Ebu İshak Zaviyesi

Nerede kurulduğu kaydedilmeyen zaviyenin meşihatlık görevi Derviş Piri adlı kişi tarafından yürütölmekteydi. 1530'da vakfın tek geliri ise adı kaydedilmeyen köye ait 540 akçelik hâsılından ibaretti. Masrafları ise günlük 1,5 akçe ile meşihatlık görevine aitti²⁰⁰.

3.2.37. İslam Şeyh Zaviyesi

Kurucusu ve kuruluş tarihi bilinemeyen Surpviran köyüne ait zaviye Güney Erzincan nahiyesinde bulunmaktaydı. 1530'da zaviyenin meşihatlığını ise Derviş Mehmed yürötmekteydi. Zaviyenin evkafını ise Surpviran köyüne ait 1.087 akçe hâsıllı malikâne, 720 akçe hâsıllı köye ait bir çiftlik ve yıllık 300 akçe hâsıllı yine köye ait bir değirmen oluşturmaktaydı. Toplam 2.102 akçe vakıf gelirine sahip olan vakfın masrafları ise Meşihat masrafı olarak günlük 2 akçe ve senelik 1.387 akçelik makulat giderleri idi²⁰¹.

3.2.38. Akça Şeyh Zaviyesi

Kuzey Erzincan'a tabi Zatır köyünde bulunan zaviyenin meşihatlık görevini ise Mevlana Hamza isimli bir kişi yapmaktaydı. 1530'da zaviyenin evkafı ise aynı köye ait 540 akçelik hâsılı olan bir çiftlik meydana getirmekteydi. Zaviyenin masrafları ise günlük 1,5 akçe ile meşihatlık giderlerinden ibaretti²⁰².

¹⁹⁹ BOA. *TTD*. No.199. s. 41

²⁰⁰ BOA. *TTD*. No.199. s. 41

²⁰¹ BOA. *TTD*. No.199. s. 42

²⁰² BOA. *TTD*. No.199. s. 42

3.2.39. Keladenç Zaviyesi

Güney Erzincan'a tabi Keladenç köyünde bulunan zaviyenin şeyhliğini Mevlana Mahmud isimli bir kişi yapmaktaydı. 1530'da Zaviyenin vâkıfı bilinmemekle birlikte köye ait 540 akçe hâsıllı bir çiftlik zaviyeye vakfedilmişti. Vakfın gideri ise günlük 1,5 akçe ile meşihatlık görevine ait masraftan ibaretti²⁰³.

3.2.40. Kara Abdal Zaviyesi – I

Güney Erzincan'a tabi Ağık köyünde bulunan zaviyenin meşihatlık ve tevliyetlik görevini Şeyh Hamza yürütmekteydi. 1530'da Evkafı Kanuni Sultan Süleyman tarafından yapılan zaviyenin, aynı köye ait 720 akçe hâsıllı bir çiftlik vakfi vardı.

Zaviyenin masrafı ise günlük iki akçe ile meşihatlık gideri olarak kaydedilmişti²⁰⁴.

3.2.41. Kara Abdal Zaviyesi – II

Ağık köyüne ait ikinci zaviye olan Kara Abdal zaviyesi Derviş Sanduk oğlu Derviş İsmail tarafından şeyhliği yürütülen bir zaviye idi.

1530'da evkafı Kanuni Sultan Süleyman tarafından vakfedilen zaviyenin aynı köye ait 720 akçe hâsıllı bir çiftlikten vakıf gelirini almaktaydı. Vakfın gideri ise 2 akçelik meşihat gideri oluşturmaktaydı²⁰⁵.

3.2.42. Rumsaray Zaviyesi

Güney Erzincan'a tabi Rumsaray köyünde bulunan zaviyenin şeyhliğini Derviş Dede isimli bir kişi yürütmekte idi. 1530'da Köyün divanisinin vakfedildiği zaviyenin toplam geliri 1.440 akçeyi bulmaktaydı. Zaviye vakfının masraflarını ise meşihat gideri olarak günlük 2 akçe ve makulat olarak yine günlük 2 akçe oluşturmaktaydı²⁰⁶.

²⁰³ BOA. *TTD*. No.199. s. 42

²⁰⁴ BOA. *TTD*. No.199. s. 44

²⁰⁵ BOA. *TTD*. No.199. s. 44

²⁰⁶ BOA. *TTD*. No.199. s. 45

3.2.43. Hoca Ağa Hankâhı

Erzincan şehir merkezince bulunmaktaydı. 1530'da Hankâh'ın meşihatlık görevi ise Mevlana Şeyh isminde bir kişiye aitti. Vakıf geliri ise Kuzey Erzincan'a bağlı 1.146 akçelik hâsılı bulunan Karatuş köyünden ibaretti.

Hankâhın giderleri ise senelik 426 akçe ile makulat giderlerine, günlük 2 akçe meşihat giderlerine aitti²⁰⁷.

3.2.44. Ahi Ayna Bey Hankâhı

Erzincan şehrinde bulunan hankâh'ın kurucusu Erzincan Emiri Ahi Ayna Beydir. Ayna Bey Eretna Devletine tabi olarak Erzincan'da önemli siyasi faaliyetlerde bulunmuştur²⁰⁸. 1530 yılında Hankâh'ın evkafı ise Güney Erzincan'a tabi yarı malikâne ile şehir merkezinde bulunan 10 kilelik 128 akçe hâsıllı zeminden oluşmaktaydı. Toplam vergi geliri 3.047 akçe olan hankâh'ın giderleri ise günlük 2 akçe yevmiye ile meşihat, günlük 1 akçe gider ile cibayet ve senelik 1.967 akçe ile makulat giderlerine ayrılmıştı²⁰⁹.

3.3. Bayburt Zaviyeleri

İncelediğimiz dönemde Bayburt sancağında toplam altmış sekiz zaviye mevcuttu. Bunların otuz üç tanesi Bayburt'ta yirmi üç tanesi Kelkit'te, on bir tanesi Tercan'da, bir tanesi ise Kogans'ta bulunmaktaydı. Zaviyelerden Ahi Emir Ahmed Zencani Zaviyesi, Haydarhane Zaviyesi, Hacı Yakut Zaviyesi, Seyyid Salih Zaviyesi ve Sultan Fakih Zaviyesi Bayburt Kaza merkezinde bulunmaktaydı.

3.3.1. Sultan Fakih Zaviyesi

Bayburt şehrinde bulunan zaviyenin şeyhliklerini Şeyh Mehmed ve Şeyh Ahmed isimli Sultan Fakih'in torunlarının yaptığı kaydedilmiş olup zaviyenin vâkıfı hakkında herhangi bir bilgi mevcut değildir. Zaviye'ye 1530'da Bayburt'a

²⁰⁷ BOA. *TTD*. No.199. s. 36

²⁰⁸ Osman Turan, *İstanbul'un Fethinden Önce Yazılmış Tarihi Takvimler*. TTK. Yay. Ankara 1984. s. 80–81.

²⁰⁹ BOA. *TTD*. No.199. s. 39

tabi Ashunk-ı Sufla köyünün 859 akçelik yarı malikânesi, aynı köye ait 160 hâsıllı bir değirmen ve Bayburt'a bağlı Dacirek köyüne ait 1.202 akçe gelirlı 1/8 malikânesi vakfedilmişti.

Toplam 2.221 akçe vakıf geliri olan zaviyenin giderleri ise günlük 3 akçe meşihat gideri, günlük 6 akçe türbehan gideri ve senelik 761 akçe makulat giderinden ibaretti²¹⁰.

3.3.2. Ahi Emir Ahmed Zencani Zaviyesi

Bayburt şehir merkezinde bulunan türbenin şeyhliğini Ahi Ahmed Zencani'nin neslinden Ahi Mehmed yürütmekteydi.

Kim tarafından vakfedildiği kaydedilmeyen evkafı ise Bayburt'a bağlı Varicna köyünün 3.147 akçelik malikânesi, aynı köye ait 150 akçe hâsıllı bir değirmen, Varicna'ya ait 600 akçe hâsıllı bir çiftlik, Bayburt şehir merkezinde bulunan 80 akçe hâsıllı dükkân kiralrı, Bayburt'a bağlı Galiskavar köyünün 2.077 akçelik malikânesi, Bayburd'a tabi Kolakor köyünün 250 akçelik yarı malikânesi ve Berne köyüne bağlı Keskü mezrasına ait 50 akçe hâsıllı malikânesi ve 494 akçe malikâne gelirlı Avanis köyünden oluşmaktaydı.

Toplam 6.868 akçe vakıf gelirine sahip olan zaviyenin masrafları ise günlük 3 akçe ile meşihat gideri, günlük 1 akçe ile cüzhan gideri ve yıllık 5.428 akçe makulat giderinden ibaretti²¹¹.

3.3.3. Haydarıhane Zaviyesi

Şehir merkezinde bulunan zaviyenin kurucusu hakkında herhangi bir bilgiye sahip değiliz. Zaviyenin şeyhliğini Seyyid Hüseyin isimli zatın yaptığı kaydedilmiştir. Ancak vâkıfı hakkında bir bilgi yoktur.

Zaviyenin evkafı ise 1530'da Bayburt'a tabi Malansa köyüne ait 2.613 akçelik malikâne, Bayburt'a tabi Esıptos köyüne ait 358 akçe hâsıllı malikâne, Bayburt'a bağlı Girekös köyünün 72 akçe gelirlı malikanesi, Molla Rıza köyüne

²¹⁰ BOA. *TTD*. No.199. s. 66

²¹¹ BOA. *TTD*. No.199. s. 66

ait bir adet 100 akçe gelirli değirmen, Bayburt şehir merkezinde bulunan senelik 600 akçe gelire sahip 12 adet dükkân gelirinden meydana gelmekteydi.

Toplam 3.743 akçe vakıf gelirine sahip olan zaviyenin masrafları ise günlük 2 akçe ile meşihat ve senelik 3.023 akçe ile makulat gelirleri oluşturuyordu²¹².

3.3.4. Seyyid Salih Zaviyesi

Seyyid Salih isimli bir kişinin kurduğu kaydedilen zaviyenin meşihatlığını Seyyid İbrahim isimli ve Seyyid Salih'in soyundan gelen bir kişi yapmaktaydı.

Vâkıfı bilinmeyen zaviyenin evkafı ise 1530'da Bayburt'a bağlı Abrans (Akbulut) köyünün 3.453 akçelik yarı malikânesi, Bayburt'a bağlı Zağsık köyünün 317 akçelik yarı malikânesi, Kömersenk köyünün 200 akçelik yarı malikânesi ve Bayburt şehir merkezinde yıllık geliri 140 akçe olan altı adet dükkan kirasından oluşmaktaydı.

Toplam 4.110 akçe vakıf gelirine sahip olan zaviyenin masrafları ise meşihat gideri olarak günlük 3 akçe, makulat olarak senelik 3.030 akçe olarak kaydedilmiştir²¹³.

3.3.5. Kara Şeyh Zaviyesi

Kurucusunun ismi kaydedilmeyen zaviyenin meşihatlık görevini Şeyh Ahmed Veled-i Şeyh Musa isminde bir kişi yürütmekteydi.

Kanuni Sultan Süleyman tarafından evkafı yapılan zaviyenin vakıf geliri 1530'da Bayburt'a bağlı Kara Şeyh Viran köyüne ait 540 akçe hâsıllı bir çiftlikten karşılanmaktaydı.

Zaviyenin giderleri ise günlük 1,5 akçe meşihat giderlerinden ibaretti²¹⁴. Tahrir kayıtlarında zaviyenin diğer giderleri hakkında başka bir bilgi verilmemiştir.

²¹² BOA. *TTD*. No.199. s. 67

²¹³ BOA. *TTD*. No.199. s. 67

3.3.6. Hacı Yakut Zaviyesi

Bayburt şehrinde bulunan zaviye, Bekir Veled-i Hamid isimli kişinin şeyhliğinde bulunmaktaydı. 1530'da Kurucusu kaydedilmeyen zaviyenin vâkîfı da belli değildir. Bayburt'a bağlı Konur köyünde bulunan 720 akçe hâsıllı 1 çiftlikten ibaret vakfı olan zaviyenin masrafları ise günlük 2 akçe meşihat giderinden ibaretti²¹⁵.

3.3.7. Seydi Ahmed Bey Zaviyesi

Bayburt'a bağlı Çaravirni karyesinde bulunan zaviyenin kurucusunun kim olduğu kaydedilmemekle beraber zaviyeye adını veren Seydi Ahmed Bey'in aynı zamanda bu zaviyenin kurucusu olduğu da düşünülebilir.

1530'da şeyhlik görevini Derviş Nazır Veled-i Derviş Ömer'in yaptığı zaviyenin vâkîfı belli değildir. Evkafı, Çaravirni karyesine ait 360 akçe hâsıllı bir çiftlikten sağlanmaktaydı. Zaviyenin masrafları ise günlük 1 akçe meşihat giderinden oluşmaktaydı²¹⁶.

3.3.8. Gökçe Şeyh Zaviyesi

Bayburt'a tabi Kalbulas köyünde bulunan zaviyenin meşihatlık görevini Şeyh Veli isminde bir zat yapmaktaydı. Vakfı Gülbulas köyüne ait bir çiftlikten oluşan zaviyenin 1530'da 720 akçelik bir geliri mevcuttu. Masrafları ise tek kalem olup günlük 2 akçe meşihat giderinden ibaretti²¹⁷.

3.3.9. Katanos Zaviyesi

Bayburt'a bağlı Katanos köyünde bulunan zaviyenin kurucusu hakkında bir bilgi mevcut değildir. Zaviye şeyhliği ise Derviş Kulu isimli bir zat tarafından yapılmaktaydı. Vâkîfı bilinmeyen zaviyenin evkafı 1530'da aynı köye ait 720

²¹⁴ BOA. *TTD*. No.199. s. 68

²¹⁵ BOA. *TTD*. No.199. s. 68

²¹⁶ BOA. *TTD*. No.199. s. 70

²¹⁷ BOA. *TTD*. No.199. s. 70

akçelik bir çiftlikten ibaretti. Zaviyenin masrafı ise günlük 2 akçe meşihat giderlerinden ibaretti²¹⁸.

3.3.10. Katanos Zaviyesi – II

Katanos köyünde bulunan diğer bir zaviye olan Katanos zaviyesinin evkafı Kanuni Sultan Süleyman tarafından yapılmıştı. 1530'da zaviyenin şeyhliğini ise Derviş Abdal yapmaktaydı. Köye ait 720 akçelik bir çiftliğin evkafı olduğu zaviye, masraf olarak günlük 2 akçe meşihat giderleri olarak kaydedilmişti²¹⁹.

3.3.11. Aşağı Lori Zaviyesi

Bayburt'a bağlı Lori-yi Süfla köyünde bulunan zaviyenin şeyhlik görevlerini Derviş Nimet ve Derviş Natır isimli kişiler yapmaktaydılar.

Vâkıfı bilinmeyen evkafı ise aynı köye ait 720 akçelik bir çiftlik ve bir değirmenden ibaretti. Zaviyenin masrafları ise günlük 2 akçe meşihat giderlerinden oluşmaktaydı²²⁰.

3.3.12. Aşağı Lori Zaviyesi – II

Lori-i Süfla köyüne ait ikinci bir zaviye olup kurucusu kaydedilmemiştir. Şeyhliğini Seyyid Veled-i Alihan'ın yaptığı zaviyeni vâkıfı da belli değildir.

Evkafı ise aynı köye ait 1 adet çiftlik ve değirmenden ibarettir.1530'da toplam geliri 720 akçe olan zaviye vakfının giderleri ise günlük 2 akçe yevmiyeli meşihat gideridir²²¹.

3.3.13. Hacı Ahi Zaviyesi

Kurucusu kaydedilmemiş olup ismine izafeten Hacı Ali isimli kişi zaviye kurucusu olabilir. Meşihatlık görevini Derviş Dede Ali isimli bir kişinin yaptığı zaviyenin giderleri ise günlük 2 akçe ile meşihat giderlerinden ibaretti²²².

²¹⁸ BOA. *TTD*. No.199. s. 71

²¹⁹ BOA. *TTD*. No.199. s. 71

²²⁰ BOA. *TTD*. No.199. s. 71

²²¹ BOA. *TTD*. No.199. s. 72

²²² BOA. *TTD*. No.199. s. 72

3.3.14. Seyyid Yakub Zaviyesi

Bayburt'a bağlı enul-i Ulya (Kılıçkaya) köyünde bulunan zaviyenin. 1530'da Şeyhlik görevini ise Dervif Halil isimli bir zat tarafından yapılmaktaydı. Zaviyenin vâkıfı hakkında bir kayıt bulunmayıp köye ait 360 akçe hâsıllı bir çiftlik evkaf olarak tahsis edilmişti. Masraflar ise meşihatlık gideri olarak günlük 1 akçe gider kaydedilmiŐti²²³. Vakfın XVI. yüzyıldan sonraki dönemlerde de faaliyet içerisinde olduğu görülmektedir.²²⁴

3.3.15. Sankod Zaviyesi

Bayburt'a bağlı Sankod köyünde bulunan zaviyenin kurucusu hakkında bir bilgi mevcut değildir.

Vâkıfı bilinmeyen evkafı ise Sankod köyüne ait 720 akçe hâsıllı bir çiftlikten ibaretti. 1530'da zaviyenin giderleri ise günlük 2 akçe yevmiye ile meşihatlık giderleri olarak kaydedilmişti. Zaviyenin Şeyhi ise Dervif Mehmet isimli bir kiŐidir²²⁵.

3.3.16. Ketoli Zaviyesi – I

Bayburt'a tabi Ketoli köyünde bulunan zaviyenin kurucusu hakkında herhangi bir bilgimiz bulunmamaktadır. 1530'da Şeyhliğini Dervif Pir Kılıç isimli bir zat yapmaktaydı.

Zaviyenin vâkıfı da belli olmayıp, Ketoli köyüne ait 720 akçelik bir evkafı mevcuttu. Zaviyenin masrafları ise günlük 2 akçe ile meşihat giderlerinden ibaretti²²⁶.

3.3.17. Ketoli Zaviyesi – II

Ketoli köyünde bulunan bu zaviyenin de kurucusu hakkında bir bilgi mevcut değildir. 1530'da zaviye Şeyhliklerini Dervif Muhammed ve Şah Hüseyin adında iki kişinin yaptığı zaviyenin vâkıfı diğer Ketoli zaviyesi gibi belli olmayıp

²²³ BOA. *TTD*. No.199. s. 72

²²⁴ BOA. *CD.Ev.No.32.675*

²²⁵ BOA. *TTD*. No.199. s. 73

²²⁶ BOA. *TTD*. No.199. s. 73

evkafı ise köye ait 720 akçe hâsıllı 1 adet çiftlikten ibaretti. Zaviyenin masrafları, günlük 2 akçe meşihat giderlerinden ibaretti²²⁷.

3.3.18. Baba Kanyab Zaviyesi

Bayburt'a bağlı Tahsini köyünde bulunan zaviye, Baba Kanyab isminde bir kişi tarafından kurulmuştu. 1530'da zaviyenin şeyhliğini ise Derviş Pir Hasan yürütmekteydi. Vâkıfı belli olmayan zaviyenin evkafını ise köye ait 720 akçelik bir çiftlik oluşturmaktaydı. Zaviyenin masrafları ise günlük 2 akçe ile meşihat giderinden ibaretti²²⁸.

3.3.19. Yakup Abdal Zaviyesi

Yakub Abdal köyünde bulunan zaviyenin kurucusunun Yakup Abdal isminde bir kişi olduğu kaydedilmiş meşihatlık görevi ise Yakup Abdal'ın torunlarından Ebu'l – Müslim Veled-i Çırak tarafından yapılmaktaydı.

Vâkıfı bilinmeyen evkafı ise köye aid bir buçuk çiftlikten ibaretti ve çiftliğin hâsılı ise 720 akçeden ibaretti. Zaviyenin giderleri ise günlük 2 akçe ile meşihat giderleri idi²²⁹. Vakfın XIX. asra kadar faal olduğu görülmektedir.²³⁰

3.3.20. Armudlu Zaviyesi

Bayburt'a tabi Armudlu köyünde bulunan zaviyenin kurucusu hakkında herhangi bir bilgi mevcut değildir. Şeyhlik görevini Derviş Hüseyin Kulu ve Devriş Murad Kulu'nun yaptığı zaviyenin vâkıfı ise bilinmemektedir.

1530'da zaviyenin evkafı Armudlu köyüne ait yıllık 540 akçe hâsılı olan bir çiftlikten ibaretti. Giderleri ise günlük 1.5 akçe ile meşihat masraflarından ibaretti²³¹.

²²⁷ BOA. *TTD*. No.199. s. 73

²²⁸ BOA. *TTD*. No.199. s. 73

²²⁹ BOA. *TTD*. No.199. s. 74

²³⁰ BOA. *CD.Ev.No.8107*

²³¹ BOA. *TTD*. No.199. s. 74

3.3.21. Şeyh Hasan Zaviyesi

Bayburt'a bağlı Tümnecik köyünde bulunan zaviyenin kurucusu bilinmemekle beraber adına izafeten Şeyh Hasan isimli kişi tarafından kurulduğu ifade edilebilir.

Zaviyenin şeyhliğini ise Derviş Şaban Veled-i Şeyh Hasan yürütmekteydi. 1530'da zaviyenin vakıf gelirlerini ise Tümnecik köyüne ait 540 akçelik çiftlik geliri oluşturmaktaydı. Vakıf giderleri ise günlük 1.5 akçe ile meşihat giderleri oluşturmaktaydı²³².

3.3.22. Konursu Zaviyesi

Bayburt'a tabi Konursu köyünde bulunan zaviyenin kurucusu belli değildir. Zaviyenin şeyhliğini ise Derviş Abdullah yürütmekteydi.

Vâkıfı belli olmayan zaviyenin evkafı 720 akçe hâsıllı, köye ait bir çiftlikten karşılanmaktaydı. 1530'da zaviyenin masrafları ise günlük 2 akçe yevmiye ile meşihatlık giderlerinden ibaretti²³³.

3.3.23. Berkes Zaviyesi

Bayburt'a tabi Berkes mezrasında bulunan zaviyenin kim tarafından kurulduğu belli değildir. Meşihatlık görevi Hacı Şeyh tarafından yapılan zaviyenin vâkıfı da belli değildir. Berkes mezrasına ait bir çiftlikten vakıf gelirini almakta olan zaviyenin toplam geliri 360 akçeden ibaretti. 1530'da zaviyenin giderleri ise günlük 1 akçe meşihat giderlerinden oluşmaktaydı²³⁴.

3.3.24. Norşad Zaviyesi

Bayburt'a tabi Norşad köyünde bulunan zaviyenin kurucusu belli değildir. Şeyhlik görevini Derviş Bali Veled-i Derviş Ahmed'in yürüttüğü kaydedilmiş olup vâkıfı hakkında herhangi bilgi yoktur.

²³² BOA. *TTD*. No.199. s. 74

²³³ BOA. *TTD*. No.199. s. 75

²³⁴ BOA. *TTD*. No.199. s. 75

Zaviyenin evkafı ise köye ait bir buçuk çiftlikten ibaretti. Vakfın toplam geliri 1.080 akçe olup giderleri ise günlük 3 akçe meşihat giderlerine aitti²³⁵.

3.3.25. Şeyh Mehmed Zaviyesi

Defter kayıtlarında Şeyh Mehmed isimli bir kişi tarafından kurulduğu kaydedilen zaviyenin şeyhlik görevini Derviş Ali Veled-i Mehmed Şeyh yürütmekteydi. Bayburt'a tabi Gün karyesinde bulunan zaviyenin vakıf gelirleri ise köye ait 860 akçelik örfi verilerin haricindeki malikâne gelirleri ile köye ait 500 akçelik bir çiftlikten ibaretti.

Toplam 1.360 akçelik gelire sahip olan zaviyenin vakıf gelirleri ise Meşihat için günlük 2 akçe, imamet gideri için günlük 1 akçe ve makulat gideri olarak tahmini olarak 230 akçelik bir gider yazılmıştı²³⁶.

3.3.26. Derviş Pirvende Zaviyesi

Erzurum'da zaviyesi bulunan Türk dervişlerinden Ümidim Baba'nın oğlu Derviş Pirvende tarafından kurulduğu tahrir kayıtlarından anlaşılan zaviyenin şeyhlik görevini Derviş Kara Abdal yürütmekteydi.

Bayburt'a bağlı Zırnık köyünde bulunan zaviyenin vâkıfı belli değildir. 1530'da evkafı ise kurulduğu köye ait 720 akçelik bir çiftlikten ibaretti. Zaviyenin masrafları ise günlük iki akçe meşihat giderinden oluşmaktaydı²³⁷.

3.3.27. Abdulvehhab Gazi Zaviyesi

Bayburt'a tabi Duduzar köyünde bulunan Abdulvehhap Gazi Zaviyesinin kurucusu tahrir kayıtlarında açıkça kaydedilmemekle beraber zaviyenin isminden yola çıkılarak kurucusunun Abdulvehhap Gazi isimli bir kişi olduğu ileri sürülebilir. 1530'da zaviyenin meşihatlık görevi ise Abdurrezzak veled-i Şeyh Mehmed tarafından yürütülmekteydi. Kanuni Sultan Süleyman tarafından vakfi yapılan zaviyenin evkafı Duduzâr köyüne ait 720 akçelik örfi vergiler haricindeki malikânesi ile yine köye ait 720 akçelik bir çiftlikten meydana gelmekteydi.

²³⁵ BOA. *TTD*. No.199. s. 76

²³⁶ BOA. *TTD*. No.199. s. 76

Toplam vakıf geliri 1.440 akçe olan zaviyenin giderleri ise günlük 3 akçe ile meşihatlık görevi ve tahmin 244 akçelik makulat masraflarından ibaretti²³⁸.

3.3.28. Şeyh Muhammed Zaviyesi

Bayburt'a tabi Çıphınis köyünde bulunan zaviyenin kurucusu zaviyeye ismini veren Şeyh Muhammed ismindeki kişidir. Zaviyenin şeyhliğini ise Derviş Hüseyin ismindeki kişi yürütmekteydi. 1530'da vâkıfı belli olmayan zaviyenin evkafı ise köye ait 720 akçelik bir çiftlikten ibaretti. Zaviyenin evkaf gelirleri ise günlük iki akçe ile meşihatlık görevine ayrılmıştı²³⁹.

3.3.29. Seydi Yakup Zaviyesi

Kayıtlarda Peygamber soyundan geldiği ifade edilen Seydi Yakup tarafından kurulan zaviye Bayburt'a tabi Kotonus köyünde bulunmaktaydı.

Zaviye şeyhliğini İman Şeyh veled-i İbrahim Şeyh'in yaptığı bilinmekte olup Vâkıfı belli değildir. Zaviyenin evkafı ise Kotonus köyüne ait 1.256 akçelik malikânesi ile 700 akçelik Güdgüne köyüne ait bir çiftlikten oluşmaktaydı. Toplam 1.956 akçe vakıf gelirine sahip olan zaviyenin masrafları ise günlük 3 akçe ile meşihatlık ve senelik 876 akçe ile makulat giderlerinden ibaretti²⁴⁰.

3.3.30. Püşke Zaviyesi

Bayburt'a tabi Püşke (Akyaka) köyünde bulunan zaviyenin kurucusu belli değildir. 1530'da zaviyenin meşihatlık giderleri ise Derviş Mehmed veled-i Şeyh Yusuf tarafından yapılmaktaydı. Kim tarafından vakfedildiği bilinmeyen zaviye evkafı ise üç çiftlikten ibaretti. Toplam geliri 1.400 akçe olan zaviyenin giderleri ise günlük 3 akçe meşihatlık ve senelik tahmini 320 akçe makulat masraflarından ibaretti²⁴¹.

²³⁷ BOA. *TTD*. No.199. s. 76

²³⁸ BOA. *TTD*. No.199. s. 77

²³⁹ BOA. *TTD*. No.199. s. 77

²⁴⁰ BOA. *TTD*. No.199. s. 78

²⁴¹ BOA. *TTD*. No.199. s. 78

3.3.31. Şehid Osman Zaviyesi

Bayburt'un Müşeverek köyünde bulunan zaviyenin kurucusu kaydedilmemiştir. 1530'da Zaviye şeyhliğini Derviş Hızır'ın yaptığı kaydedilmekte evkafı ise aynı köye ait 720 akçe hâsıllı bir çiftlikten ibaretti. Zaviyenin giderleri ise günlük 2 akçe meşihat giderlerini kapsamaktaydı²⁴².

3.3.32. Haydar Zaviyesi

Bulunduğu köye ismini veren zaviye Bayburt'a bağlı idi. Kurucusu tespit edilemeyen zaviyenin şeyhlik görevini ise Derviş Maksud Veled-i Abdi Şeyh yürütmekteydi. 1530'da vâkıfı bilinmeyen evkafı ise Haydar köyüne ait 1.080 akçelik iki çiftlikten ibaretti. Zaviyenin giderleri ise günlük 3 akçe meşihatlık gideri idi²⁴³. Vakfın XIX. yüzyıla kadar faal olduğu kayıtlardan anlaşılmaktadır.²⁴⁴

3.3.33. Hacı Bey Zaviyesi

Bayburt'a tabi Cüncegi köyünde bulunan zaviyenin kurucusu belli değildir. Zaviyenin şeyhliğini ise Şeyh Hamidullah veled-i Şeyh Mehmed yürütmekteydi. Kimin tarafından vakfedildiği bilinmeyen evkafı ise Cüncegi köyüne ait 360 akçelik bir adet çiftlikten ibaretti. Zaviyenin giderleri ise günlük 1 akçe ile meşihatlık masraflarına ayrılmıştı²⁴⁵.

3.3.34. Baba Çağrgan Zaviyesi

Kelkit'e tabi Şurut köyünde bulunan zaviye'nin şeyhlik görevlerini Şeyh İsmail Veled-i Şeyh Can Baba yürütmekteydi. Evkafı Kanuni Sultan Süleyman tarafından yapılan vakfın gelirleri Şurut köyüne ait 3.130 akçelik malikâne geliri ile Kogans Nahiyesine bağlı Hor-i Sufla köyünün 1.800 akçelik vergi gelirlerinden oluşmaktaydı.

²⁴² BOA. *TTD*. No.199. s. 78

²⁴³ BOA. *TTD*. No.199. s. 78

²⁴⁴ BOA. *CD.Ev*.No.3965

²⁴⁵ BOA. *TTD*. No.199. s. 79

Toplam 4.930 akçelik gelire sahip olan zaviyenin masrafları ise günlük üç akçe ile meşihat ve senelik 3.823 akçe ile makulat giderlerinden ibaretti²⁴⁶.

3.3.35. Selçukşah Hatun Zaviyesi

Kelkit nahiyesine bağlı Hasut-ı Balahor köyünde bulunan zaviye, Uzun Hasan Beyin torunlarından Selçuk Şah Hatun tarafından yaptırılmıştı.

Meşihatlık görevi Derviş Çırak, Derviş Pir Ahmed Veled-i Derviş Mehmed ve Derviş Ahmed Veled-i Derviş Abdullah tarafından yapılmaktaydı.

Evkafı Kanuni Sultan Süleyman tarafından yapılan zaviyenin gelirleri, zaviyenin kurulduğu Hasut-ı Balahor köyüne ait 450 akçe hâsıllı malikâne, köye ait 550 akçe hâsıllı bir çiftlik ile Mesareş köyüne ait 30 kilelik ve 150 akçe hâsıllı 1 zeminden karşılanmaktaydı. Toplam vergi geliri 1.150 akçe olan zaviyenin masrafları ise günlük 3 akçeden ibaretti ve bu meşihatlık görevi için ayrılmıştı²⁴⁷.

3.3.36. Şeyh Emin Zaviyesi

Kelkit nahiyesine bağlı Karor köyünde bulunan zaviyenin kurucusu kaydedilmemekle beraber ismine izafeten Şeyh Emin tarafından kurulduğu ifade edilebilir. Zaviyenin şeyhliğini ise Derviş Çalabverdi Veled-i Yar Ahmed Şeyh tarafından yapıldığı kaydedilmişti. Vâkıfı bilinmeyen zaviye evkafı ise Karor köyüne ait 540 akçe hâsıllı bir çiftlikten ibaretti. Zaviyenin masrafları ise günlük 1,5 akçe meşihat giderinden oluşmaktaydı²⁴⁸.

3.3.37. Saru Şeyh Zaviyesi

Kelkit'in Teskülün köyünde bulunan zaviye'nin Saru Şeyh tarafından kurulduğu kaydedilmiş olup, şeyhlik görevini ise torunlarından Derviş İsa yapmaktaydı. 1530'da Kanuni Sultan Süleyman'ın evkafı olan zaviye gelirleri Teskülün köyüne ait 864 akçe hâsıllı tüm malikâne, Saru Şeyh köyüne ait 669 akçelik malikâne ile Teskülün köyüne ait Senlob çiftliğinin 550 akçeli hâsılından oluşmaktaydı.

²⁴⁶ BOA. *TTD*. No.199. s. 84

²⁴⁷ BOA. *TTD*. No.199. s. 85

Toplam vergi geliri 2.083 akçe olan zaviyenin giderleri ise günlük 2 akçe ile meşihat giderleri ve senelik 1.383 akçe ile makulat giderlerinden oluşmaktaydı²⁴⁹.

3.3.38. Tay Şeyh Zaviyesi

Kelkit'e bağlı Tay Şeyh köyünde bulunan zaviyenin kurucusu zaviyeye ismini veren Tay Şeyh'tir. Zaviyenin şeyhliklerini ise Can Ahmed Veled-i Sena Derviş ve Hasan Veled-i Emin derviş yapmaktaydı. 1530'da Tahrir kayıtlarından bu kişilerin Tay Şeyh'in oğulları olduğu anlaşılmaktadır. Kanuni Sultan Süleyman tarafından evkafı yapılan zaviyenin vakıf, gelirlerini Tay Şeyh köyüne ait 1.600 akçelik malikâne geliri ile aynı köye ait 550 akçelik bir çiftlikten karşılamaktaydı. Toplam vakıf geliri 2.150 akçe olan zaviyenin masrafları ise günlük 3 akçe meşihat giderleri ile senelik 1.430 akçelik makulat giderlerinden ibaretti²⁵⁰.

3.3.39. Şah Hatun Zaviyesi – I

Uzun Hasan Bey'in kız kardeşi Şah Hatun adına kurulan zaviye Kelkit'in Hanege köyünde bulunmaktaydı.

Zaviye şeyhliği ise Derviş Hasan Veled-i Derviş Seyyid Ahmed tarafından yürütülmekteydi. 1530'da vâkıfı belli olmayan zaviyenin evkafı ise aynı köye bağlı bir çiftlikten ibaretti. Toplam vakıf geliri 720 akçe olan zaviyenin masrafları ise günlük iki akçe meşihat giderinden oluşmaktaydı²⁵¹.

3.3.40. Şah Hatun Zaviyesi – II

Hanege köyünde bulunan diğer bir zaviye olan Şah Hatun Zaviyesinin iki tane şeyhlik görevinde bulunan vazifelisi mevcuttu. Bunlar Derviş İbrahim ve Derviş Ferace Veledan-ı Derviş Maksut isimli kişilerdi. Zaviyenin evkafı ise aynı köye ait 720 akçe hâsıllı bir çiftlikten ibaretti. Vâkıfı ise dönemin Padişahı Kanuni

²⁴⁸ BOA. *TTD*. No.199. s. 85

²⁴⁹ BOA. *TTD*. No.199. s. 86

²⁵⁰ BOA. *TTD*. No.199. s. 86

²⁵¹ BOA. *TTD*. No.199. s. 86

Sultan Süleyman idi. 1530'da zaviyenin tek kalemlik masrafı ise meşihat giderleri olarak kaydedilen günlük 2 akçe masraf kaydından ibaretti²⁵².

3.3.41. Şah Hatun Zaviyesi – III

Uzun Hasan Bey'in kız kardeşi Şah Hatun adına yaptırılan üçüncü zaviye olan Şah Hatun Zaviyesi Kelkit'in İskah köyünde bulunmaktaydı.

Evkafı Kanuni Sultan Süleyman tarafından yapılan zaviyenin vakıf geliri 1530'da toplam 720 akçe olup evkafı ise İskah köyüne ait bir aded çiftlikten ibaretti.

Şeyhlik vazifesini ise Derviş Mustafa Veled-i Derviş Seyyid Ahmed isimli kişiler yapmaktaydılar. Zaviyenin masrafını ise günlük 2 akçelik meşihat giderleri oluşturmaktaydı²⁵³.

3.3.42. Haçekrek Zaviyesi

Kelkit'in Haçekrek köyünde bulunan zaviyenin kurucusu belli değildir. Zaviyenin şeyhliğini ise Derviş Üvez Veled-i Abdülbaki isimli kişi yapmaktaydı. Vakfeden kişinin kim olduğu kaydedilmeyen evkafın toplam geliri 1530'da 720 akçe olup vakfedilen yer ise Haçekrek köyüne ait 1 adet çiftlikten ibaretti. Zaviyenin masrafı ise meşihat gideri için harcanan günlük 2 akçe olarak kaydedilmiştir²⁵⁴.

3.3.43. Yenice Sevindik Zaviyesi

Kelkit'e bağlı Yenice Sevindik köyüne ait olan zaviyenin kurucusu belli değildir. 1530'da zaviye şeyhliğini Derviş İbrahim ve Derviş Hasan isimli kişiler yürütmekteydiler. Zaviyenin vâkıfı belli olmayıp evkafı ise Yenice Sevindik köyüne ait 720 akçelik bir çiftlikten ibaretti. Giderler ise günlük 2 akçe meşihat masraflarını kapsamaktaydı²⁵⁵.

²⁵² BOA. *TTD*. No.199. s. 87

²⁵³ BOA. *TTD*. No.199. s. 87

²⁵⁴ BOA. *TTD*. No.199. s. 87

²⁵⁵ BOA. *TTD*. No.199. s. 87

3.3.44. Çoban Şeyh Zaviyesi

Kelkit nahiyesine bağlı Tarpüsek köyünde bulunan zaviyesinin kurucusu Çoban Şeyh olarak kaydedilmiştir. 1530'da zaviyenin şeyhliklerini ise Çoban Şeyh ve Yusuf Şeyh isimli kişiler yürütmekteydiler.

Vakfedeni bilinmeyen zaviyenin evkafı ise köye ait 720 akçe hâsıllı bir çiftlik ve harap bir değirmenden ibaretti. Zaviyenin masrafları ise günlük iki akçe meşihat giderleri kapsamaktaydı²⁵⁶.

3.3.45. Şeyh Osman Zaviyesi

Kelkit'e tabi Sökmen köyünde bulunan zaviyenin kurucusu tahrir kayıtlarında Şeyh Osman olduğu belirtilmiş olup hakkında fazla bir bilgi verilmemiştir.

1530'da zaviyenin şeyhlik görevini ise Şeyh Osman'ın torunlarından Derviş Üvez yürütmekteydi. Vâkıfı bilinmeyen zaviye evkafı köye ait 720 akçelik çayır ve çiftlikten ibaretti. Zaviyenin giderleri ise meşihat giderleri için ayrılan günlük 2 akçe masraftan ibaretti²⁵⁷.

3.3.46. Hasan Şeyh Zaviyesi

Zaviye Kelkit'e bağlı Bizgili köyünde bulunmaktaydı. Zaviye'ye adını veren Hasan Şeyh tarafından kurulduğu anlaşılan bu zaviyenin şeyhlik görevini ise Derviş Hasan ve Derviş Selim kardeşler yürütmekteydiler. 1530'da zaviyenin toplam geliri 720 akçe olup bunu, vâkıfı belli olmayan Bizgili köyüne ait bir çiftlikten karşılamaktaydı. Masraflar ise günlük 2 akçe ile meşihat giderlerini kapsamaktaydı²⁵⁸.

3.3.47. Şeyh Yakub Zaviyesi

Kelkit'e bağlı Hallac Yakub köyünde kurulan zaviye'nin kurucusunun Şeyh Yakub isminde bir kişi olduğu kaydedilmiştir. Şeyhlik görevi ise Şeyh Yakub'un oğlu Pir Veli tarafından yürütülmekteydi. Evkafı kim tarafından

²⁵⁶ BOA. *TTD*. No.199. s. 88

²⁵⁷ BOA. *TTD*. No.199. s. 88

yapıldığı kaydedilmemekte evkafı Hallac Yakup köyüne ait bir çiftlikten oluşmaktaydı. 1530'da vakfın toplam geliri 720 akçe olup giderleri ise günlük 2 akçe meşihat giderlerinden oluşmaktaydı²⁵⁹.

3.3.48. Şeyh Hasan Zaviyesi

Kurucusunun ismini alan zaviye Kelkit'in Mertek köyünde bulunmaktaydı. Şeyhlik görevi ise Derviş Hasan tarafından yürütülmekteydi.

1530'da zaviyeye kimin vakıfta bulunduğu kaydedilmemiş olup toplam geliri 720 akçe olan bir çiftlikten oluşmaktaydı. Zaviyenin giderleri ise meşihatlık görevleri için ayrılan günlük 2 akçelik masraftan ibaretti²⁶⁰.

3.3.49. İshak Şeyh Zaviyesi

Kelkit'e bağlı Hınzori köyünde bulunan zaviyenin kurucusunun ismi bilinmemektedir. Ancak ismine izafeten İshak Şeyh olduğu hususu ifade edilebilir. Zaviye şeyhliğini ise Hasan Veled-i Durak Şeyh yürütmekteydi.

Vakfın kim tarafından yapıldığı bilinmemekle beraber evkafı 720 akçelik Hınzori köyüne ait bir çiftlik ile şeyh için tahsis edilen ama harap olan bir değirmenden ibaretti. Zaviye giderleri ise günlük 2 akçe meşihat giderlerinden ibaretti²⁶¹

3.3.50. Akdağ Zaviyesi

Kelkit'e bağlı Akdağ köyünde bulunan zaviyenin kurucuları hakkında bir kayıt bulunmayıp zaviye şeyhliğini ise Derviş Yol Kulu Veledi Derviş Hüseyin yürütmekteydi. Vâkîfı bilinmeyen zaviyenin evkafı ise Akdağ köyüne ait bir buçuk çiftlikten meydana gelmekteydi. 1530'da zaviye vakfının toplam geliri 720 akçeden ibaretti. Zaviye giderleri ise günlük 2 akçe meşihat giderine ayrılan masraf kaleminden oluşmaktaydı²⁶².

²⁵⁸ BOA. *TTD*. No.199. s. 88

²⁵⁹ BOA. *TTD*. No.199. s. 88

²⁶⁰ BOA. *TTD*. No.199. s. 89

²⁶¹ BOA. *TTD*. No.199. s. 89

²⁶² BOA. *TTD*. No.199. s. 89

3.3.51. Şaban Şeyh Zaviyesi

Kelkit'e bağlı Boğacık köyünde bulunmaktaydı. 1530'da zaviyenin kurucusunun ismi kaydedilmemekle beraber zaviyeye adını veren Şaban Şeyh'in zaviye kurucusu olmalıdır. Şeyhlik görevini Derviş Ahmed Veled-i Derviş Muhammed'in yaptığı kaydedilmektedir. Vakfı ise Boğacık köyüne ait bir çiftlik ve bir çayırdan ibaretti. Kim tarafından vakfedildiği belirtilmeyen evkafın toplam geliri 720 akçe olarak kaydedilmişti. Zaviyenin gideri ise günlük 2 akçe ile meşihatlık giderine ayrılmaktaydı²⁶³.

3.3.52. Şeyh İslam Zaviyesi

Kelkit'e bağlı Hozpirik köyünde bulunmaktaydı. Zaviyeyi kuran kişinin zaviyeye ismini veren Şeyh İslam olduğu anlaşılmaktadır.

Şeyhlik görevini ise Şeyh İslam'ın çocukları olan Derviş Hüseyin, Derviş Yakup, Derviş Hasan, Derviş Akça ve Derviş Muhammed yürütmekteydi. Zaviyenin evkafı ise Hozpirik köyüne ait bir çiftlik, bir çayır ve harap bir halde bulunan bir değirmenden ibaretti. 1530'da toplam geliri 720 akçe olan vakfın vâkıfı belli değildir. Zaviye masrafını ise günlük 2 akçe meşihat ile tek kalemlik meşihat giderleri oluşturmaktaydı²⁶⁴.

3.3.53. Türnük Zaviyesi

Kelkit'e bağlı Türnük köyünde bulunan zaviyenin kurucusu tahrir kayıtlarında belirtilmemiştir. Şeyhlik görevi ise Derviş Muhammed Veled-i Pir Nâzır tarafından yapılmaktaydı. Zaviyenin 1530'da vâkıfı Kanuni Sultan Süleyman olup 720 akçelik Türnük köyüne ait bir çiftlik vakfedilmişti. Zaviyenin tek kalemlik gideri ise günlük 2 akçe yevmiye ile meşihat masrafından oluşmaktaydı²⁶⁵.

²⁶³ BOA. *TTD*. No.199. s. 89

²⁶⁴ BOA. *TTD*. No.199. s. 90

3.3.54. Keskin Zaviyesi

Kelkit'e bağı Keskin köyünde bulunan zaviyenin kurucusu belli değildir. Zaviyenin meşihatlık görevini ise Şeyh Ali yürütmekteydi. Vâkıfı belli olmayan zaviyenin evkafı ise 720 akçelik bir çiftlikten ibaretti. Masrafları ise zaviyenin meşihatlık görevi için ayrılan günlük 2 akçe gider oluşturmaktaydı²⁶⁶.

3.3.55. Nasrullah Şirvani Zaviyesi

Tahrir kayıtlarında vâkıfının 1378 – 1435 yılları arasında saltanat süren ve Akkoyunlular'ın kurucu olan Kara Yölük Osman olduğu kaydedilen zaviye Kelkit'in Pökse (Yeniyol) köyünde bulunmaktaydı. Meşihatlık görevi ise Fazlullah Veled-i Sencer Han ve Derviş Sencer Veled-i Muhammed tarafından yapılmaktaydı. Zaviyenin kurucusu ise bu kişilerin babaları olan Şeyh Nasrullah Şirvani idi. 1530'da zaviyenin evkafı Kanuni Sultan Süleyman tarafından yapılmıştı. Vakıfları ise Pökse köyüne ait 350 akçelik yarı malikâne ile aynı köye ait yine 550 akçe hâsıllı bir çiftlikten ibaretti. Toplam geliri ise 900 akçe idi. Zaviyenin giderleri ise günlük 2.5 akçe meşihat giderlerinden oluşmaktaydı²⁶⁷.

3.3.56. Ağınzar Zaviyesi

Kelkit'in Ağınzar köyünde bulunan zaviyenin kurucusu hakkında bir bilgi mevcut değildir. 1530'da zaviyenin şeyhliğini ise Veli Veled-i Yakub yapmaktaydı. Kanuni Sultan Süleyman tarafından evkafı yapılan zaviyenin vakıf geliri ise toplam 360 akçeden ibaretti. Vakfın masrafları ise günlük 1 akçe meşihat giderlerinden ibaretti²⁶⁸.

3.3.57. Fahrullah Melik Zaviyesi

Tahrir kayıtlarında kurucusunun "Kutbü'l – evliya ve'l – arifin Şeyh Kasım olarak ifade edildiği zaviye Tercan-ı Ulya'da bulunmaktaydı. 1530'da zaviyenin vâkıfı Kanuni Sultan Süleyman olup evkafı Çamur köyünde bulunan

²⁶⁵ BOA. *TTD*. No.199. s. 90

²⁶⁶ BOA. *TTD*. No.199. s. 90

²⁶⁷ BOA. *TTD*. No.199. s. 90

²⁶⁸ BOA. *TTD*. No.199. s. 91

5.385 akçelik malikâne geliri ile Çınar köyüne ait 1.075 akçelik malikâne gelirinden ibaretti. Toplam geliri 6.480 akçe vakfın masrafları ise günlük 7 akçe ile meşihatlık ve günlük 12 akçe ile makulat giderlerinden oluşmaktaydı. Zaviyenin Şeyhlik görevini ise Şeyh Can Halife Veled-i Ahmet Halife yürütmekteydi²⁶⁹.

3.3.58. Gelengeç Zaviyesi

Tercan-ı Ulya'ya bağlı Gelengeç köyünde bulunan zaviyenin kurucusu belli değildir. Zaviyenin meşihatlık görevini ise Derviş Üvez isimli bir kişi yürütmekteydi.

1530'da vâkıfı Kanuni Sultan Süleyman olan zaviyenin mevkufatı ise aynı köye ait 720 akçelik bir çiftlikten ibaretti. Zaviyenin giderleri ise günlük 2 akçe meşihat giderlerini kapsamaktaydı²⁷⁰.

3.3.59. Tuzkışla Zaviyesi

Tercan-ı Ulya'ya bağlı Tuzkışla köyünde bulunmaktaydı. Zaviyenin kurucusu tahrirlerde kaydedilmemiş olup meşihatlık görevini ise Derviş Pir Ahmet yürütmekteydi. Zaviyenin vâkıfı Kanuni Sultan Süleyman olarak kaydedilmiştir. Vakıf ise aynı köye ait 720 akçe hâsıllı bir adet çiftlikten ibaretti. Zaviye giderleri ise günlük 2 akçe olarak belirtilmekteydi²⁷¹.

3.3.60. Gözlüce Zaviyesi

Tercan-ı Ulya'ya bağlı Gözlüce köyünde bulunan zaviyenin kurucusu belli olmayıp meşihatlık görevini ise Derviş İvaz isimli bir zat yürütmekteydi.

Zaviyeye vakıf olarak 360 akçe hâsıllı bir yarım çiftlik vakfedilmişti. Ancak bu vakfi kimin vakfettiği kaydedilmemiştir. 1530'da zaviyenin masrafı ise günlük 1 akçe meşihat giderlerinden oluşmaktaydı²⁷².

²⁶⁹ BOA. *TTD*. No.199. s. 97

²⁷⁰ BOA. *TTD*. No.199. s. 100

²⁷¹ BOA. *TTD*. No.199. s. 100

²⁷² BOA. *TTD*. No.199. s. 100

3.3.61. Gözlüce Zaviyesi – II

Tercan-ı Ulya'ya bağlı Gözlüce köyünde bulunan bu ikinci zaviyenin de kurucusu belli değildir. 1530'da Meşihatlık görevi ise Derviş Şeyh Veled-i Kenter Şeyh yürütmekteydi. Vâkîfı belli olmayan zaviye evkafı ise köye ait 360 akçelik yarım çiftlikten oluşmaktaydı. Zaviyenin masrafları ise günlük 1 akçe meşihat gideri olarak kaydedilmişti²⁷³.

3.3.62. Alaca Zaviyesi

Tercan-ı Ulya'ya bağlı Alaca köyünde bulunmaktaydı. Meşihat görevi Ömer Şeyh tarafından yapılan zaviyenin vâkîfı ise belli değildir. Evkafı ise köye ait 720 akçe hâsıllı çiftlikten oluşmaktaydı. Zaviyenin giderleri ise günlük iki akçe meşihat giderlerinden ibaretti²⁷⁴.

3.3.63. Havnis Zaviyesi

Tercan-ı Sufla'ya ait Havnis köyünde bulunmaktaydı. Zaviyenin kurucusu belli olmayıp meşihatlık görevini ise Derviş Üvez yürütmekteydi. 1530'da vâkîfı Padişah Kanuni Sultan Süleyman olan zaviyenin evkafı ise Havnis Köyüne ait bir çiftlikten oluşmaktaydı. Zaviyenin masrafları ise tek kalem olup günlük 2 akçe ile meşihat giderleri idi²⁷⁵.

3.3.64. Derviş Yakup Zaviyesi

Tahrir kayıtlarından Derviş Yakup isimli kişi tarafından kurulduğu anlaşılan zaviyenin meşihatlık görevini ise Derviş Ahmet Veled-i Yakup Şeyh yürütmekteydi.

Tercan'ın Şınşık köyünde bulunan zaviyenin evkafı ise Padişah Kanuni Sultan Süleyman tarafından vakfedilmişti. 1530'da evkafı Şınşık köyüne ait 720 akçe hâsıllı bir çiftlikten oluşmaktaydı. Zaviyenin giderleri ise günlük iki akçe meşihatlık hizmetleri için ayrılan gelirden ibaretti²⁷⁶.

²⁷³ BOA. *TTD*. No.199. s. 101

²⁷⁴ BOA. *TTD*. No.199. s. 101

²⁷⁵ BOA. *TTD*. No.199. s. 101

²⁷⁶ BOA. *TTD*. No.199. s. 102

3.3.65. Seydi Ali Baba Zaviyesi

Tercan-ı Ulya'ya bağlı olan Seydi Ali Baba köyünde bulunmaktaydı. Köyün diğer adı ise Ziyaret olarak kaydedilmiştir. Kurucusunun Seydi Ali Baba olduğu kaydedilen zaviyenin meşihatlık görevini ise Derviş Piri isminde biri yapmaktaydı.

Zaviyenin 1530'da aynı köye ait 360 akçelik malikâne gelirli bir çiftlik vakfı bulunmaktaydı. Evkafı ise Padişah Kanuni Sultan Süleyman tarafından vakfedilmişti. Zaviyenin masraf giderleri ise yıllık 360 akçe olup günlük 1 akçeden meşihatlık görevinden ibaretti²⁷⁷.

3.3.66. Çurçıra Zaviyesi

Tercan-ı Ulya'ya bağlı Çurçıra köyünde bulunmaktaydı. Erzurum'da zaviyesi bulunan Çevgâdar Baba'nın oğlu Derviş Şahkulu tarafından meşihatlık görevi yürütülen zaviyenin kurucusu ise belli değildir. 1530'da zaviyenin geliri ise köye ait bir 450 akçelik bir zemininden oluşmaktaydı vakfın masrafı ise günlük 1 akçe meşihat gideri idi²⁷⁸.

3.3.67. Çınar Zaviyesi

Tercan-ı Ulya'ya bağlı Çınar köyünde bulunan zaviyenin kurucusu hakkında bir bilgi mevcut değildir. 1530'da meşihatlık görevi ise Derviş Dede Ali Veled-i Derviş Yar Ali Fakih tarafından yürütölmekteydi. Zaviyenin vâkıfı kaydedilmemiş evkafı ise Çınar Köyüne ait 360 akçe hâsıllı bir çiftlikten ibaretti. Zaviyenin masrafları ise günlük 1 akçe meşihat giderlerinden ibaretti²⁷⁹.

3.3.68. Baba Çağırgan Zaviyesi

Tahrir kayıtlarında Baba Çağırgan tarafından kurulduğu ifade edilen zaviye Kogans'ın Seleski köyünde kurulmuştu.

Şeyhliğini Baba Çağırgan'ın torunlarından Derviş Şah Hüseyin Veled-i Ahad Han'ın yaptığı kaydedilmiş olup vâkıfı Padişah Kanuni Sultan Süleymandır.

²⁷⁷ BOA. *TTD*. No.199. s. 102

²⁷⁸ BOA. *TTD*. No.199. s. 102

Zaviyenin evkafı ise Seleski köyüne ait 2.000 akçelik malikâne ise, aynı köye ait 580 akçelik mezrası ile Güvercinlik köyüne ait 1.200 akçelik malikâne gelirinden ibaretti. Toplam vakıf geliri 3.780 akçe olup masraflar ise meşihat giderleri olarak günlük 4 akçe ve makulat giderleri olarak ta günlük 6,5 akçe giderlerinden ibaretti²⁸⁰.

3.4. İspir Sancağı

İspir'in Osmanlı idaresine geçtiği tarih tam olarak bilinmemektedir. Ancak Feridun Bey'in münşeatında neşredilen Haydar Çelebi Ruznamesi'nin bir kaydında, İspir'in 4 Kasım 1515 tarihinde sancak itibar edilerek, Trabzon Alaybeyi Bayraklu-oğluna verildiği görülmektedir. 1520 tarihli Karaman – Rum tahrir defterinde, İspir'in bir kaza olarak Bayburd Sancağına bağlı olduğu görülmektedir. Bu tahrirde İspir, Çermelü, Ovacık ve Kabahor nahiyelerinden ibaretti. İspir'in sancak olduğu tarihte tam olarak tesbit edilememekle beraber ilk Erzurum Beylerbeyisi olan Mehmed Han'ın 1537'de tanzim ettiği bir tımar tevcihi kaydında İspir'in bu beylerbeyliğine bağlı bir sancak olduğu görülmektedir. Bu tarihten sonra XVI.yy'ın sonuna kadar sancak olarak idari yapıda yerini aldığı bilinmektedir. İspir'in sancak olduktan sonra 1540 tarihinde tahrir edildiği bilinmekle beraber bu tahririn kayıtları mevcut değildir. Sancak olarak idari yapısı tam olarak ortaya konulamamakla beraber sancağın sadece merkez kazadan ibaret olduğu sanılmaktadır. Sahip olduğu nahiyeler ise Bayburd Sancağına bağlı oldu zamanlardaki nahiyelerini muhafaza ettiği arşiv kayıtlarından anlaşılmaktadır.²⁸¹

3.4.1. İspir Zaviyeleri

XVI. yüzyıl'da İspir'de bulunan zaviye vakıflarının sayısı on iki tanedir. Bu zaviyelerden Melik Halil Zaviyesi İspir'de bulunurken diğerleri ise İspir'e ait nahiyelere bağlı köylerde bulunmaktaydı.

²⁷⁹ BOA. *TTD*. No.199. s. 103

²⁸⁰ BOA. *TTD*. No.199. s. 91

3.4.1.1. Melik Halil Zaviyesi

İspir merkezde bulunan zaviyenin kurucusunun Melik Halil isimli kişi olduğu tahrir kayıtlarından ifade edilmiş olup şeyhliklerini ise Melik Halil'in neslinden olan Derviş Maksud Veled-i Şeyh Hoş Geldi yürütmekteydi

Zaviyenin evkafı Kanuni Sultan Süleyman tarafından yapılmış olup toplam 1.534 akçelik gelire sahipti. Vakıfları ise İspir merkezde bulunan ve içerisinde Melik Halil'in mezarının da bulunduğu Gül-i Hoş mezarına ait 120 akçe hâsıllı bir zemin ile Kumisor köyünün 694 akçe hâsıllı malikânesi ve Gerkezor köyüne ait 720 akçe hâsıllı bir çiftlikten ibaretti. Zaviyenin giderleri, meşihat için günlük 2 akçe ve makulat giderleri için senelik 814 akçe olarak kaydedilmişti²⁸².

3.4.1.2. Melik Halil Zaviyesi – II

İspir'e bağlı Muhorşin köyünde bulunan zaviyede Melik Halil adına kurulmuştu. Zaviyenin Şeyhlik görevini ise Melik Halil'in neslinden Derviş Şeref Veled-i Pir Mehmed ve Derviş Kaya Veled-i Derviş Ali yürütmekteydi.

Zaviyenin evkafı ise Muhorşin köyüne ait örfi vergiler haricindeki 621 akçelik malikâne geliri ile yine aynı köyde bulunan 720 akçe hâsıllı bir çiftlikten oluşmaktaydı. Toplam 1.341 akçe vakıf gelirine sahip olan zaviyenin giderleri ise günlük 3 akçe ile meşihat giderleri idi²⁸³.

3.4.1.3. Derviş Hüseyin Zaviyesi

İspir'e bağlı Müşünkas mezarında bulunan zaviyenin kurucusunun ismi kaydedilmemiş olmakla beraber ismine izafeten Derviş Hüseyin isimli bir zat tarafından kurulmuş olabileceği ifade edilebilir. Zaviyenin kimin şeyhliğinde yürütüldüğü kaydedilmemekle beraber vâkıfının Kanuni Sultan Süleyman olduğu görülmektedir. Toplam evkafı 1.440 akçe olan zaviyenin giderleri ise günlük 3 akçe meşihat masrafı olarak kaydedilmişti²⁸⁴.

²⁸¹ Aydın, *Erzurum Beylerbeyliği*. s.242

²⁸² BOA. *TTD*. No.199. s. 93

²⁸³ BOA. *TTD*. No.199. s. 94

²⁸⁴ BOA. *TTD*. No.199. s. 94

3.4.1.4. Derviş Kılıç Zaviyesi

İspir'e tabi Hontus Köyünde bulunan zaviyenin kurucusu belli değildir. Zaviyenin meşihatlık görevini ise Derviş Mehmed Veled-i Satılmış isminde bir kişi yürütmekteydi. Zaviyenin vâkıfı Kanuni Sultan Süleyman olup evkafı Hontus köyüne ait bir adet 720 akçalık çiftlikten ibaretti. Zaviye vakfının masraf giderleri ise günlük 2 akçe meşihat giderlerine aitti²⁸⁵.

3.4.1.5. Derviş Evliya Zaviyesi

İspir'e bağlı Ortuğı köyünde bulunan zaviyenin kurucusu tahrir kayıtlarında Derviş Evliya isminde bir kişi olduğu belirtilmektedir.

Zaviyenin meşihatlık görevlerini ise şeyh Mehmed Veled-i Evliya Derviş adında zaviyenin kurucusu olan Evliya Derviş'in oğlu Şeyh Mehmed yürütmekteydi.

Zaviyenin vâkıfı Padişah Kanuni Sultan Süleyman olup Ortuğı köyüne ait 720 akçe hâsıllı bir çiftlik vakfedilmişti. Zaviyenin giderleri ise günlük 2 akçe meşihat giderlerinden ibaretti²⁸⁶.

3.4.1.6. Şeyh Hüseyin Zaviyesi

İspir'e bağlı Norgâhak karyesinde bulunmaktaydı. Zaviyenin kurucusu tahrir kayıtlarında belirtilmemekle beraber zaviye isminin kurucusuna ait olması muhtemeldir. Şeyhlik görevi ise Derviş Söhrab tarafından yapılmaktaydı. Zaviyenin evkafı Kanuni Sultan Süleyman tarafından yapılmıştı.

Evkafı ise Norgahak köyüne ait ¼ malikâne ve bunun karşılığı 1.906 akçe, köye ait 720 akçelik bir adet çiftlikten ibaretti. Toplam 2.620 akçe olan vakıf gelirleri ise günlük 3 akçe meşihat giderlerine ve senelik 946 akçe makulat giderlerine ayrılmaktaydı²⁸⁷.

²⁸⁵ BOA. *TTD*. No.199. s. 94

²⁸⁶ BOA. *TTD*. No.199. s. 94

3.4.1.7. Şeyh Abdi Zaviyesi

Zaviyenin kurucusu tahrir kayıtlarında Şeyh Abdi olarak geçmektedir. Zaviye İspir'in Pazahpun karyesinde bulunmaktaydı. Zaviyenin şeyhlik görevini ise Derviş Kulku Veled-i Allahverdi Derviş yürütmekteydi. Bu kişiler aynı zamanda Şeyh Abdi'nin çocukları olduğu da belirtilmektedir.

Zaviyenin evkafı İspir'e bağlı Müşünkas mezrasında bulunan 360 akçelik yarım çiftlik ile Pazahpun köyüne ait 720 akçelik bir çiftlikten ve bir adet değirmenden ibaretti. Zaviyenin giderleri ise günlük 3 akçe meşihat giderlerinden oluşmaktaydı²⁸⁸.

3.4.1.8. Derviş Âşık Zaviyesi

Derviş Âşık tarafından kurulduğu tahrir kayıtlarında ifade edilen zaviyenin meşihatlık görevlerini ise Derviş Âşık'ın oğlu Derviş Ahmed yürütmekteydi.

Zaviye İspir'in Eşkens köyünde kurulmuştu. Evkafı Kanuni Sultan Süleyman tarafından yapılan zaviyenin Eşkens köyüne ait bir yarım çiftlik vakfi mevcuttu. Vakıf geliri toplam 360 akçe olan zaviyenin masrafları ise günlük 1 akçe meşihat giderlerinden ibaretti²⁸⁹. Vakfın diğer masrafları ile ilgili herhangi bir bilgi kaydedilmemiştir.

3.4.1.9. Derviş Âşık Zaviyesi – II

Eşkens köyünde Derviş Âşık'ın kurduğu ikinci zaviye olan Derviş Âşık zaviyesi diğeri gibi Derviş Âşık tarafından kurulmuştur. Meşihatlık görevleri ise Derviş Âşık'ın oğlu Melik Ahmet tarafından yapılmaktaydı. Zaviyenin evkafı ise Padişah Kanuni Sultan Süleyman tarafından yapılmıştır.

Zaviye Eşkens köyüne ait 360 akçe hâsıllı yarım çiftlikten ibaret bir evkafa sahipti. Giderleri ise günlük 2 akçe yevmiye ile meşihat masraflarından oluşmaktaydı²⁹⁰.

²⁸⁷ BOA. *TTD*. No.199. s. 95

²⁸⁸ BOA. *TTD*. No.199. s. 95

²⁸⁹ BOA. *TTD*. No.199. s. 95

²⁹⁰ BOA. *TTD*. No.199. s. 95

3.4.1.10. Hacı Derviş Köhne Pûş Zaviyesi

İspir'e ait Karor köyünde bulunan zaviyenin kurucusu kaydedilmemişti. Zaviyenin meşihatlık görevini ise Derviş Yusuf Veled-i Mahmut Şeyh yürütmekteydi. Vâkıfı ise Padişah Kanuni Sultan Süleyman idi.

Zaviyenin vakı ise Karor köyüne ait 720 akçelik 1 çiftlikten oluşmaktaydı. Zaviye vakfının masrafları ise günlük 2 akçe gider ile meşihat masraflarından oluşmaktaydı²⁹¹.

3.4.1.11. Şeyh Karakoç Zaviyesi

Zaviye Şeyh Karakoç tarafından kurulmuştu. Zaviye Şeyhlik görevi ise Derviş Ahmet Veled-i Halil tarafından yürütülmekteydi. Tahrir kayıtlarından bu kişinin Şeyh Karakoç'un neslinden geldiği anlaşılmaktadır. Zaviyenin Vâkıfı Padişah Kanuni Sultan Süleyman olup evkafı Karakoç köyüne ait örfi vergilerin haricindeki 1.000 akçe hâsıllı malikâne geliri ile aynı köye ait 720 akçelik çiftlikten ibaretti. Zaviye vakfının giderleri ise günlük 3 akçe meşihat giderleri ile senelik 640 akçe makulat giderlerinden oluşmaktaydı²⁹².

3.4.1.12. Şehit Osman Zaviyesi

İspir'in Hopur köyünde bulunan zaviyenin kurucusu belli değildir. Meşihatlık görevini ise Derviş Ömer Şeyh Veled-i İne bey yapmaktaydı. Şehit Osman zaviyesinin vâkıfı belli değildir. Evkafı ise 720 akçelik Hopur köyüne ait bir çiftlikten oluşmaktaydı. Zaviyenin giderleri ise günlük 2 akçe meşihat giderinden oluşmaktaydı²⁹³.

3.5. Hınıs Zaviyeleri

Hınıs'ta arşiv kayıtlarına göre on iki tane zaviye vakfi bulunmaktaydı. Bunlar Hınıs'a bağlı nahiyelerde kurulmuşlardı.

²⁹¹ BOA. *TTD*. No.199. s. 96

²⁹² BOA. *TTD*. No.199. s. 97

3.5.1. İdris Şeyh Zaviyesi

Defterde nerede olduğuna dair bir kayıt bulunmamaktadır. Meşihatlık görevini kimin yaptığı kayıtlı değildir.

Evkafı ise Hınıs'ın Handırıs nahiyesine bağlı Higris²⁹⁴, Kivak ve Avrıs köyleri ile Yayılmış-ı Ulya, Yayılmış-ı Süfla, Pöhrenklü, Yarımca ve Sivamun mezarlarından oluşmaktaydı. Vakıf gelirler ise Higris köyünün 2923 akçelik gelirinin tümü, Kivak köyünün 1.080 akçelik gelirinin tamamı, Avrıs köyünün kendisine ait Miyadun mezasıyla birlikte sahip olduğu 300 akçelik geliri, zaviyede konaklayan yolcular için ayrılan 1000 akçelik malikânesi ayrıca Yayılmış-ı Ulya, Yayılmış-ı Süfla, Pöhrenklü ve Yarımca ile Sivamun mezarlarının ise 6.000 akçelik tüm malikânesi yine Avrıs köyünün hissesi gibi konakalma giderleri için ayrılmıştır. Vakfın toplam geliri 11.003 akçeden ibaretti. Zaviyenin masrafları ise kaydedilmemiştir.²⁹⁵

1591'de ise vakfın evkafını Handırıs'a bağlı Higris köyü, Hacıdadı köyü, Arıncık mezası, Kivak köyü ve Sevmun mezasından oluşmaktaydı. Vakıf gelirlerinin tümü 580 akçe idi. Bir önceki tahrire göre zaviye vakıflarında meydana gelen azalma vakfın gelirlerinin de azalmasına sebep olmuştu. 1591'de ki kayıtlarda da zaviyenin meşihatlık görevlerini kimin yaptığı kaydedilmemiştir. Ancak Higris köyünde Molla Mehmed isimli bir zâtın Şeyh İdris'in evladı olduğu ve bu kişinin ise köy imamı olarak görev yaptığı kaydedilmiştir.²⁹⁶

3.5.2 Pirhâl-ı Ahlâtî Zaviyesi

Zaviye Handırıs'a bağlı Avrıs köyünde bulunmaktaydı.²⁹⁷ Zaviyenin kurucusunun ismi kaydedilmemiştir. Vâkıfı da belli olmayan zaviyenin evkafı ise 225 akçelik vakıf hissesi ile Erkek köyü,²⁹⁸ 350 akçelik vakıf ile Arunis köyü,²⁹⁹ 1000 akçe malikâne hissesi ile Melhemlü mezası, 250 akçe gelire sahip Dirlik

²⁹³ BOA, *TTD*, No.199, s. 97

²⁹⁴ BOA, *TTD*, No. 294 s.194–195

²⁹⁵ BOA, *TTD*, No.294, s.195a

²⁹⁶ BOA, *TTD*, 40, s.185a/b

²⁹⁷ BOA, *TTD*, No.294, s.7

²⁹⁸ BOA, *TTD*, No.294, s.195

²⁹⁹ BOA, *TTD*, No.294, s.No.199

mezrası ile Handırıs'a bağı Orta-Harab³⁰⁰ mezrasının 250 akçelik yarım vakfedilen malikânesinden oluşmaktaydı. Zaviyenin vakıf geliri 4.575 akçe olup masraf giderleri ise belirtilmemiştir. Zaviyenin şeyhlik görevini ise Şeyh Maksud b. Şeyh Mehmed isimli bir kişi yürütmekteydi.

1591'de ise zaviyenin evkafı 1556'da olduğu gibi Erkek köyü, Arunis köyü, Mamalı köyü,³⁰¹ Kayalı köyü³⁰², Melhemlu köyü, Dirik köyüve Orta harap köyünden oluşmaktaydı. Bu tahrirde vakfa yukarıdakilerden farklı olarak Kalacık³⁰³ köyü de eklenmişti.

Zaviyenin toplam vakıf geliri ise 7.400 akçe olup zaviyenin gelir artışını sadece mahsul ve değerlerinin fazlaşması değil aynı zamanda evkaflardan vakfa ayrılan hisselerin artırılması da sağlamıştır.Zaviyenin meşihatlığını ise Devletyar veled-i İzzettin yürütmekteydi. Zaviyenin masrafları hakkında ise bu tahrirde de herhangi bir kayıt tutulmamıştır.

3.5.3 Hacı Pir Ahmed Zaviyesi

Handırıs'a bağı Kızıl Mescid-i Süfla köyünde bulunmaktaydı. Evkafı ise bulunduğu köye ait örfi vergilerin yarısı ile tüm hububat hâsılından oluşmaktaydı. Toplam geliri 663 akçe olup bütün gelirler zaviye ve burada konaklayan yolcular için ayrılmıştı. Tahrir kaydına göre zaviyenin meşihatlık görevini Şeyh Ahmed yürütmekteydi.³⁰⁴

1591'de ise zaviyenin evkâfı 1556'da olduğu gibi Kızıl Mescid-i Süfla köyünden oluşmaktaydı. Vakfın toplam geliri 840 akçe idi. Vakfın meşihatlığını ise Şeyh Ahmet yapmaktaydı. Vakfın masrafları hakkında ise herhangi bir bilgi mevcut değildir.³⁰⁵

³⁰⁰ BOA, *TTD*, No.294, s.200

³⁰¹ BOA, *TTD*, No.294, s.185b

³⁰² BOA, *TTD*, No.294, s.185a

³⁰³ BOA, *TTD*, No.294, s.186a

³⁰⁴ BOA, *TTD*, No.294, s.186a

³⁰⁵ BOA, *TTD*, No.294, s.186a

3.5.4- Hacı Bahşayış Zaviyesi

Handırıs'a tâbi Çakasor köyünde kurulan zaviyenin kim tarafından kurulmuş olduğu kaydedilmemiştir. Vakfı ise 625 akçe hâsıllı Çaksor köyü ile aynı köye ait 200 akçe hâsıllı Bostan mezarası ve aynı nahiyeye tâbi 374 akçe hasıllı Havirzil köyünden oluşmaktaydı. Toplam vakıf geliri 999 akçe olup zaviyenin meşihatlık görevi ve varsa diğer görevlileri ile masrafları hakkında bir bilgi yoktur. Sadece tevliyetin vakfiyede evladına meşrut olduğu kaydı vardır.³⁰⁶

1591'de tahririnde ise vakfın evkafında herhangi bir değişiklik yoktur. Çakasor köyü, Bostan mezarası ve Havirzil köylerinden oluşmaktaydı.

Vakfın toplam geliri 1.100 akçe olup vakfın meşihatlık görevlisi ile ilgili bir kayıt mevcut değildir.³⁰⁷

3.5.5. Şeyh Veli Zaviyesi

Bilican nahiyesine bağlı Ali-Ekrek köyünde bulunmaktaydı. Kurucusunun Şeyh Veli olduğu kaydedilen zaviyenin evkafı Ali-ekrek köyünden ibaretti. Toplam vakıf geliri 842 akçe olup bu meblağın vakıf şartı gereğince zaviyede konaklayan yolcular için masraf olarak kullanıldığı kaydı da mevcuttur.³⁰⁸

1591 tarihinde ise zaviyenin evkafında herhangi bir değişiklik mevcut değildir. Ali Ekrek köyü zaviye evkafı olup, zaviyenin geliri ise 1.500 akçeden ibaretti. Meşihatlık görevini ise Hızır şeyh yürütmekteydi. Bu tahrirde ise zaviyenin masrafları ile ilgili herhangi bir kayıt yoktur.³⁰⁹

3.5.6- Şeyh-Şirvan Zaviyesi

Zaviyenin kurucusu Şeyh Şirvan, kurduğu zaviyenin içinde bulunduğu köye de ismini vermişti. Zaviyenin evkafı 978 akçelik Şeyh Şirvan köyünden ibaretti. İsimleri verilmemekle beraber zaviyede meşihat ve tevliyet görevlilerinin

³⁰⁶ BOA, *TTD*, No.294, s.196

³⁰⁷ BOA, *TTD*, No.294, s.186b

³⁰⁸ BOA, *TTD*, No.294, s.197

³⁰⁹ BOA, *TTD*, No.40, s.186a

de bulunduğu ve bunların Şeyh Şirvan'ın neslinden gelen kişiler olduğu da belirtilmektedir.³¹⁰

1591 tarihinde ise zaviyenin evkafı yine Şeyh Şirvan köyünden ibaretti. Vakfın toplam geliri ise 1.500 akçeden oluşmaktaydı. Zaviyenin giderleri ve görevlileri ile ilgili herhangi bir kayıt bulunmamaktadır.³¹¹

3.5.7. Baba Söylemez Zaviyesi

Söylemez Baba şeklinde de geçen bu zaviye Handırıs nahiyesine tâbi Kuzlu-Baba köyünde kurulmuştu. Evkafı ise aynı nahiyeye bağlı Beş-kardeş, Esenceviran ve Karaağaç mezralarıyla birlikte, Kozlu Baba köyünü, Hınıs nahiyesine bağlı Hırt, Ağviran, Çakmak ve Emir Hacı köylerini kapsamaktaydı.

Zaviyenin toplam geliri 9.132 akçe olup giderleri hakkında bir bilgi mevcut değildir. Zaviyenin meşihatlık görevini ise Şeyh, Ali Muhammed isimli kişi yürütmekteydi.³¹²

1591 tarihinde de yine aynı evkafa sahip olan zaviyenin toplam geliri 2.800 akçeden ibarettir. Meşihatlık görevinin kim tarafından yapıldığı ve vakfın masrafları hakkında bir bilgi mevcut değildir.³¹³

3.5.8. Mevlana Mehmed Zaviyesi

Bilican nahiyesine bağlı Mevlâna Mehmed kendi köyünde bulunmaktaydı. Evkafı Mevlana Mehmed köyü ile bu köye bağlı Nunik ve Ağviran mezralarından oluşmaktaydı. Zaviyenin toplam geliri 1.038 akçe olup giderleri belirtilmemiştir.³¹⁴

1591'de ise zaviyenin evkâfı Mevlâna Mehmed köyünden ibaretti. Zaviyenin geliri ise 1.500 akçe idi. Giderleri ve çalışanları hakkında da herhangi bir bilgi mevcut değildi.³¹⁵

³¹⁰ BOA, *TTD*, No.294, s.198

³¹¹ BOA, *TTD*, No. 40, s.186a

³¹² BOA, *TTD*, No.294, s.7, s. 200

³¹³ BOA, *TTD*, No.40, s.186b.

³¹⁴ BOA, *TTD*, No.294, s.201,

³¹⁵ BOA, *TTD*, No.40, s.186b

3.5.9. Aynü'l Melik Zaviyesi ve Camii

Bilican nahiyesine bağlı Abri köyünde bulunan zaviyeye evkaf olarak Abri köyü ve ona bağlı Köşmir, Keşir ve Kiğvank mezrası ile Hınıs'a tâbi Piyonk köyü kaydedilmiştir. Abri köyü evkafından 634, Piyonk köyü evkafından ise 162 akçe gelir elde edilmekte bunun $\frac{1}{4}$ 'ü cami için, $\frac{3}{4}$ 'ü ise zaviyeler için ayrılmıştı. Tahrir kayıtlarında Piyonk'ta da zaviye bulunduğu ancak bunun işler halde bulunmayıp evkafı ve geliri Abri'deki zaviyeye aktarılmıştı. Zaviyenin meşihatlık görevini ise Şeyh Veli bin Şeyh İbrahim yürütmekteydi. Diğer vakıf görevlileri hakkında bir bilgi mevcut değildir.³¹⁶

1591'de zaviye ve camii aynı evkafa sahipti. Vakıf gelirleri ise toplam 2.400 akçeye ulaşmıştı. Vakfın giderleri ve görevlileri hakkında herhangi bir bilgi mevcut değildir.³¹⁷

3.5.10. Kul Hamza Zaviyesi

Zaviye, Hınıs'a bağlı Ağca-viran köyünde bulunmaktaydı. Evkafı ise 1.500 akçe gelimli Ağca-viran köyü, 1.500 akçe gelimli söğütlü köyü ve 3.577 akçe gelimli Kekrelü köyünden oluşmaktaydı. Toplam vakıf geliri 6.577 akçe olup meşihatlık görevini ise Derviş b. Kaya yürütmekteydi. Zaviyenin bulunduğu köy reayasız kaldığı ve bu hâl ile zaviyeninde ma'mur olmadığı tahrir kayıtlarından anlaşılmaktadır.³¹⁸

1591'de Kul-Hamza zaviyesinin aynı evkafa sahip olduğu vakıf gelirini 1.500 akçe ile Ağcaviran köyünden, 1.500 akçe ile Söğütlü köyünden ve 3.600 akçe ile Kekreli köyünden elde etmekteydi. Vakfın giderleri ve görevlileri hakkında herhangi bir bilgi verilmemiştir.³¹⁹

3.5.11. Hamza Şeyh Zaviyesi

Tahrir kayıtlarında Handırıs'a tâbi Hamza şeyh köyünde bulunmaktadır. Evkafı bir çiftlik olup, geliri kaydedilmemiştir. Zaviyenin şeyhi ise Şeyh

³¹⁶ BOA, *TTD*, No.294, s.201

³¹⁷ BOA, *TTD*, No.40, s.187a

³¹⁸ BOA, *TTD*, No.294, s.204

³¹⁹ BOA, *TTD*, No.40, s.187a

İsmail'dir. Zaviye hakkında başka bir kayıt yoktur.³²⁰ 1591 tarihli tarihinde Hamza Şeyh zaviyesi hakkında herhangi bir kayıda rastlanılmamıştır.

3.5.12. Seydi Ahmed Ağa Zaviyesi

Hınıs'ın Pertek köyünde bulunmaktaydı. Aynı köye ait 1 çiftlik evkafı olan zaviyenin geliri, masrafları ve görevlileri hakkında bir bilgi mevcut değildir.³²¹ 1591 tarihli tahrir kayıtlarında bunlar hakkında herhangi bir bilgiye rastlanılmamıştır.

3.6. Şarki Karahisar Zaviyeleri

İncelediğimiz dönemde Şark-i Karahisar'da toplam kırk beş zaviye vakfı bulunmaktaydı. Bu zaviyelerden Hasan Şeyh zaviyesi Karahisar merkezinde bulunmaktayken diğer zaviye vakıfları köylerde bulunmaktaydı.

3.6.1. Hasan Şeyh Zaviyesi

Karahisar-ı Şarki Kazası'nda bulunan zaviyenin kurucusu Hasan Şeyh'tir. Kurucusu ve kuruluş tarihi hakkında başka bir bilgi bulunmamaktadır. Zaviyeye 1520'de günümüzde mevcut olmayan ve Melisa nahiyesine bağlı, 950 akça gelirlili Melisa köyü³²² ile yine aynı nahiyeye bağlı 540 akçe malikâne geliri ile Küleg köyü vakfedilmişti³²³. Vakfın toplam geliri 1.490 akçe olup bu tarihte giderleri hakkında bir kayıt bulunmamaktadır.

II. Selim devrinde ise evkafı, 8.142 akçe hâsıllı Kilek Köyü, 2.997 akçe hâsıllı Gilenç Köyü, 1.814 akçe hâsıllı Melisa köyünden ibaretti. Toplam vakıf geliri 12.953 akçe olup giderler ise günlük 5 akçe meşihat ve tevliyet, günlük 1 akçe hasır, revgan-şemi ve 1.574 akçe makulât masraflarından oluşmaktaydı. Meşihatlık ve tevliyetlik görevleri ise Seydi Ahmed veled-i Mehmet tarafından yürütülmekteydi.³²⁴ Vakfın sonraki yüzyıllarda da faal olduğu görülmektedir.³²⁵

³²⁰ BOA, *TTD*. No.294, s.96

³²¹ BOA, *TTD*.No. No.294, s.104

³²² BOA, *TTD*.No.387. s.596.

³²³ BOA, *TTD*.No.387. s.581.

³²⁴ BOA, *TTD* No.557. s.6

³²⁵ BOA, *İE*. Ev.No.7709 BOA, *CD*. Ev.No.8534

3.6.2. Kara Yakub Zaviyesi

Suşehri nahiyesine bağlı Kara Yakub köyünde bulunmaktaydı. Köy günümüzde mevcut değildir. Zaviye'ye adını veren Kara Yakub ise tahrir kayıtlarına göre Hz.Ebubekir'in soyundan gelen ve Karahisar'ın fethinde bulunan Kara Yakub Gazi'dir³²⁶. 1520'de bu zaviyenin evkafı, Akşehirabad'a bağlı olan ve bugünkü ismi Yeşilyayla köyü olan 1.567 akçe hâsıllı Pürk Köyü, günümüzde mevcut olmayan 410 akçe gelirlili Yolseki köyü, Suşehri'ne bağlı 740 akçe hâsıllı Kara Yakub Köyüdür³²⁷. Daha önceden zaviyenin vakfı iken 926 tahririnde tımara kaydedilen bugünkü Günalan köyü olan Temaker karyesi ise daha sonraları tekrar zaviye evkafı arasına alınmıştır³²⁸. Zaviye'nin toplam geliri ise 2.717 akçedir.

II. Selim devrinde ise Zaviyenin evkafı, 2.526 akçe hâsıllı Kara Yakup Köyü, 9.240 akçe hâsıllı Pürk Köyü ve 3.650 akçe hâsıllı Temaker köyünden oluşmaktaydı. Toplam vakıf geliri tahrir kaydında 15.372 akçe olarak yazılmakla beraber toplam 15.416 akçedir.

Zaviyenin gelirleri ise günlük 5 akçe ile meşihat ve tevliyet, 2 akçe nazır, 1 akçe hitabet, 1 akçe imam, 1 akçe müezzin görevlileri için ayrılmış ayrıca günlük 1 akçe hasır ve revgan ve senelik 7.685 akçe makulât için gider kaydedilmiştir. Zaviyenin meşihatlık ve tevliyetlik görevinin Derviş Mehmed yaparken nezaret görevini ise Abdulahad yürütmekteydi. Zaviyenin görevli kadrosundan yola çıkılarak zaviyeye bağlı bir mescidin bulunduğu da ifade edilebilir.³²⁹ Zaviyenin 18. asra kadar varlığını devam ettirdiği görülmektedir.³³⁰ Ancak 1733 yılındaki bir ilam kaydından, Kara Yakub neslinden kimse kalmaması ve zaviye binasının tamamen yıkılması üzerine bu tarihte vakıf mülklerinin miri araziye devredildiği görülmektedir.³³¹

³²⁶ BOA. TTD.No.478.s. 243. "Malikane vakf-ı zaviye-i Kara Yakub ber-muceb-i defter-i atik haliya Hz.Ebubekir RA. neslinden Liva-ı Karahisarı küffardan feth iden Kara Yakub Gazi neverallahu merkadehu zaviyesine karye-i mezbure ikibaştan defter-i atik zamanına değin vakf iken bozulub timara verildiği paye-i şerif-i alaya arz olundukta kibel-i padişahi alempenahdan divanisi dahi zaviye-i mezbureye vakıf kaydolanmak için emr olunub hükm-i şerif-i alişan irad olmağın ber-muceb-i emr-i şerif divanisi dahi kaydolanub iki başdan sebt olundu."

³²⁷ BOA. TTD.No.387. s.596

³²⁸ BOA. TTD.No.478.s. 243.

³²⁹ BOA. TTD. No.557 s.6

³³⁰ BOA. İE. Ev.No.204, BOA. İE. Ev. No. 996 BOA. İE. Ev. No. 7615,

³³¹ BOA. CD. Ev.No.12050

3.6.3. Pardi Zaviyesi

Zaviye, Suşehri nahiyesine bağlı Pardi köyünde bulunmaktaydı. 1520’de evkafi günümüzde Akçataş olarak bilinen 500 akçe hâsıllı Pardi köyünden ibaretti³³². Her iki tahrirde de vakfin kurucusu ve vâkıfı hakkında bilgi bulunmamaktadır.

II. Selim devrinde ise evkafi 3.564 akçelik Pardi Köyü hâsılından ibaretti. Zaviyenin masrafları ise meşihat için günlük 2 akçe, makulât içinse günlük 1.537 akçeden ibaretti. Zaviyenin meşihatlık görevi ise Eyyüp veled-i Veli tarafından yürütülmekteydi.³³³

3.6.4. Yolsekî Zaviyesi

Zaviye Akşehirabad nahiyesine tabi Yolsekî köyünde bulunmaktaydı. Köy ve zaviye günümüze ulaşmamıştır. 1520’de zaviyenin evkafı, 410 akçelik hasıllı Yolsekî köyünden ibaretti³³⁴. II. Selim devrinde ise zaviyenin evkafı Yolsekî Köyü ile Kızıl köyüne ait 100 akçe gelimli zeminden ibarettir. Vakfin toplan geliri 600 akçe olup, giderleri ise günlük 16 akçe meşihat masraflarından oluşmaktaydı. Meşihatlık görevi ise sultan beratı ile Mehmet, Mustafa, Hüseyin, Hasan, Ali, Yusuf, Süleyman, Mustafa, Mahmud ve İlyas isimli kişilerce müştereken yürütülmekteydi.³³⁵

3.6.5. Hüseyin Baba Zaviyesi

Akşehir-âbâd nahiyesine bağlı Çaramsa Köyünde bulunan zaviyenin kurucusu hakkında herhangi bir bilgi mevcut değildir. Tahrir kayıtlarından 1520’de köy ve zaviyenin mevcut olmadığı anlaşılmaktadır. II. Selim devrinde ise evkafı, 450 akçe hâsıllı Çaramsa Köyü idi. Vakfin meşihatlık görevini Musa, İsa, Ali, Yusuf, isimli kişiler yürütmekteydi. Zaviye vakfının gideri ise günlük 1

³³² BOA. *TTD*.No.387.s.596.

³³³ BOA. *TTD*. No. 557 s.6

³³⁴ BOA. *TTD*.No.387.s.596

³³⁵ BOA. *TTD*.N0.557. s.7

akçe meşihatlık masrafı olarak kaydedilmişti³³⁶. Günümüzde böyle bir yerleşim yeri mevcut değildir.

3.6.6. Yumurcaktaş Zaviyesi

1520'de mevcut olmayan zaviye Karahisar-ı Şarki Kazasının Yumurcaktaş Köyünde bulunmaktaydı. Zaviyenin evkafı bulunduğu köyün 2.250 akçelik hâsılından oluşmaktaydı.

Zaviye vakfının masrafları ise günlük 1 akçe meşihat ve yine günlük 1 akçe makulât giderlerinden oluşmaktaydı. Zaviyenin meşihatlık görevi ise sultan beratı ile Mehmed ve Ali tarafından yürütülmekteydi.³³⁷

3.6.7. Asar Zaviyesi

Kurulduğu köye adını veren zaviyenin kurucusu hakkında bir bilgi mevcut değildir. 1520'deki tahrirde mevcut olmayan zaviyenin II. Selim devrinde vakıf geliri ise 656 akçelik hâsılı olan Asar köyünden ibaretti. Zaviyenin meşihatlık görevi ise Mustafa ve Ayne Hâce tarafından yürütülmekteydi. Vakfın giderleri ise günlük 1 akçe meşihat masrafından oluşmaktaydı³³⁸.

3.6.8. Akça Halil Zaviyesi

Zaviye, Suşehri nahiyesine bağlı ve diğer ismi de Akçaağıl olan Akça Halil köyünde bulunmaktaydı. Köy günümüzde de Akçaağıl ismiyle anılmaktadır. 1520'de mevcut olmayan zaviyenin kurucusu hakkında kesin bir kayıt mevcut değildir. Zaviyenin evkafı, içinde bulunduğu köyden ibarettir. Toplam vakıf geliri 860 akçe olup gider ise günlük 2 akçe meşihât vazifesine aittir. Zaviyenin

³³⁶ BOA. TTD.N0.557 s.7

³³⁷ BOA. TTD.N0.557 s.7

³³⁸ BOA. TTD.No.557 s.8

şeyhliklerini ise sultan beratı ile Seydi Ahmed veled-i İshak ile oğlu Mustafa veled-i Seydi Ahmet tarafından yürütülmekteydi.³³⁹

3.6.9. Alişar Zaviyesi

Alucara'ya bağlı Alişar Köyünde bulunmaktaydı. Zaviyenin kurucusu belli olmayıp evkafı ise bulunduğu köyden ibaretti. Vakfın geliri 2.061 akçe olup masrafları ise günlük 2 akçe meşihat ve senelik 1.194 akçe makulât giderlerinden oluşmaktaydı. Vakfın meşihatlık görevlerini ise Derviş Bayram yürütmekteydi.³⁴⁰

3.6.10. Saru Şeyh Zaviyesi

Yeri tam belirlenemeyen zaviye, Saru Şeyh isimli bir mezrada bulunmaktaydı. 1520'de mevcut olmayan zaviyenin, II. Selim devrinde geliri aynı mezraya ait 860 akçelik bir varidattan ibaretti. Masraflar ise günlük 1 akçe meşihat vazifesine harcanmaktaydı. Zaviyenin tasarrufunu ise sultan beratı ile Yusuf, Hüseyin, Mehmed, Maksud, Neşad, Beşar, Ali ve Veli müştereken yürütmekteydiler.³⁴¹ Vakfın XIX. yy'a kadar faal olduğu görülmektedir.³⁴²

3.6.11. Mahmud Abdal Zaviyesi

Zaviye, Akşehir-âbâd'a bağlı, bugünkü ismi Sapanlı olan Horduk köyünde bulunmaktaydı. 1520'de evkafı bulunduğu Horduk köyünden ibaretti. Vakfın toplam geliri ise 640 akçeden ibaretti³⁴³.

II. Selim devrinde ise vâkıfı belli olmayıp meşihatlık görevini Halil, Kalender, Maksud, Mehmed, Beşar isimli kişiler müştereken yürütmekteydiler. Zaviyenin evkafı 1.440 akçe ile bulunduğu köyün hâsılı olup, masraflar ise günlük

³³⁹ BOA. *TTD.No.557 s.8*

³⁴⁰ BOA. *TTD.No.557 s.8*

³⁴¹ BOA. *TTD.No.557 s.8*

³⁴² BOA. CD. Ev.No.7917.

³⁴³ BOA. *TTD.No.387.s.586*

1 akçe meşihat ve senelik 540 akçe makulât giderlerinden ibaretti.³⁴⁴ Vakfın sonraki yüzyıllarda da faaliyetini sürdürdüğü görülmektedir.³⁴⁵

3.6.12. Şeyh Sinan Zaviyesi

Emlak nahiyesine bağlı Burdur köyünde bulunmaktaydı. 1520’de zaviye’ye 450 akçe vergi hâsıllı Gevezid nahiyesine bağlı Muhlis köyü³⁴⁶ ve 800 akçe vergi hâsıllı Burdur köyü³⁴⁷ ile 150 akçe malikâne geliri ile Akça çiftliği vakfedilmişti³⁴⁸. Bu tarihte zaviyenin hizmetinde Piri, Haydar ve Mustafa isimli kişiler bulunmaktaydılar. Zaviye vakfının toplam geliri ise 1.400 akçe idi.

II. Selim devrinde ise zaviyenin meşihatlık görevini Derviş Halil veled-i Abbas, Ramazan veled-i Mehmed, Aslan veled-i Nimetullah ve Sapar veled-i Hayrullah ve Mustafa ve Evhad müşterek olarak yürütmekteydi. Vâkıfı kaydedilmemiş olup, toplam geliri 1.680 akçe, masrafları ise günlük 3 akçe meşihatlık gideri ve 215 akçe senelik makulât giderlerinden oluşmaktaydı.³⁴⁹ Vakfın XIX. yy’a kadar faal olduğu görülmektedir.³⁵⁰

3.6.13. Şeyh Süleyman Zaviyesi

Zaviye, tahrir kayıtlarına göre bugünkü Şebinkarahisar’daki Avutmuş mahallesinde olmalıdır. 1520’de zaviyeye, bu dönemde Karahisarâ bağlı köy olan Avutmuş karyesi 370 akçe malikânesiyle vakfedilmiştir.³⁵¹ Ayrıca Melisa nahiyesine bağlı günümüzde Kayalı olarak adlandırılan Kezanç köyü de 900 akçe hâsılıyla zaviye evkafı arasında kaydedilmiştir³⁵². Zaviyenin toplam geliri ise

³⁴⁴ BOA. *TTD.No.557* s.8

³⁴⁵ BOA. *İE. Ev. No. 3581*

³⁴⁶ BOA. *TTD.No.387.s.590*

³⁴⁷ BOA. *TTD.No.387.s.578*

³⁴⁸ BOA. *TTD.No.387.s.575*

³⁴⁹ BOA. *TTD.No.557* s.8

³⁵⁰ BOA. *CD. Ev.No.7882*

³⁵¹ BOA. *TTD.No.387.s.575*

³⁵² BOA. *TTD.No.387.s.596*

1.270 akçedir. Kanuni Sultan Süleyman devrinde ise vakıf mülklerinden bir kısmının Hacı Ahmed isimli bir kişiye tapu edilmiştir.³⁵³

II. Selim devrinde ise zaviye evkafı, 3.899 akçe geliri ile Kezanç köyü, köye bağlı 647 akçe vergi geliri olan Hanege (Sultankonağı) mezrası, yine Kezanç'a tabi 400 akçe gelirli Eski çiftlik, malikânesinin yarısı olan 1.270 akçe geliri ile Avutmuş köyü, şehir merkezinde bulunan dükkânlardan 190 akçe ve 1.125 akçe geliri ile Emlak'a tabi Çardak'tan oluşmaktadır. Ayrıca tahrir defterlerinde farklı yerlerde kaydedilmekle beraber bu zaviyeye, Avutmuş köyünün diğer yarı malikânesi ve bugünkü ismi Beğdeğirmeni olan Akşehir'e bağlı Kırtanos köyü 3.270 akçe malikâne geliri ile vakfedilmiştir. Toplam vakıf geliri ise 12.071 akçedir. Kırtanos ile Avutmuş köyünün yarı malikâne tasarrufu, Mehmed oğlu Ramazan ve Mahmud oğlu Hüseyin ve Mustafa'ya sultan beratı ile verilmiş ve 2.575 akçe makulat günlük 2 akçe meşihat gideri kaydedilmişken diğer vakıf mallarını ise yine sultan beratıyla Derviş Şehabettin, Abbas ve Yusuf isimli kişiler müştereken tasarruf etmekteydiler. Bunlar için ise mesarifat olarak meşihatlık, tevliyetlik ve nezaretlik görevi karşılığında günlük 8, hasır, revgan ve rakabe giderlerinden oluşan makulat içinse günlük 2 akçe gider kaydedilmişti.³⁵⁴ Vakfın XIX. yüzyıla kadar faal olduğu görülmektedir.³⁵⁵

3.6.14. Yakub Şeyh Zaviyedar Vakfı

1520'de mezraa iken³⁵⁶ II. Selim devrinde Kuvate nahiyesine bağlı köy olan Zun köyü nerede zaviyedarlık yaptığı belirtilmeyen Yakub Şeyh'in evlatlarından İbrahim Halil'e vakfedilmişti. Günümüzde Boyluca olarak anılan köyün geliri 720 akçe idi. Köy daha sonra Derviş Veli, Mahmud, Derviş Ali ve Derviş Hasan tarafından sultan beratı ile müştereken tasarruf edilmekteydi³⁵⁷.

³⁵³ BOA. AE. T. No.342

³⁵⁴ BOA. TTD.No.557 s.9,s.10

³⁵⁵ BOA. CD. Ev.No.9605, BOA. CD. Ev.No.11.710

³⁵⁶ BOA. TTD.No.387.s.585

³⁵⁷ BOA. TTD.No.557 s.9

3.6.15. Pir Yakup Zaviyesi

Şıryan'a tabi olan Kervaris köyündeki zaviyenin kurucusu belli değildir. Evkafı ise 850 akçe, giderleri de makulât için 490 akçe, meşihat için 7 akçedir. Meşihatlık ve tevliyetlik görevi ise Mehmed ve Hıdır tarafından müştereken yürütülmekteydi³⁵⁸.

3.6.16. Şeyh Yaramış Zaviyesi

Zaviye, Suşehrine bağlı ve günümüzde Akçaağıl olarak bilinen Akçeköy karyesinde bulunmaktaydı. 1520'de zaviyenin evkafı bulunduğu köyün 260 akçelik malikânesinden oluşmaktaydı³⁵⁹. II. Selim devrinde ise evkafı yine 700 akçe hâsıllı aynı köyden ibaretti. Vakfın masrafı olarak 790 akçe makulat ve şeyhlik görevi için yevmi 1 akçe kaydedilmişti.³⁶⁰

3.6.17. Halil ve Musa Zaviyesi

Zaviye, günümüzde mevcut olmayan Şuşehrine bağlı Hinuni köyünde bulunmaktaydı. Zaviyenin kurucusu zikredilmemiştir. 1520'de mevcut olmayan köy ve zaviyenin II.Selim devrindeki evkaf geliri ise Hununi Köyü hâsıllı olan 1.430 akçedir. Giderler makûlat için yıllık 339 akçe, meşihat vazifesi için tahsis edilen günlük 1 akçeden ibarettir. Meşihatlık görevi ise Halid ve Mustafa oğlu Musa tarafından yürütülmekteydi³⁶¹.

3.6.18. Çoban Emre Zaviyesi

Suşehrine bağlı Çoban Emre Köyünde bulunan köy ve zaviye, önceki tahrirlerde kayıtlı değildir. Vakıf geliri Çoban Emre köyünün hâsılından 1.400 akçedir. Giderleri ise kaydedilmemiştir. Meşihatlık ve tevliyetlik görevi Derviş Pir Hasan tarafından yürütülmekteydi³⁶²Günümüzde böyle bir yerleşim yeri

³⁵⁸ BOA. TTD.No.557 s.10

³⁵⁹ BOA. TTD.No.387.s.596

³⁶⁰ BOA. TTD.No.557 s.10

³⁶¹ BOA. TTD. No. 557 s.10

³⁶² BOA. TTD. No.557 S.11

mevcut değildir. Vakfın XVII. yüzyıla kadar varlığını devam ettirdiği görülmektedir³⁶³.

3.6.19. Arin(?) Zaviyesi

Zaviye, idari açıdan hangi nahiyeye bağlı olduğunu tespit edemediğimiz Arin köyünde bulunmaktaydı. Zaviyenin gelirleri ise bulunduğu köyün hâsılından ibaret olup 1.682 akçe idi. Vakfın masrafları ise 383 akçe yıllık makulat giderleri ve günlük 2 akçe meşihat giderlerinden ibaretti. Zaviyedeki meşihatlık ve tevliyetlik görevlerini ise Derviş Mehmed ve Şaban isimli şahıslar yürütmektedirler.³⁶⁴

3.6.20. Pehlül Zaviyesi

Günümüzde mevcut olmayan Suşehri nahiyesine bağlı Paru köyünde bulunmaktaydı. 1520'de zaviyenin evkafı 820 akçe hâsıllı Paru köyünden ibareti³⁶⁵. II.Selim devrinde ise yine aynı evkafa sahipti. Meşihatlık ve Hatiblik görevi ise Mevlana Pir Mehmed v. Ahmed tarafından yürütülmekteydi. Vakfın gelirleri kaydedilmemişti. Giderleri ise meşihatlık için yevmi 1 ve hitabet görevi için yevmî 3, çerağlık vazifesi için ise yevmi 1 akçe idi³⁶⁶. Vakfın geliri ise 3.000 akçe olarak kaydedilmişti.³⁶⁷ Vakfın XIX. yy'a kadar faal olduğu yapılan yeni tevcihatlardan görülmektedir.³⁶⁸

3.6.21. Yusuf Şeyh Zaviyesi

Zaviyenin bulunduğu Suşehri nahiyesine bağlı olan Yusuf Şeyh köyü, günümüzde de aynı ismi taşımaktadır. 1520'de zaviyenin vakfı Yusuf Şeyh köyünden ibaretti. Köyün malikâne geliri olan 610 akçe vakfın bu tarihteki

³⁶³ BOA. *İE. Tv.* No.541, BOA. *İE. Ev.* No.1846

³⁶⁴ BOA. *TTD.* No.557 S.11

³⁶⁵ BOA. *TTD.*No.387. s.596

³⁶⁶ BOA. *TTD.* No.557 S.11

³⁶⁷ BOA. *TTD.*No.478. s.247

³⁶⁸ BOA. *CD. Ev.*No.10.974

gelirini oluşturmaktaydı.³⁶⁹ II.Selim devrinde ise vakıf gelirleri Yusuf Şeyh Köyü malikânesi olan 1.300 akçedir. Giderleri ise makulât için 340 akçe meşihat için günlük 1 akçe kaydolunmuştur. Zaviyenin meşihatlık görevini ise bu tarihte Derviş Melik isimli kişi yürütmekteydi.³⁷⁰ Vakfın sonraki yüzyıllarda da faaliyetlerini devam ettirdiği yapılan vazife tevcihatlarından anlaşılmaktadır.³⁷¹

3.6.22. Eğnir Zaviyesi

1520'de mevcut olmayan zaviye ve köy II.Selim devrinde Mindival nahiyesine bağlı Eğnir köyünde bulunmaktaydı. Köy günümüzde de aynı ismi taşımaktadır. Zaviye vakfının kurucusu hakkında bir bilgi mevcut değildir. Gelirleri ise Eğnir köyüne ait malikâne hissesi olan 1.100 akçeden ibaretti. Bu meblağ, günlük 1 akçe yevmiye ile meşihatlık görevine ayrıca senelik 440 akçe makulât için harcanmaktaydı.

Zaviyenin tasarrufu ise Ayne Hâce, Üvez, Birkan, Birek, Piraziz, Şeyh Ahmed, Sancar, Abdülaziz, Evliya, Abdurrahman, Pir kalem veledi. Abdullah, Kaya ve Ali isimli kişiler tarafından sultan beratı ile iştiraken yapılmaktaydı³⁷²

3.6.23. Kul Çiftliği Zaviyesi

Mindival Nahiyesine bağlı Osin (?) köyünde bulunmaktaydı. 1520'de mezra olan köyde³⁷³ bulunan Kul isimli çiftlik II.Selim devrinde, Amal, Mihmal ve Seyali Ahmed isimli zaviyedarlarca müştereken tasarruf edilmekteydi. Geliri toplam 420 akçe olup kayıtlarda başka bir bilgiye rastlanmamaktadır.³⁷⁴

³⁶⁹ BOA. *TTD*.No.387.s.578

³⁷⁰ BOA. *TTD*. No. 557 s.12, BOA. *TTD*. No. 478.s.253

³⁷¹ BOA. *İE*. Ev.No.2144

³⁷² BOA. *TTD*. No. 557 s.12, BOA. *TTD*. No. 478.s.105.

³⁷³ BOA. *TTD*.No.387.s.583,

³⁷⁴ BOA. *TTD*. No. 557 s.12, BOA. *TTD*. No. 478.s.103.

3.6.24-Kozluca (Aslan) Zaviyesi

Şarki Karahisar'a bağlı Kozluca Mezraası'nın vakfedildiği vakfın tasarrufunu Mehmed, İsmail ve Pir Mehmed diğer bir ismi Arslan olan Pir Mehmed zaviyedarlar müştereken yürütmektedirler. 1520'de mevcut olmayan zaviyenin II.Selim devrindeki gelirleri mezraa'ya ait 720 akçelik gelirden ibaretti giderleri ise günlük 1 akçe meşihat gideri ve yıllık 360 akçe makulat giderlerinden oluşmaktaydı³⁷⁵.

3.6.25. Horman-ı Bâlâ Zaviyesi

Şıryan'a bağlı Horman-ı Bala Köyünde bulunmaktaydı. Kurucusu belli olmayan zaviyenin geliri aynı köye ait 1.200 akçelik malikâne hissesinden ibaretti. Vakfın giderleri günlük bir akçe meşihatlık ve yıllık 720 akçe makulattan oluşmaktaydı. Zaviyenin şeyhlik görevini ise Hüdaverdi veled-i Derviş Şeyh yürütmekteydi.³⁷⁶

3.6.26. Buğra Paşa Zaviyesi

Gevezid nahiyesine bağlı Saraycık köyünde bulunmaktaydı. Köy günümüzde de aynı isimle anılmaktadır. 1520'de zaviye, Saraycık Köyü ve köye ait Bayır isimli bir çayır ile günümüzde mevcut olmayan Gevezid nahiyesine bağlı Kızılcaviran köyünden ibaretti. Vakfın geliri ise Saraycık'tan 1.200 akçe, Kızılcaviran köyünden ise 860 akçe olmak üzere toplam 2.060 akçe idi. Zaviyenin şeyhlikleri ise Buğra Paşa'nın evlatları ve akrabaları tarafından yürütülmekteydi³⁷⁷.

II.Selim devrinde zaviyenin evkafı sadece Saraycık köyünden ibaretti. Vakfın geliri bu köye bağlı Bayır çiftliği ile köye ait 2.686 akçelik vergi hâsılından sağlanmaktaydı. Giderleri ise makulât için senelik 920 akçe, meşihat için günlük 3 akçe olarak kaydedilmiştir. Zaviyenin meşihatlık görevi ise sultan

³⁷⁵ BOA. TTD.No.557 s.12

³⁷⁶ BOA. TTD No.557 s.13

beratı ile müştereken Yusuf, Mehmed, Derviş Abdi, Derviş Ali, Mahmud, Şah Kulu, Veli, Derviş Abdullah, Şah Ali ve Budak isimli görevlilerce yürütülmekteydi.³⁷⁸ Vakfın sonraki yüzyıllarda faal olduğu görülmektedir.³⁷⁹

3.6.27. Uryan Abdal Zaviyesi

Gevezid nahiyesine bağlı Ahurcuk köyünde bulunmaktaydı. Köy günümüzde de aynı ismi taşımaktadır. 1520’de zaviyenin evkafı, o zaman mezra olan 293 akçe hâsıllı Ahurcuk mezrasından oluşmaktaydı.³⁸⁰ Sonraki tahrirlerde köy yerleşimi olan Ahurcuk, II.Selim devrinde yine Uryan Abdal zaviyesinin evkafı olmuştur. Vakfın geliri köyün toplam vergi hâsılı olan 900 akçeden ibaretti. Giderleri ise meşihatlık görevi için günlük 1 akçe ve makulât giderleri için yıllık 740 akçe olarak kaydedilmiştir. Zaviyenin meşihatlık görevi ise sultan beratı ile Himmmed, Yakub, Hasan, Mahmud, Ali ve Şah Kulu oğlu İbrahim tarafından yürütülmekteydi.³⁸¹ Vakfın sonraki yıllarda da faaliyetlerine devam ettiği görülmektedir.³⁸²

3.6.28. Akviran Zaviyesi

Gevezid’e bağlı Akviran köyünde bulunmaktaydı. 1520’de Şeyh Ali isimli zaviyedarın sultan beratı ile tasarrufunda bulunan köy 448 akçe vergi gelirine sahipti³⁸³. II.Selim devrinde ise vakfın geliri köyün toplam vergi hâsılı olan 1.200 akçedir. Giderleri ise günlük meşihat gideri olarak 2 akçe ve toplam makulât gideri olarak da yıllık 280 akçedir.

³⁷⁷ BOA. *TTD*.No.387.s.596

³⁷⁸ BOA. *TTD*. No. 557 s.13

³⁷⁹ BOA. *İE.Ev*.No.4863. BOA.İE.Ev.No.1133.

³⁸⁰ BOA. *TTD*.No.387.s.596

³⁸¹ BOA. *TTD*. No. 557 s.13.

³⁸² BOA. *CD.Mf*.No.1927.

³⁸³ BOA. *TTD*.No.387.s.596

Zaviyenin meşihatlık görevi ise sultan beratı ile iştiraklı olarak Yakub, Hızır, Himmet, Mehmed, Resul, Saltuk, Kutaş, Aykud, Behram, Receb, Nuş, Durkaya, Şahruh ve Şehsuvar isimli kişilere verilmişti.³⁸⁴

3.6.29. Kaza Ağıl Zaviyesi

Akşehir'e bağlı Kaza-ağıl köyünde bulunmaktaydı. Günümüzde bu köy mevcut değildir. 1520'de mevcut olmayan zaviye, II.Selim devrinde vakfın geliri olarak köye ait vergi hâsılının 1.200 akçesi ayrılmıştır. Giderleri ise meşihatlık gideri olarak günlük 2 akçe ve makulât gideri yıllık 360 akçe olarak kaydedilmiştir. Zaviyenin meşihatlık görevlerini ise Piri Can, Ali ve Şah Kulu iştiraken yürütmekteydi.³⁸⁵

3.6.30. Çomaklu Baba Zaviyesi

Gevezid nahiyesine bağlı İsril köyünde bulunmaktaydı. Köyün bugünkü ismi Çağlayan'dır. 1520'de mevcut olmayan zaviyenin evkafı II.Selim devrinde İsril köyünün 350 akçelik hâsılı, giderleri ise günlük 1akçe meşihat olarak kaydolunmuştur. Meşihatlık görevleri müştereken Yusuf, Süleyman, Derviş, Halil, Durdu, Oruç Oğlu Ahmed, İbrahim Yusuf, Yakub ve İsmail tarafından yürütülmekteydi.³⁸⁶

3.6.31. Aclus Zaviyedar Vakfı

Hangi zaviyede görevli olduğu belirtilmeyen Zaviyedar Mehmed isimli bu kişinin oğlu Derviş Ali adına kurulmuş bir vakıftır. 1520'de olmayan ve II.Selim devrinde geliri Kuvata nahiyesine bağlı Aclus mezraasının 400 akçelik hâsılıdır. Tahrir esnasında tasarrufunu Durmuş isimli kişi yürütmekteydi³⁸⁷.

³⁸⁴ BOA. *TTD*. No. 557 s.13.

³⁸⁵ BOA. *TTD*. No. 557 s.13.

³⁸⁶ BOA. *TTD*. No. 557 s.14.

³⁸⁷ BOA. *TTD*. No. 557 s.14

3.6.32. Sancak Zaviyesi

Gevezid nahiyesine bağlı Sancak köyünde bulunmaktaydı. Günümüzde bu köy mevcut değildir. Köyün diğer adı Sancar olup malikânesi 1520’de Ali b. Hasan tarafından tasarruf edilmekteydi. Bu tarihte vakfın geliri 300 akçe olarak kaydedilmiştir³⁸⁸. II.Selim devrinde vakfın geliri köyün toplam vergi hâsılı olan 1.000 akçeden ibaretti. Meşihatlık görevi sultan beratı ile Budak, Hüseyin, Satılmış, Karaca, Abbas ve Mustafa isimli kişilerce müştereken yürütölmekteydi. Vakfın gideri ise günlük 2 akçe meşihatlık giderinden oluşmaktaydı.³⁸⁹

3.6.33. Hasan Gonca Zaviyesi

Suşehri nahiyesine bağlı Ulaşoluğu köyünde bulunmaktaydı. Günümüzde köy mevcut değildir. 1520’de Zaviyenin evkafı bulunduğu Ulaşoluğu köyünden ibaretti. Köyün 268 akçelik malikane hissesi vakfın gelirini oluşturmaktaydı.³⁹⁰

II.Selim devrinde vakıf geliri ise Ulaşoğlu Köyünün vergi hâsılı olan 750 akçedir. Giderleri ise 440 akçe makulât ve günlük 1 akçe meşihatlık olarak kaydedilmiştir. Mesihatlık görevini Halil Şeyh yürötmekteydi.³⁹¹

3.6.34. Şeyh Yusuf Zaviyesi

Karahisar’da bulunan zaviyenin kurucusu Şeyh Yusuf Narun Baba’dır. Günümüzde böyle bir zaviye yeri mevcut değildir. 1520’de Emlak nahiyesine bağlı Karaağaç mezrası 590 akçe geliri ile zaviyeye vakfedilmiştir³⁹².

II. Selim devrinde ise zaviyenin evkafı, Emlak’a bağlı Karaağaç köyünün hâsılından 800 akçe, Gevezid’e bağlı Micas köyü malikâne hâsılından 1.050 akçe, köye ait zemin gelirinden 500 akçe, şehir merkezi dükkân icarından 200 akçe olup

³⁸⁸ BOA. *TTD*.No.387.s.584

³⁸⁹ BOA. *TTD*. No. 557 s.14

³⁹⁰ BOA. *TTD*.No.387.s.596

³⁹¹ BOA. *TTD*. No. 557 s.14

³⁹² BOA. *TTD*.No.387.s.596

yekûn 3.550 akçedir. Giderleri ise makulât için yıllık 1.230 meşihat için günlük 2 akçe kaydedilmiştir. Meşihatlık görevini ise Mustafa Şeyh yürütmekteydi³⁹³.

3.6.35. Mezik Zaviyesi

1520 tahririnde mevcut olmayan vakıf II.Selim devrinde Gevezid nahiyesine bağlı Mezik Köyü kayıtlarında bahsedilmiştir. Köye ait bir çiftlik 200 akçe geliri ile zaviyedar görevi olan Derviş Mehmed'e tasarruf ettirilmekteydi. Vakfın gideri ise meşihatlık görevi karşılığı olarak günlük yarım akçe kaydedilmiştir.³⁹⁴

3.6.36. Buğra Baba Zaviyesi- II

Karlıcaviran mezrasında olduğu kaydedilen zaviyenin vakıf geliri mezranın 1.000 akçelik hâsılından ibarettir. Zaviyenin masrafları ise makulât için yıllık 980 akçe ve meşihat görevi içinde günlük 1 akçeden ibaretti. Zaviyenin tasarrufunu ise sultan beratı ile müştereken Şah Veli, Ali, Seydi, Mehmed, Abidin, Mehmed, Ali, Oruç, Seydi, Nasuh, İsmail, Mansur, Ali, diğer Ali, Veli, Mustafa, İbrahim, Bayram ve Karaca isimli kişiler yürütmekteydi.³⁹⁵

3.6.37. Pir Ali Zaviyesi

Gevezid Nahiyesine bağlı Pir Ali Çiftliği Pir Ali isimli zaviyedar adına kurulmuş bir vakıftır. Sonraları çiftliğin tasarrufu oğlu Mansur'a daha sonra ise tasarruf müştereken Hasan, Osman, Mamail (?) ve Hüseyin isimli kişilere geçmiştir. Vakfın toplam geliri 380 akçe olup masrafları ise günlük 1 akçe yevmiye ile meşihatlık gideri olarak kaydedilmiştir.³⁹⁶

³⁹³ BOA. *TTD*. No. 557 s.15

³⁹⁴ BOA. *TTD*. No.557 s.15

³⁹⁵ BOA. *TTD*. No.557 s.15

³⁹⁶ BOA. *TTD*. No.557. s.16

3.6.38. Seydi Baba Zaviyesi

Şıryan Nahiyesine bağlı Seydi Baba köyünden bulunmaktaydı. Kurucusu bilinmemektedir. Zaviyenin meşihatlık görevini ise sultan beratı ile Musa veled-i Hamza yürütmekteydi. II. Selim devrinde vakfın geliri köye ait 1.800 akçe vergi hâsılından ibaret olup giderleri ise günlük 2 akçe ile meşihatlık ve yıllık 725 akçe ile makulat giderleri oluşturmaktaydı.³⁹⁷

3.6.39. Zihar Zaviyesi

Alucara Nahiyesine bağlı bugünkü adı Çakmak olan Zihar Köyünde bulunmaktaydı. 1520'de köyün 500 akçelik malikânesi vakfedilmişti. Zaviyenin kurucusu hakkında bir bilgi mevcut değildir³⁹⁸. II.Selim devrinde ise vakfın geliri Zihar köyünün 1.850 akçelik malikâne gelirinden oluşmaktaydı. Vakfın giderleri ise günlük 2 akçe meşihat ve yıllık 430 akçe makulat geliri mevcuttu. Zaviyenin şeyhlik görevlerini ise Derviş Mustafa, Şeyh İsmail, Yusuf. Kıyal, Bayram, Oruç ve Yakub isimli kişiler müştereken yürütmekteydiler.³⁹⁹

3.6.40. Koğan Baba Zaviyesi

Evkafı Delü Çukuru isimli bir çiftlik olan zaviyenin yeri tespit edilememiştir. Vakfın geliri 200 akçe olup Şeyhlik görevini ise Derviş Bayram ve Derviş Mustafa müştereken yürütmekteydi. Giderler tek kalem olup günlük yarım akçe ile meşihat gideri olarak kaydedilmişti.⁴⁰⁰

3.6.41. Şeyh Hüseyin Zaviyesi

Şıryan'a bağlı Kertam köyünde bulunmaktaydı. Zaviyenin kurucusu hakkında bir bilgi bulunmayıp evkafı Kertam köyüne ait 2.694 akçelik malikâne hissesi ile Kalif (?) köyüne ait mezranın 1.000 akçelik malikâne hissesinden

³⁹⁷ BOA. *TTD*. No.557. s.16

³⁹⁸ BOA. *TTD*. No. 387. s.580

³⁹⁹ BOA. *TTD*. No.557. s.16

ibaretti. Toplam 3.694 akçe geliri olan vakfin giderleri ise meşihat, tevliyet ve nezaret görevlileri için günlük 4 akçe ve makulât masrafları için ayrılan yıllık 2.344 akçeden oluşmaktaydı. Zaviyenin meşihatlık, tevliyet ve nezaret görevlerini ise sultan beratı ile Derviş Ahmed yürütmekteydi.⁴⁰¹ Vakfin sonraki yüzyıllarda da faal olarak faaliyetlerine devam ettiği yapılan kayıtlardan anlaşılmaktadır.⁴⁰²

3.6.42. Derviş Bayram Zaviyesi

Kuvase nahiyesine bağlı Gübrebol Çiftliği zaviyedar Derviş Bayram'ın tasarrufuna sultan beratı ile verilmiş sonraları Piri ve Ferruḥşâd isimli kişiler müştereken tasarruf etmişlerdi. Vakfin geliri çiftliğe ait 360 akçe olarak kaydedilmiş masraflar ise günlük 1 akçe meşihatlık gideri olarak kaydedilmiştir.⁴⁰³

3.6.43. Karademürcü Zaviyesi

Nereye bağlı olduğu belirtilmeyen Karademürcü çiftlik ve zemini Derviş Sûdeş veled-i Şeyh Dursun ve Emir biraderlerin adına vakfedilmiştir. Zaviyedar olan bu kişilerden sonra çiftlik Emir veled-i Şeyh Dursun ve Mehmed veled-i Sûdeş tarafından tasarruf edilmiştir. Vakfin geliri 180 akçe olup gider ise meşihatlık görevi için ayrılan yarım akçeden ibaretti.⁴⁰⁴

3.6.44. Barani Zaviyesi

Hangi nahiyeye bağlı olduğu belirtilmeyen Koman çiftliği ve zemini zaviyedar olan Ali b. Ahmed oğlu Şeyh Ali ve Tur Ali tarafından tasarruf edilmekteydi. Daha sonra çiftlik Şeyh Ali'nin oğlu Birek (?) tarafından tasarruf

⁴⁰⁰ BOA. *TTD*. No.557. s.17

⁴⁰¹ BOA. *TTD*. No.557. s.17

⁴⁰² BOA. *İE. Ev*. No. 624.

⁴⁰³ BOA. *TTD*. No.557. s.17

⁴⁰⁴ BOA. *TTD*. No.557. s.17

edilmeye devam edilmiştir. Vakfın geliri 360 akçe gideri ise meşihatlık görevi için 1 akçe olarak kaydedilmiştir.⁴⁰⁵

3.6.45. Darı Zaviyesi

İdari olarak nereye bağlı olduğu belirtilmeyen Darı çiftliği, Yakub Şeyh isimli bir kişinin zaviyedar olan Maksud ve Ali isimli oğullarının tasarrufuna verilmişti. Vakfın geliri 180 akçe olarak kaydedilmiş ancak giderleri hakkında bir kayıt tutulmamıştır. Başkaca bir bilgi de mevcut değildir.⁴⁰⁶

3.7.Trabzon Zaviyeleri

XVI. yüzyıl arşiv kayıtlarına göre Trabzon'da on dokuz tane zaviye vakfi bulunmaktaydı. Bu zaviyeler Trabzon'a bağlı kaza merkezlerine ve nahiyeler bağlı köylerde bulunmaktaydı.

3.7.1. Derviş Murad Zaviyesi

Zaviye, 1520'de Derviş Murad tarafından kurulmuştur. 1520 Tahririnde Derviş Murad'ın mütedeyyin ve salih bir kişi olduğu ve öteden beri buldukları bölgedeki ayende ve revendeye hizmet ettikleri belirtilmiş dolayısıyla yine aynı hizmeti görmeleri karşılığında öşr ve diğer vergilerden muaf tutuldukları kaydedilmiştir. Ancak gelir ve masrafları hususunda herhangi bir bilgi mevcut değildir.⁴⁰⁷

Derviş Murad veled-i Derviş Seydi zaviyesinin nerede olduğu hakkında herhangi bir kayıt mevcut değildir.1583'de Zaviyede Derviş Murad'ın neslinden 7 nefer bulunmaktaydı. Bunların ziraat ettikleri yerlerin toplam geliri ise 1.052 akçe olarak kaydedilmiştir.⁴⁰⁸

---

⁴⁰⁵ BOA. *TTD*. No.557. s.17

⁴⁰⁶ BOA. *TTD*. No.557. s.18

⁴⁰⁷ BOA. *TTD*.No.387.s.761

⁴⁰⁸ TKGM. *TTD*.No.43.s. 142/b

3.7.2. Şeyh Menteş Zaviyesi

1583'de Gülvar köyünde bulunan zaviyenin kurucusu Şeyh Menteş olarak kaydedilmiştir. Zaviye şeyhliklerini ise Şeyh Menteş'in neslinden gelen Ali oğlu Yakub, Yakub'un kardeşi Hüseyin ve diğer kardeşi Bekir yürütmektedirler. Vakfın gelirleri kaydedilmemiş ancak ayende ve revendeye hizmet etmeleri karşılığında öşr, raiyet vergileri, avarız ve diğer tekâlif-i örfiyyeden muaf oldukları kaydedilmiştir.⁴⁰⁹

3.7.3. Taşluca Zaviyesi

1583'de Pir Gaib oğlu Hıdır'ın tasarrufunda bulunan zaviyenin zaviyedarlıklarını ise Hıdır Şeyh, kardeşi İsmail, Durmuş ve diğer kardeşi Ali yürütmektedirler. Ziraatle de uğraşan bu kişilerin elde ettikleri gelir ise yıllık 847 akçeden ibaretti. Ancak giderleri hakkında bir kayıt mevcut değildir.⁴¹⁰

3.7.4. Yaramış Şeyh Zaviyesi

Yaramış Şeyh tarafından kurulan zaviyenin şeyhliklerini 1583'de kendi neslinden Mehmed Şeyh yürütmektedir. Vakfın ayende ve revendeye hizmet etmeleri karşılığında toplam 3.200 akçe geliri bulunmaktaydı.⁴¹¹

3.7.5. Melik Ahmed Zaviyesi

Trabzon'un Kürtün nahiyesinde bulunmaktaydı.1520'de Zaviyenin evkafı Akçakilise, Göklük, Çatla mezarlarıyla yıllık geliri 20 akçe olan bir adet değirmenden oluşmaktaydı. Zaviyenin kurucusu olan Melik Ahmed'in neslinden gelen İbrahim ve İshak isimli kişiler oğulları ile birlikte evkaf mallarına mutasarrıftılar. Vakfın toplam geliri ise 720 akçeden ibaretti.⁴¹²

Zaviyenin şeyhliklerini ise Bayram oğlu Ramazan, Abdullah oğlu Durmuş, Mustafa oğlu Mehmed, ve İshak oğlu Hasan yürütmektedirler.

⁴⁰⁹ TKGM. *TTD.No.43.s. 131/b*

⁴¹⁰ TKGM. *TTD.No.43.s. 130/b*

⁴¹¹ TKGM. *TTD.No.43.s. 122/a*

⁴¹² BOA. *TTD.No.387.s.762*

Zaviyenin evkafı ise ayende ve revendeye hizmet etmek üzere kaydedilen ve senelik 20 akçelik geliri olan iki değirmen, 6 adet zemin ve 3 adet mezradan ve Melik Ahmedin neslinden gelen ve ziraat yapan on iki nefer'in senelik 3.000 akçelik hasılından oluşmaktaydı. Vakfın giderleri ise kaydedilmemiştir.⁴¹³

3.7.6. Kasım Hıdır Zaviyesi

Zaviye, 1583'de Trabzon'a bağlı Beriti Yağob köyüne yakın bir yerde inşa edilmişti. Zaviyede 15 nefer ziraatle meşgul olmaktadır. Kayıtlardan bu kişilerin zaviyenin kurucusu olan Kasım Hıdır'ın neslinden geldikleri anlaşılmaktadır. Zaviyenin geliri 370 akçe olup giderleri hakkında herhangi bir bilgi mevcut değildir.⁴¹⁴

3.7.7. Hacı Abdullah Zaviyesi

Trabzon'a bağlı Yağlıdere nahiyesinde bulunmaktaydı 1520'de Zaviyeye Ahiçukuru köyü ve Çaramsa köyü vakfedilmişti. Çaramsa köyüne ait bir adet mezra ve bağda mevcuttu. Vakfın toplam geliri 1.440 akçe olup giderleri ve görevlileri hakkında bir bilgi mevcut değildir.⁴¹⁵

1583'de zaviye, Hacı Abdullah'ın kendisi tarafından bina edildiği kaydedilmiş olup ancak yapılış tarihi hakkında bir bilgi mevcut değildir. Zaviyenin evkafı ise Hisarcık köyünün 821 akçelik hâsılı, Hisarcık köyündeki muafan cemaatine ait 350 akçelik Halil oğlu Mustafa ve Mustafa'nın kardeşi İbrahim'in tasarrufundaki zemin, yine Hisarcık köyündeki 27 neferden mürekkebe ve üç zemine tasarruf eden müselleman cemaatine ait 584 akçelik hâsıl geliri⁴¹⁶, Yağlıdere nahiyesine tabi Ahiçukuru köyünün 630 akçe hâsılı⁴¹⁷, ve yine Yağlıdere'ye bağlı Çarava köyünün üç zemin, iki mezra, bir bahçe ve 4 kıta mezra icaresinden oluşan 3.623 akçelik hasılından oluşmaktaydı.

⁴¹³ TKGM. *TTD*.No.43.s. 103/b

⁴¹⁴ TKGM. *TTD*.No.43.s. 100/b

⁴¹⁵ BOA. *TTD*.No.387.s.762

⁴¹⁶ TKGM. *TTD*.No.43.s. 74/b

⁴¹⁷ TKGM. *TTD*.No.43.s. 80/b

Kayıtlarda Hacı Halife b. Kasım 'ın keramet ehli bir kişi olduğu ve kendi bina eylediği zaviyesinde ayende ve revendeye hizmet ettiği kaydedilmiştir. Vakfın toplam geliri 6.008 akçeden ibaretti. Vakfın giderleri hakkında bir bilgi mevcut değildir.⁴¹⁸

3.7.8. Derviş Murad Zaviyesi-II

1583'de beş neferden oluşan zaviyenin tasarrufunu Padişah beratıyla Hüseyin isimli kişi yürütmekteydi. Tahrir kayıtlarında bu kişilerin ayende ve revendeye hizmet etmeleri karşılığında kendilerinin öşr ve sair vergilerden muaf oldukları kaydedilmişti. Zaviyede Hüseyin oğlu Hasan, Hasan'ın kardeşi İbrahim, Murad oğlu Mehmed, Himmed oğlu Hamza ve Hamza'nın Kardeşi Kasım bulunmaktaydı. Hüseyin İbrahim tarafından tasarruf edilen iki kıta zemin de evkafı arasında bulunmakta, zaviyenin gelirleri ise 1.401 akçeden ibaretti.⁴¹⁹

3.7.9. Hasan Hıdır Zaviyesi

1583'de 23 neferin içinde bulunduğu zaviye'ye ait iki zemin ve beş değirmen bulunmaktaydı. Zeminler 110'ar akçe, değirmenler ise yıllık 230 akçe olmak üzere Zaviyenin toplam geliri 450 akçeden ibaretti. Zeminler ve değirmenler zaviyenin kurucusu olan Hasan Hıdır'ın neslinden gelen kişiler tarafından tasarruf edilmekteydiler.⁴²⁰

3.7.10. Yaramış Bey Zaviyesi

1583'de Natur köyünde bulunmaktaydı. Ne zaman kurulduğu bilinmemekle beraber zaviyenin şeyhliğini yapan en son Rükneddin isimli bir kişinin "Kızılbaş" olduğu kaydedilmiş, zaviyenin harabe haline döndüğü, yeri, bağı, bahçesi, iki evi ve bir anbarının Giresun kalesi azablarından Ali isimli bir kişiye satıldığı tahrir kayıtlarından anlaşılmaktadır.⁴²¹

⁴¹⁸ TKGM. *TTD.No.43.s. 81/b*

⁴¹⁹ TKGM. *TTD.No.43.s. 167/b*

⁴²⁰ TKGM. *TTD.No.43.s. 172/a*

⁴²¹ TKGM. *TTD.No.43.s. 176/b*

3.7.11. Akçakale Zaviyesi

1583'de Trabzon'un Akçaabad nahiyesine bağlı Kurdil köyünde bulunmaktaydı. Zaviyenin tasarrufu önceki yıllarda Süleyman isimli bir kişiye aitken 1583'den itibaren Yunus veled-i Ahmed tasarruf etmekteydi. 43 nefer, vakıf içinde kaydedilmiş olup bunlardan veled-i Süleyman Hamza, Veled-i İhsan ve Veled-i Risali Mahmud zaviyedarlık görevlerini yürütmekteydi. Vakfın gelirleri ise, köye ait zeytin ağaçlarından 100 akçe, iki adet değirmene ait senelik 72 akçe ve ayrıca diğer kira gelirlerinden senelik 24 akçe varidatı bulunmaktaydı. Zaviye vakfının toplam geliri 196 akçe idi.⁴²²

3.7.12. Musa Zaviyesi

1520'de Kürtün'de bulunan zaviyeye derviş Hasan ve oğlu Mustafa tasarruf etmekteydiler. Evkafı ise senelik 20 akçe geliri bulunan Derviş Hasan'ın tasarrufunda bulunan bir adet değirmen ve 50 akçelik yıllık geliri ile bir kıta mezradan oluşmaktaydı.⁴²³

3.7.13. Pir Aşur Zaviyesi

1520'de Kürtünde bulunan zaviyenin geliri ve giderleri hakkında bir bilgi mevcut değildir. Yalnızca ayende ve revendeye hizmet etmeleri karşılığında öşr ve sair vergilerden muaf oldukları kaydedilmiştir.⁴²⁴

3.7.14. Derviş Ali Ve Şeyh Hüseyin Zaviyesi

1520'de Kürtün'de bulunan zaviyenin kurucuları Derviş Ali ve Şeyh Hüseyin isimli kişilerdir. Ayende ve revendeye hizmet etmeleri karşılığında öşr ve diğer vergilerden muaf tutulmuşlardı.⁴²⁵

⁴²² TKGM. *TTD.No.43.s.205/a*

⁴²³ BOA. *TTD.No.387.s.761*

⁴²⁴ BOA. *TTD.No.387.s.761*

⁴²⁵ BOA. *TTD.No.387.s.762*

3.7.15. Diğer Zaviyeler

1583'de Bala-ı Çömlekçi mahallesindeki Şeyh zaviyesi, Cami-i Cedid mahallesinde bulunan Şeyh Sinan Bey Zaviyesi, Çömlekçi Meydanı'nda olan ve Cafer İsa Derviş tarafından tasarruf edilen Hızırlık zaviyesi, Kurban Abdal ve Derviş Kurd zaviyeleri tahrir kayıtlarında belirtilmekle beraber isimlerinden başka herhangi bir bilgi mevcut değildir.⁴²⁶

İncelediğimiz dönemde Erzurum Eyaletinde en fazla tesis edilen vakıf gurubu zaviye vakıflarıdır. Eyalet bünyesinde tespit edilen zaviye sayısı 258 adettir. Ayrıca zaviyelerden başka 1 tekke ve 2 tane de hankah vakfı mevcuttu. Zaviyelerin 61 tanesi Erzurum ve Pasin sancağında, 42 tanesi Kemah Sancağında, 68 tanesi Bayburt sancağında 12 tanesi İspir Sancağında, 12 tanesi Hınıs Sancağında, 45 tanesi Şarki karahisar da, 18 tanesi ise Trabzon Sancağında bulunmaktaydı. Kayıtlarda bulunan bir adet tekke vakfı Pasin, 2 adet hankah ise Kemah Sancağında kurulmuştu. Erzurum ve Pasin Sancağında bulunan zaviyelerde 61 şeyh görev yapmaktaydı. Zaviyelerde tespit edilen diğer görevliler ise 1 hatip, 2 imam, 2 muarraf, 1 mütevellî ve 1 nazır bulunmaktaydı. Kemah Sancağında ise 47 şeyh zaviyelerde görev yapmaktaydı. Bayburt Sancağında 71 şeyh, İspir Sancağında 11 şeyh, Şarki Karahisar'da ise 139 şeyh zaviyelerde görev yapmaktaydı. Burada bulunan zaviyelerde hizmet veren şeyh sayısının yüksek olmasının temel sebebi buradaki zaviyelerde çok sayıda kişinin şeyhlik görevini müştereken yürütmesinden kaynaklanıyordu. Bu zaviyelerde ayrıca 1 imam ve hatip görevlisi de mevcuttu. Trabzon zaviye vakıflarında ise kayıtlara göre 17 şeyh görevlisi mevcuttu. Bu zaviyelere gelir getiren mevkufat ise genellikle çiftlikler ve köy malikânelerinden ibaretti. Erzurum ve Pasin Sancaklarında bulunan zaviyelerin vakıfları 32 köy, 2 hamam, 55 çiftlik, 25 mezra, 4 zemin, 2 değirmen ve 18 çayır'dan oluşmaktaydı. Kemah Sancağında ise 33 köy, 1 hamam, 28 çiftlik, 7 mezra, 33 zemin, 2 değirmen, 1 çayır, 7 bağ, 1 icare geliri vakıfların gelir kaynaklarını oluşturmaktaydı. Bayburt Sancağında ise 25 köy, 66 çiftlik, 2 mezra, 1 zemin, 6 değirmen, 1 çayır, 29 dükkan zaviyelerin gelir kaynaklarını oluşturmaktadır. İspir Sancağında ise 4 köy, 12,5 çiftlik, 1 mezra geliri zaviyeler

için vakfedilmişti. Trabzon Sancağında ise gelirlerinin ağırlığı 3 köy, 2 çiftlik, 2 mezra, 3 zemin, 9 değirmen ve zeytin ağaçlarından oluşan vakıflar vardı.

Vakıfların sahip olduğu gelirler ise Erzurum ve Pasin Sancağı'nda 1540'da 116.893 akçe, 1591'de ise 177.035 akçedir. Kemah Sancağı'nda ise 1520'de 64.330 akçedir. Bayburt Sancağı'nda ise 79.221 akçe, İspir Sancağı'nda ise 13.495 akçedir. Hınıs Sancağı'nda ise 1556'da 36.597 akçe, 1591'de ise 23.220 akçe zaviye vakıf gelirleri mevcuttu. Şarki Karahisar'da ise 1520'de zaviyelerin vakıf gelirleri 20.237 akçe iken II. Selim devrinde 68.285 akçeye yükselmiştir. Trabzon Sancağı'nda vakıf gelirleri 1520'de 2.230 akçeyken 1583'de vakıf mallarının gelirlerindeki artışlardan dolayı miktar 14.139 akçeye yükselmişti.

---

⁴²⁶ TKGM. *TTD*.No.43.s.209/a

D Ö R D Ü N C Ü B Ö L Ü M

D İ Ğ E R V A K I F L A R

Osmanlı Devleti'nde vakıf hizmetleri yalnızca ibadet ve eğitim kurumları ile sınırlı değildi. Sosyal hayatın içinde pek çok farklı amaçlara hizmet etmeleri için vakıf tesis edilmişti. Köprü ve çeşme yapımı ve bakımı gibi beledi hizmetler için, İslam dini açısından önem arz eden kutsal alanlar için, vâkıfların öldükten sonra kendileri veya vefat etmiş yakınlarının ruhlarına Kur'an okumaları için de vakıflar kurulmuştu.

4.1. Erzurum ve Pasin Vakıfları

İncelediğimiz dönemde Erzurum'da Mekke-i Şerife ve Medine-i Münevverre için bazı köylerin vakfedildiği görülmektedir. Harameyn vakıflarının yanı sıra cüzhan vakıfları da mevcuttu. Belediye hizmetler için de çeşme, suyolları ve köprü vakıfları kurulmuştu.

4.1.1. Mekke-i Şerif Evkafı

1540'da Erzurum'un 3.000 akçe hâsıllı malikâneye sahip Hanege (Taşlıgüney) köyü ile 4.000 akçe hâsıllı Güney Pasin'e bağlı Asboğa köyü Mekke-i Şerif'e vakfedilmişti. Vakıf hakkında başka bir bilgi bulunmamaktadır¹. 1591'de vakıf geliri aynı köyün 6.000 akçelik vakıf gelirinden oluşmaktaydı. Vâkıfı ise Padişah III. Murat olarak kaydedilmiştir².

4.1.2. Medine-i Münevverre Evkafı

1540'da Erzurum'a bağlı Pulur (Ömertep) köyü 3.500 akçe hâsıllı malikânesi ile Medine-i Münevverre için vakfedilmişti. Vakıf hakkında başka bir

---

¹ BOA. *TTD*. No.199. s. 16

² TKGM. *TTD*. No.41.s.55b.

bilgi mevcut değildir³. 1591’de ise vakıf için yine aynı köy vakfedilmişti. Toplam vakıf geliri ise 6.100 akçe’ye çıkmıştı.

4.1.3. Murad Ağa Suyolları Vakfı

1581’de Murad Ağa Hasankale’de bulunan bazı çeşmelerin suyollarının tamir ve bakımı için 4.200 akçe para vakfetmiştir. Bu para yıllık % 20 hesabı üzere istirbaha veriliyor ve 840 akçe gelir de elde ediliyordu. Gelirin 400 akçesi adı geçen suyollarının tamirine, kalanı ise Nalbant Ali Mescidi ile Hasankale’deki kalenin tamirine meşruttu.⁴

4.1.4. Sinan Bey Çeşme Vakfı

Pasin sancağı eski mirlivalardan olan Sinan Bey, biri Maraş, biri Bulamaç ve diğeri de Aha (Kavuşturan) köylerinde olmak üzere üç tane çeşme yaptırmıştı. Vâkif, yaptırmış olduğu çeşmelerin suyollarının tamir ve bakımını da kendi vakıflarından karşılamaktaydı. 1581 tarihli evkaf defterlerindeki Sinan Bey vakıf kayıtlarına göre Sinan Bey, Maraş köyü çeşmesi için vakfettiği Mamaş köyünün gelirini, Bulamaç ve Aha köylerindeki çeşmelerin, su yolları için ise toplam vakıf gelirlerinden yıllık 120 akça tahsis etmişti.⁵

4.1.5. Murad Ağa Köprü Vakfı

Pasin sancağının merkezi olan Hasankale’de pek çok hayrat için gelir temin edici vakıf kumuş olan Murad Ağa, vakıf gelirlerinden yıllık 240 akçesini de defterde yeri açıklamayan bir köprünün tamir ve bakımına tahsis etmişti.⁶

4.1.6. Sinan Bey Cüzhan Vakfı

Pasin sancağının eski mirlivalarından olan Sinan Bey’in nakit 112.000 akçesini vakfettiğini daha önce eğitim öğretim müesseseleri kısmında belirtmiştik. 1581’de Sinan Bey bu paranın geliri ile hem muallimhanenin ihtiyaçlarının

³ BOA. *TTD*. No.199. s. 16

⁴ Keleş, *Erzurum Vakıfları*. s.95, TKGM. *TTD*. No. 537, s. 4a.

⁵ Keleş, *Erzurum Vakıfları*. s.95, TKGM. *TTD*, No: 537, s. 3a-4a.

⁶ Keleş, *Erzurum Vakıfları*. s.96, TKGM. *TTD*, No: 537, s. 4a.

karşılanmasını, hem de muhtemelen burada yirmi dört kişinin görevlendirilerek her birinin günlük bir cüz okunmasını şart koşmuştu. Defterde isimleri ile birlikte kaydedilmiş olan bu cüzhanlardan her birisi okudukları cüz başına 1 akçe yevmiye alıyorlardı. Ayrıca vâkîf, Hasan Kale ilçesinde bulunan merhum Kasım Bey camiinde günlük bir sure-i amme Cüzhani için bir parça yoncalık vakfetmişti.⁷

4.1.7. Veli Bey Cüzhan Vakfı

Pasin sancağının eski sancakbeylerinden olan Veli Bey Hasankale’de bir mektep yaptırmış ve buna 13.320 akçe para vakfetmişti. 1581’de vâkîf vakfettiği paranın yıllık gelirinden günlük 2 akçesini iki cüz Kur’an-ı Kerim tilaveti için ayrılmıştı. Deftere göre cüzhanlık vazifesine Mevlana Hasan getirilmişti.⁸

4.1.8. Ahmet Bey Cüzhan Vakfı

Tahrir kayıtlarına göre vâkîf, Hasan Kalesi muhafızlarından idi. Ahmed Bey kendi ruhu için günlük bir cüz Kur’an-ı Kerim okuması karşılığında Mevlana Ahmed’e 1 akçe yevmiye tahsis etmişti. Bu para Ahmed Bey’in vakfettiği 1.800 akçenin yıllık % 20 hesabı ile istirbaha verilerek elde edilen 360 akçeden karşılanacaktı.⁹

4.1.9. Muslihiddin Bey Cüzhan Vakfı

Kayıtlara göre vâkîf, Hasan Kalesi olup müderris idi. Vâkîf, vefatından sonra ruhu için günlük bir aşr-ı şerif okuması karşılığında Mevlana Hasan’a 1 akçe yevmiye tahsis etmişti. Bu para vâkîfin vakfettiği 1.800 akçenin yıllık % 20 hesabı üzere istirbaha verilmesi ile elde edilecek olan 360 akçelik gelirinden karşılanacaktı.¹⁰

⁷ Keleş, *Erzurum Vakıfları*. s.97,TKGM. TTD. No. 537, s. 3a.

⁸ Keleş, *Erzurum Vakıfları*. s.98, TKGM. TTD. No. 537, s. 4a.

⁹ Keleş, *Erzurum Vakıfları*. s.99. TKGM. TTD. No. 537, s.4b.

¹⁰ Keleş, *Erzurum Vakıfları*. s.99 TKGM. TTD. No. 537, s. 5a.

4.1.10. İbrahim Bey Cüzhan Vakfı

Hasan Kale muhafızlarından olan vâkıf, 1.800 akçe para vakfetmişti. 1581'de bu para, yıllık % 20 hesabı ile istirbaha verilerek 360 akçe gelir elde edilecek ve vâkıfın ruhu için günlük bir cüz Kur'an okuması karşılığında Mevlana Mehmet'e 1 er akçe olarak verilecekti.¹¹

4.1.11. Mehmed ve Musa Beyler Cüzhan Vakfı

Kayıtlara göre vâkıfların her ikisi de Hasan Kalesi muhafızlarından idiler. Bu kişiler 480 akçe para vakfetmişlerdi. Paranın geliri, vâkıfların ruhu için Mahmud Paşa camiinde Kur'an-ı Kerim tilavetine tahsis edilmişti.¹²

4.1.12. Pazar Ağası Cüzhan Vakfı

Defterde Hasan Kale muhafızlarından olduğu belirtilmekle beraber ismi kaydedilmemiştir. Vâkıf her sene Balaban mevziinde bir hatm-i şerif okunması ve sevabının kendi ruhuna hediye edilmesi için 900 akçe para vakfetmişti. Bu paranın yıllık geliri 150 akçe idi.¹³

4.2. Kemah Sancağı

İncelediğimiz dönemde Kemah Sancağı'nda Ravza-i Mutahhara, altı tane cüzhan ve dört tane türbehan vakfı tesis edilmişti. Ayrıca sayıca az olmakla birlikte evlat vakıflarının da kurulduğu görülmektedir.

4.2.1. Ravza-i Mutahhara Vakfı

Hız. Muhammed (S.A.V.)'in medfun bulunduğu Ravza-i Mutahharasında harcanmak üzere yapılan vakıf, Erzincan şehir merkezince bulunan Çadırcı Şeyh Ahmed hamamına ait 2.100 akçelik mukataa gelirlerini kapsamaktaydı. 1530'da Ravza-ı Mutahhara'ya harcanmak için senelik 1.560 akçe, tevliyet gideri için günlük 1,5 akçe vakıf masrafları mevcuttu. Ayrıca şehir merkezinde bulunan bir dükkâna ait 400 akçelik mukataa geliri de vakfedilmişti.

¹¹ Keleş, *Erzurum Vakıfları*. s. 99 TKGM. TTD, No. 537, s. 5a.

¹² Keleş, *Erzurum Vakıfları*. s.100. TKGM. TTD, No. 537, s.5a.

Vâkıfı ise Cemaleddin Çelebi Veled-i Pir Mehmet Sipahi olup aynı zamanda tevliyet görevini de kendisi yürütmekteydi. Vakfın zikredilen tek şartı tevliyetin Cemaleddin Çelebi ve soyundan gelenler tarafından yürütülmesiydi¹⁴.

4.2.2. Taharten Bey Cüzhanı

Erzincan şehir merkezinde bulunmaktaydı. Mevlana Mehmed isimli cüzhan'ın bu görevi karşılığında aldığı miktar ise günlük 1 akçe idi. 1530'da vakfın geliri ise Güney Erzincan'a tabi Benat köyünde bulunan 50 kilelik bir zeminden ibaret olup hâsılı 360 akçe idi¹⁵.

4.2.3. Atabek Cüzhanı

Şehir merkezince bulunmaktaydı. cüzhanlık görevini ise Mevlana İsmail isimli bir kişi yürütmekteydi. 1530'da vakıf geliri Tımar köyüne ait yarım çiftlikten karşılanmaktaydı. cüzhan için günlük 1 akçelik yevmiye masrafı olup, toplam gelir 360 akçe idi¹⁶.

4.2.4. Darü'l Suffa Cüzhanı

Erzincan şehir merkezinde bulunan bu cüzhan vakfının, cüzhanlık görevini Mevlana Çalabvirdi yürütmekteydi.

Vakfın geliri ise 370 akçe olup şehre ait 30 kilelik bir zemin ile hark gelirinden sağlanmaktaydı. Vakfın masrafı ise günlük 1 akçe cüzhanlık gideri olarak kaydedilmişti¹⁷.

4.2.5. Gafur Cüzhanı

Erzincan şehir merkezince bulunmaktaydı. Cüzhanlık görevi ise Mevlana Berat isminde bir kişi tarafından yürütülmekteydi. Vâkıfı bilinmemekle beraber evkafı Güney Erzincan'a tabi Seban köyünün 30 kile, 390 akçe hâsıllı malikânesi,

¹³ Keleş, *Erzurum Vakıfları*. s.101. TKGM. *TTD*, No. 537, s.5b.

¹⁴ BOA. *TTD*. No.199. s. 30

¹⁵ BOA. *TTD*. No.199. s. 33

¹⁶ BOA. *TTD*. No.199. s. 34

¹⁷ BOA. *TTD*. No.199. s. 35

Çemen köyünün 4 kilelik 150 akçe hâsıllı zemininden oluşmaktaydı. 1530'da toplam vakıf geliri 540 akçe olup gider ise günlük 1,5 akçe yevmiye ile cüzhanlık gideri olarak kaydedilmişti¹⁸.

4.2.6. Seyyid Ebu Said Cüzhanı

Şehir merkezince olup cüzhanlık görevini Mevlana Hasan Hüseyin yürütmekteydi. Evkafı ise şehirde olan iki adet zeminden oluşmaktaydı. 1530'da geliri 720 akçe olup, masrafı ise günlük 2 akçe cüzhanlık ücreti olarak kaydedilmişti¹⁹.

4.2.7. Özbek Cüzhanı

Erzincan'da olan cüzhan vakfının evkafı 360 akçe hâsıllı yarım çiftlikten oluşmaktaydı. Görevli cüzhanın ismi ise Mevlana Said İdris olarak kaydedilmişti. Vâkıfın masrafları ise günlük 1 akçe ile cüzhan giderinden oluşmaktaydı²⁰.

4.2.8. Hacı Hudâniş Türbehânı

Şehir merkezinde bulunan bu vakfın türbehânı Mevlana Halil isimli bir kişi idi. Vakfın geliri Köşkünker-i Küçük (Buğdaylı) köyüne ait 180 akçelik zeminden ibaretti. 1530'da vakfın masrafı ise günlük yarım akçelik cüzhanlık gideri idi²¹.

4.2.9. Melik Fahreddin Gazi Türbehânı

Şehir merkezinde bulunan bu türbehân vakfının görevlisi Mevlana Mehmed Han isimli bir kişi idi. Toplam evkafı, Güney Erzincan'a Vasgird köyünde bulunan bir zeminden ibaretti. Vakfın 1530'da geliri ise 360 akçe olup günlük 1 akçe yevmiye ile türbehânlık görevlisinin tasarrufuna bırakılmıştı²².

¹⁸ BOA. *TTD*. No.199. s. 35

¹⁹ BOA. *TTD*. No.199. s. 35

²⁰ BOA. *TTD*. No.199. s. 35

²¹ BOA. *TTD*. No.199. s. 36

²² BOA. *TTD*. No.199. s. 36

4.2.10. Şeyh Hüseyin Bey Türbehanı

Kuzey Erzincan'a bağlı Deraves köyünde bulunmaktaydı. Türbehanlık görevi ise Mevlana Mahmut tarafından yürütülmekteydi.

1530'da vâkîfı belli olmayan vakfın evkafı aynı köye ait zemin ve bahçeden oluşmaktaydı. 50 kilelik ve 360 akçe hâsılı olan bağçe ve zemin gelirleri günlük 1 akçe ile türbehanlık görevinde bulunan kişiye tahsis edilmişti²³.

4.2.11. Mevlana Ahmed Bekir Türbehanı

Türbehan, Kuzey Erzincan'ın Varnebin köyünde bulunmaktaydı. Vâkîfı kaydedilmeyen vakfın evkafı ise Vaskird köyüne bağlı 20 kilelik hâsılı 360 akçe olan bir zeminden ibaretti²⁴.

4.2.12. Seyyid Ali Çelebi Evlad Vakfı

Güney Erzincan'a bağlı Celali köyünde bulunan vakıf Seyyid Ali Çelebi'nin evlatlarına bıraktığı bir vakıftı. Vakfın geliri ise 470 akçeden ibaretti²⁵.

4.3. Bayburt Vakıfları

Bayburt Sancağı'nda ise bu dönemlerde ağırlıklı olarak iki türbehan ve bir cüzhan vakfı bulunmaktadır. Ayrıca Bayburt'ta çeşme ve evlat vakıfları da mevcuttu.

4.3.1. Şehit Osman Türbehan Vakfı

Bayburt şehrinde bulunan türbe, yerli halk tarafından Şehit Osman diye adlandırılan yerde bulunmaktadır. Silindirik ve kare alt yapıda sekizgen planlı iki türbe halindedir. Her ne kadar Saltuk Kumandanlarından Mengüç Gazi'nin kardeşi Osman ve kız kardeşine ait olduğu ifade edilse de bu mümkün değildir. Silindirik planlı türbenin kitabesi silik olup okunamamaktadır. Etrafında bulunan mezar taşlarının şekilleri ve yazı tipleri onların 600 – 700 senelik olduklarını

²³ BOA. *TTD*. No.199. s. 43

²⁴ BOA. *TTD*. No.199. s. 43

göstermektedir²⁶.Tahrir kayıtlarında Türbenin türbehanlık görevi Mevlana Abdal isimli bir kişi tarafından yürütüldüğü anlaşılmaktadır. Vakfın evkafı ise Halife Murat'a ait bir adet 10 kilelik ve 45 akçe hâsıllı çiftlik ile Müşaverek köyünün 275 akçelik ¼ malikânesinden oluşmaktaydı.

Vakfın toplam geliri 340 akçe olup bu miktar günlük 1 akçe yevmiye ile türbehanlık görevini yürüten Mevlana Abdal'a tahsisi edilmişti²⁷.

4.3.2. Hâce Yakut Cüzhanı

Bayburt şehir merkezince bulunan cüzhan vakfının vâkıfı kaydedilmemiş olup, Cüzhanlık görevini ise Mevlana Yakub Çelebi yürütmekteydi. 1530'da cüzhanın evkafı Bayburt'a tabi Kırzu-yı Süfla köyüne ait 1.326 akçe hâsıllı yarım malikâne idi. Vakfın masrafları ise meşihatlık görevleri için günlük 1 akçe, tevliyet görevi için günlük 1 akçe ve makulat için senelik 660 akçe olarak kaydedilmişti²⁸.

4.3.3. İdris Beğ Çeşme ve Cemaatgân vakfı

Bayburt merkezde bulunan İdris Bey çeşmesi ve cemaatgânı, Bayburt Mirlivası İdris Bey tarafından yaptırılmıştı.

1530'da vakıf gelirleri ise şehir merkezinde bulunan 30 akçe gelirlir bir adet zemin ve yine şehirde bulunan 200 akçe gelirlir 3 adet dükkân 1 kirası gelirinden oluşmaktaydı. Vakıf gelirlerinden zemin geliri çeşme ve cemaatgânın bakımı için, dükkân kiralar ise nazırlık için harcanmaktaydı²⁹.

4.3.4. Hâce Ali Evlad Vakfı

Mevlana Hayr Veled Pir Mezid Veled Pir Baba'nın tasarrufunda bulunan vakfın evkafı Hâce Ali'nin vakfettiği Bayburt'a tabi Canik-i Süfla köyüne ait yarı

²⁵ BOA. *TTD*. No.199. s. 46

²⁶ Gülyüz Akagün, *Gümüşhane ve Çevresinin Tarihi ve Sanat Eserleri*, Yelken Mat. İstanbul, 1980, s. 40.

²⁷ BOA. *TTD*. No.199. s. 67

²⁸ BOA. *TTD*. No.199. s. 68

²⁹ BOA. *TTD*. No.199. s. 69

malikâne, Bayburt'a bağlı Busenk-i Ulya köyünün yarı malikânesi ve yine Misyar köyünün bütün malikânesinden ibaretti. Toplam vakıf geliri ise 2.680 akçe idi³⁰.

4.3.5. Kadı Mahmud Evlad Vakfı

Vakfın tasarrufu Hacı Mahmud oğlu Mevlana Abdullah ve Abdulvehhab tarafından yapılmaktaydı. Evkafı ise Ağunsos köyünün malikânesi, Ahsunk köyünün malikânesi ve Kogans nahiyesine bağlı Hacı Mevlâ köyünün malikânesinden ibaretti. Vâkıfın gelirleri ise 3.951 akçe idi³¹.

4.3.6. Hacı Yakut Türbehanı

Şehir merkezinde bulunmaktaydı. Vakfın türbehanlık görevi ise Mevlana Mehmed yürütmekteydi. Vakfın geliri ise Bayburt'a bağlı Vadrehime? Köyünün 3/8 malikânesinden sağlanmaktaydı. Vakfın toplam geliri 666 akçe olup Türbehan için günlük 1,5 akçe tahsis edilmişti.³² Vakfın XVIII. Asrın başlarına kadar varlığını sürdürdüğü yapılan tevcihat kayıtlarından anlaşılmaktadır.³³

4.3.7. Hacı Zahid Vakfı

Tahrir defterlerinde niçin vakfedildiği kaydedilmeyen vakıf, Mahmud Veled-i Hattab tarafından vakfedilmişti. Tercan'a bağlı Ağışen-i Ulya köyüne ait ¼ malikâne vakfedilmiş olup toplam geliri 717 akçedir. Ancak vakıf hakkında başka bir bilgi mevcut değildir³⁴.

4.4. Kiğı Sancağı

Kiğı, Akkoyunlular zamanından beri Pazuki aşiretinin elinde idi. Bayburt'un Osmanlıların eline geçtiği sırada, 15 Ekim 1514 tarihinden birkaç gün önce, Kiğı'da Osmanlı hâkimiyetini kabul etmişti. Fetihten sonra Kiğı önce Diyarbakır beylerbeyliğine daha sonra ise 1535 yılında Erzurum beylerbeyliğine

³⁰ BOA. *TTD*. No.199. s. 82

³¹ BOA. *TTD*. No.199. s. 82

³² BOA. *TTD*. No.199. s.68

³³ BOA. *CD. Ev*. No.12445

³⁴ BOA. *TTD*. No.199. s. 104.

bağlanmıştı. Sancak 1540 ve 1553 tarihinde iki kez tahrir edilmiştir. Yapılan bu tahrirler ve diğer arşiv belgelerinden Kiğı Sancağı'nın merkez kaza ve ona bağlı Kiğı, Lekri, Gevenlü, Okçulu, Sancak, Kozlu, Andırın, Kurtüzü, Güney, Koç-ı Ahmar, Belde, Küçük ve Varto olmak üzere on üç nahiyeden ibaret olduğu anlaşılmaktadır.³⁵

4.4.1 Kiğı Vakıfları

Kiğı Sancağında XVI. yüzyılda üç tane cüzhan vakfi tahrirlerde kaydedilmiştir.

4.4.1.1. Hızır B. Senni Cüzhan Vakfı

Bu vakıf, vakfa ismini veren kişinin ruh-i şerifi için günde bir cüz Kur'an Cüzhan edilmesi için kurulmuştur. Hızır b. Senni'nin kim olduğu hakkında bir malumat yoktur. 1552'de vakfın evkafı ise Gazi bağının senelik 50 akçelik kirası ile, Mehmed b. Hızır'a ait bağın senelik 360 akçelik kirasından oluşmaktaydı. Vakfın toplam geliri ise 410 akçe idi.³⁶

4.4.1.2. Hacı Abdullah Ve Mehmed B. Hızır Cüzhan Vakfı

Vakıf, Kiğı şehir merkezinde bulunan senelik 200 akçe gelire sahip bir bağdan ibaret bir evkafa sahipti. 1552'de Abdi b. İlyas isimli Kiğı Camiinin cüzhanına vakfedilmişti. Vakıf hakkında başka bir bilgi kaydedilmemişti.³⁷

4.4.1.3. Musa Ağa Cüzhan Vakfı

Kiğı şehir merkezinde bulunan senelik 90 akçe gelirli bir zemin evkafına sahipti. 1552'de Kiğı Camii imamı'na bir sene boyunca Kuran-ı Kerimi baştan sona okuyarak bitirmesi şartıyla vakfedilmişti. Ancak Vâkıfı Musa Ağa'nın kim olduğu ve vakıf hakkında başkaca bir kayıt yoktur.³⁸

³⁵ Aydın, *Erzurum beylerbeyliği*, s.234–235

³⁶ TKGM. *TTD.No.126. s.91/b*

³⁷ TKGM. *TTD.No.126. s.91/b*

³⁸ TKGM. *TTD.No.126. s.91/b*

4.5. Hıms Vakıfları

İncelediğimiz dönemde Hıms Sancağı'nda diğer vakıflar grubunda sadece bir adet Haremeyn vakfi kayıtlarda zikredilmiştir.

4.5.1 Haremeynü's-Şerifeyn Vakfı

Hirgis köyünün Arıncık mezracısı 500 akçe gelir ve bir adet değirmen ile birlikte Haremeynü's – Şerifeyn vakfına vakfedilmiştir. Ayrıca köye ait bir çayırdan da yıllık 100 akçe vakıf için gelir alınmaktaydı. Vakfın mütevellisi hakkında kayıtlarda bir bilgi yoktur.³⁹ 1591 tarihli kayıta bu vakıfla ilgili herhangi bir kayıt yoktur.

4.6. Şarki Karahisar Vakıfları

Bu dönemde Şarki Karahisar'da kaydedilen ve bu bölümde incelenen tek vakıf Mevlana Hamid vakfidir.

4.6.1. Mevlana Hamid Vakfı

Alucara nahiyesine bağlı Asavlan Köyünün malikânesi Mevlana Hamid adına vakfedilmiştir. Tasarrufu ise önceki tahrirde Mevlana Hamid'in evlatlarından Mahmud veled-i Abdullatif sonra ise yine Mevlâna Hamid'in neslinden Hüseyin isimli kişiler yapmaktaydı. Vakıf hakkında fazla bir bilgi olmayıp yıllık geliri köyün malikâne geliri olan 720 akçeden ibaretti.⁴⁰

4.7. Trabzon Vakıfları

Trabzon'da XVI. yüzyılda biri para vakfi olmak üzere beş vakıf kayıtlarda görülmektedir. Vakıfların tümü dini hizmetler alanında tesis edilmiştir.

³⁹ BOA, *TTD*. No. 294, s.195

⁴⁰ BOA, *TTD*. No. 557 s.15

4.7.1. Mustafa Çelebi Vakfı

1583'de Trabzon'un Ahmed Çelebi mahallesinde bulunan mescit'in Hacı Yakub oğlu Musa isimli İmamına vakfedilmişti. Evkafı ise Mustafa Çelebiye ait bir bahçeden ibaretti⁴¹

4.7.2. Mustafa Paşa Türbehan Vakfı

1583'de Trabzon'daki Ahmet Çelebi mahallesinde bulunan zemin, çayır ve zeytin ağaçları bu vakfin evkafı arasındaydı.⁴² Vakfin bu tarihteki geliri hakkında herhangi bir kayıt mevcut değildir.

4.7.3. Hüseyin Ağa Evkafı

1520'de Merhum Hüseyin Ağa evkafı ise 5 kıta zemin, biri mumhane diğeri kasap dükkânı olmak üzere iki adet dükkân, bir değirmen, kendine ait bir ev, meydan mahallesinde hamam, iki bahçe ve bir manastırdan oluşmaktaydı ve toplam 2.660 akçe geliri vardı.⁴³

1583'de Merhum hazinedarbaşı Hüseyin Ağaya ait vakfin gayrimenkul evkafı ise, Trabzon kalesindeki Eşğalyar Manastır'ının senelik 31 akçelik mukataası, Pazar mevkiinde ve Hamam yakınında bulunan iki bahçeye ait senelik 245 akçe bahçe mukataası, Büyük meydanda bulunan hamam senelik 100 akçe mukataası, şehir merkezinde bulunan değirmenin senelik 800 akçelik mukataası, senelik 96 akçelik geliri ile Kasap dükkânı, senelik 72 akçe mukataa geliri ile Mumhane geliri, kendi evine ait senelik 150 akçe geliri ile hamam ve mescidine ait 120 akçelik geliri ile 5 kıta zemin geliri senelik 72 akçe geliri ile bir kıta çayırdan oluşmaktaydı. Toplam geliri ise, 1686 akçe olarak kaydedilmişti.⁴⁴

4.7.4. Kapıağası Mahmud Ağa Evkafı

Merhum Mahmud Ağa'nın 1520'deki evkafı, yıllık 1.300 akçe mukataa geliri ile Ayasofya Manastırı, yıllık 120 akçe geliri ile Ayasofya çayırı, aşağı

⁴¹ TKGM. *TTD*.No.29.s. 9/a

⁴² TKGM. *TTD*.No.29.s. 9/a

⁴³ BOA. *TTD*.No.387.s.719

⁴⁴ TKGM. *TTD*.No.43.s.208/b

kalede bulunan ve yıllık 3.000 akçe geliri bulunan hamam, yıllık 2.000 akçe mukataa geliri bulunan Kervansaray, Tabakhane mahallesinde aylık kira geliri 21 akçe olan 7 adet dükkân, bu dükkânların yıllık geliri 252 akçedir, pazar mevkiinde aylık 12, yıllık 144 akçe geliri bulunan 4 adet dükkân, 150 akçe aylık kira geliri, 1800 akçe yıllık geliri olan 3 üç adet değirmen, Değirmenin yanında bulunan bahçenin yıllık 100 akçe mukataası ve Yeni Camii yanında bulunan 524 akçelik mukataa geliri ile 8 kıta bahçe ve yıllık 110 akçe mukataa geliri ile bir haneden oluşmaktaydı.⁴⁵ Vakfın toplam geliri yıllık 9.250 akçe olarak kaydedilmişti.

1583'de Kapıağası Mahmud Ağanın evkafı ise, Ayasofya Manastırının senelik 1.600 akçe mukataa geliri, Aayasofya çayırının senelik 120 akçe mukataa geliri, Rize kalesinde bulunan Hamamın senelik 3.000 akçelik mukataa geliri, Kervansaraya ait senelik 2.000 akçe geliri, Pazar mevkiinde bulunan kendi mescidinin yakınındaki 8 adet dükkânın aylık 21 akçe geliri, yine Pazar mevkiinde bulunan 4 adet dükkânın aylık 12 akçe geliri, şehir merkezinde bulunan 3 adet değirmenin senelik 110 akçe mukataa geliri, Hacı Kurd bahçesinin 8 kıta, senelik 524 akçe geliri ile hamam yakınındaki hanenin senelik 10 akçe gelirinden oluşmaktaydı. Evkafın yıllık geliri ise 7.850 akçeden ibaretti.⁴⁶

4.7.5. Kasım Bey Para Vakfı

1520'de kayıtlarda bulunmayan vakıf, Eski Trabzon Sancakbeylerinden olan Kasım Bey'e ait olan vakıflardır. Bunlardan ilki, Fatih (Ortahisar) Camiinde haftanın muayyen günlerinde on harf kıraat olunması için vakfedilmiş olup toplam meblağı 50.000 akçe, ribası ise yıllık %10 ile 5.000 akçedir.

Vakfın giderleri ise mütevelli için günlük 1 akçe, ser-mahfil ve kurain için günlük 1 akçe, 8 nefer ahiyan için günlük bir akçeden 8 akçe ve diğer görevliler için günlük iki akçe olmak üzere toplam yevmi 13,5 akçe gider mevcuttu. Kasım Bey'e ait diğer bir para vakfı ise yine aynı camide Padişahın devam-ı devleti için

⁴⁵ BOA. *TTD*.No.387.s.719

⁴⁶ TKGM. *TTD*.No.43.s.208/b

hayır dua etmekle görevli olan bir kişiye vakfedilmişti. Vakfın geliri ise, 3.600 akçe olan toplam meblağın yıllık %10 ribası olan 360 akçeden oluşmaktaydı⁴⁷.

Diğer vakıflar başlığı altında ele aldığımız vakıf grubunda İslam dini açısından kutsal olan mekânlar ve cüzhan vakıfları eyalet bünyesinde ağırlık kazanmaktadır. Beledi hizmetler ve evlat vakıfları ise bu neviden vakıflar içerisinde önemli bir yer tutmaktadır. Erzurum Sancağı'nda Mekke ve Medine şehri için 1540'ta 3 köy malikânesi 1540'ta 10.500 akçe, 1591'de ise 12.100 akçe ye yükselmiştir. Pasin Sancağı'nda ise üç tane beledi hizmetler için, altı tane ise cüzhan vakfi tesis edilmişti. Bu vakıfların tümüne nakit para vakfi yapılmıştır. Vakıfların 1581'deki toplam geliri 30.430 akçedir. Kemah Sancağı'nda ise kurulan vakıfların on bir tanesi dini hizmetlere yöneliktir. Bir tane vakıf ise evlat vakfidir. Bu vakıfların sahip olduğu gelirler ise zeminlerden, köylerin malikâne hisselerinden, çiftlik ve mezralardan sağlamaktaydı. Vakıfların sahip olduğu toplam gelir ise 6.954 akçeydi. Bayburt Sancağı'nda ise biri çeşme, iki evlat ve iki tane de türbehan vakfi mevcuttu. Bu vakıfların vakıf gelirleri köy malikâne gelirlerinden ve icare gelirlerinden sağlanmaktaydı. 1520'de bu vakıfların geliri 9.880 akçe idi. Kiğı Sancağı'nda ise üç tane cüzhan vakfi zemin ve bağ evkafından gelirlerini sağlamaktaydılar. Toplam vakıf gelirleri ise 700 akçe idi. Hınıs'da ve Karahisar-ı Şarki'de bu gruptan tek bir vakıf olup köy ve mezra evkaflarından 600 ve 720 akçe gelir elde etmekteydiler. Trabzon Sancağı'ndaki vakıfların dini hizmetler için kurulanları olduğu gibi nereye vakfedildikleri tahrirlerde belirtilmeyen vakıflar da mevcuttu. Vakıfların mülkleri diğer sancaklara göre çok çeşitli olup nakit para, hamam, zemin, dükkân icaresi, bağ, çayır, kervansaray, manastır ve değirmen evkafı vardı. Bunlardan en çok olanı dükkânlardı. Vakıfların geliri ise 1520'de 12.270, 1583'de ise 14.536 akçe idi. Bu düzenli artış vakıf mallarındaki gelir artışlarından kaynaklanmaktaydı.

---

⁴⁷ TKGM. *TTD*.No.43.s.209/a

SONUÇ

Vakıflar başlangıçta, ferdi ve içtimai ihtiyaçların karşılanması amacıyla ortaya çıkmıştır. Ancak daha sonra cemiyet hayatında meydana gelen gelişmelere uygun olarak, içinde bulunduğu toplumların sosyo-kültürel yapısı, ekonomik imkânları ve kabiliyetleri oranında değişmiş ve gelişmiştir. Özellikle Osmanlı döneminde serbest ekonomi kurallarına ve yerinden yönetim esaslarına göre faaliyet gösteren, her biri ayrı hükmi şahsiyeti haiz devletin yükselme ve duraklama hareketlerine paralel olarak hizmet alanları genişleyip daralan, toplum ve devlet hayatında sosyal, kültürel, ekonomik hatta siyasi yönlerden belirgin bir potansiyele sahip bir sektör haline gelmiştir.

Başlangıçta vakıflar, vakfiyelerinde öngörülen esaslar çerçevesinde mütevellileri tarafından idare edilmekte iken, amaçları Mekke ve Medine’de bulunan kutsal yerler ve buralarda yaşayan yoksullarla ilgili olan vakıflar, bir araya getirilerek “ Haremeyn Nezareti” kurulmuş, nezaretleri bir makama bağlı olan vakıfların sayılarının artması sonucu, sadaret, meşihat ve kapı ağaları nezaretleri ihdas edilmiştir.

XI. Asırdan itibaren Türk egemenliğine giren Erzurum bölgesi XVI. asrın başlarından itibaren kesin olarak Osmanlı hâkimiyetine girmiştir. 1048 tarihinden itibaren Türk kültürü ile yoğrulan bölge barındırdığı bu medeniyete ait pek çok eser bu günlere kadar ulaşmıştır. Bu eserlerin varlıklarını devam ettirebilmelerindeki en büyük sebep kendileri için kurulan vakıf müesseseleri olmuştur. Bölgedeki vakıfların iskân açısından da büyük önemi vardır. Köylerin büyük bir kısmı buralara kurulan zaviye vakıflarından oluştuğu görülmekte ayrıca benzer bir iskân rolünün şehirlerde mahallelerin kurulmasında önemli bir rol oynadığı göze çarpmaktadır. Vakıfların büyük bir çoğunluğunu zaviye vakıfları oluşturmaktaydı. Bölgenin özellikle Safevi hâkimiyeti altında iken metruk bir hale düşmesi nedeniyle, Osmanlı hâkimiyetinden sonra buraların şenlendirilmesi için pek çok zaviye vakfının kurulduğu görülmektedir. Bu vakıfların kurucuları ise büyük çoğunlukla mutasavvıf-dervişler olmuştur. Kurulan vakıfların gelirlerinin

büyük bir kısmını Kanuni Sultan Süleyman tarafından tahsis edilen çiftlik ve köylere ait vergi hâsılları oluşmaktaydı.

BİBLİOGRAFYA

I. ARŞİV VESİKALARI

Başbakanlık Osmanlı Arşivi

Tapu-Tahrir Defteri;

No; 199, 205, 294, 387, 478, 540, 537, 557

Ali Emiri Tasnifi

342,215.

İbnü'l-Emin Evkaf

53,204,233,242,432,624,954,996,1301,1570,1846,1866,2003,2015,2168,2548,214
4,2410,2683,3165,3581,3800,4113,4125,4295,4348,4384,4790,4863,5155,5355,
5598, 6038, 6309,6492,6525,6583,6600,7059,7615,7709

İbnü'l-Emin Tevcihat

23,541,562,960,1084,1115,2058,2073, 2435,

Cevdet Evkaf

998,1120,1122,1123,1177,1181,1210,1213,1214,1219,1223,1224,1227,1229,1235
,1243,1247,1268,5410.7617,7882,7891,7913,8007,8107,8193,8534,9605,9983,10
980,11328,11347,11489,11710,11748,11825,12023,12028,12050,12072,12445,13
110,13119,13224,13873,13986,14132,14560,14691,15507,15908,16065,16505,16
587,16782,17739,18080,18866,18985,19439,20188,20352,21135,22324,22337,22
842,23498,24161,24659,25195,25458,26988,27719,28106,30839,30873,31105,31
144,32579,32675.

Cevdet Maarif

1408,1138,1146,1205,1211,1219,1213,1238,1239,1247,1470,1533,1828,2531,264
2,2901,3109,3208,3235,3299,3398,3399,3650,3687,3844,3906,4045,4066,4148,4

398,4466,4469,4474,4568,4784,4568,4617,4623,4828,4903,5660,5869,6110,6137
 ,6378,6476,6505,6569,6947,7003,7124,7173,7234,7349,7357,7447,7545,7689,77
 27,7545,7620,7892,7933,7939,8133,8244,8348,8393,8452,8606,8741,9060.

Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü Kuyud-ı Kadime Arşivi;

Tapu Tahrir Defteri;

No; 29, 41,43

II. KAYNAK VE ARAŞTIRMA ESERLER

- Ayn Ali Efendi;** *Kavânîn-i Al-i Osman der Hulâsa- ı Mezâmin-i Defter-i Divân.* İstanbul 1280.
- AKAGÜN, Gülyüz;** *Gümüşhane ve Çevresinin Tarihi ve Sanat Eserleri,* Yelken Mat. İstanbul, 1980.
- AKÇAY, İlhan;** "Yakutiye Medresesi". *VD, c. VII* Ankara 1966.
- AKGÜNDÜZ, Ahmet;** *İslâm Hukukunda ve Osmanlı Tatbikatında Vakıf Müessesesi,* Ankara 1988.
- AKSÜT, Ali Kemali;** *Erzincan Tarihi.* Resimli Ay Yay. İstanbul. 1932.
- AKYILDIZ, Ali;** *Tanzimat Dönemi Osmanlı Merkez Teşkilatında Reform,* İstanbul 1993.
- AYDIN, Düandar;** *Erzurum Beylerbeyliği ve Teşkilatı. Kuruluş ve Genişleme Devri.* TTK. Yay. Ankara 1998.

- ; “Erzurum Şehri’nin Osmanlı Fethini Müteakip Yeniden İmarı, İskânı ve İlk Sakinleri.” *Edebiyat Fakültesi Araştırma Dergisi. S.I. Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yay. Erzurum 1970*
- BALTACI, Cahit;** *XV-XVI. Asırlarda Osmanlı Medreseleri.* İrfan Matbaası. İstanbul 1977.
- BARCAN, Ömer Lütfi;** “Avarız”, *İA, c.II, ME B. Yay.* İstanbul 1967.
- ; “Osmanlı İmparatorluğunda Toprak Vakıflarının İdari-Mali Muhtariyet Meselesi” *Türk Hukuk Tarih Dergisi.* Ankara 1944.
- ; “Osmanlı İmparatorluğunda Bir İskan ve Kolonizasyon Metodu Olarak Vakıflar ve Temlikler I, İstila Devirlerinin Kolonizatör Türk Dervişleri ve Zaviyeler”. *VD.c.II.* Ankara 1942..
- ; “Osmanlı İmparatorluğunda Toprak Vakıflarının İdari-Mali Muhtariyeti Meselesi”, *Türk Hukuk Tarih Dergisi,* Ankara 1944.
- ; *Türkiye’de Toprak Meselesi,* İstanbul 1980.
- BAYKARA Tuncer;** *Anadolu’nun Tarihi coğrafyasına Giriş I, Anadolu’nun İdari Taksimatı,* Ankara 1988.
- BERKİ, Ali Himmet;** “Vakıf Kuran İlk Osmanlı Padişahı” *VD. c.V,* Ankara,

- ; *Vakfa Dair Yazılan Eserlerle Vakfiye ve Benzeri Vesikalarda Geçen İstilah ve Tabirler*. Vakıflar Genel Müdürlüğü Yay. Ankara 1966.
- ; “Vakıfların Tarihi, Mahiyeti, İnkişafı ve Tekâmülü, Cemiyet ve Fertlere Sağladığı Faideler” *VD. c. VI. İstanbul 1965.*
- ; “Hukuki ve İçtimai Bakımdan Vakıf”. *VD. s.V. Ankara 1962.*
- BERKİ, Şakir;** “Vakfın Mahiyeti” *VD. VIII. Ankara.*
- ; “Vakıfların Devlete ve Devletin Vakıflara Hizmeti” *VD. s VII. İstanbul 1968.*
- ; “Vakfın Lüzumu, Faydaları ve Vakıfları Teşvik” *VD. c.V. Ankara 1962.*
- ; “Türkiye’de İmparatorluk ve Cumhuriyet Devrinde Vakıf Çeşitleri.” *VD. c.IX. Ankara 1969.*
- BİLGİLİ Ali Sinan;** *XVI. Asırda Karahisar-ı Şarki Kazası.* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi) M.Ü.İstanbul 1988.
- BİLMEN, Ömer Nasuhi;** *Hukuk-ı İslâmiyye ve İstilahat-ı Fıkıhiyye Kamusu,* c.IV. İstanbul. 1951
- BİNARK, İsmet;** “Vakıflar ve Uygur Türklerinde Vakıf” *Türk Kültürü.* Ankara 1969.sa.78.

- BOSTAN Hanefi;** *XV-XVI. Asırlarda Trabzon Sancağında Sosyal ve İktisadi Hayat.* TTK.yay. Ankara 2002
- CEZAR, Mustafa;** *Typical Commercial Buildings of the Ottoman Classical Period.* TİŞ. Yay. İstanbul 1983.
- CİN, Halil-
AKGÜNDÜZ, Ahmet;** *Türk Hukuk Tarihi. c. II Osmanlı Araştırmaları Vakfı Yay, c II İstanbul 1996.*
- CİN, Halil;** *Osmanlı Toprak Düzeni ve Bu Düzenin Bozulması,* Konya 1992.
- ÇAĞATAY, Neşet ;** “İslam’da Vakıf Kurumunun Miras Hukukuna Etkisi.” *VD. c.XI. Ankara 1977.*
- ÇETİN, Osman;** *Selçuklu Müesseseleri ve Anadolu’da İslamiyet’in Yayılışı,* İstanbul 1981.
- EDHEM, Halil;** *Trabzon’da Osmanlı Kitabeleri,* TOEM. 1334. No.48
- EVLİYA ÇELEBİ ;** *Seyahatname, İktam Matbaası. İstanbul.1314. c.2,s.87*
- ENGİN, Osman Nuri;** “Türk Belediyeciliği ve Şehirciliği”. *İller ve Belediyeler Dergisi, XV-XVI 1947.*
- GÖKBİLGİN, Tayyip** “ XV. ve XVI. Asırlarda Eyalet-i Rum” *VD. s. VI, 1965,*
- GÜNERİ, Hasan;** “Vakıf İşletmeleri” *VD, c.II, Ankara 1985.*

- HALAÇOĞLU Yusuf;** *XVI. ve XVII. Yüzyıllarda Osmanlılarda Devlet Teşkilatı ve Sosyal Yapı.* TTK.Yay. Ankara 1995
- İPŞİRLİ, Mehmet;** “Avarız Vakıfları” *DİA. c.IV.*, İstanbul 1991
- İHSANOĞLU, Ekmeleddin;** *Osmanlı Medeniyeti Tarihi.* C.II. Feza yay. İstanbul 1999.
- KONYALI, İbrahim Hakkı;** *Abideleri ve Kitabeleri İle Erzurum Tarihi.* Erzurum Tarihi Araştırma ve Tanıtma Derneği Yay. İstanbul 1960
- KARPUZ, Haşim;** *Erzurum'da Türk-İslam Yapıları.* Kültür Bak. Yay. Ankara 1976.
- KAYAOĞLU, İsmet;** “Torumtay Vakfiyesi “ , *VD, c.XII.* Ankara 1978.
- ; “Vakfin Menşei Hakkındaki Görüşler” *VD. c.XI,* Ankara 1976.
- ; “Vakfin Menşei Hakkındaki Görüşler” *VD. s. XI.* Ankara 1976.
- KAZICI, Ziya;** *İslâm Medeniyeti ve Müesseseleri Tarihi.* M.Ü. İlahiyat Fakültesi. Yay. İstanbul 2003
- ; *Osmanlı Vakıf Medeniyeti,* Bilge Yay, İstanbul 2003.
- ; *Osmanlı Vakıf Sistemi.* Bilge Yay. İstanbul 2003.
- KELEŞ Hamza;** *XVI. Asır'da Erzurum Vakıfları.* Ankara 2000.

- KESKİN, Timur;** *Bayburt Tarihi*. Bayburt Valiliği Yay. Bayburt 2000.
- KESKİNOĞLU, Osman;** “Bazı Yönleri ile Vakıflar” *VD. s.X*, Ankara 1973, s.109.
- KIRZIOĞLU Fahrettin;** *Osmanlılar’ın Kafkas Ellerini Fethi* TTK. Yay. Ankara 1993
- KONUKÇU, Enver;** *Şehr-i Mübarek Erzurum*, Erzurum Belediyesi Kültür Yayınları. Ankara 1987.
- KONYALI İbrahim Hakkı;** *Abideleri ve Kitabeleriyle Erzurum Tarihi*. İstanbul, 1960
- KÖPRÜLÜ, Fuat;** “Vakıf Müessesenin Hukuki Mahiyeti ve Tarihi Tekâmülü” *VD. c.II*. Ankara 1942.
- ; “Vakıflar Müessesesi”, *VD, c. II*, Ankara 1940.
- ; *İslam ve Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları ve Vakıf Müessesesi*. İstanbul 1983.
- ; *İslâm ve Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları ve Vakıf Müessesesi*. İstanbul 1983.
- ; “Vakfa Ait Tarihi İstılahlar Meselesi”. *VD. c.I*, Ankara 1938.
- KUBAN Doğan;** “Anadolu-Türk Şehri Tarihi gelişmesi, Sosyal ve Fiziki Özellikleri Üzerinde Bazı Gelişmeler.” *VD. c.VII*. İstanbul 1968

- KUNTER, Halim Baki;** “Türk Vakıfları ve Vakfiyeleri” *VD, c.I*, Ankara 1938.
- KÜÇÜK Cevdet;** Tanzimat Devrinde Erzurum. (Basılmamış Doktora Tezi). MÜ. İstanbul 1975.
- MAKDİSİ, George;** *Ortaçağ'da Yüksek Öğretim*. Gelenek Yay. İstanbul. 2004
- MİROĞLU, İsmet;** *XVI. yy'da Kemah Sancağı ve Erzincan Kazası*. TTK. Yay. Ankara 1990.
- ; *XVI. yy'da Bayburt Sancağı*. Anadolu Bayburt Kültür ve Yardımlaşma Derneği Yay. İstanbul 1975.
- NURİ PAŞA;** *Netaicu'l-Vukuat*, Sad. Neşet Çağatay, c. III-IV. Ankara 1987
- OCAK, Ahmet Yaşar-FAROOQİ Suraiya** “Zaviye”. *İA.c.XIII*. MEB.Yay. İstanbul 1986
- OGAN, Ahmet;** “İsa Bey Camii” *VD. s.III*, Ankara 1956.
- ÖKSÜZ, Enis;** “Sosyal Gelişim Unsurları Açısından Vakıf Müesseseleri” *VD. c.II*, Ankara 1985.
- ÖNKAL Ahmet-BOZKURT Nebi;** “Câmi” *DİA. C.7*. İstanbul 1993. s46
- ÖZTÜRK, Nazif;** *Menşei ve Tarihi Gelişimi Açısından Vakıflar*, TDV Yay. Ankara 1983.

- ; *Türk Yenileşme Tarihi Çerçevesinde Vakıf Müessesesi*, TDV. Yay. Ankara, 1995.
- PAKALIN, Zeki;** Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü. c.II. İstanbul 1993
- PAMUK, Bilgehan;** *XVII. yy'da Erzurum Şehri.* (Basılmamış Doktora Tezi) Erzurum 2002.
- SAHİLLİOĞLU, Halil;** “Ramazanoğullarından Davud Bey Oğlu Ali Bey Paşa Vakfıyesi” *VD. c.X*, Ankara 1973.
- SAKAOĞLU, Necdet;** *Osmanlı Eğitim Tarihi.* İletişim yay. İstanbul. 1993
- SAMİ, Şemseddin;** *Kamus-ı Türkî* İstanbul 1318. c.II.
- SERTOĞLU Mithat;** “XVI. Yüzyılda Erzurum” *Belgelerle Türk Tarih Dergisi. s.VIII.* Ankara 1968
- ŞİBİL, Bayram;** “Vakıfların Mali Bünyesi ve Kaynakları”, *VD. II*, Ankara 1985.
- TAŞÇI Aydın ;** Bayburt'ta Türk-İslam Devri Dini Mimari. Erzurum 1997.
- TUĞLACI Pars;** *Osmanlı Şehirleri.* Milliyet Yay. İstanbul 1985.
- TURAN, Osman;** *İstanbul'un Fethinden Önce Yazılmış Tarihi Takvimler.* TTK. Yay. Ankara 1984.

- ; *Doğu Anadolu Türk Devletleri Tarihi*, Nakışlar
Yayınevi. İstanbul 1980
- ; *İstanbul'un Fethinden Önce Yazılmış Tarihi
Takvimler*. TTK. Yay. Ankara 1984.
- UZUNÇARŞILI, İ. Hakkı;** "Gazi Orhan Bey Vakfiyesi", *Belleten*, V/19. TTK
Yay. Ankara 1941.
- ; *Osmanlı Devlet Teşkilatına Medhal*, TTK Yay.
Ankara 1970.
- ; *Osmanlı Devleti'nin İlmiye Teşkilatı*. TTK. Yay.
Ankara 1988.
- ÜNVER, Süheyl;** "Büyük Selçuklu İmparatorluğu Zamanında Vakıf
Hastanelerin Bir Kısımına Dair" *VD. c.I*, Ankara,
1938.
- YEDİYILDIZ, Bahaeddin;** "Vakıf İstılahları Lügatçesi, *VD. c. XVII*, Ankara
1983.
- ; "Vakıf" md. *İA, c. XIII*, İstanbul 1986.
- ; "XVIII. Asırda Türk Toplumunu ve Vakıf Müessesesi;
VD. c.XV, Ankara 1982.
- ; *XVIII. Yüzyılda Türkiye'de Vakıf Müessesesi*. TTK.
Yay. Ankara 2003.

- YİNANÇ, Refet;** “Selçuklu Medreselerinden Amasya Halifet Gazi Medresesi ve Vakıfları”, *VD. c.XV*, Ankara 1982.
- YÜCEL, Yaşar;** “XIV – XV. yy'da Türkiye Tarihi Hakkında Araştırmalar”. *Belleten 45/140*, Ankara 1971.
- ;
- Eretna Devleti, Kadı Burhaneddin Ahmed ve Devleti, Mutahharten ve Erzincan Emirliği*, Ankara 1989
- YÜKSEL, Murat** *Trabzon'da Türk-İslam Eserleri*, c.I, Trabzon Belediyesi Yay. Trabzon 2000

CAMİLER	MESCİDLER	MEDRESELER	ZAVİYELER	DIĞER VAKIFLAR
<u>Erzurum Camiileri</u>	<u>Erzurum Mescidleri</u>	<u>Erzurum Medreseleri</u>	<u>Erzurum Zaviyeleri</u>	<u>Erzurum Vakıfları</u>
Cami-i Kebir (Ulu Cami)	Mahanda Mescidi	Hand (Hundi) Hatun Medresesi	Saltuk Gazi Zaviyesi	Haydarhane Zaviye Muallimhanesi
Cinis Camii	Hayraml Kendi Mescidi	Yakutiye Medresesi	Haydarhane Zaviyesi	Mekke-i Şerif Evkafı
Aşkale Camii	Telariç Mescidi	Ahmediye Medresesi	Abdurrahman Zaviyesi	Medine-i Münevvere Evkafı
Nerdiban Camii	Özbek Mescidi	Kasım Bey Medresesi	Ebu İshak Kaziruni Zaviyesi	Sinan Bey Mektebi
Geyik Mehmed Köyü Camii	Konk Mescidi	<u>Erzincan Medreseleri</u>	Hasan Basri Zaviyesi	Veli Bey Mektebi
Kirederek Camii	Nerdiban Mescidi	Melik Fahrettin Gazi Medresesi	Abbas Şeyh Zaviyesi	Murad Ağa Suyolları Vakfı
Kasım Bey Camii (Ulu Cami)	Asmasor Mescidi	Taharten Bey Medresesi	Kılıç Derviş Zaviyesi	Sinan Bey Çeşme Vakfı
Mahmud Paşa Camii (Yeni Camii)	Nozron Mescidi	Kadı İftiharettin Medresesi	Mehdi Şeyh Zaviyesi	Murad Ağa köprü Vakfı
<u>Erzincan Camiileri</u>	Sultan Süleyman Han Mescidi	Darü'l – İlm Medresesi	Yoncalık Zaviyesi	Sinan Bey Tilavet Vakfı
Cami-i Kebir (Gülabi Bey Camii)	Tabbah Ahmed Mescidi	Atabek Medresesi	Künbed Zaviyesi	Veli Bey Tilavet Vakfı
Halilullah Camii	Nalbant Ali Mescidi	Abdülkerim Medresesi	Çiçekli Zaviyesi	Ahmet Bey TilavetVakfı
Cimin Köyü Camii	Divane Ali Mescidi	Medrese-i Pervane	Cinis Zaviyesi	Muslihiddin Bey Tilavet Vakfı
Keladenç Köyü Camii	Kara Çırac Mescidi	Medrese-i İbadiye	Cinis Zaviyesi – II	İbrahim Bey Tilavet Vakfı
Varnebin Köyü Camii	Hasan Reis Mescidi	Torumtay Medresesi	Cinis Zaviyesi – III	Mehmed ve Musa Beyler Tilavet Vakfı
<u>Kemah Camiileri</u>	Oruç Çavuş Mescidi	Nizamiye Medresesi	Cinis Zaviyesi IV	Vakfı
Cemaleddin ve Ahi Ferec Camii ve Mescidleri	<u>Erzincan Mescidleri</u>	Lalahan Medresesi	Dirvas Zaviyesi	Pazar Ağası Tilavet Vakfı
	Gürk Barak Mescidi	<u>Kemah Medreseleri</u>	Şeyh Ali Zaviyesi	Şeref Şerefhani Tekkesi
	Gendümeçiyen Mescidi	Cemaliye Medresesi	Nerdiban Zaviyesi – I	<u>Erzincan Vakıfları</u>
<u>Bayburt Camiileri</u>	Şah Mürüvvet Hatun Mescidi	<u>Bayburt Medreseleri</u>	Nerdiban Zaviyesi – II	Ahmediye Bukası
Cami-i Kebir (Ulu Cami)	Pağnik Mescidi	Yakutiye Medresesi	Özbek Zaviyesi – I	Ravza-i Mutahhara Vakfı
Şeyh Veysel Camii	Silos Mescidi	Mahmudiye Medresesi	Haydarhane Zaviyesi	Taharten Bey Cüzhanı
Hacı Bey Camii ve Zaviyesi	Endiris Mescidi	Museviyye Medresesi	Ketonos Zaviyesi	Atabek Cüzhanı
<u>Tercan Camiileri</u>	Şeyh Yusuf Mescidi	İkbaliyye Medresesi	Çermik Zaviyesi	Dar'ül Suffa Cüzhanı
Hasan Ali Bey Camii				

Bagaric Köyü Camii	Kertah Mescidi		Özbek Zaviyesi – II	Gafur Cüzhanı
Mans Köyü Camii	Kıştim Mescidi		Ortuzi Zaviyesi – I	Seyyid Ebu Said Cüzhanı
Mezgegi Camii	<u>Kemah Mescdleri</u>		Canviran Zaviyesi	Özbek Cüzhanı
<u>Kızıcan Camiileri</u>	Dikke Mescidi		Turhas Zaviyesi	Hacı Hudâniş Türbehânı
Allahvirdi Bey Camii	Kurdlar Mescidi		Tebrizcik Zaviyesi	Melik Fahreddin Gazi Türbehânı
<u>Şarki Karahisar Camiileri</u>	Gercanis Mescidi		Sögütlü Zaviyesi	Hoca Ağa Hankâhı
Büyük Kuzıl Camii	<u>Bayburt Mescidleri</u>		Ketonos Zaviyesi – II	Ahi Ayna Bey Hankahı
<u>Karahisar-ı Şarki Camii</u>	Şingah Mescidi		Tosik Zaviyesi	Şeyh Hüseyin Bey Türbehânı
<u>Trabzon Camiileri</u>	Veled Hacı Mescidi		Gayb Zaviyesi	Mevlana Ahmed Bekir Türbehânı
Ahi Çukuru Camii	Bekir Çelebi Mescidi		Arzutu Zaviyesi	Seyyid Ali Çelebi Evlad Vakfı
Hacı Abdullah Camii	Hasaniye Mescidi		Şeyh Nureddin Zaviyesi	<u>Bayburt Vakıfları</u>
Yakub Halife (Dede) Camii	Hacı Mahmud Mescidi		Karor Zaviyesi	Muallimhane vakfı
Fatih (Orta Hisar) Camii	Feracullah Mescidi		Ümidim Zaviyesi – I	Şehit Osman Türbehân Vakfı
Hatuniye Camii	Ahi Ahmed Zencani Mescidi		Ümidim Zaviyesi – II	Hâce Yakub Cüzhanı
Hüdavendigâr Camii	Şeyh Hayran Mescidi		Ümidim Zaviyesi – III	İdris Beğ Çeşme ve Cemaatgân vakfı
Karallar Camii	Molla Rıza Mescidi		Baba Söylemez Zaviyesi	Hace Ali Evlad Vakfı
	Sabos Mescidi		Çevgândar (Çögender) Baba Zaviyesi	Hacı Mahmud Evlat Vakfı
	Baş Mescidi		Yağan Paşa Zaviyesi	Hace Yakub Türbehânı
	Lori Mescidi		Delü (Veli) Baba Zaviyesi	<u>Tercan Vakıfları</u>
	Mileyhi Mescidi		Horasan Baba Zaviyesi	Hacı Zahid Vakfı
	Eymür Mescidi		Monla Kondu Zaviyesi	<u>Kiğı Vakıfları</u>
	Vinkar Mescidi		Şeyh Muhammed Ahmed Zaviyesi	Hızır B. Senni Tilavet Vakfı
	Dacirek Mescidi		Hasan Bey Zaviyesi	Hacı Abdullah Ve Mehmed B.
	Vadicna Mescidi		Müfid Hacı Zaviyesi	Hızır Tilavet Vakfı
	<u>Kelkit Mescdleri</u>		Kanzutu Zaviyesi	Musa Ağa Tilavet Vakfı
	Posus Mescidi			

	<p>Gerdekhisarı Mescidi Tercan Mescidleri Kelvez Mescidi Gemud-ı Ulya Mescidi Mevlana Hacı Zahid Mescidi Sonyar Mescidi Corcin Mescidi <u>Sarki Karahisar Mescidleri</u> Kâtib Hamza Mescidi Taş Mescid <u>Trabzon Mescidleri</u> Mevlana Miri Mescidi <u>Hıms Mescidleri</u> Abdullah Mescidi</p>		<p>Çoban Derviş Zaviyesi Gülderen Hüseyin Zaviyesi Dikeres (Hacı Ömer) Zaviyesi Büyük Tuy Zaviyesi Sos Zaviyesi İdris Şeyh Zaviyesi Ortuzı Zaviyesi – II Pirlü Köyü Zaviyesi Çiçekrek Köyü Zaviyesi Nozron Zaviyesi Akşeyh Zaviyesi Kasım Bey Zaviyesi <u>Erzincan Zaviyeleri</u> Haydarhane Zaviyesi Taharten Bey Zaviyesi Mevlevihane Zaviyesi Uğurlu Mehmet Bey Zaviyesi Kalenderhane Zaviyesi Veled Bey Zaviyesi Pir Ömer Zaviyesi Gurban Şeyh Zaviyesi Aceb Şir Zaviyesi Ebu İshak Zaviyesi İslam Şeyh Zaviyesi Akça Şeyh Zaviyesi Keladenç Zaviyesi</p>	<p><u>Hıms Vakıfları</u> Harameyn'üş-Şerifeyn Vakfı <u>Sarki Karahisar Vakıfları</u> Mevlana Hamid Vakfı <u>Trabzon Vakıfları</u> Mustafa Çelebi Vakfı Mustafa Paşa Türbehan Vakfı Hüseyin Ağa Evkafı Kapıağası Mahmud Ağa Evkafı Kasım Bey Para Vakfı</p>
--	--	--	---	--

			<p>Kara Abdal Zaviyesi – I Kara Abdal Zaviyesi – II Rumsaray Zaviyesi <u>Kemah Zaviyeleri</u> Melik Mengücek Gazi Zaviyesi Muhammediye Zaviyesi Şeyh Şerafeddin Zaviyesi İmeklü Şeyh Zaviyesi – I Murad Şeyh Zaviyesi İmeklü Şeyh Zaviyesi – II Kân Zaviyesi Derviş Mahmud Zaviyesi Koğalar Zaviyesi Derviş Hasan Zaviyesi Kara Baba Zaviyesi Şeyh Hasan Baba Zaviyesi Şeyh Hasan Zaviyesi İslam Şeyh Zaviyesi Vefadar Şeyh Zaviyesi Budak Zaviyesi Hızır Şeyh Zaviyesi İsmail Şeyh Zaviyesi Osman Şeyh Zaviyesi Hüseyin Şeyh Zaviyesi İmeklü Şeyh Zaviyesi İshak Şeyh Zaviyesi</p>	
--	--	--	--	--

			<p>Şeyh Ahmed Zaviyesi Tur Ali Baba Zaviyesi Tirkütah Zaviyesi <u>Bayburt Zaviyeleri</u> Sultan Fakih Zaviyesi Ahi Emir Ahmed Zencani Zaviyesi Haydarhane Zaviyesi Seyyid Salih Zaviyesi Kara Şeyh Zaviyesi Hacı Yakup Zaviyesi Seyyid Ahmed Bey Zaviyesi Gökçe Şeyh Zaviyesi Katanos Zaviyesi Katanos Zaviyesi – II Aşağı Lori Zaviyesi Lori-i Süfla Zaviyesi – II Hacı Ahi Zaviyesi Seyyid Yakup Zaviyesi Sankut Zaviyesi Ketoli Zaviyesi – I Ketoli Zaviyesi – II Baba Kanyab Zaviyesi Yakup Abdal Zaviyesi Armudu Zaviyesi Şeyh Hasan Zaviyesi Gögüs Zaviyesi</p>	
--	--	--	--	--

			<p>Berkes Zaviyesi Norşad Zaviyesi Şeyh Mehmet Zaviyesi Derviş Pirvende Zaviyesi Abdulvehhab Gazi Zaviyesi Şeyh Muhammed Zaviyesi Seydi Yakup Zaviyesi Nöşin Zaviyesi Şehid Osman Zaviyesi Haydar Zaviyesi Hacı Bey Zaviyesi <u>Kelkit Zaviyeleri</u> Baba Çağırğan Zaviyesi Selçukşah Hatun Zaviyesi Şeyh Emin Zaviyesi Saru Şeyh Zaviyesi Tay Şeyh Zaviyesi Şah Hatun Zaviyesi – I Şah Hatun Zaviyesi – II Şah Hatun Zaviyesi – III Haçekrek Zaviyesi Yenice Sevindik Zaviyesi Çoban Şeyh Zaviyesi Şeyh Osman Zaviyesi Hasan Şeyh Zaviyesi Şeyh Yakub Zaviyesi</p>	
--	--	--	---	--

			<p>Şeyh Hasan Zaviyesi İshak Şeyh Zaviyesi Akdağ Zaviyesi Şaban Şeyh Zaviyesi Şeyh İslam Zaviyesi Türnük Zaviyesi Keskin Zaviyesi Nasrullah Şirvani Zaviyesi Ağınzar Zaviyesi <u>Kogans Zaviyeleri</u> Baba Çağırğan Zaviyesi <u>İspir Zaviyeleri</u> Melik Halil Zaviyesi Melik Halil Zaviyesi – II Derviş Hüseyin Zaviyesi Derviş Kılıç Zaviyesi Derviş Evliya Zaviyesi Şeyh Hüseyin Zaviyesi Şeyh Abdî Zaviyesi Derviş Âşık Zaviyesi Derviş Âşık Zaviyesi – II Hacı Derviş Köhne Püş Zaviyesi Şeyh Karakoç Zaviyesi Şehit Osman Zaviyesi <u>Tercan Zaviyeleri</u> Fahrullah Melik Zaviyesi</p>	
--	--	--	--	--

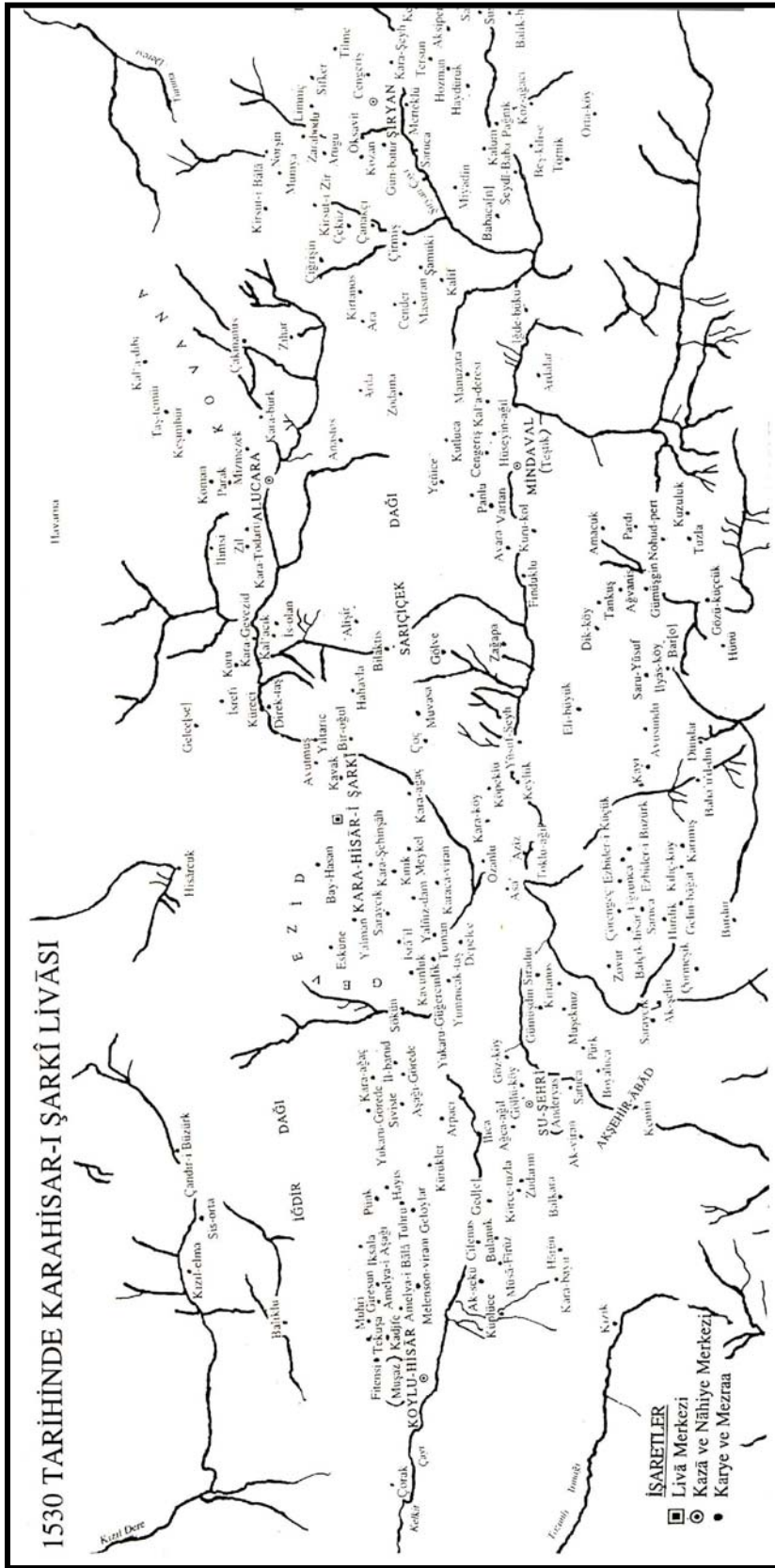
			<p>Gelengeç Zaviyesi Tuzkışla Zaviyesi Gözlüce Zaviyesi Gözlüce Zaviyesi – II Alaca Zaviyesi Havnis Zaviyesi Derviş Yakup Zaviyesi Seydi Ali Baba Zaviyesi Çurçıra Zaviyesi Çınar Zaviyesi <u>Hıms Zaviyeleri</u> İdris Şeyh Zaviyesi Pirhâl-ı Ahlâti Zaviyesi Hacı Pir Ahmed Zaviyesi Hacı Bahşayış Zaviyesi Şeyh Veli Zaviyesi Şeyh-Şirvan Zaviyesi Baba Söylemez Zaviyesi Mevlana Mehmed Zaviyesi Aynü'l Melik Zaviyesi ve Camii Kul Hamza Zaviyesi Hamza Şeyh Zaviyesi Seydi Ahmed Ağa Zaviyesi Şarki Karahisar Zaviyeleri Hasan Şeyh Zaviyesi Kara Yakub Zaviyesi</p>	
--	--	--	---	--

			<p>Pardi Zaviyesi Yolseki Zaviyesi Hüseyin Baba Zaviyesi Yumurcaktaş Zaviyesi Asar Zaviyesi Akça Halil Zaviyesi Alışar Zaviyesi Saru Şeyh Zaviyesi Mahmud Abdal Zaviyesi Şeyh Sinan Zaviyesi Şeyh Süleyman Zaviyesi Yakub Şeyh Zaviyedar Vakfi Pir Yakup Zaviyesi Şeyh Yaramış Zaviyesi Halil ve Musa Zaviyesi Çoban Emre Zaviyesi Arin(?) Zaviyesi Pehlül Zaviyesi Yusuf Şeyh Zaviyesi Eğnir Zaviyesi Kul Çiftliği Zaviyesi Kozluca (Aslan) Zaviyesi Horman-ı Bâlâ Zaviyesi Buğra Paşa Zaviyesi Uryan Abdal Zaviyesi Akviran Zaviyesi</p>	
--	--	--	--	--

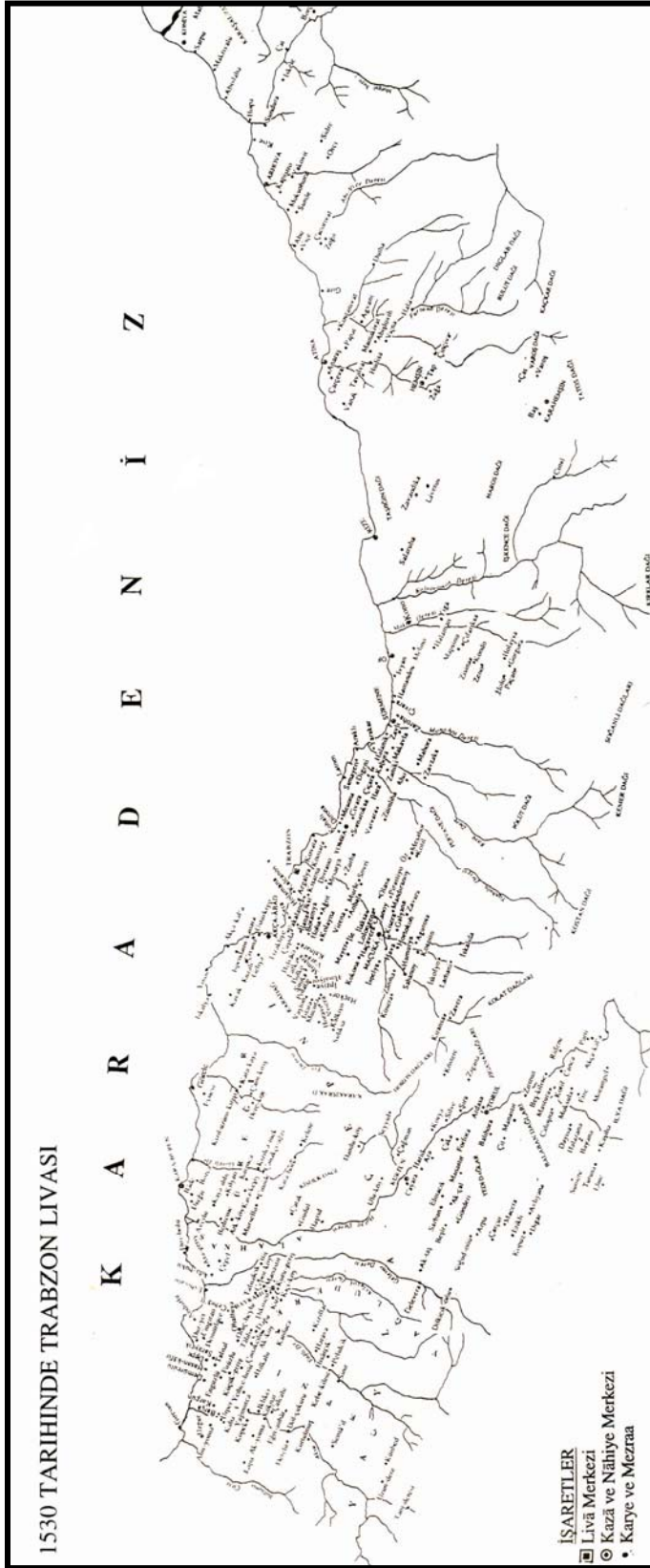
			<p>Kaza Ağıl Zaviyesi Çomaklu Baba Zaviyesi Aclus Zaviyedar Vakfı Sancak Zaviyesi Hasan Gonca Zaviyesi Şeyh Yusuf Zaviyesi Mezik Zaviyesi Buğra Baba Zaviyesi- II Pir Ali Zaviyesi Seydi Baba Zaviyesi Zihar Zaviyesi Koğan Baba Zaviyesi Şeyh Hüseyin Zaviyesi Derviş Bayram Zaviyesi Karademürcü Zaviyesi Barani Zaviyesi Darı Zaviyesi <u>Trabzon Zaviyeleri</u> Derviş Murad Zaviyesi Taşluca Zaviyesi Yaramış Şeyh Zaviyesi Melik Ahmed Zaviyesi Kasım Hıdır Zaviyesi Hacı Abdullah Zaviyesi Derviş Murad Zaviyesi-II Hasan Hıdır Zaviyesi</p>	
--	--	--	--	--

			Yaramış Bey Zaviyesi Akçakale Zaviyesi Musa Zaviyesi Pir Aşur Zaviyesi Derviş Ali Ve Şeyh Hüseyin Zaviyesi	
--	--	--	---	--

Harita 2: 1530 Tarihinde Karahisar-ı Şarkî Livâsî (Başbakanlık Osmanlı Arşivi 387 Numaralı Muhasebe-i Vilayet-i Karaman Ve Rum Defteri. Tıpkıbasım. Ankara 1997.s.226)

Harita 3: 1530 Tarihinde Trabzon Livâsî (Başbakanlık Osmanlı Arşivi 387 Numaralı Muhasebe-i Vilayet-i Karaman Ve Rum Defteri. Tıpkıbasım. Ankara 1997.s.228)

Resim-1 Erzurum Çifte Minareli Medrese

Resim-2 Erzurum Çifte Minareli Medrese (İçten)

Resim-3 Erzurum Yakutiye Medresesi

Resim-4 Trabzon Ortahisar Camii

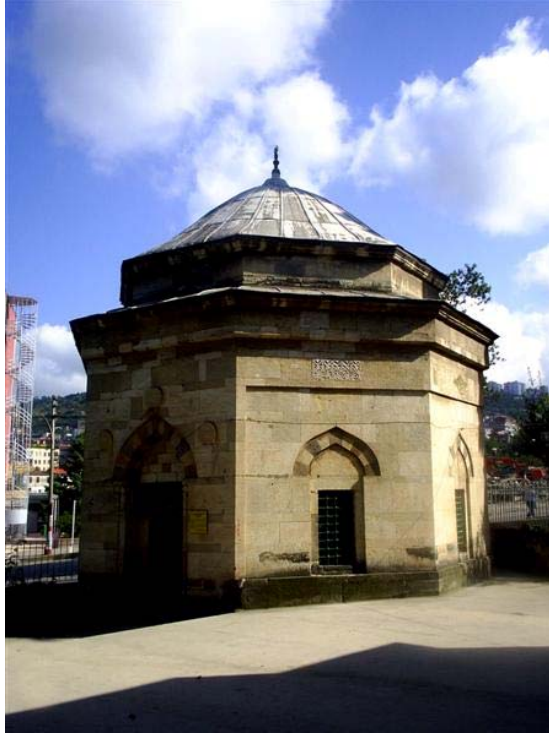
Resim-5 Trabzon Ortahisar Camii (Içten)

Resim-6 Trabzon Ayasofya Mahallesi Camii

Resim-7 Trabzon Ayasofya Mahallesi Camii

Resim- 8 Trabzon Hatuniye Türbesi

Resim- 9 Trabzon Hatuniye Camii

Resim- 10 Bayburt Ulu Camii

Resim-11 Bayburt Şehit Osman Türbesi

Resim-12 Bayburt Ahî Ahmed Zencani Türbesi

ÖZGEÇMİŞ

1976'da Ağrı'da doğdu. İlköğrenimini Ağrı, Erzincan ve Erzurum'da tamamladı. Orta, lise ve yüksek öğrenimini de Erzurum'da tamamladıktan sonra 1992'de Erzurum Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü'ne girmeye hak kazandı. 1996'da Eskişehir ili Mihalıççık ilçesi çok programlı lisesinde tarih öğretmeni olarak göreve başladı. 1996 – 1998 yılları arasında Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde yüksek lisans öğrenimini tamamlayarak 1998 yılında doktora öğrenimine başladı. Halen Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Araştırma Görevlisi olarak görev yapmaktadır.